

SATSO ile 1 ASIR

RESÜL NARİN

Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası 100. Yıl Yayını, 2017-1

Yazar

Resül NARİN

Yayın Kurulu

Burhan AKÇAM

Enver TOK

Recep SANDIKÇI

Ahmet ÇUBUK

Yayına Hazırlayanlar

Müjgan ZAMAN

Derya ÇAKIR

Tashih

Ali Kemal SANCAK

Göksu HÜLAGÜ

Yapım

Ortakfikir Reklam Ajansı

Görsel Yönetmen & Tasarım

Murat İNAN

Baskı

Marka Basım Yayın TİC. LTD. ŞTİ.

Tevfikbey Mh. Halkalı Cd. 162/7 Sefaköy - Küçükçekmece / İstanbul

ISBN

978-605-137-616-5

Sakarya-2017

Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası

Sakarya Mah. No:19 Arifiye/SAKARYA T: 0264 888 30 00 F: 0264 291 24 24

satso@satso.org.tr • www.satso.org.tr

SAKARYA
TİCARET VE SANAYİ ODASI'NIN
SAKARYA'YA

Armağanıdır

Başkan'dan

Kıymetli Hemşehrilerim,

Sakarya, kadim bir geçmişin geleceğe olan en güzel selâmı; birliğin, kardeşliğin, dostluğun, emeğin ve ticaretin nasıl olması gerektiğini her daim sergileyen, her etnik kökenden insanımızın aynı duâda buluşup, huzur içinde birlikte yaşadığı örnek bir şehirdir.

Sakarya, ticaret demektir; vatanına, milletine sahip çıkan, her zaman ülkesi için gayret eden insanların emeğin değerine inanarak karınca gibi çalıştığı, birbirini anladığı, duâlaştığı bir dayanışma ve kucaklaşma şehri demektir.

Sakarya'mız, bölgenin zirai ve ticari yapısına göre yerleşimini şekillendiren bir şehirdir. Köklerimiz emekle yoğrulmuş, alın terinin ne kadar kıymetli olduğunu göstermiştir. Semerciler, Tığcılar, Hasırcılar, Yağcılar, Papuçcular ve Çıracılar mahallelerimizle, Uzun Çarşı, Kapalı Çarşı, Kömür Pazarı, Soğan Pazarı, Ayakkabıcılar Çarşısı ve Aynalı Kavak Çarşılarımızla, Anadolu'dan, Kafkaslar'dan, Balkanlardan gelen insanlarımızla, tüm farklılıklarımızla değerini koruyabilen, bu zenginliği ile hamdolsun Türkiye'nin özeti olan, dünyaya örnek bir şehirde yaşıyoruz.

Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası olarak tarihimizi bilmek, örnek olarak zamanın ruhu ile geleceği tasarlamak maksadı ile çalışma yapıyor, çok sevdiğimiz Sakarya'mızın potansiyelini değerlendirip, projeleri hayata geçirmekten büyük memnuniyet duyuyoruz. Şehrimizin ekonomik ve sosyal gelişimine en yüksek oranda katkı vermek ve ülkemizin 100'üncü yılı olan 2023'te lokomotif şehir hüviyetine kavuşturmak için var gücümüzle çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

Odamızın 100 yıllık mazisine baktığımızda ilklere imza atan bir yapı görüyoruz. Türkiye'nin ilk yerel bankası olan Adapazarı İslam Ticaret Bankası ile Adapazarı Emniyet

Bankası'nı şehrimizde kuran tüccar ve sanayicilerimiz, Cumhuriyet döneminden sonra da İlimizde Kamu İktisadi Teşekküllerinin kurulmasına ve ekonomimizin gelişmesine her zaman öncülük etmişlerdir.

Şeker Fabrikası, Zirai Donatım Fabrikası ve Vagon Fabrikası ile tarihimizde sanayiye en güzel selâmı göndermiş bir şehrimiz var. Bizim güçlü referanslarımız var. En önemlilerinden biri de otomotiv. 1914 yılında Zirai Donatım Fabrikamızda savaş dönemi arabaları yapılan günlerden, sıfır hata politikası ile araba üretimi yapan, lojistik altyapısı ve otomotiv sanayisi ile ilklere imza attığımız, milli üretimler ve otomotiv şehri Sakarya günlerine ulaştık.

Her geçen gün büyüyen ve gelişen şehrimizi her sektörde başarılı kılmak için zamanın ruhuna uygun yöntemlerle projeler üretiyor ve paydaşlarımızla hızla hayata geçiriyoruz. Üyelerimizin aktif çalışmaları, özellikle otomotiv sektöründeki başarımızla en çok ihracat yapan 7'nci iliz ve hedefimiz ilk 5. İnşallah kısa zamanda bu hedefimize de ulaşacağız. Kümelenme çalışmalarımızı hem sanayide hem de ticarete devam ettiriyoruz. Katma değerli üretimin değerini bilirken aynı zamanda kaliteli eğitim ve nitelikli istihdam noktasında hem üniversite hem de milli eğitim kurumlarıyla sanayi, ticaret iş birliklerini gerçekleştiriyor; Türkiye'ye örnek çalışmaları hayata geçirmenin mutluluğunu yaşıyoruz. Dünyadaki sert rekabette, rakiplerimizin önüne geçmek adına yapmamız gereken güncellemelere ayak uydurmak için eğitim çalışmalarımıza devam ediyor; Endüstri 4.0 çağının gerekliliklerine dikkat kesiliyoruz.

Tarihimizden aldığımız ilhamla geleceğe daha sağlam ve kararlı yürümek için kuruluş yıllarımıza yönelik arzu ettiğim araştırma çalışmasının nihayetlenmesi ile Ticaret ve Sanayi Odamızın aslında 31 Mayıs 1917 yılında kurulduğu resmi belgeler bulunarak kesinleşti. Bundan büyük memnuniyet duydum. Çalışma için gayret gösteren Yönetim Kurulu ve Meclis Eski Başkanımız Sn. Fethi Sarıoğlu'na, tarihçi hemşehrımız, yazar Sn. Resul Narin kardeşim başta olmak üzere emeği geçen çalışma arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Bu kıymetli çalışma, kurumumuz kadar şehrimiz iktisat ve ticaret tarihine de anlamlı bir ışık tutacak; Sakarya'mızın geleceği için yapacağımız çalışmalar için adeta bir kılavuz olacaktır.

100'üncü yılına giren SATSO, kuruluş için atılan o ilk imzanın inancı ve ruhu ile ülkemizin 100'üncü yaşına en çok katkı veren kurumlardan biri olacaktır. Bu yolda bizlerle olan kıymetli üyelerimize çok teşekkür ediyor, işlerinde kolaylık ve bereket diliyor, sevgi ve muhabbetlerimi sunuyorum.

Mahmut KÖSEMUSUL
Yönetim Kurulu Başkanı

Sunuş

Değerli Sakaryalılar,

Sakarya, Birinci Dünya Savaşı'nda üretilen tahta arabaların memleketi, bugünün milli üretimler ve otomotiv şehridir. Milli tankın üretildiği, milli treni üretmeye hazırlanan, sahip olduğu nitelikli istihdamı ve sıfır hatalı üretimiyle adından söz ettirerek yerli otomobili üretmeye kararlı ve azimli olan bir şehirdir.

Sakarya, ticaretin anavatanıdır; performansı hem Kocaeli, Bolu, Düzce ve Yalova illerinin yer aldığı TR42 bölgesi, hem Bursa ve Eskişehir gibi gelişmiş illerin yer aldığı Doğu Marmara bölgesi hem de Türkiye'nin geneli ile kıyaslandığında oldukça yüksektir.

Sakarya'nın bir evladı olan, bu şehirde doğmuş, büyümüş, okumuş ve çalışmış; şehri sokak sokak bilen, insanlarını tanıyan ve bu şehre değer katmak için çalışan biri olarak sanayi ve ticaret yaşamının geleceği yakalaması için sanayici kimliğimle gayret gösteriyorum. Gerek Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanlığı dönemimde, gerek şu an memnuniyetle üstlendiğim Meclis Başkanlığı dönemimde, çalışma arkadaşlarımızla istişare ve birlikte çalışma anlayışı ile şehrimiz daha iyi noktalara nasıl gelir, bunun peşinde olduk. Geline nokta baktığımızda başarı gördüğümü de memnuniyetle ifade ediyorum. Sakarya ekonomisi paydaşlarımızla birlikte gerçekleştirdiğimiz çalışmalar neticesinde hızla büyümeye ve gelişmeye devam ediyor. Son 8-10 yılda gösterdiğimiz gayretle kümelenme çalışmalarını hızla sürdüren, tüm sektörlerde zamanın ruhu ile çalışmalar

yapan, başarılarla imza atan bir kurumdan söz etmenin bahtiyarlığını yaşıyorum.

Sanayi ve ticaretin yanında şehrin sosyal ve yaşamında gelişmenin var olmasının hayati olduğuna inananlardanım. Bu anlamda sosyal sorumluluk projelerinde ve sportif çalışmalarda olmaya, destek vermeye gayret ediyorum. Sakarya, Allah vergisi potansiyeli ile her alanda adını duyuran, farklı ve özel bir şehir. Cennet Sakarya'mızın Türkiye'nin 100'üncü yılında en çok söz edilen şehirlerden biri olacağına kalpten inanıyorum.

Bir şehrin tarihi, o şehrin kimliğini yansıtır. Ticaret tarihini her sokağında barındıran Sakarya'mızda, Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası'nın kuruluş günlerinden bu zamana kadar olan tüm yaşananları araştırmak ve bilmek, bundan sonra yapacağımız tüm çalışmalarda bir rehber olması açısından çok önemliydi. Ciddi bir sorumlulukla gerçekleştirilen araştırmada, resmi belgelerle Odamızın kuruluş yıllarının belirlenmesi bizleri çok memnun etmiştir. Çalışmaya büyük destek veren Yönetim Kurulu Başkanımız Sn. Mahmut Kösemusul, Meclis ve Yönetim Kurulu Eski Başkanımız Sn. Fethi Sarıoğlu ile araştırmayı yapan tarihçi, yazar, şehrimizin evladı Sn. Resül Narin'e ve Odamız çalışanlarına teşekkürü bir borç biliyorum. Daha güzel bir Sakarya için gayret eden tüm üyelerimize çok teşekkür ediyor; sağlıklı ve bereketli bir yaşam diliyorum.

A. Akgün ALTUĞ
Meclis Başkanı

Sunuş

Birlikte yaşamaktan onur duyduğum dostlarım.

“Geçmişini bilmeyenin geleceği olamaz” anlayışıyla uzun yıllar aramakta olduğumuz, tarihi izleri silinen ilk ve diğer başkanların (reislerin) bulunmasının huzur ve mutluluğu içindeyim.

Sakarya yüksek mücadele gücü olan insanlar topluluğudur. 14 dil konuşulan, her gün akraba bağları ile gelişen ve güçlenen küçük bir Türkiye’dir. Anarşide en sessiz şehirlerinden biri olması, dev müknaşis TOYOTA-SA’nın gelmesinde etkili olmuştur. İstanbul’a yakınlığı, Anadolu’ya açılan kapı olması ile tarım, ticaret, turizm vb. uygun bir cazibe merkezidir.

SATSO her dönem; itibar ve saygınlığını arttırma yolunda gerek üyelerine gerek halkımıza karşı görev ve sorumluluğunu başarı ile yerine getirmektedir.

“İktisaden kalkınmak sanayileşmek demektir.” Felsefesiyle ilimizin sosyo-ekonomik, kültürel yönden kalkınması için çeşitli gündem ve projeler üreterek büyük mücadeleler verilmiştir.

İdealimiz olan “Yeşil Sakarya”nın korunması için; Sakarya 1/100.000’lik çevre düzeni planında sanayi tarifi değiştirilmiş, kirliliği kaldırılarak, bacasız sanayi ve temiz iş kolları teşvik edilmiştir. Örneğin Sakarya İl Özel İdaresi kalkınmada önceliği ana başlık olarak “hastaneler ve üniversiteler şehri” olarak kabul etmiştir.

Üretilen projelerden birine örnek de Aralık 1991’de olağanüstü toplanan İl Genel Meclisi’ne ATSO tarafından sunulan ve oybirliği ile kabul edilen Sakarya’nın ilk 10

sorunudur. ATSO önderliğinde sivil toplum örgütleri, mesleki ve gönüllü kuruluşlarla Oda meclisinde tespit edilen önemli bir kesittir. 1. OSB’nin ve Sakarya Üniversitesi’nin kurulması, Doğalgazın kente getirilmesi, Gümrük Kapısının açılması bunlara örnek verilebilir.

Deprem kuşağında yer alan Sakarya’da depremler, yangınlar ve Osmanlıcadan Latin alfabesine geçiş, geçmiş ile olan tarihi bağlarımızı silmiştir.

Bir Osmanlı kasabası olan Adapazarı’nda 13 kişinin bir araya gelerek “İslam Ticaret Bankası” adında ülkede ilk özel bankayı 1913 yılında kurmaları daha sonra 1917’de de ATSO’yu kurmaları bu çok değerli kişilere olan hayranlığımızı daha da arttırmıştır.

Uzun yıllar yapılan ısrarlı araştırmalar Oda kurucularımızın Banka kurucuları arasında olduğu biliniyordu ancak kesin bilgi ve belgelere ulaşamıyorduk. Bu ısrarlı arayış üç ayrı başkanlık döneminde de sonuçsuz kalmıştı.

Bir hatıramı yine bir örnekle anlatmak isterim. İkizce Köyü’nde ziyaretlerimizden birinde Oda Meclis Başkanımız ve Sakarya’nın önde gelen siyasetçilerinden merhum Ekrem Alican’ın Oda kurucu başkanını, Banka Kurucuları arasında arayan tavsiyesini asla unutmam.

Sakarya ile ilgili kitap ve makaleleri olan Tarihçi-Yazar, Araştırmacı, Osmanlıca bilmenin avantajlarını kullanan Sn. Resül Narin, adeta samanlıkta aradığı iğneleri, kurucu ve diğer başkanları (reisleri) ortaya çıkarmıştır. Hem de 100. yıl dönümünde bize hediye ederek, bana göre, Sakarya ve Oda Tarihimize altın harflerle girmiştir. Büyük bir sabırla gelen bu çalışmayı gönülden kutluyorum. Başarıların devamını diliyorum.

Bu vesile ile Oda Başkanı Sn. Mahmut Kösemusul ve Oda Yönetimine, Sn. Müjgan Zaman ve Ekibine teşekkür ediyor, Oda Meclisimizi de kutluyor sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Fethi SARIOĞLU

Eski Oda ve Meclis Başkanı
(Tabii Meclis Üyesi)

ÖNSÖZ

Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası (SATSO), Sakarya'nın en büyük ekonomik teşekkülü olduğu gibi, kentin en büyük sivil toplum örgütüdür. 1917'de kurulan bu kurumun tarihini bilmek 1917'den günümüze Sakarya'nın tarihini bilmek gibidir.

Maalesef özellikle 1943, 1967 ve 1999 depremleri şehrin pek çok kurumlarını olduğu gibi SATSO'yu da çok fazla etkilemiş ve tarihi evrakların enkaz altında kalması ile Oda tarihinin pek çok bilinmeyişi bu kitaba kadar karanlık kalmıştır. 1924 olarak bilinen ve herhangi bir belgeye dayandırılmayan kuruluş tarihi ve kurucuları ile 1936 öncesi yöneticileri deprem, Osmanlı evrakını okuyamamak gibi pek çok nedenden dolayı bulunamamıştı. Yaptığım yoğun araştırmalar sonucunda SATSO'nun bilinmeyen tarihi gün yüzüne çıktı. Bununla birlikte Sakarya tarihinin de pek çok bilinmezi ve yanlış bu kitap ile gün yüzüne çıkarılıp düzeltilmiştir.

Bu kitap ile SATSO'nun tarihi değiştiği gibi SATSO ile ilişkisi olan pek çok kurumun da tarihi düzeltilmiştir. Örneğin 1957 olarak bilinen Sakarya Ticaret Borsası kuruluş tarihi 18 Nisan 1925, 1948 olarak bilinen İş Bankası Adapazarı Şubesi'nin kuruluş tarihi 1 Haziran 1931; Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın 1959 yılında açıldığı bilinen Hendek ve Karasu ilçeleri ajanlığı ile 1999 yılında açıldığı bilinen Sapanca ilçesi ajanlığının 1927'de faaliyete geçtiği belgeleri ile bu kitapta ilk defa yazılmıştır.

Bu kitabın ortaya çıkmasında Sakarya Ekonomi Dergisi'nin ayrı bir yeri vardır. SATSO'nun yayın organı olan ve Sakarya'da yayın hayatına en uzun süre devam eden ekonomi dergisi unvanını koruyan Sakarya Ekonomi Dergisi'nde 2008 yılında yazmaya başladım. İlk makalem yer aldığı 55. sayıdan itibaren dergide 30'u aşkın Sakarya ile ilgili makale yayınladım. Bu vesile ile de kurumun tarihi ile yıllardır ilgilendim.

Kitabın ortaya çıkmasında ve yazım aşamasında benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her soruma sıklıkla cevap veren, benimle saha araştırmasına defalarca çıkan ve tüm belgelerini benimle paylaşan SATSO eski Yönetim Kurulu ve Meclis Başkanı Fethi SARIOĞLU'na özellikle teşekkür etmek istiyorum.

Bu eserin ortaya çıkmasında katkıları olan öncelikle Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanı Mahmut Kösemusul'a, Meclis Başkanı A. Akgün Altuğ'a, SATSO yönetimine, Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü Müjgan Zaman ve Derya Çakır'a SATSO'nun Kurucu Başkanı Mehmet Hilmi Efendi'nin ailesi ve özellikle de Kemal Çakır'a teşekkürü bir borç bilirim. Yine kitabımın ortaya çıkmasında katkıları olan Prof. Dr. Haluk Selvi'ye, Doç. Dr. Hakan Kırımlı'ya, Yrd. Doç. Dr. Ekrem Saltık'a, Veysel Aygün'e teşekkürü bir borç bilirim. Her zaman yanımda olan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Aileme, Eşim Nihal, Oğlum Emin Uygur'a ve Kızım Hanzade'ye de ayrıca teşekkür ederim.

31 Mayıs 2017 tarihinde SATSO'nun 100. kuruluş yılını kutlamak bu yönetim ve meclise nasip olmuştur. 100. yıl SATSO'ya ve Sakarya'mıza hayırlı olsun

Resül NARİN
Nisan-2017

İçindekiler

I. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TİCARET ODALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ ve ATSO'nun KURULUŞU

Türkiye'de Ticaret Odalarının Tarihsel Gelişimi	16
Meslek Birlikleri	16
İlk Ticaret ve Sanayi Odaları	18
İzmir İktisat Kongresi ve Odalar Sorunu	19
1925 Yeni Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu	22
1943 Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Nizamnamesi	25
1950 Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu	27
100 Yıllık Bir Kurumun, SATSO'nun Tarihi	31
ATSO'nun Kuruluşuna Giden Süreç	31
ATSO'nun Kuruluşu	32
ATSO Kurucu Başkanı Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi Efendi	37
Ailesi	37
Meslek Hayatı ve ATSO Başkanlığı	38
Mehmet Hilmi Efendi İzmir İktisat Kongresi'nde	39

II. BÖLÜM

CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA ADAPAZARI'NDA TİCARİ HAYAT ve ATSO

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Adapazarı'nda Ticari Hayat	45
1924 yılında Adapazarı ve Bazı Esnafları	51
1926 Yılında Adapazarı ve Esnafları	52
1927 ve Sonrasında Adapazarı	68
Cumhuriyetin İlk Yıllarında ATSO	72
1924-1933 Döneminde Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası	84
ATSO'nun ilk Ajanlıkları	85
ATSO'da Garip Bir Olay (1937)	86
ATSO'nun 1932'ye Kadar En Büyük Gelir Kaynağı: Sakarya Ticaret Borsası	87
Adapazarı Ticaret Borsası'nın İkinci Kuruluş Dönemi	93
Sakarya'da Bankalar	95
Adapazarı'nda Açılan İlk Banka Şubesi Ziraat Bankası Adapazarı Şubesi	96
Osmanlı Bankası Adapazarı Şubesi	98
Adapazarı İslam Ticaret Bankası	100
Adapazarı Emniyet Bankası	109
Türkiye İş Bankası Adapazarı Şubesi	111
Sakarya'da 1970 Yılında Faaliyette Bulunan Bankalar	114

III. BÖLÜM

1940-1980 YILLARI ARASINDA ATSO

1940'lı Yıllarda ATSO	120
1950'li Yılında Adapazarı ve ATSO	127
1950'li Yıllarda Adapazarı	127
Sakarya İl Olduktan Sonra Cazip Bir Sanayi ve Ticaret Merkezi Oluyor	129
1950'li Yıllarda ATSO	131
1960'lı Yıllarda ATSO	133
1968 Yılında ATSO'ya Kayıtlı Fabrikalar	141
1968 Yılında ATSO'ya Kayıtlı Sanayi Şirketleri	151
Adapazarı'nda Şeker Sıkıntısı ve ATSO(1966)	155
1967 Depreminde ATSO	156
1967 Depreminin Mani Olduğu Bir ATSO Projesi: Özel Kültür Sitesi	159
Sakarya Öğrenci Yurdu İnşaatı (1968)	160
1970'li Yıllarda ATSO	161

VI. BÖLÜM

1980'Lİ YILLARDAN GÜNÜMÜZE ATSO

1980'li Yıllarda ATSO	166
ATSO'nun Ajanlıkları	171
1990'lı Yıllarda ATSO	173
Sakarya'nın Kalkınması İçin İlk Ciddi Plan	178
ATSO'ya Göre Sakarya'nın 10 Sorunu (1991)	179
Sakarya Gümrük Kapısı	179
ATSO'nun Sakarya'ya Hizmeti: Sakarya I. OSB	180
Adapazarı SATSO Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	183
Yayın Hayatında ATSO	184
ATSO'nun Adres Kitapları	184
Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi	186
Sakarya Ekonomi Gazetesi	188
Sakarya Ekonomi Dergisi	190
ATSO'nun Diğer Yayınları	192
2000'lerden Günümüzde SATSO	194
1917'den Günümüze SATSO Yöneticileri	196
SATSO Yönetim Kurulu Başkanları	196
SATSO Meclis Başkanları	198
SATSO Disiplin Kurulu Başkanları	200
SATSO Genel Sekreterleri	200
SATSO Bütçe Komisyonu Başkanları	201

V. BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE SATSO

5174 Sayılı Yasanın Göre Günümüzde Odaların Görevleri	220
Sakarya Ticaret Ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Üyeleri	223
Meclis Başkanlık Divanı	224
SATSO Meclis Üyeleri	224
Disiplin Kurulu Üyeleri	226
Hesap İnceleme Komisyonu	226
Komiteler	226
SATSO Personel Listesi	230
SATSO'nun 2017 İtibariyle İştirakleri	231
Yüzyıl Sonra Bugün SATSO	232
SATSO'nun Bugünü (2017)	232
1. İşbirliği – Güçbirliği	234
2. Sanayi (OSB'ler)	235
3. Ticaret	238
4. Tarım	239
5. Nitelikli İstihdam	240
6. Eğitim	242
7. İhracatta Sakarya	244
9. Yerli Üretim	245
10. Turizm	246
11. Üye Memnuniyeti	248
2023 Hedeflerine Ulaşacağız	250
1 Ocak - 31 Mart Sakarya Sektör İhracat Performansı	251
Kronolojik SATSO Tarihi	252
KAYNAKÇA	260
İNDEKS	264
EKLER	270

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
A.Ş.	Anonim Şirket
ATSO	Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası
BCA.	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BDDK	Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
BOA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
İTO	İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Arşivi
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme Birliği
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
s.	sayfa
SATSO	Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİTE	Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi
TL	Türk Lirası
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TTK	Türk Tarih Kurumu
vd.	ve diğerleri
yay.	yayınları

100
yıl

SATSO ile LASIR

ارتك لولمباري فراوان ولاسيك و دېرك

لایسنس لایحه

دولت لایحه

BELGELENDİ

آطه پازاری تجارت اوچلهسی

تجارت اوچلهسی

تجارت اوچلهسی

تجارت اوچلهسی

تجارت اوچلهسی

تجارت اوچلهسی

GİRİŞ

Günümüzde Sakarya'nın en önemli ekonomik teşekkülü olan Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası(SATSO), 2017 yılında 100. Kuruluşunu kutlamaktadır.

100. yıl anısına hazırlanan bu kitap SATSO'nun olduğu kadar Sakarya'nın tarihine de ışık tutmaktadır. Kitap 5 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türkiye'de ticaret odalarının tarih-sel gelişimi ve Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın (ATSO) kuruluşu anlatılmıştır.

Kaynağı belli olmayan tüm dokümanlarda "Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın 20 Aralık 1924 tarihinde Kocaeli Vilayeti Genel Meclisi'nin aldığı bir kararla teşkil edilmiştir." Denilmektedir. Pek çok arşivde ve özellikle de İstanbul ile İzmit'te uzun süren çalışmalarımız neticesinde bu bilginin doğruluğunu teyit edemedik. 20. Yüzyıla gelindiğinde iktisadi açıdan Anadolu'nun en gelişmiş şehirlerinden biri olan Adapazarı'nda Ticaret ve Sanayi Odası'nın 1924 öncesinde kurulduğu varsayımı yıllardır yapılmaktaydı. Yeni bilgiler bunu doğrularak Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın Şumnu lu Hacı Mehmed Hilmi Bey başkanlığında 31 Mayıs 1917 tarihinde kurulduğunu gösteriyor.

Osmanlı Devleti içerisinde ilk ticaret odası İstanbul'da 1882 yılında kurulmuştu. İstanbul'un ardından peşi sıra pek çok merkezde ticaret odası açılmıştır. Adapazarı'nda ise İstanbul'dan 35 sene sonra ticaret odası kurulabilmişti.

Türkiye'nin ilk şahsi teşebbüs özel bankalarından biri olan Adapazarı İslam Ticaret Bankası'nın 13 kurucusu arasında yer alan ve 6 yıl Banka'nın kurucu müdürlüğünü yapan Mehmet Hilmi Efendi, 31 Mayıs 1917 tarihinde Adapazarılı tüccar ve esnaf ile birlikte Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nı (ATSO) kurmuştur.

Sakarya'nın tarihine yön veren en önemli kurumlardan olan ATSO, kurulduğu gün olan 31 Mayıs 1917 Perşembe günü, açılış sonrası kente bir sorun olan Cuma tatili konusu gündeme gelmiş ve açılış günü tüm esnaf dolaşarak bu konuda bir birliktelik sağlanmıştır. Dönemin gazeteleri ATSO'nun bu tutumunun başta İstanbul Ticaret Odası olmak üzere diğer odalara da örnek teşkil etmesini istemişti.

Mehmet Hilmi Efendi uzun süre zorluklarla ATSO başkanlığını sürdürmüştür. Odalar kanununun eksikliklerini gündeme taşınması için İzmir İktisat Kongresi bir fırsat olmuştur. Adapazarı Şirketler Temsilcisi olarak 17-21 Şubat 1923 tarihleri arasında İzmir'de kongreye katılmış ve Ticaret Odaları'nın sorunlarını ve kanundaki aksaklıkları dile getirmiştir.

Kitabın ikinci bölümünde Cumhuriyet'in ilk yıllarında Adapazarı'nda ticari hayat ve ATSO anlatılmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Adapazarı'ndaki tüccar ve esnaflar bu bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu tüccar ve esnafların hemen hemen hepsi ATSO'ya üye şirket veya kişilerdi. Bu bölümde Cumhuriyetin ilk yıllarında ATSO'nun yöneticileri, çalışanları, mesleklere göre üye dağılımları, Oda'nın faaliyetleri ele alınmıştır.

Günümüzde 1957 olarak geçen Sakarya Ticaret Borsası'nın tarihi de ikinci bölümde ele alınmıştır. Türkiye'nin ilk 10 borsasından biri olan bu kurum 18 Nisan 1925 tarihinde Gazi Mustafa Kemal ve Bakanlar Kurulu imzası ile kurulmuş ve ATSO'nun en büyük gelir kalemini oluşturmuştur.

Sakarya'da Bankacılık Tarihinin pek çok bilinmezi de bu kitap ile gün yüzüne çıkarılmıştır. Kocaeli vilayetinin en büyük nüfus ve ticari büyüklüğe sahip şehri olan Adapazarı bankacılık

konusunda oldukça ileri düzeydeydi. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Adapazarı bu konuda Anadolu şehirleri içerisinde ilk sıralarda yer alıyordu. 1889 yılında Ziraat Bankası Adapazarı Şubesi, 1907 yılında Osmanlı Bankası Adapazarı Şubesi, 1913'te Adapazarı İslam Ticaret Bankası, 1919'da Adapazarı Emniyet Bankası ve 1931 yılında İş Bankası Adapazarı Şubeleri açılmıştır.

Kitabın üçüncü bölümünde 1940 ve 1980 yılları arasında ATSO işlenmiştir. Bu süre içerisinde iki kez büyük deprem yaşayan şehir ve ATSO bu büyük felaketlerin etkisinden kısa sürede kurtulmaya çalışmıştır.

1943 depremi ATSO'nun tarihi açısından çok önemli etkiler bırakmıştır. Maalesef bütün evrakları enkaz altında kalmış ve ilerleyen zamanlarda da 1936 öncesine dair izler iyice silinmiştir.

1954 yılında Sakarya'nın il olması ATSO'nun da sorumluluk alanı genişlemiş ve il içerisinde etkinliği artmıştır.

1960'lı yıllarda ATSO gün geçtikçe büyüyen bir ivme yakalamıştır. Sakarya'da ekonomik hayat canlandıkça ATSO'da da olumlu gelişmeler olmuştur. Üye sayısı yıldan yıla artmış ve binası kendine yetmez olmuştu. Oda, 1969 yılında inşasına başlanan Bulvar'daki binasına 1972 yılında geçmişti.

Kitabımızın dördüncü bölümünde 1980'lerden günümüze kurumun tarihi anlatılmıştır. Şehrin sanayileşmesine ve pek çok sosyal sorumluluk projesine katkıda bulunan ATSO 1999 yılında tekrar bir depreme maruz kalmış ve tıpkı 1943 depremi gibi bu depremde de Oda'nın binası enkaz haline gelmiştir.

Bu bölümde 1917'den günümüze Oda'nın yöneticileri kronolojik olarak verilmiştir. Böylece geçmişle bugün arasında bir bağ kurulmuş ve ATSO'nun özellikle karanlık olan 1936 öncesi yöneticileri gün yüzüne çıkarılmıştır.

19 Temmuz 2008 tarihine kadar Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO) olan bu kurumun adı bu tarihten sonra Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası (SATSO) olarak değiştirilmiştir.

SATSO'nun tarihinde pek çok bilinmeyen mevcuttu. Bu bilinmeyenlerin kitabımız sayesinde ortaya çıkarılması kurumun olduğu kadar Sakarya İktisat tarihinin de pek çok bilinmeyişi gün yüzüne çıkarmaktadır.

Kitabın beşinci ve son bölümünde ise SATSO'nun bugünü anlatılmıştır. Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası; üyelerinin ortak ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlerine uygun olarak gelişmesini sağlamak, mensuplarının birbirleriyle ve halkla olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere, disiplini, ahlak ve dayanışmayı sağlamak amacıyla kurulmuş meslek kuruluşudur.

Kurulduğu tarih olan 31 Mayıs 1917'den bugüne üyelerine en iyi hizmeti vermeye çalışan SATSO, üyelerinin sorunlarının yanı sıra, Türkiye ve Sakarya'nın sorunlarını da teşhis etmeyi, çözüm yollarını araştırmayı ve yetkili merciler nezdinde girişimlerde bulunarak, olumlu neticeler alınıncaya kadar sorunların takipçisi olmayı kendine görev sayan bir mesleki kuruluştur.

تجارت عمومی مجوسی

اداره خانه سی : نجیب سقاغنده قورو قهوه سی طاقسه آرنا کالی محمد نوری تجارتخانه سی
تاریخ تاسیس : استانبول ۱۱۷۶ هـ - طرابلس آدره سی : استانبول تجارت عمومی مجوسی

SOCIÉTÉ MINIÈRE ANONYME OTTOMANE
DE KARASSOU خان قهوه سی خان

هر آیک بریمی و اون آتیش کوری نیر ایلیر ۱ تجاری ۱ اقتصادی ، علمی مجموعه در

ولو ارداق محازی و هر نوع اتمه تجاریه آلم صایم قومیسونجیلغه
۱۱ مارچ ۱۹۰۳ - تاریخدن اعتباراً قومیسونجیلق معاملات
نظ آتیه دائره سنده طشره دن یوللاه جق مالاری فروخت و یا اشترا
بولوش در :
Capital Social Cinq Millions de Francs

صافی ۷ - جلد ۱ - ۱۶ حزیران ۱۳۳۳ جمعه ایرتسی سنه ۱

برکونک مستند سنده

احتکار و دن ، علی العالم و شومند ، احتکار و حقوق معارف چیقار تیریز ؛
عوام یوقطه ده احتکاری هالقله و عوام یوقطه ده احتکاری هالقله
احتکار و دن ، علی العالم و شومند ، احتکار و حقوق معارف چیقار تیریز ؛
عوام یوقطه ده احتکاری هالقله و عوام یوقطه ده احتکاری هالقله

تجارتخانه صر لقمه ساتیلدی اوزره یوللاه جق مالره ، جنسه کوره
ساندیقلره قوناق آختالنه نسیم ایدیلدی و یوللانغوزدن اول وزن
و جنسی ، مارقا وقیه سی علی الفردات بر مکتوبه ییلدی بر یله ایدر .

۱۱ اغستوس ۱۳۳۳ احتجاج اولدی بریمی ، محضاً کندی کاری و منفق ایچین
کجه کجه ک صداملق ها و مذموم بر مهلدار . علی زمانده

ویایله و جواله ۱۸۰۲۰۰۰۰ نومبر ۱۸۰۴۰۰۰۰ مسک مارقا سیله م - ن
ایله تخریر ایدیله ایدر .
بدیتره وصولده همان او کونکی بیاسه ییلدی بر یله جک و آلتان امره
مکتور . مشقین کرامک مالاری وصولده آرزو ایدلره مقدار مناسب

TÜRKİYE'DE TİCARET ODALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ ve ATSO'NUN KURULUŞU

قوله صومعة بن كنانة التميمي في عجمي

يا عدو الله يا عدو الله يا عدو الله يا عدو الله يا عدو الله

يا عدو الله يا عدو الله يا عدو الله يا عدو الله يا عدو الله

قوله منكر وانا

اشتهنا ايدون بخارجنا

ان شاربو شراب توسع اياهم وشرب

امرني احرا اليكده

شركناك شراية ياي

كيسه فلهما عمار محكم جوالله ويا

عاشق ووزن عروبتهم واعداد ابدلهمك عدد

٢ - صاندين

مارقسي لابت بر بوا

٣ - امهاتك

كوه سركن ايله

لا اوس قيسي و لا

٣ - صابيل

لا

٣٣٣

عثمانى آتونيم

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

شركه قوتنه

I. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TİCARET ODALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Osmanlı Devleti'nde ticari ve sınai örgütlenmenin temelleri, ekonomik ve sosyal yapının diğer ünitelerinde olduğu gibi ilk dönemlerde aynı coğrafyada daha önce kurulmuş olan diğer uygarlıkların mirasına dayanıyordu. Osmanlı Devleti, bu mirası, zaman içerisinde kendine özgü renkleriyle zenginleştirip geliştirmişti.

Meslek Birlikleri

Meslek birlikleri, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana var olmuş ve bulunduğumuz topraklarda da belirli evrimler geçirerek varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'nde yönetimin ticari ve sınai faaliyetler ve örgütlenmeler üzerinde etkin bir denetimi ve yerine göre müdahalesi söz konusuydu. Piyasa ve ekonomik hayat üzerindeki devlet denetiminin en önemli sebebi, toplumsal bir grubun diğer toplumsal gruplar aleyhine zenginleşerek ileride bir sermaye sınıfı haline gelmesini engellemektir. Çünkü Osmanlılar, günümüz iktisat anlayışlarından farklı olarak, üretimin temel hedefini salt kâr amaçlı bir faaliyet olarak görmüyorlar; toplumsal ve siyasi istikrarın devamının mutlak olarak sosyal ve ekonomik dengelerin korunmasıyla mümkün olabileceğini düşünüyorlardı. Bu dengenin korunmasında da devlete ayrı bir önem atfediyorlar ve bu işi bir devlet politikası olarak kabul ediyorlardı. Geleneksel sistemlerine olan güvenlerinden dolayı da, sorunların çözümünü mevcut sistemin ilke ve dinamiklerine bağlı hareket ederek çözmeyi tercih ediyorlardı.¹

Osmanlı içinde oluşan iktisadi kuruluşların temelinde İslam görüşü yatmaktadır. İktâ-tımar, mukataa, fütüvvet-ahilik-esnaf, hisbe-ihıtısap gibi kurumların büyük ölçüde geçmiş İslam devletlerinden miras alındığını biliyoruz.²

Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyıl öncesinde, esnaf ve zanaatkârların, diğer deyişle tarımsal faaliyetler dışındaki iktisadi işlerle uğraşanların, lonca adı verilen mesleki teşekküller içinde örgütlendiklerini görüyoruz. Gerçi lonca deyimi, XVIII. yüzyıldan itibaren karşımıza çıkmakla birlikte, Osmanlı esnaf örgütlerinin varlığı XVI. yüzyıla kadar uzanmaktadır.

Osmanlılarda bir esnaf veya zanaatkâr iktisadi faaliyette bulunabilmek için, aynı mesleği yapan diğer esnaf veya zanaatkârların da üyesi olduğu loncaya kayıt yaptırmak zorundaydı. Aksi mümkün değildi. Günümüz odalarında olduğu gibi, bu meslek gruplarının da bir reisi vardı. Reis olacak kimsenin zanaatın oldukça yaşlısı, kıdemlisi olması ve herkesçe namuslu tanınmış bulunması ve laakal üç usta yetiştirmiş olması şarttı. Esnaf örgütleri içinde çeşitli din, mezhep ve etnik kökenden insanları bir arada görmek mümkündü. Dini farklılıkların örgüt-içi ilişkilerde dayanışma ve bütünleşmeyi bozmadığı, dinsel çoğunluk değiştikçe, yönetici kadronun da aynı yönde değişebildiği bir gerçektir.³

Esnaf örgütleri, iktisadi faaliyetin normal seyri içinde servetin belli ellerde toplanarak sosyal ve ekonomik düzeni sarsacak dengesizliklerin ortaya çıkmasını önlemenin mekanizmaların-

1 Ufuk Gülsoy-Bayram Nazır, *Türkiye'de Ticaretin Öncü Kuruluşu Dersaadet Ticaret Odası 1882 - 1923*, İTO yay., İstanbul, 2009, s.17

2 Ahmet Tabakoğlu, *Türkiye İktisat Tarihi*, Dergah yay., İstanbul, 2008, s.143

3 Celal Yerman-Samet Ağaoğlu, *Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları*, Titaş yay., Ankara, 1943, s.14; Gülsoy-Nazır, *a.g.e.*, s.18

dan biri olmuştu. Loncalar aynı zamanda birer mesleki eğitim ve yardımlaşma kurumu işlevi de görüyordu. Meslek edinme ve mesleki eğitim loncalar bünyesinde, usta-çırak ilişkisi çerçevesinde yapılıyordu.

Lonca sisteminin en önemli dayanaklarından biri olan "gedik usulü", piyasada bir ustanın ölümü ya da başka bir nedenle iktisadi faaliyetlerini durdurması gibi bir boşalma veya yeni bir işletme açılmasını zorunlu kılacak bir talep artışı söz konusu olmadıkça ustalık konumuna gelmiş bir esnafın, iktisadi faaliyete girişmek için kendi imalathane veya dükkânını açmasına olanak vermiyordu. Piyasa istikrarını koruma amaçlı getirilmiş olan gedik uygulaması, zamanla girişim özgürlüğü önündeki en önemli engellerden biri haline gelecekti.⁴

Tanzimat'ın liberal politikası içinde yaşama şartları zorlaşan esnaf örgütleri, artan ithalat ile rekabet edemedikleri gibi, yeni tüketim alışkanlıklarına cevap verecek malları üretmekte de geri kaldılar. 1838 Osmanlı-İngiliz ticaret antlaşmasını müteakip Osmanlı kentlerinde yabancıların da perakende ticarete girmeleriyle fevkalade zorlandılar. Ticaret ve sanayide rekabet gücünü tamamen kaybeden esnafı yaşatmaya yönelik devlet destekli önlemlerden de sonuç alınamayınca, İmparatorlukta bulunan bütün esnaf örgütleri 1913 yılında kapatıldılar.⁵

Karassu Osmanlı Anonim Maden Şirketi, 1910'a ait hisse senedi

4 Gülsoy-Nazır, a.g.e., s.19

5 Gülsoy-Nazır, a.g.e., s.20

İlk Ticaret ve Sanayi Odaları

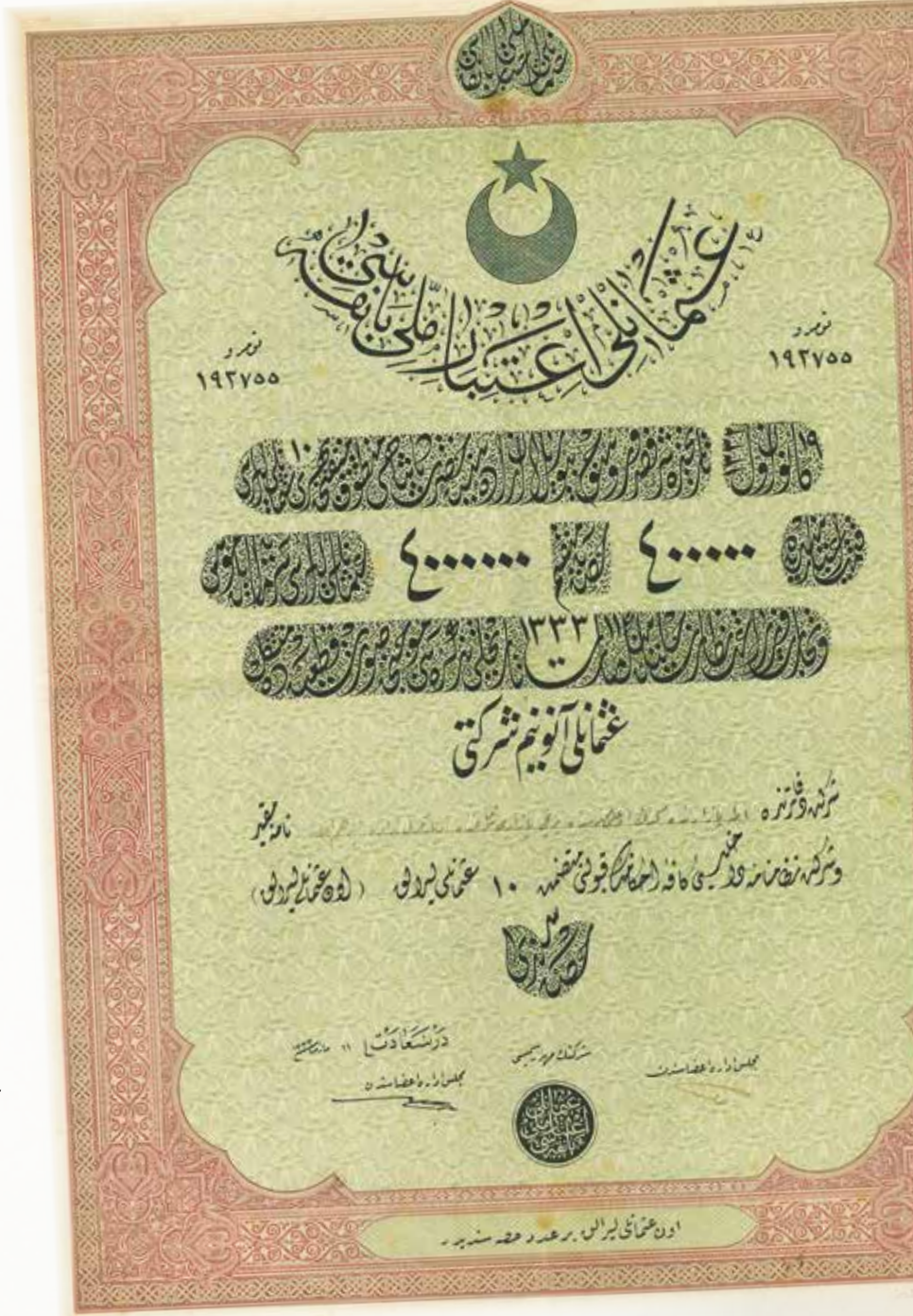
1876 yılında II. Abdülhamid'in tahta çıkmasından sonra, ticaret alanında eksiklikler ile devletin ilgilenmesi lüzumu hissedilip bir Ticaret ve Ziraat Bakanlığı kurulmuştur. Yirmi bir kişilik kadro ile çalışmaya başlayan Bakanlık teşkilâtı, bir Ticaret ve Ziraat Meclisi ile bir Ticaret ve Ziraat Muhasebe ve İstatistik kaleminden ibaretti.

Çok geçmeden, ziraatla ticaretin birbirinden farklı şeyler olduğunu anlayan Ticaret ve Ziraat Bakanlığı, ticaret işlerini ayrı olarak ele almaya karar vermiş ve bu arada Avrupa'daki özellikle Fransa'daki örnekleri ele alarak İstanbul'da bir ticaret odası kurulması için teşebbüse geçmiştir. 13 Aralık 1879 tarihli Ticaret ve Ziraat Bakanlığı yazısı ile beraber Odanın 11 maddelik tüzüğü de incelenmek üzere Başbakanlığa gönderilmiştir. Ancak Odanın resmi kuruluşu 1882 yılında gerçekleşebilmiştir.⁶ Kurulan oda bağımsız bir topluluk gibi değil aksine Ticaret Nezaretinin bir kolu gibi işlev görmekteydi.

Meşrutiyet'in ilanı ile beraber Ticaret ve Sanayi odaları kanunu değişime uğramış ve yapılar baştan ele alınmıştır. Böylece Odalar tek bir çatı altında birleştirilerek "Ticaret ve Sanayi Odası" adını almışlardı.

1884 yılında Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası, 1885 yılında kurulan Muğla ve İzmir Ticaret Odaları sonradan kurulan ticaret odaları idi.

*Diyarbakırlı İbrahim Efendi'ye ait
Osmanlı İtibari Milli Bankası hisse senedi
(Serkan Özçiftçi Arşivi)*

6 Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünde İstanbul Ticaret Odası, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1974, s.39-40

İzmir İktisat Kongresi ve Odalar Sorunu

17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında yapılan İzmir İktisat Kongresi'ne, İktisat Vekili Mahmut Esat'ın mesleki temsil ilkesine göre davet edilip katılan toplam kişi sayısı 1.135'di. Bu kişiler arasında ATSO'nun kurucusu Şumnulu Mehmet Hilmi Efendi Adapazarı Şirketler Mümessili olarak İzmir'e gitmişti. Hilmi Efendi ile birlikte Oda'da 1924 ve 1925 yıllarında Aza olarak görev alan İhsan Bey de Adapazarı Ticaret Mümessili olarak Kongre'de yer alıyordu.

Açılış konuşmasını Mustafa Kemal Paşa'nın, başkanlığını ise Kazım Karabekir'in yaptığı bu ulusal iktisat kongresi, yeni rejimin karşılaşılabileceği tüm iktisat politikası sorunlarının tartışıldığı ve çiftçi, tüccar, sanayici ve amele blok oylarıyla kararların alındığı bir forum oldu. Kongre'deki işçi ve sanayici kesime mensup katılımcıların çoğu resmi zevattan, yüksek bürokrasi ve mebuslardan oluşuyor, İstanbul işçilerini o günlerde hiçbir etkinliği olmayan Amele Birliği temsil ediyordu. Tüccar ve çiftçi temsilcileri ise ticaret sermayesi ve büyük toprak unsurlarındandı. İzmir İktisat Kongresi, özellikle, Milli Mücadele yıllarında Ankara ile sağlıklı ilişkiler kuramayan İstanbul ve İzmir'in Müslüman-Türk sermaye çevrelerin yeni yönetimle kaynaşmaları açısından önemli bir başlangıç olacaktı.⁷

Gazi Mustafa Kemal Paşa konuşmasında kongrenin önemi ve Türkiye'nin iktisaden gelişmesine mani olan sebepler üzerinde güzel bir değerlendirme yaptıktan sonra aynen şunları söyledi:⁸

"Bu vatan evlad ve ahfadı için cennet yapılmaya layık bir vatandır. İşte bu memleketi böyle mamure haline, cennet haline getirecek olan esbab ve avamil, esbab-ı iktisadiye ve faaliyet-i iktisadiyedir. Binaenaleyh öyle bir iktisad devri lazımdır ki memleketimiz insanca yaşamasını bilsin. İnsanca yaşamak neye mütevakkıf olduğunu öğrensin ve esbaba tevessül etsin. Cümlemizin arzumuz şudur ki, bu memleketin efradı ellerinde numuneleriyle ziraatın, ticaretin, sanayiinin, say'ın, hayatın bir misli olsun ve artık bu memleket böyle fakir ve millet hakir değil, belki memleketimiz zengin memleketi, zenginler memleketi ve bu yeni Türkiye'nin adına çalışanlar diyarı densin. İşte millet böyle bir devir içinde bulunuyor ve böyle bir devre i'tila edecektir ve böyle bir devrin tarihini yazacaktır."⁹

İzmir İktisat Kongresi'nde ele alınan konular arasında ticaret ve sanayi odaları da vardı. Milli Türk Ticaret Birliği'nin İstanbul'da iki gün süren hazırlık toplantılarında İzmir İktisat Kongresi'ne sunulmak üzere hazırladığı raporun bir maddesi ticaret ve sanayi odalarının yeniden düzenlenmesiyle ilgiliydi. Birlik, İzmir İktisat Kongresi'nde bir öneride bulunarak, Batılı devletlere ait emsallerine göre acınacak bir halde bulunan İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası ile taşradaki diğer odaların "asri ve milli" bir şekilde hemen ıslah edilmesini istedi.

İzmir İktisat Kongresi'nde odalar ile ilgili yapılan diğer önemli tartışmalardan biri de ticaret ve sanayi odalarının birbirinden ayrılması üzerine oldu. Bu konu, daha önce İstanbul'da Milli Türk Ticaret Birliği'nin tertip ettiği toplantılar sırasında da gündeme gelmesine rağmen, sonuçta, İstanbul Türk tüccarının görüşleri doğrultusunda bir karar alınarak, odaların ayrılması yerine çağdaş normlara uygun olarak düzenlenmesi fikri uygun bulunmuştu.

7 Ufuk Gülsoy-Bayram Nazır, *Türkiye'de Ticaretin Öncü Kuruluşu İstanbul Ticaret Odası 1923-1960*, İstanbul, 2012, s.35

8 Ufuk Gülsoy-Bayram Nazır, *Türkiye'de Ticaretin Öncü Kuruluşu İstanbul Ticaret Odası 1923-1960*, İstanbul, 2012, s.35

9 Gülsoy-Nazır, *a.g.e.*, s.36

İzmir'deki kongrede ise durum değişti. Sanayi odalarının ticaret odalarından ayrılmasını savunan Türk sanayi grubunun önerisi kongrede kabul görerek prensip olarak benimsendi.¹⁰

İzmir iktisat Kongresi sonunda ticaret ve sanayi odalarına dair alınan tavsiye kararları şu şekilde netleşti:

1- Ticaret odalarının memleketin her tarafında kurulması ve bu hususta daha önce hazırlanmış halde henüz kanunlaşmamış olan kararnamenin tetkiki ve bütün ticaret odalarınınca bu konudaki görüşlerinin alınması suretiyle en kısa zamanda bir odalar kanunu yapılması.

2- Ticaret odaları idare meclislerine seçilecek üyeleri belirleyen seçim heyetinin doğrudan doğruya tüccar tarafından seçilmesi.

3- Ticaret odalarının zahire, hububat ve saire borsaları kuracak ve iktisadi neşriyat yapabilecek mali kaynaklara sahip olmaları.

4- Ticaret odalarının mahallerindeki ticaret mektepleri tesisine çalışmaları şartının her halde kabulü.

5- Her sene bütün odaların temsilcilerinden oluşan bir kongre tertibi.

6- Ticaret odaları tarafından umumi ve daimi sergiler açılması.¹¹

2 Ocak 1913, Adapazarı Çarşısında muhacirler¹²

10 Gülsoy-Nazır, *a.g.e.*, s.37

11 Gülsoy-Nazır, *a.g.e.*, s.38

12 Servet-i Fünun, no 1126, 20 Kanunuevvel 1328, s.177

1920'ler Adapazarı Çark Köprüsü

Adapazarı Hükümet Caddesi, Belediye Oteli ve Kıraathanesi, Hükümet Konağı, Jandarma kumandanlığı

1925 Yeni Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu

1925'te hükümet, odaların ülke genelinde örgütlenmesi ve yaygınlaşması amacıyla yasal bir düzenleme yapmaya karar verdi. Aslında böyle bir düzenleme yapma düşüncesi, Cumhuriyet'in ilanı öncesine dayanıyordu. 14 Ağustos-24 Ekim 1923 tarihleri arasında görev yapan Fethi Okyar hükümetinin programında, ülkedeki ticaret, ziraat ve sanayi odalarının daha faal ve düzgün bir hale getirilip ticaret hayatında etkin olmalarının sağlanacağı, bunun için de öncelikle odaların nizamnamelerinde bazı değişiklikler yapılacağı ifade ediliyordu. Odalarla ilgili yeni kanun taslağı üzerindeki çalışmalar müteakip günlerde de devam etti. İktisat Vekaleti, bu konuda, İstanbul ve İzmir ticaret ve sanayi odalarından da düşüncelerini öğrenmek istedi. Bunun üzerine, her iki oda, yapılacak yeni yasal düzenlemeye ilişkin görüş ve önerilerini içeren raporlarını Ankara'ya göndererek sonucu merakla beklemeye başladılar. Nihayet hükümet, yeni kanun taslağını 1924 yılı Martında Millet Meclisi'ne gönderdi. Kanun taslağı, bütçe görüşmeleri bittikten hemen sonra incelenmek üzere önce meclis iktisat encümenine gelecek, uygun bulunduğu takdirde, daha sonra meclis genel kurulunda görüşülüp oylanacaktı.¹³

İzmir İktisat Kongresi'nde tüccar grubunun esasları arasında yer alan "Ticaret odalarının memleketin her tarafında teşkilleri ve bu hususta evvelce tanzim edilip kanuniyet kesbedemeyen kararnamenin tetkiki ve bil'umumun Ticaret ve Sanayi Odalarının bu husustaki mütalâalarının ahzı suretiyle müstâcelen bir kanun tanzim ve sanayi grubunun esasları arasında yer alan "Her liva ve kaza dâhilinde bir Sanayi Odası küşadı; her Sanayi Odası arasında ciddi rabatlar temin eylemek; Makarr-ı Hükümette bütün Sanayi Odalarının merbut olduğu büyük bir merkezi Sanayi Odası tesisi" temennileri doğrultusunda 22 Nisan 1925'te çıkartılan 12 maddelik Ticaret ve Sanayi Odası Kanunu'yla, tüccar ve sanayicilerin Ticaret ve Sanayi Odaları'nda örgütlenmelerine yasal bir zemin sağlanmıştır.¹⁴

Encümen onayından geçen ticaret ve sanayi odaları kanun taslağı, 22 Nisan 1925'te Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda kabul edildi.¹⁵ 2 Mayıs 1925'te Resmi Ceride'de yayımlandıktan sonra da yürürlüğe girdi. On iki maddeden oluşan 655 sayılı bu kanun odaların Türkiye'deki gelişimi açısından iki önemli yenilik getiriyordu. Bunlardan biri, ticaret ve sanayi odalarına tüzel kişilik hakkının verilmesi, diğeri ise odalara üye olma mecburiyetinin getirilmesi idi.

Kanunun birinci maddesine göre, Ticaret ve sanayi odaları tüzel kişiliği haiz olup taşınır ve taşınmaz malları tasarrufa, görevleriyle ilgili muamele ve akitleri uygulamaya, mahkemeler ve devlet dairelerinde davacı ve davalı sıfatlarıyla bulunmaya, Ticaret Vekaleti'nin oluruyla borç sözleşmesi yapmaya yetkili olan umumi müesseselerdendi.

Kanunun en önemli maddelerinden biri 3. Madde idi. Buna göre, Ticaret kanunları gereğince ticari sıfatı haiz olan ve ticari müessesesi bulunan her ferdi ve hükmi şahıs ve her nevi borsacı, simsar ve dellalların ticaret ve sanayi odalarına kayıt yaptırılmaları zorunlu olacaktı. Bu mecburiyeti zamanında yerine getirmeyenler senelik kayıt ücretinin üç katı bir ceza ödeyeceklerdi. Cezanın tahakkukundan itibaren üç ay zarfında kayıt olmamakta direnenlerin ticarethaneleri oda kararıyla hükümet tarafından kapatılacaktı.

13 Gülsoy-Nazır, a.g.e., s.40

14 Yaşar Bülbül, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Özel Girişimcilğe Yönelik Devlet Politikaları*, İstanbul, 2010, s.143-144

15 Düstur, c.VI, s.274.

Ticaret ve sanayi odaları buldukları mahallerin birer ticaret sicilini tutacaklar, bu sicile kaydı mecburi olanlarla bunların haricinde kalan bilumum esnaf ve dükkânı bulunan sanatkârları ve küçük tacirleri de kaydedileceklerdi. Ticaret ve sanayi odası bulunmayan yerlerde tescil muamelesini belediyeler yapacak (Madde 4); Ticaret ve sanayi odaları kararlarına riayet etmeyenlere odalarca beş liradan yüz liraya kadar nakit para cezası kesilecekti (Madde 5). Ticaret ve sanayi odalarınca 13 Haziran 1910 tarihli odalar nizamnamesinin ve 9 Ekim 1888 tarihli simsarlar ve dellallar nizamnamesinin ilgili maddelerinde açıklanan senelik kayıt ücretleri ile özel tarifesi üzere verilecek ticari evrak ve vesikalardan ve tasdikli işlemlerden alınan harçlar on misline kadar arttırılabilecekti (Madde 6).

Ticaret odalarının maddi imkânsızlıklarını giderecek madde 7. Madde idi buna göre: Sermayeleri üç yüz bin liradan yüksek olan anonim ve limitet şirketlerle resmi ticari müesseselerden "fevkalade sınıf" kabul edilerek odaların buldukları mahallere tahsis ettikleri sermayenin binde yarımı geçmemek üzere senelik kayıt ücreti alınacaktı. Bu ücretler elli liradan aşağı ve bin liradan yukarı olmayacaktı. Kanununun 8. Maddesine göre "Ticaret ve sanayi odalarının gelirleri senelik kayıt ücretleri, harçlar ve nakdi cezalar, bağışlar ve yardımlar, odalarca kurulup idare olunan kurumlardan alınan gelirler, miktarı her odaca tespit edilerek Ticaret Vekâletince tasdik edilmek ve kazanç vergilerinin yüzde beşini geçmemek üzere tahsil olunacak resimler ve muhtelif varidat şeklinde altı kalemden ibaret olacaktı."

Ticaret odaları, buldukları mahallerde, özellikle Adapazarı gibi ticari kapasitesi yüksek şehirlerde güzel işler yapacaklardı.

Kanunun getirdiği kayıt yaptırma mecburiyeti odaların güçlenmesine yardımcı olacak, bu sayede odaların teşkilat yapılan geliştirilip modernize edilecekti. Devlet ve tüccarın menfaatleri için piyasa İstihbaratı ve araştırmaları yapılacak, binlerce tüccar ve esnafın sicil kayıtları odalar tarafından tutulacaktı. Sadece bu iş bile büyük bir hizmetti.

Osmanlı Devleti döneminde kayıt mecburiyeti olmaması, hizmetlerinden yararlandıkları halde, çoğu tüccarın odalara kayıt yaptırmamasına neden oluyordu. Bu durum da, oda işlerinin finansmanında ciddi sıkıntılar meydana getiriyordu. Oda gelirlerinin çoğalmasa öncelikle kayıtlı üye sayısının artmasına bağlıydı. Bu sıkıntı yeni kanunla çözümleniyor, odalara düzenli gelir kaynakları tahsis ediliyordu. Artık her tüccar mecburi olarak odaya kayıt yaptıracak ve yıllık belli bir ücret ödeyecekti. Böylece oda tüccarla, tüccar da odayla daha ilgili olacaktı. Oda bünyesinde araştırma uzmanları istihdam etmek daha kolay hale gelecek, bu uzmanlar tarafından derlenen bilgiler hükümetle de paylaşılacaktı.¹⁶ Adapazarı Ticaret Odası, zamanla, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi mütalaa salonları, uygulamalı ticaret mektepleri ve benzeri müesseseler açabilecek, milli mahsulat ve imalatımızın teşhiri için Adapazarı'nda veya ecnebi memleketlerinde sergiler düzenleyebilecek, ticaret ve sanayi müzeleri kurabilecekti. Gelirlerin çoğalmasıyla birlikte şehrin ekonomik gelişmesinin yanı sıra sosyo-kültürel zenginliğine de katkı sağlayabilecekti.

Odaların kayıtlı üye sayısı, beklentilerin aksine, 1925-1953 yılları arasında genelde artmadı. Mesela İstanbul Ticaret Odası'nın 1917' de üye sayısı 2.119 idi. Odalara kayıt mecburiyetinin başladığı 1925'de sayı 10.688 oldu. 1927'de 10.045, 1928'de 10.023, 1929'da 9.807, 1930'da 9.612, 1931'de 8.760, 1932'de 8.622, 1933'de 9.016, 1934'de 9.016, 1935'de 8.925, 1936'da 8.990, 1937'de 9.063, 1938'de 8.791 idi. 1944'e kadar Odanın üye sayısı 1925 seviyesinin altındaydı. Bu durum,

16 Gülsoy-Nazır, a.g.e., s.43-44

istisnalar dışında, 1944'e kadar sürdü. 1950'den sonra üye sayısında bir yükseliş görüldü. İstanbul Ticaret Odası'nın 1953'de 17.957 kayıtlı üyesi bulunuyordu.¹⁷

1938, Adapazarı'nda Cumhuriyet Bayramı kutlama takı

¹⁷ Gülsoy-Nazır, *a.g.e.*, s.50

1943 Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Nizamnamesi

Esnaf teşekküllerine ilişkin olarak 1925 tarihli yasanın 18 yıllık uygulaması yetersiz kaldığı için, bu kesime yönelik yeni bir hukuksal düzenlemeye gidilmiştir. 1943 tarihli ve 4355 sayılı yeni yasanın temel özelliklerinden birisi, birbirlerinden iktisadi ve sosyal açıdan farklı özellikler taşıyan ticaret ve sanayi kesimi ile esnaf kesiminin örgütlenmelerinin aynı yasa kapsamında düzenlenmiş olmasıdır.¹⁸

1943 tarihli kanunun ardından hazırlanan Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Nizamnamesi 10 Mayıs 1943' de İcra Vekilleri Heyetince (Bakanlar Kurulu) kabul edilerek yürürlüğe girdi. Nizamname umumi hükümler dışında sekiz bölümden oluşuyordu. Toplam madde sayısı 77 idi.

Odaların ve Ticaret Borsalarının Tanımı ve Amaçları Nizamnamenin umumi hükümler başlığı altında, kanundaki gibi, ticaret ve sanayi odaları, esnaf odaları ve ticaret borsalarının Ticaret Vekilliği tarafından tesis edilen kamu müesseseleri oldukları belirtilerek, bunların kuruluş amaçları belirtiliyordu. Nizamnamede "teşekkül" kelimesiyle ticaret ve sanayi odaları, esnaf odaları ve ticaret borsaları kastedilirken, "esnaf" kelimesiyle de seyyar veya sabit, dükkânda ya da sokağın bir köşesinde, ticaret sermayesinden çok bedene dayalı olarak çalışan ve kazancı ancak geçimini temine yeterli olacak iş yapan sanat ve ticaret sahipleri belirtiliyordu (Madde 1).

Birinci maddede yazılı teşekküller Ticaret Vekilliğinin teftiş ve denetimi altındaydı. Odalara ve ticaret borsalarına kayıt yaptırmak mecburiydi. Tacir sıfatını taşıyan hakiki ve hükmi şahıslar, belediyelerin sermayesiyle kurulmuş veya bunların ortaklıkları olan hükmi şahsiyeti haiz kurumlar ve şubeleri buldukları mahallin ticaret ve sanayi odalarına mutlaka kayıt yaptıracaklardı. Aynı şekilde esnaf ve tellallık yapanlar da bağlı buldukları odalara kayıt olmak zorundaydı (Madde2-3).

Ticaret ve sanayi odaları ile esnaf odaları ve ticaret borsalarının organları Meslek Heyetleri, Oda veya Borsa Meclisleri ve idare Heyetleri'nden ibaretti (Madde 4). Meslek Heyetleri, en büyük mülki amirin başkanlığında ve onun tarafından teşekkülün kurulacağı yerde mevcut meslekler mensuplarından ayrılacak birer kişiden oluşan bir heyet tarafından aşağıdaki esaslara göre gruplandırılmış meslek mensuplarınca seçiliyordu. Bu heyete belediye reisi ve varsa mütaka ticaret ve iktisat müdürleri de dâhildi. Heyetin tespit ettiği gruplar uygun vasıtalarla ilan edilir, ilan tarihinden itibaren üç gün içinde meslek mensupları tarafından kendi mesleğinin tespit olunan grubuna itiraz edilebilirdi. Bu takdirde heyet üç gün zarfında bir karar vererek itiraz sahibine durumu tebliğ ederdi. Bu karara razı olmayanlar üç gün içinde Ticaret Vekilliğine itirazda bulunabilirdi. İtiraz dilekçesi heyet riyasetine verilir ve tasdik için Ticaret Vekâletine gönderilen dosyaya konulurdu. Bu konuda kesin karar verecek mercii Vekâlet idi.

Ticaret şekilleri, imal usul ve tarzları, ham madde tedariki iştigal konusu olan maddelerin menşeleri bakımından birbirine benzeyen veya birbirini tamamlayan meslekler bir gruba dahil ediliyordu. Teşekküllerin teklifi veya Ticaret Vekilliğince görülecek lüzum üzerine teşekküllerin görüşü alınarak bir mesleğe mensup olanlar Vekâletçe birkaç gruba ayrılabilirdi.

18 Ahmet Makal, "Türkiye'nin Çok Partili Yaşama Geçiş Sürecinde CHP ve Esnaf Teşekkülleri: 1946-1950" Çalışma ve Toplum, 2016/2, s.619

gibi değişik gruplara ayrılmış meslekler bir grup halinde birleştirilebilirdi. Bir grupta değişik meslekler bulunduğu takdirde seçilecek meslek heyetinde bu mesleklerin birer mümessili ile temsili mecburiydi. Aynı zamanda değişik meslekler icra edenler sırasıyla sermaye, muamele- nin genişliği ve kıdem bakımından en çok meşgul olduğu mesleğe mensup addedilirdi (Madde 5).¹⁹

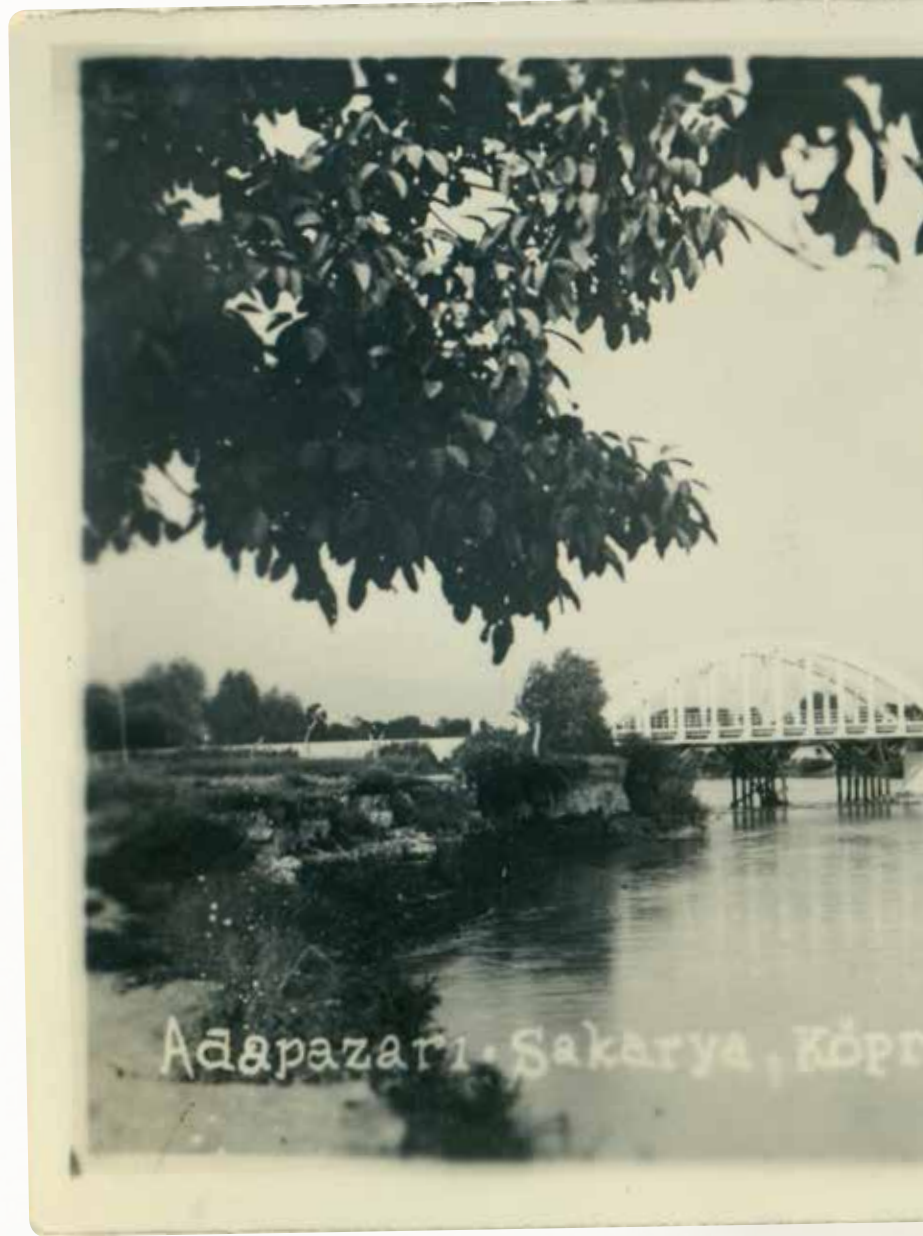
Ticaret ve sanayi odaları ve esnaf odaları nizamnameye göre meslek faaliyetlerine ait konular hakkında Vekilliklere, vilayet veya belediyelere teklif ve önerilerde bulunmak, işlerine ait her türlü tetkikleri yapmak, resmi makamlarca istenilen bilgileri vermek, Vekilliklerin kanuna müstenit verecekleri görevleri yapmak, vasıfların ve tiplerin kontrolüne müteallik mevzuatın tatbiki için Ticaret ve iktisat Vekilliklerinden verilecek talimatı yerine getirmek, ticaret eşyasının vasıf, nitelik ve niceliklerinin tayin ve tespiti için laboratuvar ve bürolar kurmak ve idare etmek veya bunlara iştirak etmek, bölgeler içinde iktisadi ve ticari faaliyetlere ait her çeşit endeks ve istatistikleri ve fiyat rayiçleri belirlemek ve gerektiğinde yayınlamak, dış ülkelerdeki konsolosluklar, ticaret temsilcileri, mesleki kuruluşlarla muhabere ve münasebette bulunarak icap eden bilgileri alıp vermek ve Ticaret Vekilliğinin muvafakatiyle milli ve milletlerarası mesleki odalara aza olmak veya bu kabil teşekkülleri kurmak, mahalli veya bölge sergileri, panayırılar, fuarlar, umumi mağazalar, depolar, kulüpler, müzeler ve kütüphaneler açmak, milli ve milletlerarası sergi ve panayırılara katılmak ve bunların vekâlet, temsilcilik ve muhabirliğini üstlenmekle grevliyidiler (Madde 17)²⁰

Madde 25'te yer alan "Ticaret Vekilliği lüzum gördüğü takdirde ticaret ve sanayi odalarıyla esnaf odalarına bölgeleri dâhilinde ajanlıklar açmalarını emredebilir" hükmü, dönemin temel bakışını da yansıtan yasanın otoriter ve hiyerarşik karakterini ortaya koymaktadır.²¹

19 Gülsoy-Nazır, a.g.e., s.143-144

20 Gülsoy-Nazır, a.g.e., s.146

21 Makal, a.g.m., s.619

Kasım 1941, Sakarya Köprüsü

1950 Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu

1950 tarihli Odalar Kanunu'nun hazırlık sürecini 1946 yılına kadar geri götürmek mümkündür. İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyada hızla yayılmaya başlayan liberal ekonomik anlayışlar ve katı devletçilik uygulamaları karşıtı fikirler, Türkiye'yi bir süredir etkisi altına almış durumdaydı. Buna, 1939-1945 yılları arasında ülkede yaşanan ağır iktisadi ve sosyal sıkıntıların meydana getirdiği toplumsal memnuniyetsizlik ve içten içe büyüyen psikolojik tepkiler de eklenince, hükümet, değişen dünya ve Türkiye şartlarını dikkate alarak, bazı konularda önemli politika değişikliklerine gitme kararı aldı. Ekonomi politikalarında yapılacak liberal eğilimli değişimden Türkiye'de bulunan ticaret ve sanayi odaları da payını alacak ve odaların yapısı ve konumu yeniden şekillendirilecekti.²²

1943 tarihli kanunun Türkiye'deki ticaret ve sanayi odalarını birer "resmi kurum" haline

getirmiş olmasının özellikle ticaret çevrelerinde büyük rahatsızlıklara yol açtığı ve bu yüzden, kanunun yürürlüğe girmesinden kısa süre sonra, İstanbul ticaret kesiminin öncülüğünde, odaların daha özerk bir yapıya kavuşturulması yolunda çalışmalar başlatıldığı ve muhtelif toplantılar vesilesiyle de olsa, 1943 düzenlemesinin bazı hükümlerinden duyulan rahatsızlıkların dile getirildiği bir gerçektir. Mesela Ticaret Bakanlığı tarafından 15-22 Mart 1944 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen ve birçok odanın temsilci veya rapor göndererek iştirak ettiği ticaret odaları kongresinde, ticaret odaları üzerindeki hükümet nüfuzunun kaldırılması yönünde talepler oldu.

22 Gülsoy-Nazır, *a.g.e.*, s.154

Odaları hükümet nüfuzundan kurtaracak yasal düzenlemeye dair hazırlıklar 1945 yılı sonrasında hız kazandı. Bu konuda en ciddi çalışma 1948’de yapıldı. Hükümetin yürüttüğü bu çalışma, iş çevreleri ve bilhassa İstanbul ticaret erbabı tarafından dikkatle izleniyordu. 1920’lerin başında aralarında Ahmet Hamdi Başar’ın olduğu Milli Türk Ticaret Birliği çevresinde birleşen İstanbul tüccarı, bu kez yine aralarında aynı şahıs olduğu halde İstanbul Tüccar Derneği etrafında kamuoyu oluşturmaya çalışıyorlardı. Hükümetin hazırladığı yeni odalar kanun tasarısını inceleyen İstanbul ticaret erbabı, genel olarak tasarıdan memnun kalmakla birlikte, odalara kayıt olma zorunluluğuna ilişkin maddeyi eleştirdiler. Ahmet Hamdi Başar’a göre bu madde, odaları kanun zoruyla vergi tahsil eden maliye şubeleri haline getiriyordu. Başar 1948 odalar kanun tasarısının bazı hükümlerine yönelik eleştirisini aynı yıl İstanbul’da toplanan Türkiye İktisat Kongresi’nde de sürdürerek, ticaret odaları, borsalar ve sendikalar da dahil olmak üzere bütün mesleki teşekküllerin hür ve serbest olmaları gerektiğini ifade etti. Bu kuruluşlara, hükümet emrinde çalışan birer “resmi kurum” muamelesi yapılmamalıydı.

1948 Kongresinde İstanbul Tüccar Derneği de kanun tasarısı vesilesiyle odalara dair görüşlerini dile getirerek, odalar ve diğer meslek teşekküllerine kayıt yaptırma mecburiyetinin kaldırılmasını ve bu teşekküllerin idaresinin tamamen üyelerinin hür ve serbest iradelerine bağlanmasını istedi. Ancak Tüccar Derneği, meslek teşekküllerinin kanunlarla tayin edilmiş bir takım vazife ve sorumluluklarının olması gerektiğini ileri sürerek, hâlihazırda devletçe yapılan veya kamu mülahazasıyla yapılması gereken bir kısım işlerin bu teşekküllerce yerine getirilmesinin doğru olacağını savundu.

Bütün bu tartışmalar ve uzun bir hazırlık sürecinden sonra 1950 yılı içinde Meclise sevk edilen yeni odalar kanun tasarısı, CHP iktidarın son aylarına tesadüf eden bir tarihte, 8 Mart 1950 günü TBMM’de kabul edilerek yürürlüğe girdi.

5590 sayılı ve 1950 tarihli Odalar Kanunu 9 bölüm ve toplam 93 maddeden oluşuyordu. Birinci Bölümde ticaret ve sanayi odalarının tarifi, kuruluşu, çalışma sınırları, odaların görevleri, temsil ve imza yetkisi, ehliyet, ajanlıklar, kayıt mecburiyeti olanlar ve bütçelerle ilgili hükümler yer almaktaydı. Buna göre ticaret ve sanayi odaları bu kanunda yazılı esaslarla meslek hizmetleri görmek, meslek ahlak ve dayanışmasını korumak, ticaret ve sanayinin genel menfaatlere uygun surette gelişmesine çalışmak ve bu maksatla verilecek işleri yapmak üzere kurulan, tüzel kişiliğe sahip ve mesleki teşekkül mahiyetinde, kamu kurumlarıydı (Madde 1).

1950 kanununa göre ticaret ve sanayi odası, oda kurulması istenen yerdeki tescilli tacirlerin %60’ının yazılı isteği üzerine Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı’nun izniyle kurulacaktı. Ancak bu isteğin en az yüz tacir tarafından yapılması şarttı. Ticaret ve sanayi odaları, “Sanayi Odaları”nın ayrı kurulduğu yerlerde sadece “Ticaret Odaları” ismiyle anılacaktı (Madde 2).

Dördüncü maddede belirtilen kuruluş ve çalışma sahaları içinde sanayiciler, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı’nun izniyle ve bu 1950 Kanununa göre “Ticaret ve Sanayi Odaları”ndan ayrı olarak “Sanayi Odaları” kurabileceklerdi. Sanayi Odalarının bu şekilde ayrı olarak kurulabilmesi için, kuruluş sahaları dahilinde mevcut sanayicilerin %60’ının yazılı istekte bulunması gerekiyordu. Ancak bu isteğin en az 30 sanayici tarafından yapılması şarttı (Madde 3).²³

Kanunun dördüncü bölümünde odalardaki organlarının feshi, odaların lağvı ve tasfiyesi (Madde 31), ticaret borsalarının yapısı ve işlevleri (Madde 32-54), borsaların gelirleri, lağvı ve tasfiyesi (Madde 55-60) konularına dair hükümler vardı. Beşinci bölüm ise Türkiye Ticaret

23 Gülsoy-Nazır, a.g.e., s.155-156

Odaları, Sanayi Odaları ve Borsaları Birliği hakkındaydı. Buna göre Odalar ve borsalar arasında, bu kanunda yazılı esaslara göre oda ve borsaların tekamül ve inkişafını sağlamak amacıyla Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı tarafından "Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği" kurulacak ve birliğin merkezi Ankara olacaktı.

Bu birliğin görevi, 22.madde dışında odalarla odalar, borsalarla borsalar arasında çıkacak mesleki ihtilafları kesin olarak çözmek; muhasebe ve muamelat yönetmeliklerini birleştirmek ve tasdik etmek; Türkiye'nin iktisadi durumu hakkında raporlar hazırlamak ve yönetim kurulu tarafından hazırlananları tetkik etmek; yabancı ülkelerdeki ticaret odaları ve borsaları tarafından tanzim edilen raporları tetkik ve Türkiye'yi ilgilendiren kısımları derleyip neşretmek; Milletlerarası Ticaret Odası Türkiye Komitesini kurmak ve işlerini yürütmek; milli ve milletlerarası sergi ve panayırlara iştirak ve yabancı memleketler ticaret ve sanayi odalarının vekillik, mümessillik veya muhabirliğini kabul ve ifa etmek; milli ve milletlerarası mesleki teşekküllere üye olmak veya bu çeşit teşekküller kurmak, milletlerarası mesleki toplantılara katılmak; bu kanunla verilen sair görevleri yapmak ve ekonomi işlerinde TBMM komisyonları ve Bakanlıklara istenen malumat ve mütalaaları vermek; ayrıca Ekonomi ve Ticaret Bakanlığınca verilecek vazifeleri yerine getirmek olacaktı (Madde 62).

Birlik Genel Kurulu, Odalar ve borsalar meclisleri arasından üç yıl için seçilecek birer veya ikişer kişiden oluşacak ve yılda en az iki defa toplanacaktı. Birlik Yönetim Kurulu ise, birlik genel kurulunun kendi üyeleri arasından bir yıl için seçeceği dokuz kişiden teşekkül edecek ve en az üç ayda iki defa, ihtiyaca göre ve başkanın çağrısıyla, her zaman toplanabilecekti. Birliğin genel katibi ve yardımcılarını yönetim kurulu tayin edecekti (Madde 68).

Bu kanun, 1950'den sonra Türkiye'de ticaret ve sanayi odalarının inkişafı açısından önemli olan iki oluşumun da sebebi oldu. Bunlardan biri Türkiye ekonomisi ve siyasetinde bugün etkin ve aktif bir kurum olarak faaliyetlerini sürdüren Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği yani TOBB'un, diğeri ise ticaret odalarından bağımsız sanayi odalarının kurulmasıydı.²⁴

1940'lı yıllarda
Adapazarı

24 Gülsoy-Nazır, a.g.e., s.157-159

1950'lerde Adapazarı'nda askeri geçit töreni

1950'lerde Adapazarı Gmrkn

آطه بازارای تجارت او طه سی و طه

100 YILLIK BİR KURUMUN, SATSO'NUN TARİHİ

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın (ATSO) 1968 yılı Adres Kitabı'nda "Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın 20 Aralık 1924 tarihinde Kocaeli Vilayeti Genel Meclisi'nin aldığı bir kararla teşkil edilmiştir." Denilmektedir. Yazılı ve görsel bütün kaynaklar bu bilgiyi referans gösterip ATSO'nun asıl tarihini maalesef gündemden uzak tutuyorlardı. Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki ticaret merkezlerinden biri olan Adapazarı'nda Ticaret ve Sanayi Odası'nın Cumhuriyet döneminde kurulması mantığa uymayan bir durumdu.

1943 yılında vukua gelen depremde Oda binası yıkılmış ve bu arada Odanın karar defterleri ile dosya ve kıymetli evrakları da enkaz altında kalmıştı. Oda ile ilgili tarihi vesikalar da maalesef bu depremde yok olmuştu.²⁵ Bir de 1928 harf devriminden sonra eski yazı ile yazılan belgeleri sonraki nesillerin okuyamaması pek çok belgenin karanlık kalmasına neden olmuştur. Dolayısı ile 2017 yılına kadar ATSO'nun özellikle 1936 yılı öncesi maalesef karanlık kalmıştı.

Pek çok arşivde ve özellikle de İstanbul, Ankara ve İzmit'te uzun süren çalışmalarımız neticesinde bu bilginin doğruluğunu teyit edemedik. 20. Yüzyıla gelindiğinde iktisadi açıdan Anadolu'nun en gelişmiş şehirlerinden biri olan Adapazarı'nda Ticaret ve Sanayi Odası'nın 1924 öncesinde kurulduğu varsayımı yıllardır yapılmaktaydı. Yeni bilgiler bunu doğrulayarak Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın Şumnulu Hacı Mehmed Hilmi Efendi başkanlığında 31 Mayıs 1917 tarihinde kurulduğunu göstermiştir.

ATSO'nun Kuruluşuna Giden Süreç

II. Meşrutiyet'ten itibaren Milli İktisat düşüncesi etrafında birleşen Osmanlı aydınları, savaş yıllarında fikirlerini basın yoluyla daha çok insana duyurmayı ve kamuoyu üzerinde etkinliklerini artırmaya çalıştılar. Müslüman Türk unsurunun iktisadi faaliyete aktif olarak katılması dönemin aydın ve yazarlarının birleştikleri ortak noktaydı. Osmanlı Devleti için kurtuluş yolu bu unsurun girişimci olması, ticaret, bankacılık ve sanayi ile uğraşmasından geçiyordu.²⁶

I. Dünya Savaşı başladığı zaman hükümet bu fırsattan yararlanarak 9 Eylül 1914 tarihinde, 1 Ekim 1914 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere bütün ticari ve adli kapitülasyonların kaldırdığını bildirmiştir. İmparatorluğun iktisadi ve adli bağımsızlığını sağlamaya yönelik bu radikal karar sonrasında, "Milli İktisat" gibi kavramlar, ülke içerisinde sıkça vurgulanan olgulardı.

25 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Adres Kitabı 1968, Işık Basımevi, Adapazarı, 1968, s.24

26 Gülsoy-Nazır, a.g.e., s.33

İttihat ve Terakki'nin milli bir iktisat, milli bir burjuvazi oluşturma hedefi çerçevesinde, Milli politikaların ekonomiye tesir ettiği bir dönemde millileşme hareketleri Adapazarı'nda etkisini süratle göstermişti.

9 Mart 1913'te Adapazarı İslam Ticaret Bankası,

19 Mart 1917'de faaliyete başlayan ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın hissedarı olup, açılışını yaptığı Adapazarı Ahşap ve Demir Malzeme Fabrikası,

1919'da Adapazarı Emniyet Bankası kurulmuştu.

Osmanlı Devleti zamanında kurulan milli bankalardan cumhuriyet dönemine geçebilen 14 bankadan ikisi milli ve yerli sermaye ile Adapazarı'nda kurulmuştu. 1907 yılında Osmanlı Bankası'nın Adapazarı'nın idari taksimat açısından o dönemde bağlı olduğu İzmit'te değil de Adapazarı'nda şube açması ve İzmit'te açılan ilk bankasının 1922'de Adapazarı İslam Ticaret bankası şubesi olması ve bu kentte ilk yerli bankasının da 1927'de aralarında Adapazarılı girişimcilerin de yer aldığı bir grup tarafından açılabilmesi Adapazarı'nın iktisadi açıdan büyüklüğünü gösteriyor olsa gerek.²⁷

Osmanlı Devleti içerisinde ilk ticaret odası İstanbul'da 1882 yılında kurulmuştu. İstanbul'un ardından peşi sıra pek çok merkezde ticaret odası kurulmuştur. Adapazarı'nda ise İstanbul'dan 35 sene sonra ticaret odası kurulabilmişti.

ATSO'nun Kuruluşu

Ticareti Umumiye mecmuasının 16 Haziran 1917 tarihli nüshasında, İktisadiyat mecmuasının 21 Haziran 1917 tarihli nüshalarında ve Oda Başkanlığı Ali Rıza Bey tarafından hazırlanan "Ada Pazarı Ticaret ve Sanayi Odası Sevgili Cumhuriyetimizin 10 uncu Yıl Dönümü Kutlama Mecmuası"nda Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın kuruluş tarihi verilmektedir. Buna göre Ticaret ve Ziraat Nezareti'nin yetkilendirmesi ile 31 Mayıs'ta Kaymakam Yahya Sezai Bey'in(1879-1970) himmetiyle Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi Efendi'nin başkanlığında kurulan odanın resmi açılışında idadi öğretmen ve öğrencileri konuşmalar yapmışlar, manzumeler okumuşlardı. Ticaret ve Sanayi Odası'nın ilk icraatı üç yıldır uygulanmasına çalışılan Cuma tatiline uyulmasını sağlamaktı. Bu amaçla Müslim ve gayrimüslim tüccar ve esnaf dolaşarak lokanta, kahvehane ve eczane gibi yerler hariç kendilerinden işyerlerini kapayacakları güvenesi alınmıştı. 1 Haziran 1917 günü tüm dükkanlar kapanarak herkes mesire yerlerine gitmiş, bu mübarek gün adeta bir bayram gibi kutlanmıştı. Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası tarafından gerçekleştirilen bu uygulamanın İstanbul Ticaret ve Sanayi Odasına da örnek teşkil etmesi isteniyordu.

Oda'nın kurulmasını Mehmet Hilmi Efendi mektup ile İstanbul'daki basın yayın organlarına da bildirmişti. Haberi yazan mecmualar bölgedeki muhabirlerinden konuyu teyit etmişlerdi.

27 Resül Narin, *Ada'dan Pazar'a Sakarya*, SATSO yay., Sakarya, 2015, s.171

آدابازاری ناھربنك مهم بر فراری
آدابازاری نجار معتبردسندن شمنیلی حاجی
محمد حلمی أفندیبن ۲ حزیران تاریخی آلدیغمز
بر مکتوبده اوچ سنه دنبری تطبیقنه چالیشیلان
جمعه تعطیلنه بو کره موفق اولوندیغندن بحضاه دینورکه:
۳۱۵ مایس ۲۳۳ پرشنبه کونی قصبه مزده قائمقام
قضا یحیی سزائی بک أفندیبنك ائرههتیله تحت ریاست
عاجزیده تشککل ایدهن تجارت و صنایع اوداسی
رسم کتشدانده اعدادی معلم و طلبه لری طرفندن
سویله نیاهن موعذله و نطقلرله منظومه لردن سوکرا
ایلك اجرات اولوق اوزره بعد الزوال بدی یه قدار
یگان یگان مسلم و غیر مسلم تجار و اصناف دولاشلمش
لوقانطه، اجزاخانه، قهوه گبی دوت صنف مستثنائ اولوق
اوزره کافه سندن جمعه کونی مغازه لری قاپا به جقلرینه
دائر تعهد نامه آلینمشدر . دونکی جمعه کونی تعهد
ایتمه نلرده داخل اولدینی حالده بالعموم دکانلر قاپالی
ایدی . هرکس مسیره لره کیتمش عادتاً بر بایرام
گبی بو یوم مبارک تسعید ایدلمشدر .
بو مناسبتله آدابازاری مخابر سز محمد نوری
أفندیبن آلدیغمز مکتوبده بو خبر نأیید ایدیلکده دره
آدابازاری تجارت اوداسنی بو خیرلی فعالیتندن
دولابی تبریک و دیگر تجارت اودالریله خاصه
استانبول تجارت اوداسنك نظر دقلرینی جلب ایلهرز.

Belgenin çevirisi şöyledir:

Adapazarı Tâcirlerinin Mühim Bir Kararı

Adapazarı tüccar mu'teberesinden (itibarlı) Şumnulu Hacı Mehmed Hilmi Efendiden 2 Haziran tarihli aldığımız bir mektupda üç seneden beri tatbikine çalışılan Cuma tatiline bu kere muvaffak olduğundan bahisle deniyor ki: "31 Mayıs 333 perşembe günü kasabamızda Kaymakam-ı kaza Yahya Sezai Bey Efendinin eser-i himmetiyle taht-ı riyaset-i âcizîde teşkil eden ticaret ve sanayi odası resmi küşadında idadi muallim ve talebeleri tarafından söylenen mev'ize (öğüt) ve nutuklarla manzumelerden sonra ilk icraat olmak üzere ba'de-z-zeval (öğleden sonra) yediye kadar yegân yegân (teker teker) Müslim ve gayrimüslim tüccar ve esnaf dolaşmış lokanta, eczahane, kahve gibi dört sınıf müstesna olmak üzere kâffesinden (hepsinden) Cuma günü mağazaları kapayacaklarına dair taahhütname alınmıştır. Çünkü Cuma günü taahhüt etmeyenler de dâhil olduğu halde bi-l-umûm (tüm) dükkânlar kapalı idi. Herkes mesirelere gitmiş adeta bir bayram gibi bu yevmi (gün) mübarek tes'id (kutlama) edilmiştir."

Bu münasebetle Adapazarı muhabirimiz Mehmed Nuri Efendiden aldığımız mektupta bu haber te'yid edilmektedir.

Adapazarı Ticaret Odasını bu hayırlı faaliyetinden dolayı tebrik ve diğer ticaret odalarıyla hassaten İstanbul Ticaret Odasının nazar-ı dikkatlerini celb eyleriz.²⁸

28 Ticareti Umumiye Mecmuası, c.I, sayı 7, 16 Haziran 1333 (1917), s.112

Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi Efendi

Kaymakam Yahya Sezai Bey

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın 31 Mayıs 1917 tarihinde kurulduğuna dair İktisadiyat Mecmuası'nın 21 Haziran 1917 tarihli nüshasında açılış şöyle ifade edilmişti:

"Ada-Pazar'da Ticaret Odası

Ziraat ve Ticaret Bakanlığı'nın izni ile geçtiğimiz 31 Mayıs günü Ada-pazar'da bir Ticaret ve Sanayi Odası açılışı gerçekleştirilmiştir. Bu Odanın İlk toplantısında Cuma gününün resmi tatil olması için karar alındı. Bu karara istinaden şehrin büyük küçük tüm dükkânları ve atölyeleri bundan böyle Cuma günü kapalı olacaklardır."²⁹

İKTİSSADİAT MEDJMOUASSI

JAHRGANG 2—N° 57 * Donnerstag 21 Juni 1917

ORGAN

für Ackerbau Industrie, Handel, Finanz & Wirtschaft erscheint jeden Donnerstag.

ADRESSE:

Konstantinopel Yeni Postahane Str. Meidandjik No. 3 Stambul

Für die Türkei Für das Ausland

Abonnement für ein Jahr L.T. 1 50 M. 33.

Einzelne Nummer: Pts. 3 Pf. 75.

Annoncen per Linie: M. 3,50

Dieser Tarif gilt nicht für Jahres-Annoncen

2me ANNÉE—N° 57 * Jeudi 21 Juin 1917

ORGANE

Agricol. Industriel, commercial, financier & économique paraissant les Jedis.

BUREAUX:

Constantinople Rue Yeni Postahane Meidandjik No. 3 Stamboul

Pour la Turquie Pour l'Étranger

Abonnement pour un an: L.T. 1 50 Fcs 40.

Chaque numéro: Pts 3 Fcs 1.

Annonces: La ligne Fcs. 4,60

Ce tarif ne s'applique pas aux annonces pour l'année.

İktisadiyat Mecmuası sayı 57

29 İktisadiyat Mecmuası, 21 Haziran 1917, Yıl 2, Sayı, 57, s.4

Adapazarı'nda Ticaret ve Sanayi Odası'nın 1917'de kurulması, SATSO'nun Anadolu'daki kurulan ilk ticaret odaları içerisinde yer aldığını bize göstermektedir. Bu tarihten sonra kurulan odalara örnek verecek olursak: Ceyhan, Erzurum, Kilis (1922); Ankara, Aksaray, Niğde, Burhaniye, Çankırı, Artvin, Çanakkale, Kars, Osmaniye, Fatsa ve İnegöl (1923), Tekirdağ ve Kırklareli (1925), Denizli, Kahramanmaraş ve Bolu (1926), Antakya (1939), Düzce (1959), Yalova (1968), Bilecik (1984).

Şumnu lu Hacı Mehmet Hilmi Efendi'den sonra 1924 tarihinde Salih Bey (Yöntem), 1925 tarihinde ise Yusuf(Alican) Efendi başkanlığı devralmışlardır. 11 Mart 1926 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde Diyarbakırlı zâde Hayri Bey Oda başkanlığına geçmiştir. Konu ile ilgili haberde şöyle deniliyordu:

“Adapazarı Ticaret Odası İntihâbatı (seçimleri) Ticaret ve Sanayi odaları kanun-u cedid (Kanun-u Esasi) ve nizâm-nâme-i âhiri mucibinde 11 Mart (1)926 tarihinde icra kılınmış olan intihabat (seçimler) neticesinde birinci reisliğe Diyarbakırlı zâde Hayri Bey ikinci reisliğe Alicanzâde Yusuf Efendi” birinci reis vekilliğine Şakir Hamza Bey ikinci reis vekilliğine Berkofçalı Mustafa efendiler intihâb edilmiş ve tarih-i mezkûrdan itibaren icra-ı faaliyete başlanmıştır.”³⁰

Hayri Diyarbakırlı 1887 yılında Adapazarı'nda doğmuş. 1971 yılına gelindiğinde 84 yaşında vefat etmiştir. Odamızda en uzun süre hizmet veren başkan olarak gaz ve mazot bayiliği, zahirecilik yaptığı bilinmektedir.

رئيسكە تاليجان زاده يوسف افندي برنجي رئيس وكيلىكە
شاكر حزمە بك ايكنجى رئيس وكيلىكە برتولجەلى مصلح
افنديلر انتخاب ايديش وتاريخ مذكوردن اعتباراً اجراى فايته
باشلامشدر .

*

ريزه تجارت و صنايع اوپلهسى انتخاباتى

ريزه ولايتى تجارت و صنايع اوپلهستندن :

تجارت و صنايع اوپلهلى نظامنامهسنك اولبايدەكى مواد
مخصوصهسى وجهه اوپلهسزك ۲۰ نيسان ۱۹۲۶ تاريخنده اجرا
ايديلر انتخابنده، يدي ذاندن عبارت اوپله مجلسى هيتى رياسته
بوكره تجارون مطرهجى زاده محمد صالح و رئيس نايلىكە آق
محمد زاده محمد افنديلر انتخاب قلدنيلى اوپلهسز باش كتابتك
رشيد بك طرفندن تدوير اولنديلى وموى اليايه عائد تطبيق
امضالريك بروجە زير بولنديلى بك صمبى حرمەنلر تيزه تردياً
عرض ايلرز .

امضا

برنجى رئيس : مطرهجى زاده محمد صالح افندي محمد صالح
ايكنجى رئيس : آق محمد زاده محمدجودت افندي محمدجودت

ارضروم تجارت اوپلهسى انتخاباتى

صوك تجارت و صنايع اوپلهلى نظامنامهسنه توفيقاً باييلان
انتخابنده ارضروم تجارت و صنايع اوپلهسى رياست و اعضا قلمش
زورده اسم و آدرسلى محرر ذوات انتخاب قلمش و انتخاب
تاريخندن اعتباراً فايته باشلامشدر .

رئيس : كوزى بوپوك زاده صدرالدين بك عزيزيه خانى
ايكنجى رئيس : شيلر زاده عثمان بك
اعضا : اشرف اغازاده توفيق بك محاسبه خصوصيه مغازهلى
» حاجى يحيى زاده عمر صبرى بك حاجى احمد خانى
» نوحى بك زاده نافذ بك محاسبه خصوصيه مغازهلى
» زانلى زاده حليم بك كورجى قوسى
» نورلى زاده شكرى بك عزيزيه خانى

*

آطه پازارى تجارت اوپلهسى انتخاباتى

تجارت و صنايع اوپلهلى قانون جديد و نظامنامه اخيرى
موجبجه ۱۱ مارت ۱۹۲۶ تاريخنده اجرا قلمش اولار انتخابات
نتيجهسنده برنجى رئيسكە دياربكرلى زاده خيرى بك ايكنجى

1926 yılında Hayri Bey'in ATSO başkanlığına seçildiğine dair haber

Temmuz 1926 tarihinden itibaren ve 15 günde bir olmak üzere İzmit Ticaret Odası tarafından (İzmit Ticaret Odası) adıyla bir mecmuanın basılması kabul edilmiş ve her baskısı için de beş

30 İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası, Mayıs 1926, no 5, s.375.

yüz kuruş ücret alınacağı kararlaştırılmıştı.³¹ Adapazarı Ticaret Odası için bir yayın organı bu tarihlerde gündeme gelmemiştir.

SATSO Genel Sekreterliği'nin 13 Aralık 2016 tarihli 95. Kararı doğrultusunda SATSO'nun kuruluş tarihi ile ilgili Tarih Komisyonu, 27 Aralık 2016 tarihine Tabii Meclis Üyesi Fethi SARIOĞLU, Sakarya Üniversitesi'nden Prof. Dr. Haluk SELVİ ve Tarihçi-Yazar Resül NARİN, SATSO Genel Sekreteri Yiğit ATEŞ ve Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü Müjgan ZAMAN'ın katılımıyla toplanmıştır. Bu toplantı neticesinde, SATSO'nun kuruluş tarihinin 31 Mayıs 1917 olarak değiştirilmesinin Mecliste görüşülmesi kararı alınmıştır. Nihayetinde 25 Ocak 2017 tarihli SATSO Ocak ayı meclisi tarihi bir karar olarak kuruluş tarihini onamıştır.

31 Mayıs 2017 tarihinde SATSO'nun 100. Kuruluş yılını kutlamak bu yönetim ve meclise nasip olmuştur.

Kurumlarının tarihlerinin ortaya çıkmasına vesile olan başta SATSO Yönetim Kurulu Başkanı Mahmut KÖSEMUSUL, Meclis Başkanı A. Akgün ALTUĞ, Tabii Meclis Üyesi Fethi SARIOĞLU, Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü Müjgan ZAMAN ve Derya ÇAKIR'a teşekkürü bir borç bilirim.

تجارت عمومی مجلہ

ادارہ عامی : تجاریہ سوقاغندہ قوری قہومی خانندہ ارناکلی محمد قوری تجارتخانہ سی
تلفون نومبروسی : استانبول ۱۱۷۶ — تلفراف آدرمی : استانبول تجارت عمومی مجلہ سی
هر آتک برعی واون آتیس کوثری نشر ایڈیٹر : تجاریہ اکتادی ، علمی مجلہ ہدر

صافی ۷ - جلد ۱ - ۱۶ حزیران ۱۳۳۳ جمعه آدرمی سنہ ۱

برکونک مستندسیرہ :

ہالیق و احتکار

۱- احتکار دہ ، علی العادہ دوشوہ نلر ، احتیاطک بر چوق معارف جیغارتیراز ؛
عوام بوقطفہدہ احتکاری ہالیقہ توأم عد انشسترور . فی الخقیقہ ہراحتکار بر ہالیق
استہداف ایڈور . — اساساً احتکارکدہ بکادہ آرزوسی ناسک احتیاطی ادلان ملی مالاخرہ
فضاہ فنانہ صانیق ایچین سافلامعدہر . فقط ہر ہالیق بر اثر احتکار دہ کیدہر .
قوانین مداریہ خاصہ ہوس شریعت عراقی احمدیہ محتکاری ہجرہ عد اجیش ، نعیین
اہلہمش در . چونکہ مہک محتساج اولدی برقی ، محضاکندی کاری ومنتفق ایچین
صانغاق ، داہا ہالی برکونی بکھیزدک صافلامق ہا و مدموہ بر فیلدر . علی زماندہ
صرف ہالی بر زماندہ صانیق اوزرہ بیاسہون مان طوبلامق دہ بر اثر احتکار دہر .
احتکار اولہ شوخ و حدیب بر دشمندرکہ ؛ طرافدہ کلمی بیہرک و بیایلمہرک
قوغانہ چکر ، نک ناموسلی آداملرک عقیدہ اخلاقیہلری ہوزار ، وجہاتک سسیر
محکمہسندہ کندی حقدہ توحکار ملار قرائدبربر ، شرعاً و قانوناً انسان . وحدانی
اقاع ایڈمہزسدہ . احتکاری حق کوسترہ چک بر بہت تاویل آزار و ہوزور .
احتکار مذموم بر حرکتدر ؛ فقند عمومی و شامل معارف حائر اولان احتکار ہیج
بر زمان بیاسہوہ اولبارق فضلہ تجارت ایچک دہک دہ کیدہر .
بر تجار ؛ معاملان تجاریہ بہ کبرشمکہ ایچک احتیاط قاریسندہ قلیہر ؛ کار ، ضرورہ
بوگون بش غروشہ آلدیغ بر مالک ہارن بر آدر کار برافاسی ہم ایچین نی ایچہلک

تجاریہ سوقاغندہ قوری قہومی خان نوسرو : ۶-۵
تلفراف آدرمی : استانبول قوری قہومی خان

قہومشکر و آنادولو ادرزاق تجارتی و ہر نوع امتعہ تجاریہ آلم صایم قومیسوئیچلیق
اشغال ایڈین تجارتخانہ من ، ۱۹ - مارت - ۳۳۳ تاریخندن اعتباراً قومیسوئیچلیق معاملات
توسیع ایلمش وشرائط آتیہ دائرہسندہ طسردن بوللاہجق مالاری فروخت ویا اشترا
امریق احرا ایچکدہ بولونشدر :

- ۱ - مشردن تجارتخانہ من نامہ صانیق اوزرہ بوللاہجق مالہر ، جنسہ کورہ
محکم جوواللر ویا صاندیقلمہ قوانق اجنانہ تسلیم ایڈیلدی بوللاہزادن اول وزن
ولمداد ایڈیلدک عدد وجنسی ، مارفا وقیسی علی المفردات بر مکتوبہ بیڈر بریلیدر .
- ۲ - صانیق ویاہالیہ وجواللرک اوزرہ نوسرو ، قہ مرسلک مارفا سبلہ (م - ن)
مارفا سی ثابت بر ہوا ایڈہ تحریر ایڈیلدہر .
- ۳ - امتعہک بدیمزہ وصولدہ ہمان اوکونکی بیاسہ بیڈر بریلدک و آلسان امرہ
کورہ حرکت ایڈیلدہ کیدر . مشترین کرامت ماللری وصولدہ آرزو ایڈنلرہ مقدار مناسب
آوانس آچیسی بوللاہیلر .
- ۳ - صانیلان ماللردن بوزدہ اوج بوللاہیلان ماللردن بوزدہ ایچک قومیسوئیچلیق
اجری آلیناجی کی آریجمہ امتعہ بعلق ایڈن کافہ مصارف دخی استیفا اولونور . بالکتر
بوللاہیلان سہارہ کاندیزدن قومیسوئیچلیق آلتماز .
- ۵ - قومیسوئیچلیق مقاولہسی بیلمش ایسہ مقاولہدہ محرر اجرت اخذ اولونور .
- ۷ - تجارتخانہ من ، مالک عنایہدہ موجود ہر یقا و مؤسسات تجاریہ بی ملکتمز
تاجرلریہ طایتدہ برقم و ماللرک اخذ واعطاسہ وساطت ایچک شرفی بکدر .
- ۸ - مشرتلریہ معاملان نسبتدہ قردمی آچار و واسطہ سبلہ صانیق آلسان
ماللریک بخت آچیقلنی جناب قدر مطلقندن دہہر .

Ticaretî Umumiye Mecmuası, c.1, sayı 7, 16 Haziran 1333 (1917)

31 Kocaeli Meclis-i Umumiyesi 1927 Zabıtnamesi, İzmit Vilayet Matbaası, 1928, s.27

ATSO Kurucu Başkanı Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi Efendi

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın kurucusu olan Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi Efendi Oda'nın olduğu gibi Adapazarı tarihine de adını altın harflerle yazdırmıştır.

Ailesi

Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi Efendi, 1 Temmuz 1864 tarihinde Trabzon'un Of ilçesinde doğmuştur. Babası Mustafa Efendi, Annesi ise Zeynep Hanım'dır. Cevahir Sülalesinden olan Mehmet Hilmi Efendi'nin 3 kız kardeşi daha vardır. Eşi Emine Hanım 1 Temmuz 1884 tarihinde Şumnu'da doğmuştur. Mehmet Hilmi Efendi, iş dolayısı ile Şumnu'ya göç etmiş ve oraya yerleşmişti. Emine Hanım ile burada tanışmış ve evlenmiştir. Çok kısa bir süre sonra da ailesiyle birlikte, Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda kaybettiği topraklar neticesinde Şumnu'dan Adapazarı'na göç etmiştir. Şumnu'dan Anadolu'ya göç eden ailenin bir kısmı Eskişehir'e göç ederken Mehmet Hilmi Efendi Adapazarı'na yerleşmiştir.

Mehmet Hilmi ve Emine Hanım'ın iki kızı dünyaya gelmiştir. 1900 yılında doğan Hatice ve 1903 tarihinde doğan Zehre hanımlar Adapazarı'nda doğmuştur.³²

Mehmet Hilmi Efendi'nin büyük kızı Hatice Hanım çok genç yaşta hayata gözlerini yummuştur. Hatice Hanım, 25 Temmuz 1922 tarihinde vefat ettiğinde henüz 22 yaşındaydı. Kendisinin mezar taşında şöyle yazmaktadır: "Bir gonca gül idim sarardım soldum, Babamı kardeşimi terk edip cenneti buldum, Şumnulu Hacı Mehmed Hilmi kerimesi Hatice Hanım."³³ Küçük kızı Zehre Hanım ise 30 Haziran 1924 tarihinde Tevfik Bey ile evlenmiştir. Bu evliliğinden Sariha ve Meliha isimli iki kızı dünyaya gelmiştir.³⁴

Mehmed Hilmi Efendi'nin Mührü: "Şumnulu Hacı Mehmed Hilmi 11 Ağustos 1333 (1917) Adapazarı" (Kemal ÇAKIR Arşivi)

Şumnulu Hacı Mehmed Hilmi Efendi (Kemal ÇAKIR Arşivi)

32 08.02.2017 tarihinde Serdivan Nüfus Müdürlüğü'nden alınan nüfus kağıt örneğinde bu bilgiler bulunmaktadır.

33 Aysun Şeyban, "Sakarya'nın Erenler Mezarlığı'nda Bulunan Süslemeli Mezar Taşları" *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 47, Summer I 2016, s.526

34 İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunu olan Seriha Hanım ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi mezunu olan Meliha Hanım, Mehmet Hilmi Efendi'nin hayatta iken göremediği iki torunu idi. Meliha Hanım 1956-1960 yılları arasında Adapazarı Belediye Başkanı olan Nejdet Güven ile evlenmiştir. Meliha Güven 91 yaşında Adapazarı'nda ikamet etmektedir.

Meslek Hayatı ve ATSO Başkanlığı

Şumnuluzâde Hacı Mehmet Hilmi Efendi, Adapazarı'nda toptan bakkaliye ticareti yapmaktaydı. Lider karakterli ve girişimci ruhlu Mehmet Hilmi Efendi, Adapazarı'nın varlıklı tacirlerinden biri idi.

Ermenilerin hâkim olduğu, 1907'de açılan, Osmanlı Bankası'na karşılık Adapazarı'nda kurulan, Osmanlı'nın ilk şahsi teşebbüs Milli bankalarından biri olan Adapazarı İslam Ticaret Bankası, 09 Mart 1913 tarihinde 13 kurucu üye tarafından kurulmuştur. Bu kuruculardan biri de Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi Efendi idi. Kendisi bu bankanın kurucularından biri olmasının yanında bankanın kurucu müdürüdür. 23 Ekim 1919 tarihine kadar bu görevini 6 yıl yerine getirmiştir. Mehmet Hilmi Efendi'nin lider karakteri, Adapazarılı tacirler ile birlikte Adapazarı'nda Ticaret ve Sanayi Odası'nın kurması ve ilk Başkan olarak görev almasına da vesile olmuştur. Kendisi aynı anda hem Adapazarı İslam Ticaret bankası hem de Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası yöneticiliğini birlikte yürütmüştür.

31 Mayıs 1917 tarihinde Adapazarılı tüccar ve esnaflar ile Ticaret ve Sanayi Odası'nı zorluklarla kurmuş ve Oda'nın kurucu başkanlığını 1923 yılına kadar sürdürmüştür. O zamanlar Ticaret ve Sanayi odalarına kayıt zorunluluğu yoktu bu nedenle odanın gelirleri de azdı. Buna rağmen Mehmet Hilmi Efendi oda yöneticiliğini uzun süre devam ettirebilmiştir.

İşgal döneminde Mehmet Hilmi Efendi'nin ailesinin İstanbul'a giriş izin belgesi

Mehmet Hilmi Efendi İzmir İktisat Kongresi'nde

Savaş sonrası ekonomisini toparlamaya çalışan ülkede, iktisadi gelişimi hızlandırmak için, bazı teşebbüslerde bulunuluyordu. Bunların en önemlilerinden biri de İzmir İktisat Kongresi idi. Devletin önde gelen iktisadi merkezlerinden biri olan Adapazarı da bu kongrede temsil edilmişti.

Milli iktisat şuuru ile gerçekleştirilen bu kongrede Osmanlı'nın ilk yerli bankalarından biri Adapazarı İslam Ticaret Bankası'nın kurucu müdürü olan, aynı zamanda ekonomisi ile parlayan Adapazarı'nda Ticaret ve Sanayi Odası'nı hem kuran hem de uzun yıllar yöneten Şumnulu Mehmet Hilmi Efendi, Adapazarı Şirketler Mümessili olarak şehrini temsil etmişti.

Sakarya bölgesi, İzmir İktisat Kongresi'ne Adapazarı (6), Hendek (2) ve Geyve (1) olmak üzere toplam 9 temsilci ile katılmıştır. Sakarya'daki çiftçilik ve ticaretle uğraşan eşraf ile banka ve şirket ortak ve temsilcileri, Kocaeli livasının diğer temsilcileriyle, İzmir'de 17-21 Şubat 1923 günlerinde dört günlük özel çalışmaları sonucu bir rapor hazırlamıştı.

Bu raporla "Şu kadar ki henüz kasabalarımızda demirci, sobacı, tenekeci, bakırcı, dülger, marangoz gibi sanayi erbabından tamamen denecek derecede mahrum olduğumuz bütün çıplaklığı ile ortadadır." Deniliyordu. Ülke ve yöre iktisadiyatının ihtiyaçlarını, Reji İdaresi'nin kaldırılması gereğini, Ziraat Bankası'nın çiftçilerin ihtiyacını karşılamakta yetersizliğini, Demiryolu tarifelerini, demiryolu, posta ve telgraf ile ilişkin gecikme şikâyetlerini, ticaret odalarının yetersizliğini, demiryolu şirketinin İzmit limanını baltalaması gibi ticari ve iktisadiye ile ilgili 14, ziraat işleri ile ilgili 14, sanayi ile ilgili 2 madde olmak üzere 30 maddelik sorunlar ve çözüm önerileri Kongre'ye sunmuştur.

İzmir İktisat Kongresi'ne sunulan raporda Sakarya bölgesini temsilen imzası olanlar:

- Adapazarı Şirketler Mümessili; Hacı Mehmed Hilmi Efendi(ATSO Kurucusu)
- Adapazarı Ticaret Mümessili; İhsan, (1924 ve 1925 yıllarında ATSO'da aza)
- Adapazarı Banka Mümessili; Mustafa Hulusi,(1913-1923 yılları arasında Adapazarı Ziraat Bankası Müdürü)
- Adapazarı Zürra Mümessili; Hasan Veli,
- Adapazarı Zürra Mümessili; Hacı İbrahim,
- Adapazarı Sanayii Mümessili; Derviş,(Pulluk, Demir ve Tüfekçi)
- Hendek Zürraa Mümessili; İsmail,
- Hendek Sanayii Mümessili; Süleyman,
- Geyve Ticaret Mümessili; Hafız Ali,³⁵

*ATSO'nun kurucusu Mehmet Hilmi Efendi
İzmir İktisat Kongresi için İzmir'de(Kemal
ÇAKIR Arşivi)*

35 Rifat Yüce, *Kocaeli Tarihi ve Rehberi*, Türkyolu Matbaası, İzmit, 1945, s. 154-163; Mehmet Ö. Alkan, "Türkiye

*Mehmet Hilmi Efendi ve beraberindekiler İzmir İktisat Kongresinde (Kemal ÇAKIR Arşivi)
1-Hacı Mehmet Hilmi Efendi, 2- Rıfat (Yüce) Bey, 3-Niyazi (Yelkencioğlu) Bey*

1923 İzmir İktisat Kongresi'nde görüşülen konulardan biri de ticaret odaları idi. ATSO'nun kurucu başkanı olan Hilmi Efendi, uzun yıllar karşılaştığı sorunları burada dile getirme fırsatı bulmuştu. Ağırlıklı olarak onun görüşleri sonucu sunulan raporda, mevcut ticaret odaları için:

“Çağın gerektirdiği ilerlemeye ve tüccarların ihtiyaçlarını karşılamaya hiçte uygun değildir. Ekseriyetle ve belki de umumiyetle varlığı ile yokluğu eşittir. Ticaret Odaları Kanunu ihtiyacı ciddi temin ve tatmin edecek bir surette ıslah ve tadil edilmeli ve ticaret odalarında o memleketin ürettiği ürünlerden numuneler bulunmalıdır. Her zair ve sail, ticaret odalarında istediği bilgiyi elde edebilmelidir. Ticaret Odası reislerinin muazzaf olması gereğine kailiz.

İktisat Kongresi-1923-İzmir'e Katkı-2: Kocaeli Livası Namına İzmir İktisat Kongresine Tevdii Edilen Rapor" *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Gündüz Ökçün'e Armağan*, v.47 No:1-2 (Haziran-Temmuz 1992) s.402

Reisler, heyetin azaları tarafından gizli oyla seçilmelidir. Ticaret odaları, memleketin ticaret erbabının nitelik ve ticari işlemlerini bilmeli ve şahsi itibari ve malisini layıkıyla tayin ve tesbit eylemelidir. Ticaret odasında kayıtlı ve kayıtsız tüccar ve esnaf, halkın ve devletin gözünde aynı derecede görülmemelidir. Ticaret odaları isteyen her tüccar ve esnafa ve itibarına göre bir karne vermeli ve bir tüccar hakkında ticaret odasının resmi kurumlara vereceği bilgi muteber olmalıdır. Tüccarların altı sınıf halinde olmasının daha uygun olduğunu düşünüyoruz.” denmiştir.³⁶

İzmir İktisat Kongresi'ne Mehmet Hilmi Efendi'nin görüşleri sonucu hazırlanıp sunulan raporda da yazıldığı gibi teşkilatlanma ihtiyacı duyan ticaret ve sanayi odaları, 1925 yılında çıkarılan 655 sayılı, 1943 yılında çıkarılan 4355 sayılı, 1950 yılında çıkarılan 5590 sayılı yasa ve benzeri mevzuat değişiklikleri ile gelişmişti. Daha sonra 18.05.2004 kabul tarihiyle Türkiye Odalar ve Borsalar Kanunu 5174 sayılı kanun ile ticaret ve sanayi odaları, ticaret borsaları ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin kuruluş ve işleyişine ilişkin esaslar düzenlenmektedir.³⁷

17-21 Şubat 1923 tarihlerinde İzmir İktisat Kongresi için İzmir'de bulunan Mehmet Hilmi Efendi, buradaki görevini yerine getirdikten sonra Adapazarı'na dönmüştü. Evinde neredeyse 1 ay sonra aniden ateşli bir hastalığa yakalanan Mehmet Hilmi Efendi, 4 gün hasta yattıktan sonra 9 Ramazan 1341(25 Nisan 1923) tarihinde Adapazarı'nda vefat etmiştir. Sadece Adapazarı değil ülke tarihimize de adını altın harflerle yazdıran Mehmet Hilmi Efendi genç denilebilecek bir yaşta, 59 yaşında hayata gözlerini yummuştur.³⁸ Mezarı Erenler kabristanlığında bulunmaktadır.

*Mezar Taşı:
Hüvel Baki
Şumnulu Hacı
Mehmed Hilmi Efendi
Ruhuna Fatıha
9 Ramazan 1341(25 Nisan 1923)*

36 Yüce a.g.e., s. 156-157.

37 Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası 2012 Faaliyet Raporu, Sakarya, 2013, s.13

38 Kaynak kişi: Mehmet Hilmi Efendi'nin torunu Meliha Güven'in damadı Kemal Çakır. Kendisine, aile ile irtibatımı sağladığı ve bu bilgiler ve pek çok resmi benimle paylaştığı için teşekkürü borç bilirim.

BANQUE OTOMMANE
FONDÉE EN 1863
Capital Lst. 10,000,000 ou Frs. 250,000,000
Sièges à
PARIS, LONDRES, MARSEILLE
MANCHESTER
Siège Centrale
CONSTANTINOPLE
Agences en Turquie, Egypte, Chypre, Meso-
potamie, Palestine, Crèce, Mer Egée, Mer
Rouge, Perse, Tunisie.
Filiale pour la Syrie :
BANQUE DE SYRIE et du GRAND LIBAN
S'occupe de toutes opérations de change,
d'avances, Exemptel, Crédits, encaissements
opérations de bours, et autres opérations
bancaires.

Grâce à ses nombreux sièges en orient elle
opère dans les meilleures conditions pour toutes

T.C. عثمانلی
BASVERALET
MUAHHELAT MUDURLUĞU

Sube: ۱۳۳۳ تاریخ تاسیس
Sayı: ۱۲۰۳۳

سرمایہ سی : ۱۰,۰۰۰,۰۰۰ انکلیز لیراسی

KARARNAME

Adapazarı ve İzmit Ticaret ve Zahir Borsaları
۲۵۰ میلیون فرانکی
lari masfarlarını karşılayamamakta ve muamelelerini
اداره لری : پارس ، لوندرد ، مارسیلیا ، مانچستر
yısıyle mevcudiyetlerinin idamesinde bir fayda gör
مرکز اداره سی : در سعادت
lağviyle bilumun evrak ve defterleriyle para ve eşy
تورکیہ ، مصر ، قبرس ، عراق ، فلسطین ، یونانستان ،
dukları mahaller ticaret ve sanayi odalarına devred
ایران و تونس ده متعدد
سات Vekâletinin 3/12/93I tarih ve 7068/149 numaralı
لبان سوریه باقلمی
طرفدن تمیل اولمقدور.
yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin İ
قلمیو ، اوانس ، اسپوطلو ، قردی ممالق الی تحصیل
li içtimada tasvip ve kabul olunmuştur.
بول اولون بوقلمو
روجه بالا و نقل شعبه مالک بولسی ایتمقدور.
مرالدکی اتم ممالق الی تحصیل و
مقدور اولمقدور.

12/12/93I

REİSİCUMHUR

CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA ADAPAZARI'NDA TİCARİ HAYAT ve ATSO

Ad. V.

afunof kemob

Da. V.

Ha. V.

M. V.

N. V.

K. V.

arının varidat-
ın azlığı dola-
ilemediğinden x
yasının bulun -
ılması; İkti-
tezkeresiyle
2/12/93I tarih-

UR
Memo

M. M. V.
Leccin

M. V.
Ulludulhaliz

S. L. M. V.

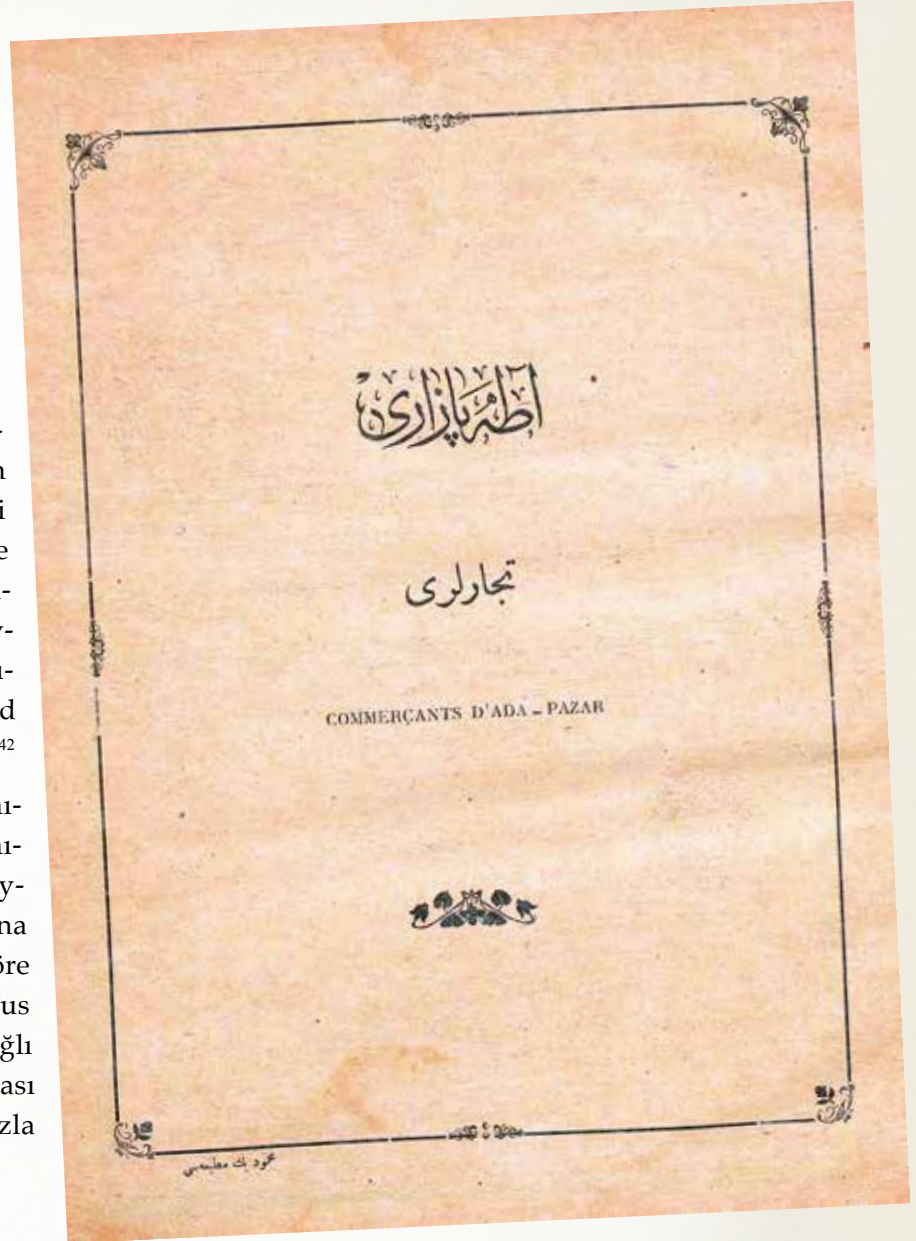

II. BÖLÜM

Adapazarı 20. yüzyıla önemli bir ekonomik birikimle girmişti. Döneminin en önemli ticaret şehirlerinden olan Adapazarı, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ekonomik, sosyo-kültürel ve nüfusu bakımından bağlı olduğu Kocaeli sancağının en parlak şehri idi.

I. Dünya Savaşı öncesi hazırlanan son devlet salnamelerine göre 1911 ve 1912 yıllarında Adapazarı'nda 4 nahiyeye (Hendek, Karasu, Sapanca ve Akya-zı) ve 304 köy bulunuyordu.³⁹ Kazanın 1911'de Kaymakam'ı Sırrı Bey, Naib'i Ahmed Efendi idi.⁴⁰ 1912 yılında ise Kaymakam'ı Fevzi Bey, Naib'i ise Ahmed Seyyid Efendi idi.⁴¹ 1918 yılı devlet salnamesinde kazadaki köy sayılarına yer verilmemiştir. Kaymakam Fuad Bey, Kadı ise Seyid Ahmed Efendi idi.⁴²

Adapazarı'nda 1906 nüfus sayımına göre 97.425 kişi, 1914 nüfus sayımına göre ise 102.051 kişi yaşamaktaydı.⁴³ İzmit'te ise 1906 nüfus sayımına göre 64.927, 1914 nüfus sayımına göre ise 70.887 kişi yaşamaktaydı.⁴⁴ Nüfus verileri de gösteriyor ki Adapazarı bağlı olduğu Kocaeli sancağının merkez kazası olan İzmit'ten neredeyse %50 daha fazla nüfusa sahipti.

39 1911 ve 1912 yıllarında yayınlanan Devlet salnamelerine göre İzmit sancağına bağlı olan kazaların köy ve nahiyeye sayılarında bir değişiklik olmamıştı. İzmit sancağının kazaları: Merkez İzmit, Adapazarı, Geyve, Yalova, Karamürsel ve Kandıra idi. Toplam 6 kaza içerisinde 1299 köy ve 12 nahiyeye bulunuyordu. Sancak içerisindeki köy ve nahiyeye dağılımı ise şöyleydi: Merkez İzmit'te 181 köy ve 2 nahiyeye, Adapazarı'nda 304 köy ve 4 nahiyeye, Geyve'de 142 köy ve 2 nahiyeye, Yalova'da 47 köy, Karamürsel'de 97 köy ve 1 nahiyeye, Kandıra'da 528 köy ve 3 nahiyeye bulunuyordu. Salname-i Devlet-i Âli Osman, Altmış altıncı sene, Dersaadet, Selanik matbaası 1327, s.835-837; Salname-i devlet-i Âli Osman, Altmış yedinci sene, Dersaadet, Selanik matbaası, 1328, s.847-849.

40 Salname-i Devlet-i Âli Osman, Altmış altıncı sene, Dersaadet, Selanik Matbaası 1327, s.385

41 Salname-i devlet-i Âli Osman, Altmış yedinci sene, Dersaadet, Selanik Matbaası, 1328, s.847

42 Salname-i Devlet-i Âli Osman, Altmış sekizinci sene, Dersaadet, Hilal Matbaası, 1334, s.729

43 Mustafa Sarı-Bahadır Ünal, "Adapazarı'nda Gökçeören Bataklığını Kurutma Çalışmaları ve Muhacirlerle Yaşanan Sorunlar (1890-1908)", Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries) Cilt: 9, Sayı: 2, Yıl: 2014, s.140

44 Selin Yıldız-Mehmet Fatih Döker, "İzmit Şehrinin Nüfus Gelişimi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya dergisi, Sayı: 32, Haziran-2016, s.39

Osmanlı Devleti zamanında kurulan ve milli bankalardan cumhuriyet dönemine geçebilen 14 bankadan ikisi Adapazarı'nda kurulmuştu. Bu 14 bankadan 2000'li yıllara kadar faaliyetine devam edebilen iki bankadan biri ise Adapazarı İslam Ticaret Bankası olmuştur.

Adapazarı'nda bir kağıt fabrikası da kurulması gündeme gelmişti. Adapazarı'nda kurulacak kağıt fabrikasına verilecek hammaddenin fiyatlandırılması hakkında, 7 Aralık 1919 tarihinde Ticaret ve Ziraat Bakanlığı'ndan Sadaret'e bir yazı gönderilmişti.⁴⁵ Ancak bu fabrika kurulamamıştı.

CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA ADAPAZARI'NDA TİCARİ HAYAT

Adapazarı'nda Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında ticari hayat pek çok kentten ileri durumdaydı. Ticaretin merkezi Uzunçarşı idi. Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın binası da uzun yıllar burada yer almıştı. Unkaparı, Bakırcılar, Karaağaçdibi, Eski Mizan Çarşısı, Erenler Caddesi, Hükümet Caddesi, Soğanpazarı, Hendek Caddesi, Sabit Efendi Hanı, Piriç Pazarı, Demirciler Caddesi, Kunduracılar Çarşısı, Kömürpazarı gibi şehrin pek çok ticaret merkezi bulunuyordu. Esnaf veya tacirler bu merkezlerde gruplar halinde çalışıyorlardı.

1926 yılında Safak Kahvesi sokağında kurulmuş olan un değirmeni Dizaric Süleyman Usta'ya aitti. Bu değirmen otuz beygir gücünde idi. 1921 yılında kurulmuş olan, Tozrak Hacı Hafız ve kardeşi Yakup Efendi'ye ait değirmen Aziziye Camii civarındaydı. Bu değirmenin 30 ve 36 beygir gücündeki motorlarıyla yıllık kapasitesi 1.800.000 kilogramdı.⁴⁶ Yine 1926 yılında kurulan Halk Un Fabrikası Hasköylü Rauf Bey'e aitti. Bu fabrikanın 36 beygir gücünde odunla çalışan değirmeni vardı. Senelik üretimi 21 bin ton civarındaydı. Hendek caddesinde 1911 yılında kurulmuş Mustafa Efendi değirmenin gücü yirmi sekiz beygir olup yıllık üretim kapasitesi 1.500.000 kg kadardı. Yine 1915 yılında kurulmuş Tayyar Bey'e ait değirmen bulunmaktaydı. Bu değirmenin gücü 28 beygirdi ve yıllık 1.800.000 kg üretim kapasitesi vardı. 1926 yılında Hendek Caddesi'ndeki Köprülü Gümrükçü Zade Hamdi'ye ait un değirmeninde, 28 beygir kuvvetinde motoruyla, günde 4.500 kıyye civarında zahire öğütülmekteydi. Subaşı mahallesinde 1911 yılında kurulmuş Ananiya Değirmeni sahipsiz durumdaydı.⁴⁷

1930'lar Adapazarı Demir ve Ahşap Fab. Üretilen arabalar 1930'lar Cevat Bey'in İpek Fabrikası

45 BOA, ŞD, 1269/34-8

46 Sabahattin Özel, "Türk İktisat Tarihinde Adapazarı", İktisat Fakültesi Mecmuası, Sabahaddin Zaim'e Armağan Özel Sayısı, 1994/B-3 C-1-4, İstanbul, 1996, s.747-748

47 Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, Birinci Sene, numro: 11, Teşrinievvel 1341, s.6

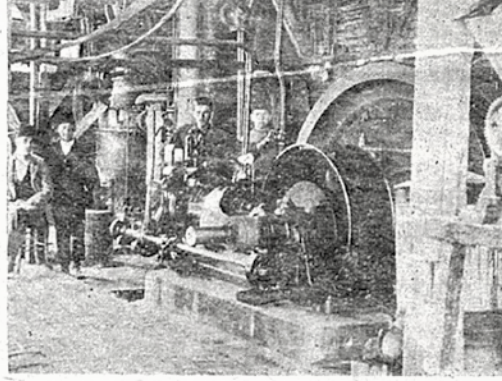
عولتوز صها بعهد ركي صوننا .۳۰

Cumhuriyetin ilk yıllarında Adapazarı

طوړلاوه حاجی حافظ و برادری یعقوب افندیلم

دقیقو فابریقسی

تاریخ تاسیس — ۱۳۴۱

امالی ورنجیر ایچون اوچنچی نوع خرچی اون و مصر اونو و کپکلی اون اعمال ایدر . خارجدن کتیرله جک بغدادی و ذخائر سائره امون
فیاترله اوکودولور .

فابریقه ، برسی اوتوز آلنی ، دیکری اوتوز بارکیر قوتنده ، کومورله متحرک ایکی دینامونی و آلنی طابیی محتویدر .
آطه بازارنده ، عزیزیه جامع شرعی جوازنده

FABRIQUE DE FARINE

Touzlak Hadji Hafiz et Yacoub Frères

Ada - Pazar

Tozlak Hacı Hafız ve kardeşine ait Dakik(Un) Fabrikası, Adapazarı Aziziye Cami Civarı

Subaşı mahallesinde Sipahizade Ahmet Bey'e ait 60 çarklı bir mensucat fabrikası mevcuttu. 1915 yılında önce koza fabrikası olarak kurulmuş, 1920 yılında mensucat fabrikasına dönüştürülmüştü.⁴⁸ İstasyon civarında Bolulu Numan ve ortağı Osman Efendilere ait helva tahin fabrikası bulunuyordu. 1926 yılında kurulan bu fabrikada günde 300-600 kg. arasında tahin üretiyordu. Adapazarı'nda daha önce faaliyet gösterdikleri kaydedilen konserve fabrikası ve yağhaneler 1923 yılında artık çalışmıyorlardı.

1924 yılının Sonbahar aylarında Anadolu hattında İstanbul'a en çok gönderilen ürün patatesti. Yalnız Ekim 1924 içinde Adapazarı'ndan İstanbul'a 1.128.773 kilo patates gelmişti. Çünkü ürün bu tarihte pek azdı. Önceden yalnız Adapazarı'ndan senede 1.500 vagon patates ihraç edilmekte ve İstanbul'u idare ettikten sonra Yunanistan'a da ihracat yapılabilmekteyken bu sene ancak 500 vagon ürünün ihracı mümkün olabilmiştir. Bu da şehrin şimdilik ihtiyacını karşılamaktaydı. 1924 yılının sonlarında Adapazarı'nda patates ürünü azalmış ve ancak 100 vagon kadar mal kalmıştı. Yabancıların patatesleri, bu ürünün tamamen harcanmasını bekliyorlardı. Tabii ki sayı azaldığı zaman şimdiki fiyat korunamayacak ve piyasa 12-13 kuruşa yükseleceği için bu fiyata yabancıların patatesleri idare edecektir.⁴⁹

Savaş sonrası pek çok alanda pahalılık yaşanmıştı. Bolu kerestesi Adapazarı'na savaştan önce-

48 14 Haziran 1934 tarihli bir gazete haberinden anlaşıldığına göre Hamit Bey, Adapazarı Mehmet Efendi mahallesinde Hamit Bey çıkmazı sokağında 28 numaralı evde oturuyordu. İşyeri unvan değişikliği şöyle kayda geçiyordu: "Karaağaç dibi semtinde İstiklâl mahallesinde Zafer sokağındaki fabrika ve Uzunçarşı'daki 35 mahalli ikametgâh ticareti ittihaz ederek 1927 tarihinden beri pamuklu mensucat sanayi ile iştiğal ettiğini tescil taleplerinde tahrir ve beyan eden ve Adapazarı ticaret ve sanayi odasında 827 sicil numarasında mukayyet bulunan Hamit Beyin ticaret unvanı "Adapazarı bez fabrikası Sipahi oğlu Hamit B." olarak 12-6-1934 tarihinde yeniden tescil edildiği gibi bu unvanın imza şekli de aynı tarihinde tescil olunduğu ilân olunur." Vakit, 14 Haziran 1934

49 Ali Yılmaz, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Eylül 1923- Mayıs 1926 Faaliyet ve Uygulamalarına Dair Genel Rapor, İTO yay., İstanbul, 2011, s.357-359

si kıyyesi 50 paraya nakledilmektedir. 1924 yılında ise bu fiyat 6-7 kuruşa kadar yükselmiştir.⁵⁰

Cumhuriyet ilan edildiği tarihlerde elektrik üretimi ve kullanımı açısından oldukça geri durumda olan ülkede, İstanbul dışında, sadece Adapazarı, İzmit ve Tarsus'ta sınırlı miktarda elektrik üretimi olup, kişi başına yıllık elektrik üretimi 5 kwh'in altındaydı. 1920'li yıllarda Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında kalan 389 belediyeden ancak dördünde elektrik tesisatı bulunuyor ve bunlar da imtiyazlı yabancı şirketler tarafından işletiliyordu.⁵¹

1925'te Adapazarı'nda bir ticaret ve zahire borsası mevcuttu. Bucak olmasına rağmen, Taraklı kasabadaki ticaret ve zahire borsası, 200 kadar dükkânı ve canlı ticaret hayatıyla dikkat çekmekteydi. İzmit-Adapazarı Osmanlı Nakliyat Şirketi Halepli Haririzade Şefik ve ortaklarına ait olup, İstanbul-İzmit-Adapazarı arasındaki nakliyeti sağlamaktaydı. Şirketin merkezi İstanbul Balıkpazarı'nda Ralli iskelesinde Osman Efendi Hanı'nda bulunuyordu. Şirket İstanbul'dan İzmit'e 30 tonluk motoruyla kg'ı bir kuruşa her türlü nakliyatı yapmakta, ayrıca komisyonculuk ve gümrük işlemlerini de üstlenmekteydi. Adapazarı-Haydarpaşa demiryolu hattının zaman zaman kapanması da en çok nakliyeciyi ve komisyoncuları memnun ediyordu. "Çiftçiler Birliği" beş yıl süreli ve 5.000 lira sermaye ile kurulmuş bir zirai yardımlaşma şirketi idi. Tarımı modernleştirmek amacıyla kurulan şirket bir traktör ve bir de harman makinesi satın almış, bir çiftlik seçerek derhal faaliyete geçmişti. Yine 29 Temmuz 1924'te "Adapazarı Ayakkabıcılık Türk Anonim Şirketi" 5.000 lira sermaye ile kurulmuştu. 4 Ağustos 1925'te kurulan "Hendek Tütcüleri Kooperatif Şirketi" nin sermayesi ise 100.000 liraydı.

Günümüzde olduğu gibi Cumhuriyet'in ilk yıllarında da satışlarını arttırmak için firmalar basın yayın kuruluşlarında reklam veriliyordu. Adapazarı esnaflarının verdiği reklamlardan bazıları şöyleydi:

İstanbul Terzihanesi- Ali Muhiddin, Sivil ve askeri ve bilumun kadın kostümleri en son moda ve model mucibince imal olunur.

Adapazarı Belediye Otel- Hüseyin Tahsin Efendi, Otel geniş yedi odaya ve yirmi karyolaya muhtevi olup cephesi Hükümet Caddesine ve arka ve yan tarafları bahçelere nazır ve havadardır. Otelin alafranga bir lokantası ve geniş kiraathanesi vardır. Yatak fiyatları: gecelik 50-75 kuruştur. Otel, Çarşıya, İstasyona ve piyasaya, devair-i hükümete yakın ve memleketin birinci derecede otelidir.

İstikbal Şirketi Safa hamamı- Adapazarı'nın en mutena mahallinde temiz bir hamamdır. Cumartesi, Pazartesi, Salı ve Çarşamba günleri kadınlara, diğer günler erkeklere mahsustur. Hamam bir pavyonu ve büyük salonu muhtevi olup sekiz kurnalı alaturka hamamdır. Fiyatları kadınlar(10 ve 7,5), erkeklere (30, 20, 15) kuruştur.

50 Yılmaz, a.g.e., s.529

51 Ufuk Gülsoy-Bayram Nazır, Türkiye'de Ticaretin Öncü Kuruluşu İstanbul Ticaret Odası 1923-1960, s.28

استانبول تزی خانہ سی - علی محی الدین

سیویل و عسکری و بالعموم قادیں قوستوملری
اک صوک مودد و موددل موجینجه اعمال اولنور.
آطه بازار، دمیرجیلر جاده سی دو قنور کامل بک
قابینه سی آلتنده

علی محی الدین بک

İstanbul Terzihanesi-Adapazarı Demirciler Caddesi

آطه بازار

بلدی اوتلی

مستأجر و مدیری : حسین محسن افندی
آطه بازارنده حکومت جاده سنده

ابراهیم بک

• اوتل کنیش یدی اوطه نی ویکرمی قاریولای محتوی اولوب جبهه سی
حکومت جاده سنه و آرقه ویان طرفلری باغچه لره ناظر و هوادارد. اوتلک
الافرانغه برلوقنطه سی وکنیش قرائتخانه سی وارد.
یتاق فیاتلری : کیجه لک ۵۰ - ۷۵ غروشدر .
اوتل، چارشیه، استاسیونه و پیاسه یه، دوائر حکومته یاقین و مملکتک
برنجی درجه ده اوتلیدر .

HOTEL MUNICIPAL D'ADA - PAZAR

Rue Hukumète

Ada - Pazar

Belediye Oteli- Adapazarı Hükümet Caddesi'nde

1924 yılında Adapazarı ve Bazı Esnafları

1924-1925 ticaret yıllığında Adapazarı şöyle verilmişti:

İzmit Vilayetine tabidir. Vasi' bir ovada kâin ticaretgâh bir şehirdir. Nüfus 13.500 (Türk), 4.750 muhacirden ibarettir. Mübadeleye tabi Rumların yerine bu miktara yakın yeni muhacirler iskânı mümkündür. Salı ve Cuma günkü pazarları pek işlektir. Justinyen Köprüsü- bugünkü ismi: Beş Köprü- eski Romalılardan kalma bir şaheserdir. Biri büyük olmak üzere dört cami vardır.

Başlıca ithalatı: ipek böceği tohumu, şeker, kahve, petrol, un, kumaş, manifatura, sabun, züccaciye, hırdavat, itriyat, tuz, biber, çuha, fes, işlenmiş darı, şayak ve ehlidir.

Senelik ihracatı: 300 bin kilo zahire, 20 bin kilo keten tohumu, 400 bin kilo mısır, 16 bin kilo darı, 60 bin kilo ipek kozası, 160 bin okka tütün, 4 bin okka bal mumu, 50 bin kilogram ham ipek, 15 bin okka keten elyafı, 80 bin kilogram ceviz, 1.500.000 kilogram patates, 500 bin okka soğan, 800 bin okka sarımsak, 10 bin okka fasulye, 20 milyon adet yumurta, 180 bin piliç, 6 bin sığır derisi; yafeye 10 bin adet keten bezi; ayrıca azim miktarda kereste, yaş meyve ve bilhassa üzüm ihraç olunmaktadır.

Bankalar: Adapazarı İslam Bankası, Bank-ı Osmani, Ziraat Bankaları şubeleri.

Oteller ve Hanlar: Abacı Han, Akyazıoğlu Han, Arapoğlu Han, Ararat, Belediye, İstasyon, Ganpolat Bey, Hacı Rıza Bey Han, Milli Han, Sabit Efendi Han, Safa Hanı.

Zahire tacirleri: Hamdi ve Şürekâsı, Süleyman Dede ve Şürekâsı, Hacı Kasım Zade İhsan- zahire, Kantariye ve Patates.

Manifatura: İstikamet Manifatura Mağazası (Mustafa Nuri)- Toptan, Uzunçarşı'da Boşnak Derviş ve Mahdumları, Boşnak İbrahim Bey ve Biraderleri, Levi Samuel.⁵²

Kırtasiye Binbir Çeşit-Mektepler Pazarı,

Kantariye Gümülcineli İsmail Hakkı biraderler -Adapazarı Orta Cami civarında

Banka Adapazarı Emniyet Bankası -Türk kumandiyet şirketi sermayesi, İslam Ticaret Bankası - merkez Adapazarı şubeleri İstanbul İzmit Düzce, Hendek ve Geyve, her türlü banka mamulâtı yapar ve müsaid şeraidde tevdiat ve havalet kabul ider. Ziraat Bankası

Zahire taciri Bosnavi Sabri Bey- Soğanpazarında, Beluç İsmail - Yenicami civarında, Ali Fehmi- Çıra pazarında, Ömer biraderleri- Soğanpazarında, Küçük Osman- Soğanpazarı, Mustafa Tahsin Gümülcineli- Soğanpazarı, Numan zade- Soğanpazarı, Hersekli Adem biraderleri- Yenicami civarında, Hamdi ve şürekâsı, Süleyman Dede ve şürekâsı, Hacı Kasım Zade İhsan- zahire, kantariye ve patates

İnşaat Ahmed Faik ve Mahdumu Lütfi ve şürekâsı Cemal- Kömür pazarında, Zihni İbrahim Biraderler- Kömür pazarında⁵³

Fabrikacılar Hacı Hafız biraderleri - Aziziye Cami civarında, Kerimoğlu Tahsin ve mahdumu- (Avcılar pazarı) Uzunçarşı

Kunduracılar Adem- Yemeniciler Çarşısı, Nasrah - Çıra pazarı

52 Annuaire Commercial Turc 1340-1341, Constantinople, s.404

53 1340-41 Büyük Türk Ticaret Salnamesi, s.562

Manifaturacılar Üsküdarlı Mehmed Sabri - Uzunçarşıda, İmamzade Ahmed- Uzunçarşıda, Hafız Şükrü- Uzunçarşıda, İbadullah- Uzunçarşıda, Mehmed Asım- Uzunçarşıda, İstikamet Manifatura Mağazası- Uzunçarşıda⁵⁴

Nalburiye Hacı Raif - Soğan pazarında⁵⁵

Oteller ve Hanlar Abacı Han, Akyazıoğlu Han, Arapoğlu Han, Ararat, Belediye, İstasyon, Canpolat Bey Hanı, Ali Rıza Bey Han, Milli Han, Sabit Efendi Han, Safa Hanı,⁵⁶

Ziraat aletleri Hakkı Muhlis- Soğan pazarı, Seyyid Cafer-Uzunçarşı

İplik ve Koza Tacirleri Halimoğlu Mehmed- Soğan Pazarı, Sipahizade Hamid- Ağacami civarı, Göçünzade Mustafaoğlu- Hacı Mahmud beğin fabrikası yanı⁵⁷

Bakıcılar Çorumzade Mehmed-Bakırcılar Çarşısı

1926 Yılında Adapazarı ve Esnafları

Türkiye Salon ve İlanat gazetesine göre Cumhuriyet'in ilk yıllarında Adapazarı'nın tacirlerinin bazıları şöyleydi:

Otel

Meşrutiyet Oteli-Sahibi ve Müdürü Mehmed Hulusi, Hükümet Caddesi

Belediye Oteli- Sahibi ve Müdürü Hüseyin Tahsin Efendi, Hükümet Caddesi

Sabit Efendi Oteli- Sahibi Dişçi Hüseyin Efendi, Çarşıda İstasyona yakın

Safa Oteli- Adapazarı

Eczahane

İstikamet *Eczahanesi*- Ömer Lütfü Bey, Uzunçarşı

استقامت اجزا افارسی

عمر لطفی

مداوم اطبا - دوتیر وجدانی ، بادیه طبیعی
نادر بک ، کمال الدین عثمان بک ، قابله ، خنیفه
خاتم . علاج کمال دقتله احضار اولنور . آطه
بازارنده ، اوزون چارشیده

عمر لطفی بک

İstikamet Eczanesi-Uzun Çarşı

54 1340-41 Ticaret Salnamesi, s.404

55 1340-41 Ticaret Salnamesi, s.1262-63

56 Annuaire Commercial Turc 1340-1341, Constantinople, s.55

57 Büyük Ticaret Salnamesi, s.609-619

مشروطیت اوتلی

صاحب و مدیری : محمد خلوصی و محمد رمی

آطه بازارنده حکومت جاده سنده
اوتل، آطه بازارینک، الکایشک و کوزل جاده سی
خلوصی زاده ابراهیم بک اولان حکومت جاده سنه ناظر، هوادار، اون آلتی

اوطه بی و اوج صنفی و قرق قاریوله بی محتویدر .
برنجی صنف تک قاریوله لی اوطه ل ۱۰۰ ایکنجی صنف ۷۵ اوچنجی صنف . دغروشد
اوتلک آیرینجه اشیای تجاریه و ذاتیه ایچون محفوظ ایکی و اغونلق ارضیه سی و
آلتنده کوزل برقرائنه سی واردر . اوتل آطه بازارینک برنجی صنف اوتلیدر .

HOTEL « MECHROUTIETE »

Rue Hukumète

Ada - Pazar

Meşrutiyet Oteli- Adapazarı Hükümet Caddesi'nde

Banka

İslam Ticaret Bankası- Adapazarı

Emniyet Bankası- Merkezi Adapazarı Uzunçarşı' da

Osmanlı Bankası- Adapazarı

Un ve Zahir Tüccarı:

Süleyman Çavuş-Erenler Caddesi

Kandırallı Zade Ahmed- Unkaparı'nda

Emirzade Abdullah- Adapazarı

Mehmed Niyazi ve Şürekâsı- Unkaparı'nda

Osman ve Mahdumu- Bakırcılar' da

Dramalı Hafız Salih- Adapazarı

Bakkaliye Tüccarı

Hayri- Park Karşısında

Sakarya Ticarethanesi-Hacı Ali Mahdumları İsmail ve Halil Biraderler, Pirinç Pazarı'nda

Mitroviçeli Emin Süleyman- Park karşısında

Uncu Receb- Salko Cami Şerifi Karşısında

Bayroviç Abdulaziz-Eski Mizan Çarşısında

Hacı Ali Mahdumu- Çukur Ahmediye Mahallesinde

قاریا تجار خانی

مہاجی علی مخدر مہدی اسماعیل

و ضلیل برادر

بقالیہ ، دمیر خزدوات ، اماہ و ساثرہ اوزرینہ طوبدن و پراکنده
معاملہ تجاریہ پایلور
آطہ بازاری ، پرنج بازارندہ

Maison de Commerce «Sakaria»

HADJI ALIZADÉ ISMAIL ET HALIL FRÈRES

Epicerie, Quincaillerie, articles émaillés

Pirindj Pazar

Ada - Pazar

İsmail ve Halil biraderlerin Sakarya
Ticarethanesi-Adapazarı Pirinçpazarı'nda

Tüccar

Soğancızade Şevket- Adapazarı

Numan Beyzade Şevki-Adapazarı Hendek Caddesi'nde

Bosnalı İbrahim Nuri- Adapazarı

Şakir Kazım Biraderler ve Emin Muharrem-Uzunçarşı Caddesi

Manav Zade Hacı Raif- Soğanpazarı'nda

Seyid Ömer ve Mahdumları- Adapazarı Hendek Caddesi'nde

Silah Tüccarı

Kerim Zade Tahsin ve Mahdumu- Uzunçarşı bitimi Ağa Cami Karşısında

Tuhafiyeci Tüccarı

Hafız Abdullah ve Mahdumları- Uzunçarşı'da

Hüseyin ve Salih Biraderler- Erenler Caddesi

İsmail Fevzi- Uzunçarşı başında

Tuhafiyeci Hafız Abdullah ve Mahdumları-
Adapazarı Uzun Çarşı.

Terzi Mehmed Salihüddin-Adapazarı
Uzunçarşı

محمد صلاح الدین

غایت ظریف اصماری لایمہ سیویل البسمل

اعمال ایدهر.

آطہ بازار ، اوزون چارشی باشنده

محمد صلاح الدین بک

Terzi

Halid ve Biraderi- Uzunçarşı Başı

Rauf- Uzunçarşı

İstanbul Terzihanesi-Ali Muhiddin, Demirciler Caddesi, Doktor Kamil Bey Kabinesi altı

Mehmed Salihiddin- Uzunçarşı Başı

Fabrika

Duhan Türk Anonim Şirketi

Fabrika (Un)

Halk Un Fabrikası- sahibi Rauf Bey

Köprülü Gümrükcüzade Hamdi-Adapazarı Hendek Caddesi'nde

Hacı Hafız- kuruluş tarihi 1925, Aziziye Cami civarı

Gümrükçüzade Hamdi'nin Un Değirmeni-
Adapazarı, Hendek Caddesi

اوه دكر منى

مديرى : كورسلى كركچى زاده حمدي

دكر منك موتورى بىكرى سىز بار كير قوتنده
(مانجستر) سيستمنده اولوب كومورله متحر كدر
ماكنه ابكى طاش تدوير ايتكده وكونده درت
بيك بشيوز قيه راده سنده ذخيره او كوتكده در.

حمدي بك

مذكور فابريقه خاص اون ياهنى ايجون آلات وادوات موجود
ايسده بونلر محتاج اصلاح اولمىسنه و اموال متروك نك بر سنه دن فضله
ايجاره و يريله ميسنه ميني مستاجر اصلاحاته توسل ايدمه مكدده در . بوكي
مؤساتك لا اقل اوج سنه مدتله استيجارى بك چوق منافع تامين
ايدمه جكدر . آظه بازارنده — حنك جاده سنده

FABRIQUE DE FARINE

Gumrukdji Zade Hamdi   Ada - Pazar

Fabrika (Marangoz)

Efe Zade Ahmed- Adapazarı Kömürpazarı'nda

Zihni- Adapazarı Kömürpazarı'nda

Diş Tabibi

Hayreddin Nuri- Uzunçarşı

Ali Hadi-Adapazarı Uzunçarşı Başında

Doktor

Kemaleddin Osman- Uzunçarşı

İbrahim Kamil- Adapazarı Demirciler Caddesi

Kundura Şirketi

Adapazarı Ayakkabıcılık Türk Teaviin Şirketi- Sermayesi 5.000, açılış tarihi 1924, Adapazarı Kunduracılar Çarşısı'nda

Kundura Levazımatı

Çavdar zade Âdem Ağa-Adapazarı Kunduracılar Çarşısı'nda

Adapazarı Kundura ve Kösele Ticarethanesi- Hasan ve Hüseyin, Adapazarı Kunduracılar Çarşısı'nda

Manifatura Tüccarı

Halil Vehbi- Uzunçarşı

İbrahim Hilmi Biraderler- Uzunçarşı

Lokanta

Hafız Rüstem ve Mahdumu- Adapazarı Sabit Efendi Hanı altında

حافظ رستم و محمدمی

طوزلی و طوزسزخالص طربزون و یرلی یاغلی
بورک و انواع طاتلیلر ، لوقنطه صباح و آقشام
غایت نفیس یمکر حضار او انور.
آطه بازار، ثابت افندی خانی آلتنده

HAFIZ RUSTENO ET FILS – RESTAURANT

Beurre, Beureck, Patisserie

Ada – Pazar

Hafız Rüstem ve Mahdumu Restorant- Adapazarı Sabit Efendi Hanı Altında

Müskirat

Neşve Müskirat Fabrikası- Dimetokalı Ahmed Hamdi, merkez: Adapazarı Karaağaç mevki, Şubeler: Hendek, Düzce ve Akyazı

Ferruh Müskirat Fabrikası-Mehmed Zeki, Adapazarı Karaağaçdibi'nde

Müskirat Deposu- İsmail ve Şürekâsı, Adapazarı Uzunçarşı⁵⁸

Kıraathane

Halk Kıraathanesi- Osman Çavuş, Adapazarı Karaağaç Mevkiinde

Hamam

İstikbal Şirketi Sefa Hamamı

Yöredeki diğer sanayi tesislerine gelince Adapazarı kazası Söğütlü nahiyesi merkezinde faaliyette gösteren fabrika 1926 yılında tesis edilmişti. Sahibi Kandıralı Yakup Efendi olup otuz iki beygirlik güce sahipti. Yıllık üretim kapasitesi ise 1.800.000 kg kadardı. Dernekcuma⁵⁹ mevkiinde ve Kaynarca'da⁶⁰ da birer değirmen, ayrıca Akyazı mıntıkasında devlete ait İmalat-1 Harbiye Kereste Fabrikası⁶¹ bulunmaktaydı.

Hendek'te ise 1926 yılında iki eczane mevcuttu. Şehirde *Belediye Oteli* isminde bir otel vardı. *Adapazarı İslam ticaret Bankası'nın* ilk şubelerinden biri Hendek'e açılmıştı. Bu tarihte şehirdeki tek banka da bu bankaydı. Şehirde tütün işi yapan 4 firma mevcuttu. Bunlar: *Duhân Şirketi*, *Komaro Şirketi*, *Hacı Ali ve Beyzade*, *Kavalalı Kamil* idi. Şehirdeki doktorlar *Fuad ve Aziz* beylerdi. Diş tabibi *Necib Bey*, *Kabile (Ebe) Hacer Velime Hanım*, Kunduracı *Serdar Zade Yusuf*, keresteci *Palaz Zade Faik*, Manifaturacı *Hacı Kandilli Zade*, Tüccar *Mâl Yusuf Zade Ali*, Tüccar *Gilşan Zade Hüseyin* ve Tüccar *Necmeddin* idi.⁶²

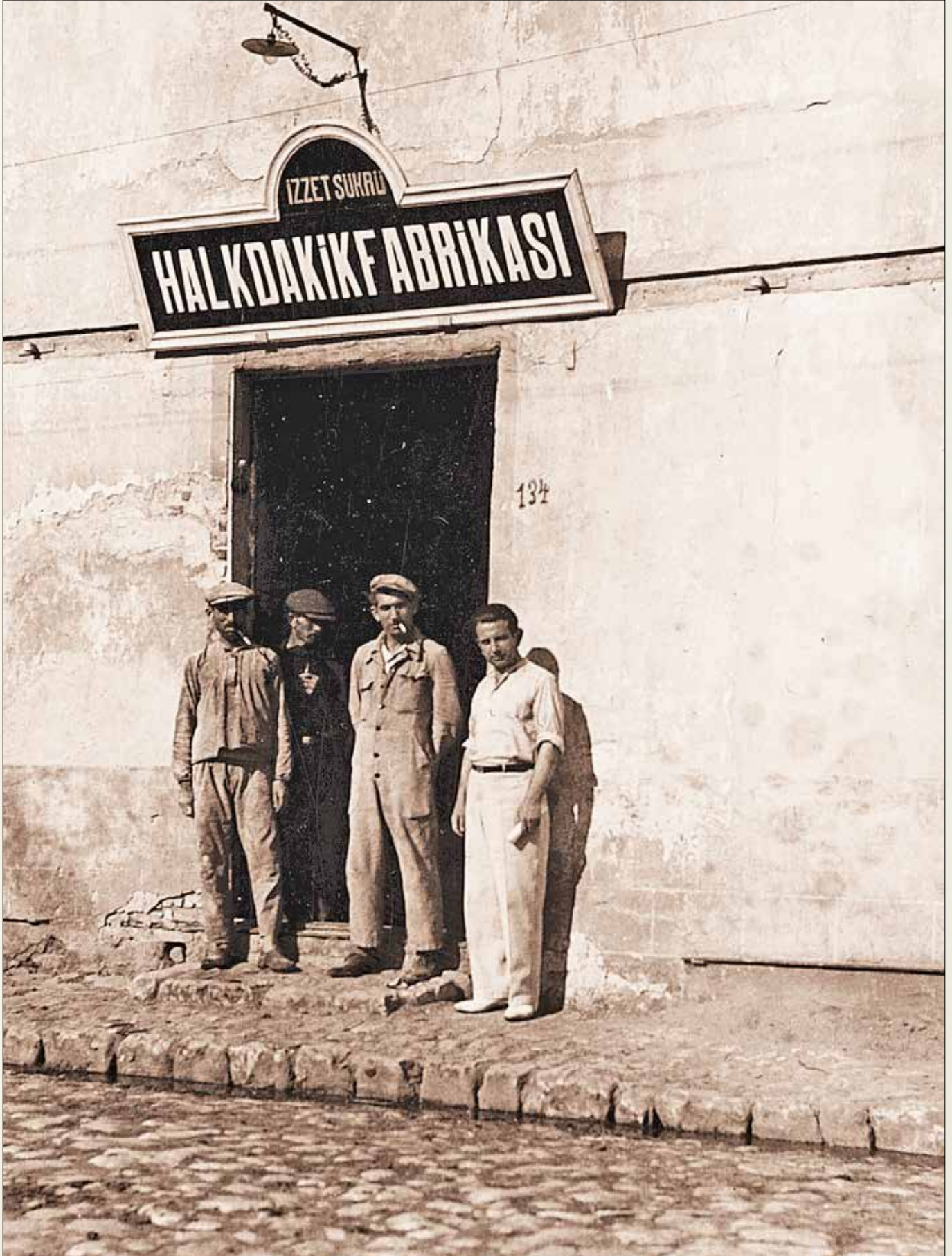
58 Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, İkinci Sene, numro: 19, Haziran 1926, s.17

59 Dernek Cuma Dakik Fabrikası: Eski Tapu memuru Ahmet Efendi ve şerikine ait olan fabrika 1926 yılında faaliyete geçmişti. Adapazarı kazası Dernek Cuma mevkiinde bulunan fabrikanın gücü otuz iki beygir olup yıllık üretimi 1.800.000 kg'dan ibaretti.

60 Kaynarca Değirmeni: Kandıra'nın Şeyhler nahiyesi Kaynarca köyünde faaliyette gösteren bu değirmen 1341 yılında faaliyete geçmiş olup on altı beygir gücündeydi. Sahibi Hüsnü Efendi mahdumu Enver ve Vasıf beyler olan değirmenin yıllık üretimi 25.920 idi

61 İmalat-1 Harbiye Kereste Fabrikası: Adapazarı kazası Akyazı mıntıkasında olan bu fabrika devlete aitti. 1927 yılı itibarıyla üretim miktarı hakkında bilgiye sahip değiliz.

62 Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, İkinci Sene, numro: 19, Haziran 1926, s.19

1935 Adapazarı, Halk Dakik (Un) Fabrikası

1936 İzzettin Çiftçiler Değirmeni

1926 yılında yayınlanan Türk Ticaret Salnamesi'ne göre Adapazarı'nın bu tarihte iktisadi durumu şöyledi:

Adapazarı

Kocaeli vilayetine merbut hududu sath-ı bahriden(deniz yüzü) 30+50 metre irtifaında olub vasi' (geniş) bir ovada kâin Haydarpaşa demiryolu hattının 142 kilometre mesafesinde bulunan şarken(doğu) Hendek Düzce kazalarıyla garben(batı) Kocaeli vilayeti şimalen(kuzey) Karadeniz ve Kandıra kazası cenuben (güney) Keremali ve Sapanca silsilesi ve Geyve kazası ile mahdud dört nahiyeyi muhtevi olan Adapazarı kazasının mesâha-i sathıyyesi (yüzölçümü) 1575 kilometre murabba'ından (dört köşe) ibaret olup bundan yüzde otuz beş dağlık ve yüzde altmış beşi dahi ova iksâmını teşkil etmektedir. Kazada haftanın muayyen (belli) günlerinde Sapanca ve Akyazı nahiyeleri merkezinde ve Karasu nahiyesinin Kocaeli karyesinde Pazar kurulur. Salı ve Cuma günkü pazarları pek işlektir. Mücâvir (komşu) kazalardan Kandıra Geyve Hendek Düzce Mudurnu kazalarıyla münasebat-ı iktisadiye ve ticariyesi vardır. İş bu kazalar halkı zahire yumurta meyve mahrûkat (odun) ve av derileri gibi sair eşyalarını kasabaya getirip satarlar ve buna mukabil manifatura tuhafiyeye ve bakkaliye gibi eşya ve levazımat mübâyaa(satın alma) ederler. Kasabanın ihracat-ı mahalliyesi şimendiferle ve Karasu nahiyesinden Sakarya iskelesinden Karadeniz tarikiyle İstanbula sevk edilmektedir. Kasabanın pazartesi günlerinde gayet işlek pazarı kurulur. Kasaba gayet şirin ve ma'mûr bir haldedir. Kasabanın su ihtiyacı civarındaki Sapanca gölünden bir kolla celb edilen ve Çarh(Çark) suyuyla te'min edilmektedir. Bu su her ne kadar bir ma'-ül-aziz ise de mecrasının açık bulunması dolayısıyla harici temas eksik olmadığından görülen lüzum ve ihtiyaç üzerine kasabaya üç saat mesafede Dualı? Suyu namıyla ma'ruf ve müteaddid raporlar ile de nefaseti müeyyid (doğrulayan) suyun celb ve isalesi için bu senenin bütçesine ehemmiyetle tahsisat konulduğu ve bu tahsisatla⁶³ bu sene zarfında suyun kasabaya celbi ma'muldur. Kasabanın münhatt(çukur) bir vadide bulunması hasebiyle iklimi râtıbdır(nemli) fakat her mevsimde rüzgarların eksik olmaması hasebiyle havasında yine bir tazelik vardır. İklimi ve toprağının kuvve-i intiba'iyesi cihetle kasaba günbegün terk ü tealiye doğru yürümektedir. Kazanın biri Sakarya Nehri diğeri Mudurnu olmak üzere iki büyük suyu olub Sakarya Nehri kazanın cenubundan gelerek şimalini takiben ve Mudurnu suyuyla Çatalköprüde birleşerek Karasu nahiyesinin İncili karyesi civarında Karadenize akar. Her iki suyun da cereyanı şiddetle olduğu için güzergâhı bir türlü tahribatsız bırakmazlar merkez kazada sırf ahalinin sermayesiyle müteşekkil İslam Ticaret ve Emniyet Bankasıyla Ziraat ve Osmanlı bankalarının birer şubeleri mevcuttur. Her ikisinin de tüccar ve esnafın ihtiyacat-ı iktisadiyelerinin tatmine büyük hizmetleri sebk etmektedir. Adapazarı kiralar dahil olduğu halde 10078 hane 46493 nüfustan ibarettir. Kazada posta ve telgrafhane 5 erkek 3 muhtelit (karışık) 4 kız ki 12 mektebi 13 cami 4 hamam 69 çeşme 4 dakik(un) 5 müskirat 1 ahşap demir malzeme fabrikaları mevcuttur.

Justinyen Köprüsü-bugünkü ismi: Beş Köprü- eski Romalılarından kalma bir şaheserdir.

Umumiyetle buğday, arpa, yulaf, çavdar, mısır, kaplıca, patates, darı, tütün ve çeltik zer'(ekme) edilir. Ve aliyy-el umum hububat ve patates bire on mısır ise bire yüz hatta iki yüz nispetinde idrak edilerek mahsulünün hemen hemen yüzde sekseni İstanbula ihraç edilmektedir.

İthalat ve İhracatı

63 Türk Ticaret Salnamesi 1926-1927, İktisadi Tetkikat, Neşriyat ve Muamelat Türk Anonim Şirketi, Halk Matbaası, İstanbul, 1926, s.375

İthalatı: manifatura, ipekli,⁶⁴ pamuklu, keten "10.000.00" 400.000 elbiselik kumaş, yük, pamuk, keten "2.000.000" pamuk ipliği "100.000" dakik "360.000" 1.500.00 şeker "100.000" 750.000 kahve "50.000" 45.000 sabun "60.000" 150.000 zeytinyağı "50.000" 100.000 tuz "200.000" 2.000.000 kibrit "122.000" 1.000 sandık gaz "90.000" 450.000 benzin "3.000" 15.000 karabiber "2.000" 2.000 kırmızıbiber "15.000" 3.000 pirinç "9.000" 30.000 mahlût (karışık) yağ "18.000" 20.000 limon "1.500" 500 portakal "1200" 300 zeytin "15.000" 300.000 makine yağı "800" 2.000 katran "450" 3.000 çimento "4.000" 75.000 çivi "4.000" 75.000 cam "5.000" 500 demir "100.000" 1.500.000 ırmik "500" 1.000 çay "8.000" 120 liradır.

İhracatı:

Buğday	15.000.000 kilo 1.500.000 liralık,
Arpa	300.000 kilo 30.000 liralık,
Yulaf	27.000 liralık 30.000.000 kilo,
Kaplıca	9.000 lira 1.500.000 kilo,
Mısır	80.000 lira 12.000.000 kilo,
Keten tohumu	5.000 lira,
Patates	80.000 lira 20.000.000 kilo,
Darı	6.000 lira 1.000.000 kilo,
Soğan	17.500 lira 350.000 kilo,
Ceviz	20.000 lira 150.000 kilo,
Sarımsak	15.000 lira 75.000 kilo,
Fasulye	18.000 lira 150.000 kilo,
Nohut	1.500 lira 15.000 kilo,
Yumurta	90.000 lira 3.000.000 adet,
Tavuk	40.000 lira 500.000 adet,
Koza	24.000 lira 60.000 kilo,
Yün	50.000 lira 50.000 kilo,
Tütün	500.000 liraya, 1.000.000 kilo,
Kereste	8.498 lira,
Taze sebze	2.000 lira 10.000 kilo,
Manda derisi	50.000 lira 100.000,
Sığır derisi	100.000 200.000,
Zerdeva, sansar, tilki, çakal, kedi, tavşan derileri	100.000 liradır. ⁶⁵
Koyun derisi	200.000 kilo 100.000 liradır
Keçi	10.000 kilo, 10.000 liradır
Kuzu	40.000 kilo, 50.000 liradır

64 1880 yılında Sakarya bölgesinde 2'si Adapazarı'nda, 2'si Sapanca'da, 4'ü Akyazı'da, 12'si Hendek'te 7' si Geyve'de olmak üzere 27 ipek fabrikası vardır. ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Bozdemir, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Endüstriyel Mirasımız*, İTO yay., İstanbul, 2011, s.429

65 Türk Ticaret Salnamesi 1926-1927, s.376

	Senesi	Senesi
Adapazarı	<u>1340(1924)</u>	<u>1341 (1925)</u>
Buğday	(ziraiyat miktarı)	6397
Arpa	(malum değildir)	1088
Yulaf		1051
Kaplıca		257
Siğır		22210
Deri		534
Çavdar		1051

Dönüme zirai edilmiştir.

Adapazarı Park Bölgesi 1920'ler

1926 yılında yayınlanan Türk Ticaret Salnamesi'ne göre Adapazarı tacirlerinin iş kollarına göre dağılımları ve adresleri şöyleydi:

Adresler

Araba Tamircileri- İbrahim Usta, Bursalı Mehmed Çavuş ve Biraderi, Hafız Mehmed Efendi mahdumu İsmail Efendi, Varnalı Hüseyin Usta mahdumları: cümleten Park karşısında.

Eczaneler- İstikamet- Kadınlar Pazarında, Şifa, Asım Hamdi, Mehmed Reşad, Hafız Mustafa, Ömer Lütfü Eczanesi'dir.

Oteller- Hanlar- Akyazıoğlu Hanı, İbrahim Çavuş Hanı, Belediye Oteli, Bekir Efendi Han ve Oteli, Bakofçalı Mustafa Efendi Hanı, Sabit efendi Hanı, değirmen Kahvesi Hanı, Seyfeddin Ağa Hanı, Şakir Bey, Safa, Arapzade Hanı, Osman efendi Safa Han ve Oteli, Galib Ağa Hanı, Gambolat Oteli, Meşrutiyet Oteli ve İş Han.

Bankalar- Adapazarı İslam Bankası, Emniyet Bankası Merkezi, Bank-ı Osmani, Ziraat Bankası.

Bakkaliye- Emin Süleyman Ağa- Park Karşısında, Diyarbekir-lizadeler- Tahıl Pazarında- Drama Pazarı- Eski Mizan Çarşısında, Küçük Osman Ağa- Manavlar Çarşısında, Hendekli Mehmed Asım ve Vasfi Beyler- Yemişçiler Çarşısında.

Perukâr (Berber) İsmail, İsmail Hakkı, Hüseyin, Halid, Salim, Seyid, Süleyman Dede, Faik, Mahir, Mustafa Rıza Efendiler.

Pulluk ve Demirciler- Boşnak Derviş Efendi, Adil Bey, Miralim Bey cümleten Park Karşısındadır.

Tuhafiyeciler- İbrahim Hilmi Biraderler toptan- Uzunçarşıda, Hamdi Bey- Uzunçarşıda, Bostancıoğlu Yusuf Bey- Çorap Pazarında, Çerkez Fevzi Bey- Toptan- Çorap Pazarında, Hüseyin efendi, Hüsameddin Efendi, Hüseyin şevket Efendi, Toptan- hakkı Şinasi Bey, Selim Efendi, Şevket Bey, Toptan- Şakir ve kazım Biraderler- toptan- Sabri efendi, Asım Hamza Biraderler, Asım ve Mahdumları –toptan- Abdullah Efendi, Kamil Efendi- toptan- Mülazımzade İbrahim Efendi, Hersekli Bekir ve Adem Biraderler – toptan- Yusuf Efendi –Toptan- cümleten Uzunçarşıdadırlar.

Tüfenkçiler- Bosnavi Derviş Bey mahdumu, Hacı Mehmed Efendi, Hüseyin Tahsin Efendi.

Tenekeçiler- Ahmed Usta, Osman Efendi, Karacaalili Adem Ağa, Nuri Usta.

Tütün- Asiya-yı Sağrı Şirketi, Uzunçarşıda Şark Şirketi- seyyar-dır- Herman Espro Şirketi- Yeni Camide-

Celebler(sığır tüccarı)- Boşnak Hacı Bekir Efendi, Boşnak Hüseyin Ağa, Boşnak Receb Usta, Çerkez İshak Efendi- cümleten Yeni Camidedirler.

Hazır Elbise Satanlar- İrani Ali Asgir Efendi, İbrahim Nuri Bos-

navi, İrani Ali Habib Efendi, Ahmed Efendi mahdumu Ali Efendi ve Şeriki, Kaşar Mustafa Efendi, Nevşehirli El-hac Kadir Efendi.

Dericiler- Boşnak Adem Ağa, Hafız Beytullah Efendi.⁶⁶

Dakik(un) Fabrikaları:

Ahmed Efendi (Tapu Memuru Sabıkı) Motor ile müteharrik

Deirmenci Rauf Bey // //

Hamdi Bey // //

Tozrak Hacı Hafız Ahmed Efendi // //

Kerim Bey // //

Doktorlar- Ahmed ve Cedani Bey- Uzunçarşı'da, Saadettin Bey- Gümrükönünde, Süleyman Bey- Gümrükönünde, Abdülfekar Bey- Uzunçarşıda, İrfan Bey- Gümrükönünde, Kamil Bey- Gümrükönünde, Kemaleddin Osman Bey- Uzunçarşıda, Mustafa Nail Bey- Uzunçarşıda, Memduh Bey- Gümrükönünde, Murad Bey- Gümrükönünde.

Diş Tabipleri- Hayreddin Nuri Bey, Ali Hadi ve Mahdumları Beyler, Abdullah- Ali Hami Beyler- cümleten Uzunçarşıda

دوقتور

ابراهيم كامل

امراض داخلية ، جراحية ، فرنكية و بل
صفوقلنى متخصصى

آطه بازارى دميرجیلر جادهسى

دوقتور ابراهيم كامل بك

Doktor İbrahim Kamil- Adapazarı Demirciler Caddesi

66 Türk Ticaret Salnamesi 1926-1927, s.377

دیسرہ حکیمی

خیرالدین نوری

دارالفنون طب فاکولتہ سینڈن مآذون اک صوک ترقیات فنیہ
توفیقاً دیش تداوی واعمال ایدر . آطہ بازارى ، اوزون چارشى

Diş Hekimi Hayreddin Nuri- Adapazarı Uzun Çarşı

Zahire tüccarları- Arnavud Ali Ağa- Soğan pazarında, Emin Süleyman Ağa- Park Karşısında, Biskoviç İsmail Efendi- Yani Camide, Berkofseli Mehmed Ali Efendi- Dakik Kapanında, Telgrafçı Zade Hayri Bey- Soğan Pazarında, Hacı Numan Bey ve Şeriki- Tahıl Pazarında, Hacı Numan Beyzade Şevki Bey- Manavlar Çarşısında, Hacı Nazif zade İbrahim Bey- Yeni Camide, Dede Zade Mustafa Efendi- Ağa Camide, Diyarbekirli Zade Biraderler- Tahıl Pazarında, Dramalı Emin Çavuş- Dakik Kapanında, Salim Şerif Bey- Dakik Kapanında, Şakir Kazım Biraderler- Aziziyede, Şakir Efendi Soğan Pazarında, Şeminli Mehmed Nuri Bey- Dakik Kapanında, Sabri Bey Soğan Pazarında, Soğancızade Şevket Bey Park Karşısında, Sarraf Mehmed Niyazi Bey- Dakik Kapanında, Gürcü Hüseyin Efendi- Ağa Camide, Küçük Osman Ağa- Manavlar Çarşısında Kökcü Zade Ahmed Ağa- Dakik Kapanında, Mehmed Cemal Efendi- Dakik Kapanında, Mehmed Fahreddin Bey- Ağa Camide, Mustafa Tahsin Bey Soğan Pazarında Münela Emin Efendi- Dakik kapanında, Niyazi Efendi- Dakik Kapanında, Hersekli Adem Biraderler- Aziziyede.

مصاصیوی یازاری

اسماعیل فوزی

هرنوع ساعت وخالص الماس واوروپاممولاتی
مجوهرات، تحافیه تجاری آطہ بازارنده اوزون
چارشى باشنده

اسماعیل فوزی بك

Hasköy Pazarı İsmail Fevzi-Adapazarı Çarşıbaşı'nda

صوغانجی زاده شوکت

بجار

ذخیره و کراسته اوزرینه طویدن معامله تجاریه
یاپیلور.

آطه بازار - تلفراف آدره سی :عیناً

SOVANDJI ZADÉ CHEVKET

Marchand de céréales et de bois de construction

Ada - Pazar

Saatçiler- Ahmed Hilmi Bey, İsmail Fevzi Biraderler, Hafız Osman Bey- cümleten Uzunçarşıda

Fabrikalar- Ahşap Demir Malzeme İmalathanesi, İmalat-1 Ahşabiye Fabrikası (İnegöllü Ahmed Efendi), İmalat-1 Ahşabiye Fabrikası (Ahmed Necati ve şeriki Halil Usta), Çanak Çömlek İmalathanesi (Davud Ağa), Demir İmalathanesi Muhiddin Efendi, Çanak Çömlek İmalathanesi Veysel Ağa, Tuğla Kiremit İmalathanesi Hamdi Bey, Tuğla Kiremit İmalathanesi Şaban Ağa.

Fırıncılar- İbrahim, İbrahim Ethem, Erzurumlu Halil Ahmed, Eyüb, Hacı Şahin, Hüseyin, Hü-

seyin Fehmi, Hamid, Mustafa, Mehmed Sıtkı, Haşim Efendiler.

Kasaplar- Arslan, İsmail, Üsküplü Mehmed, Bayram, Hacı Berber Zade Ali Efendi, Hacı Berber Zade Nuri Bey, Hacı Arif Salih, Hüseyin, Soğancı Zade Mustafa, Soğancı Zade Latif Ağa, Ali, Osman Zade Ahmed, Mehmed, Varnalı Yusuf Efendiler Cümleten Kasaplar İçindedir.

Kuru Yemişçiler- Varnalı İsmail Efendi.

Kozacılar- Diyarbekirli Zadeler- Tahıl Pazarında. Hafız Nasrullah Efendi- Çıra Pazarında, Sipahi Zade Hamid bey- Ağa Cami, Arab Zade Seyid Efendi- Soğan Pazarında.

Kavaf (ayakkabıcı) Bosnavi Adem, Tevfik, Hakim Zade Galib, Hasan-Hüseyin, Osman, Mehmed, Nazif, Vasfi efendiler cümleten Kunduracılar Çarşısındadırlar.

Kitapçılar- İbrahim Abbas, Bin Bir Çeşit İsmail Hakkı, Hacı Abdullah Mahdumu Ahmed Efendiler.

Keresteciler- Anbarlı Zade İsmail Hakkı Dramalı Pazarı, Motor Zade Hüseyin Efendi, Mehmed Şerif Efendi, Mehmed Nuri Bey Cümleten Keresteciler içinde.⁶⁷

Manifatura Tacirleri- İbrahim Hilmi Biraderler- Uzunçarşıda Ahmed Bey- Bostancı Oğlu Yusuf Bey- Çorap Pazarında- Çerkez Fevzi Bey- Çorap Pazarında- Hüseyin Efendi, Hüsameddin Efendi, Hasan Şevket Efendi, Hakkı Şinasi Bey, Selim Efendi, Şevket Bey, Şakir ve Kazım Biraderler, Sabri Efendi, Asım Hamza Biraderler, Asım ve Mahdumları, Abdullah Efendi, Kemal Efendi, Mülazım Zade İbrahim Bey, Hersekli Bekir ve Adem Biraderler, Yusuf Beyler- cümleten Uzunçarşıda.

67 Türk Ticaret Salnamesi İkinci Sene 1926-1927, s.378

يكي شفق مايفاطوره تجارخانهسى

ابراهيم حلمى برادرلر

اك صوك موده ايپكى ، يوكلى ازكك وزنه قوستوملك فانتازى
قاشلر ، بلوز ، يوك ، خرقة ، ازكك كوملكارى ايپكى و ايشله مهلى
كلين البسهلى ، آطلاس و اوتومان و كتتن قاريوله طاقلرى و سائره ،
آطه بازار ، اوزون چارشى

Yeni Şefik Manifatura Ticarethanesi İbrahim Hilmi Biraderler-Uzun Çarşı

Marangoz- Zihni ve İbrahim Usta.

Müskirat- Dimetokalı Hamdi, Sakarya Osman, Midillili Mehmed Zakir Beyler.

Nalburlar- Diyarbekirlizadeler, Hacı Raif Bey, Hacı Ali Fevzi Bey, Hersekli Kazım Şakir Biraderler ve Şürekâsı- cümleten Karaağaçta.

Nakliyat: Komisyoncular- İsmail Hakkı, Celal ve Tahir, Hüseyin Fikri, Abdulkakim ve şeriki(Ortak) Hüsnü Beyler- Cümleten İstasyon Caddesinde- Mehmed Vehbi Bey- Park Karşısında.

Yumurtacılar- Emin Süleyman ve Şeriki, Dimetokalı Remzi ve Mahdumu, Sipahi zade Hamdi, Küçük Osman, Numan Bey Zade Şevki Beyler.

Bu satırları okuyan pek çok Adapazarılı dedelerinin meslekleri ile tanışmış olacaktır. Bununla birlikte Şehrimizin Cumhuriyet'e geçiş ile birlikte, pek çok alanda olduğu gibi, ekonomi alanında da nasıl üstün bir konumda olduğunu görecektir.

1927 ve Sonrasında Adapazarı

1927 yılı Kocaeli genel meclisinde Ziraat Odaları konusu gündeme gelmişti. O dönemde özellikle önem verilen tarım konusu, devletin de öncelikli politikaları arasında yer alıyordu. Bu amaçla ziraat odaları ülke çapında yaygınlaştırılıyordu. Ziraat Odalarının kırtasiye ve katip ücretleri gibi masrafları oda sorumluları için sorun oluyordu. Bu nedenle Ziraat Vekalet Celilesi'nden alınan 30-31 /3/1927 tarihli ve 8813/284/30087 numaralı tahrirata göre bütçede Ziraat Odaları tahsisatı olmadığından bahsedilen giderler için teminine imkan olmadığı ve bu hususun vilayet hususi bütçesinden temini temenni edilmekteydi. Bu durum için Kocaeli il genel meclisinde söz alan Adapazarı Ziraat Odası Azası Sabri Bey: "Şimdiye kadar tek bir defa olsun içtima ettiğimiz vaki değildir. Çünkü Ziraat Odası'nın henüz bir mekânı bile yoktur." Demişti. Bunun üzerine de meclis başkanı, "Ziraat Odaları'nın hiç bir varidatı olmadığı için eski ticaret odalarının haline benziyor. Bu teşkilatı yaşatacak varidat bulmayacaklarsa bunların lağıvı daha doğru olacaktır." Demişti.⁶⁸

1927 nüfus sayımında Adapazarı, Hendek ve Geyve nüfusları aşağıdaki gibiydi:⁶⁹

		Adapazarı	Hendek	Geyve
Şehir Nüfusu	Kadın	11.289	2.430	1.086
	Erkek	11.260	2.431	1.115
	Toplam	22.549	4.861	2.201
Şehre bağlı köyler nüfusu	Kadın	10.864	10.187	7.460
	Erkek	10.124	9.568	6.718
	Toplam	20.988	19.755	14.178
Sair Nahiye ve Köyler Nüfusu	Kadın	20.609	-	7.651
	Erkek	19.377	-	6.683
	Toplam	39.986	-	14.334
Nehiye ve Köylerin Toplamı	Kadın	31.473	10.187	15.111
	Erkek	29.501	9.568	13.401
	Toplam	60.974	19.755	28.512
Genel Toplam	Kadın	42.762	12.617	16.197
	Erkek	40.761	11.999	14.516
	Toplam	83.523	24.616	30.713

68 Kocaeli Meclis-i Umumisi 1927, s.32

69 28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri Vilayet, Kaza, Şehir ve Köyler İtibariyle Türkiye Nüfusu, Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, 1928,

1928-1928 Devlet Yıllığı'na göre de Adapazarı'nda 40.761 erkek ve 42.763 kadın olmak üzere 83.523 kişi yaşıyordu. Geyve'de 14.516 erkek ve 16.197 kadın toplam 30.713 kişi, Hendek'te 11.999 erkek ve 12.617 kadın toplam 24.616 kişi yaşıyordu.⁷⁰ Bu dönemde Adapazarı belediyesinin varidatı 155.00, Hendek belediyesinin 30.807, Adapazarı'na bağlı Akyazı nahiyesi belediyesinin 4.897, Karasu nahiyesi belediyesinin 1.797, Sapanca nahiyesi belediyesinin 2.322, Söğütli nahiyesi belediyesinin 78 Lira idi.⁷¹ 1928 yılında Adapazarı'nda yayın hayatında olan 1 gazete bulunuyordu. Haftada bir neşir olunan Adapazarı Gazetesi'nin imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü Ahmet Asım Bey'di. Gazete, İstikbal Matbaasında basılıyordu.⁷² 1929 yılında Adapazarı'ndaki sinema ve tiyatrolar: Sakarya Aile Sineması, Modern Sinema ve Halk Tiyatrosu idi.⁷³

1930'lar Galatasaray Lisesi'nde yapılan bir sergide, Sipahizade Hamit Bey ve oğulları tarafından kurulan Adapazarı Bez Fabrikası ürünleri sergilenirken (SATSO Arşivi)

70 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı Matbuat Umum Müdürlüğü 1928-1929, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul, 1929, s.607

71 Salname 1928-1929, s.620

72 Salname 1928-1929, s.622

73 Annuaire Oriental Oriental Directory Adressbuch des Orients 1929, s.1005

Sakarya Bölgesinde 1928'de Ekimi Yapılan Ürünler (Dönüm)

Ürün Adı	Adapazarı	Geyve	Hendek	Toplam
Buğday	46.230	58.031	5.712	109.973
Arpa	12.167	27.140	3.119	42.426
Yulaf	7.721	7.023	851	15.595
Pirinç	1.379	1		1.380
Mısır	33.844	16.924	13.876	64.644
Çavdar	1.279	790	524	2.593
Bakla	12	187		199
Bezelye	-	-	-	-
Nohut	-	359	-	359
Kaplıca	3.235	1.826	278	5.339
Kırmızı Biber		37		37
Fasulye	1.360	876	80	2316
Fiğ		163		163
Burçak	32	217	9	258
Patates	609	269	232	1.110
Pancar		113		113
Soğan	636	1.177	58	1871
Sarımsak	319	82	10	411
Pamuk	35	6.023		6.058
Keten-Kenevir	60			60
Susam		1.218		1.218
Tütün	76	6.402	10.500	16.978
Afyon	4	741		745
Üzüm	35			35
Darı	978	190	414	1.582
Şeker kamışı		13		13

Kaynak: 1928-1929 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı, s. 608-609.

Adapazarı bölgesi Kocaeli ve Bolu vilayetleri ve çevresinin en önemli ticaret merkezi olduğu gibi aynı zamanda bir transit bölgesiydi. Bu sebeple 1933 yılında senelik 2.390.000 ila 2.500.000 lira değerinde 7.294.800 kilo civarında transit alışveriş gerçekleşmekteydi.⁷⁴ Bu dönemde Adapazarı Merkez kasabada 37 mahalle ve 87 köy, Adapazarı'na bağlı olan Sapanca nahiyesinde 23 köy, Akyazı ve Karapürçek nahiyesinde 61 köy, Söğütlü nahiyesinde 17 köy, Karasu nahiyesinde 33 köy olmak üzere toplam 267 köy ile 96.400 kadın ve erkek nüfusu ihtiva etmekteydi.⁷⁵

Adapazarı Bölgesinin 1933 yılındaki İthal Ürünleri ve Kıymeti şöyleydi:

Çeşit	Miktarı	Kıymeti Lira
Parça Şeker	662550	364000
Toz Şeker	429900	171960
Çay	7575	21200
Gaz, Benzin	313100	87650
Manifatura, Kumaş, Şayak vb.	479837	650000
Kahve	154200	185000
Un	1123500	100300
Tuz	940600	65850
Tartılabilen Genel Eşyalar	1103700	496665
Ayakkabı	33294	66588
Kösele, meşin, deri vb. eşyalar	73644	110465
Alüminyum Eşyası Hadüdiye	723750	144750
Alüminyum Eşyası Züccaciye	66900	35000
Alüminyum Eşyası Aktariye	19200	20000
Muhtelif Yaş ve kuru sebze	16000	5600
Müskirat	24550	61375
Çimento	285000	10500
Limon, Portakal	157580	17500
Maden Kömürü	33600	5760
Tıbbi Ecza	6850	20000
Kibrit	9000	21600
Elektrik malzemesi	5997	5000
Maden Suları	26400	3950
Tütün	60650	50000
Yumurta Talaşı	54500	4100
Balık ve Balık Yağı	5700	1250
TOPLAM	6817577	2726463

74 Ali Rıza(Oda Başkanı), *Ada Pazarı Ticaret ve Sanayi Odası Sevgili Cumhuriyetimizin 10 uncu Yıl Dönümü Kutlama Mecmuası*, İmamoğlu Fevzi Matbaası, İstanbul, 1933, s.17

75 Ali Rıza, *a.g.e.*, s.18

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA ATSO

ATSO'nun kurucu başkanı olan Şumnulu Mehmet Hilmi Efendi'den sonra 1924 yılında Oda'nın ikinci başkanlığını Salih(Yöntem) Bey üstlenmişti. Cihan Harbi'nin zorlu zamanlarında kurulmuş ve milli mücadele dönemini de geçtikten sonra yeni kurulan Cumhuriyet ile beraber tıpkı devletin olduğu gibi Oda'nın da işleyişinde pek çok değişiklikler olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Oda yönetiminde birinci başkanlık, ikinci başkanlık ve azalıklar mevcuttu. Oda yönetiminde bulunanlar şehrin ekonomisi içerisinde önemli işler yapan kimselerdi. 1924-1933 yılları arasında ATSO başkanları, yönetimde bulunan kişiler ve kurumun çalışanları aşağıda verilmiştir.⁷⁶

1924

Birinci Başkan Salih(Yöntem) Bey (1918-1919 Adapazarı Belediye Başkanı)

İkinci Başkan Kazım Bey (manifatura toptancısı ve zahire tüccarı)

Aza Yusuf (Alican) Efendi

Aza Sabri Bey (toptan tuhafiyeci)

Aza Şakir Bey (ikinci başkan Kazım Bey'in kardeşi ve ortağı)

Aza Hacı Nazif zade İbrahim Efendi (Yenicami'de zahire tüccarı)

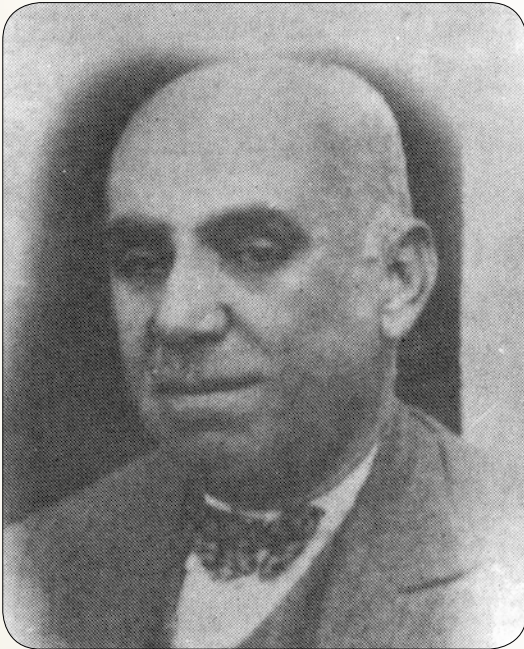
Aza Emin Süleyman Efendi (Park Karşısında bakkaliye toptancısı ve yumurtacı)

Aza Küçük Osman (bakkaliyeci ve yumurtacı)

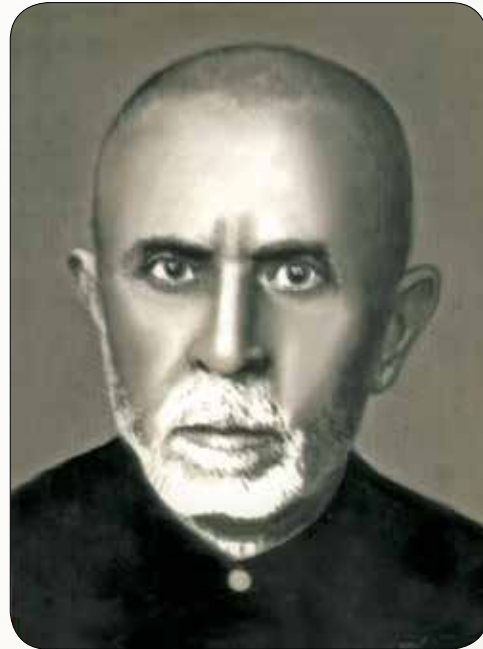
Aza Edhem Efendi

Aza İhsan Bey

Aza Soğancı zade Şevket Efendi (Tüccar)

ATSO başkanı Salih (Yöntem) Bey

Yusuf (Alican) Efendi

76 Ali Rıza, a.g.e., s.7-9

آطه بازاری اعضای تجاردن
شوکت بك

Soğancı zade Şevket Bey

رئیس مانی آطه بازاری مجلس عمومی اعضای تجاردن
شاکر بك

Şakir Bey

1925

Birinci Başkan Yusuf (Alican) Efendi

İkinci Başkan Kazım Bey

Aza Şevki Efendi

Aza Küçük Osman Efendi

Aza Emin Süleyman Efendi

Aza Şakir Efendi

Aza Salih Bey

Aza Hayri (Diyarbakirli) Bey

(bakkaliye tüccarı)

Aza İhsan Efendi

Aza Sabri Bey

Aza İbrahim Efendi

Aza Soğancı zade Şevket Efendi

Memur ve Çalışanları

Kâtip ve Muhasebe Ali Rıza Efendi

Veznedar Mehmet Efendi

Mukayyit ve Hademe Muharrem Efendi

1926

Birinci Başkan Hayri (Diyarbakirli) Bey

İkinci Başkan Yusuf (Alican)Efendi

Birinci Başkan Vekili Şakir Hamza Bey

İkinci Başkan Vekili Mustafa Efendi

Muamelat Müfettişi Ali Haydar Efendi

Hesabat Müfettişi Ekrem Efendi

Kongre Murahhası Banka M. Mustafa Efendi

Kongre Murahhası Sabri Bey

Aza Küçük Osman Efendi

Aza Hamit Necati Efendi

Aza Hendekli Asım Efendi

Aza Komisyoncu İsmail Hakkı Efendi

Memur ve Çalışanları

Başkâtip Muhiddin Bey

Muhasip ve Muam. Me. Ali Rıza Bey

Veznedar Mehmet Efendi

Mukayyit ve Zabıt Kâtibi Muharrem Efendi

Hademe Hafız Hilmi Efendi

1927

Birinci Başkan Hayri(Diyarbakirli) Bey
İkinci Başkan Yusuf (Alican) Efendi
Birinci Başkan Vekili Asım Bey
İkinci Başkan Vekili Mustafa Efendi
Kongre Murahhası Sabri Bey
Kongre Murahhası Banka M. Mustafa Efendi
Muamelat Müfettişi Ali Haydar Efendi
Hesabat Müfettişi İsmail Hakkı Efendi
Aza Hamit Necati Efendi
Aza Küçük Osman Efendi
Aza Ekrem Efendi
Aza Şakir Hamza Bey

Memur ve Çalışanları

Başkâtip Mehmet Fuat Efendi
Muhasip ve Muam. Me. Ali Rıza Bey
Veznedar Mehmet Efendi
Mukayyit ve Zabıt Kâtibi Muharrem Efendi
Hademe Hafız Hilmi Efendi

1928

Birinci Başkan Hayri(Diyarbakirli) Bey
İkinci Başkan Yusuf(Alican) Efendi
Birinci Başkan Vekili Mehmet Asım Bey
İkinci Başkan Vekili Mustafa Efendi
Kongre Murahhası Banka M. Mustafa Efendi (Adapazarı Emniyet Bankası)
Kongre Murahhası Sabri Bey
Aza İsmail Hakkı Efendi
Aza Hamit Necati Efendi
Aza Küçük Osman Efendi
Aza Ali Haydar Efendi
Aza Münhal
Aza Münhal

Memur ve Çalışanları

Başkâtip Salih Bey
Muhasip ve Muam. Me. Ali Rıza Bey
Veznedar Mehmet Efendi
Mukayyit ve Zabıt Kâtibi Muharrem Efendi
Hademe Hafız Hilmi Efendi

1929

Birinci Başkan Hayri(Diyarbakirli) Bey
İkinci Başkan Samih Bey
Muamelat Müfettişi Emin Muharrem (Güner) Efendi
Haberat Müfettişi Yusuf Efendi
Kongre Murahhası Banka M. Asım Bey
Aza Hendekli Asım Efendi
Aza Ahmet muhtar Efendi

Memur ve Çalışanları

Başkâtip Salih Bey
Muhasip ve Muam. Me. Ali Rıza Bey
Veznedar Mehmet Efendi
Mukayyit ve Zabıt Kâtibi Muharrem Efendi
Hademe Hafız Hilmi Efendi

1930

Birinci Başkan Hayri(Diyarbakirli) Bey
İkinci Başkan Samih Bey
Aza Hendekli Asım Efendi
Aza Banka Müdürü Mustafa Efendi
Aza Nalbur Emin Muharrem Efendi
Aza Yusuf Efendi
Aza Ahmet muhtar Efendi

Memur ve Çalışanları

Başkâtip Salih Bey
Muhasip ve Muam. Me. Ali Rıza Bey
Veznedar Mehmet Efendi
Mukayyit ve Zabıt Kâtibi Muharrem Efendi
Hademe Hafız Hilmi Efendi

1931

Birinci Başkan Emin Muharrem
(Güner) Efendi
İkinci Başkan Yusuf (Alican)Efendi
Aza Hendekli Asım Efendi
Aza Ahmet muhtar Efendi
Aza Hendekli Şevket Efendi
Kongre Murahhası Hayri Bey
Muamelat ve Hesabat Müfettişi Samih Bey

Memur ve Çalışanları

Başkâtip Salih Bey
Muhasip ve Muam. Me. Ali Rıza Bey
Veznedar Mehmet Efendi
Mukayyit ve Zabıt Kâtibi Muharrem Efendi
Hademe Hafız Hasan Efendi

1932

Birinci Başkan Emin Muharrem
(Güner)Efendi
İkinci Başkan Yusuf (Alican) Efendi
Kongre Murahhası Hayri
(Diyarbakirli) Bey
Muamelat ve Hesabat Müfettişi Asım Bey
Aza Hendekli Şevket Efendi
Aza Ahmet muhtar Efendi
Aza Feyzullah Efendi

Memur ve Çalışanları

Başkâtip ve muhasebeci Ali Rıza Bey
Veznedar ve İhsaiyat Memuru
Süleyman Efendi
Mukayyit ve Hademe Abdülhakim Efendi

1933

Birinci Başkan Hacı Numan(Yöntem) Bey
İkinci Reis Yusuf(Alican) Efendi
Kongre Murahhası Mehmet Asım Bey
Muamelat ve Hesabat Müfettişi Emin Bey
Aza Ahmet Muhtar Efendi
Aza Şevket Efendi
Aza İsmail Efendi

Memur ve Çalışanları

Başkâtip ve muhasebeci Ali Rıza Bey
Veznedar ve İhsaiyat Mesa. Süleyman Efendi
İstihba. Ve Muakkıp Memuru Mustafa Efendi
Mukayyit ve Hademe Abdülhakim Efendi

1936 yılı ATSO Yönetim Kurulu

Soldan sağa:

- 1 Asım HENDEKLİ (Bakkaliye toptancısı, Yön. Kur. Bşk. 1947-1955)
- 2 Emin Muharrem GÜNER (Nalburiye tüccarı, Yön. Kur. Bşk. 1931-1932)
- 3 Yusuf ALİCAN (Manifatura toptancısı, Yön. Kur. Bşk. 1944-1947)
- 4 Hacı Numan YÖNTEM (Bakkaliye toptancısı, Yön. Kur. Bşk. 1933-1944)
- 5 Zobar Ahmet Bey (ÖZDİLEK) (Zahire tüccarı)
- 6 Şevket KUNDAKÇIOĞLU (Bakkaliye toptancısı)
- 7 Kazım BERKOZ (Kumaş Tüccarı)
- 8 Ali Bey (Genel Sekreter 1936-1944)

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren 10 senelik gelir-gideri ve Oda'ya bağlı olan 1925 Mayıs'ından 1930 Ekim ayına kadar Adapazarı Zahire (Ticaret) Borsası'nın gelir ve gideri, 1930 Kasım ile 1931 sonuna kadar Zahire Borsası'nın kendi başına idaresi zamanına ait gelir ve giderlerini gösteren tablo aşağıdadır.

Yıl	Açıklama	Odaya Bağlı Ticaret Borsası		Yıl	Açıklama	Ticaret ve Sanayi Odası	
		Giderler Lira kuruş	Gelirler Lira kuruş			Giderler Lira kuruş	Gelirler Lira kuruş
1924	Borsa mevcut değildir	0	0	1924		701 03	1160 54
1925		3697 18	3836 17	1925		1267 91	1593 87
1926		8699 56	13590 19	1926		8996 44	2827 37
1927		8647 95	14047 92	1927		5027 37	4072 45
1928		8462 57	14789 11	1928		6027 55	4363 51
1929		8149 82	9221 46	1929		5291 19	4235 18
1930	Odaya bağlı olup 10 aylık	5256 05	5727 46			4902 46	4227 68
	Kendi kendine idaresi 2 aylık	1454 21	1516 16				
1931	Kendi kendine idaresi zamanı	5183 90	5030 23	1931		3399 91	3430 18
1932	Kaldırılmış	0	0	1932		8443 41	4089 76
1933		0	0	1933	Tahminen	6420 00	5855 00

Adapazarı Ticaret Borsası'nın gelirlerinin giderlerini karşılayamaması ve bazı sebeplerden dolayı faaliyetlerine devamına imkân görülmeyle İktisat Bakanlığı'nın isteği ve İcra Vekilleri Heyeti'nin kararı ile Ocak 1932 tarihinden itibaren kapatılmıştır.

1926-1933 yılları arasında ATSO'ya Kayıtlı Aza Sayısı ile Meslekleri şöyleydi:

MESLEĞİ	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Manifaturacı	50	54	42	50	42	43	39	33
Tuhafiyeci	8	9	10	8	7	6	9	8
Keresteci	15	12	26	25	30	25	27	17
Zahireci	70	72	75	69	66	63	60	53
Un Fabrikası ve Değirmen	2	5	6	7	6	4	6	8
Kunduracı	4	4	4	3	4	4	4	4
Elbiseci	10	11	9	6	12	15	13	14
Bakkal	40	64	77	77	92	87	77	80

MESLEĞİ	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Nalbur	5	8	8	7	6	6	6	8
Eczacı	-	2	3	3	4	4	4	4
Yaprak Tütün Bayi ve Simsar	5	4	2	2	2	1	2	2
Köseleci	4	3	4	4	4	4	4	5
Komisyoncu	13	16	19	19	17	12	12	14
Müskirat İmalat Bayii	2	2	4	2	4	5	5	5
Kırtasiyeci	1	2	2	2	2	3	3	1
Celep ve Kasap	5	10	10	9	29	29	29	21
Kunduracı	4	8	8	7	10	4	12	11
Kahveci	-	-	1	1	6	7	6	5
Lokanta ve Aşçı	-	-	-	1	5	7	6	6
Fırıncı ve Ekmekçi	-	-	-	2	6	7	6	5
Elekt. Malzeme Ba. ve Saatçi	2	2	2	2	2	2	2	2
Tahin Helva Fabrikası	1	1	1	1	1	1	1	1
Müteahhit	2	2	3	3	3	1	1	2
Hamamcı	-	-	1	-	1	1	2	2
Berber	-	-	-	1	1	2	2	2
Terzi	-	-	-	-	4	4	4	4
Sabun İmalatçısı	-	2	1	1	1	1	1	2
Ayakkabıcı	4	4	5	4	1	4	4	4
Maytapçı	-	1	1	1	1	-	-	-
Şayak ve Kumaş Bayi	1	1	1	1	1	1	1	1
Sarrafi	1	1	1	1	2	2	2	2
Marangoz	1	2	2	1	2	3	3	2
Bakırcı	1	1	1	1	3	3	3	3
Şekerci	1	1	1	1	5	5	6	5
Uncu	2	2	2	1	1	1	1	1
Barut Silah ve spor Bayi	2	3	3	4	4	4	4	4
Yumurta ve Tavukçu	1	3	3	3	5	5	7	5
İplikçi	2	2	2	2	2	2	2	2
Tellal	6	6	7	5	5	5	2	-
Fanila Trikotajcı	2	2	2	2	2	2	2	1
Hasır ve Süpürgeci	1	1	1	1	2	2	2	-
Zücciyeci	2	3	2	1	1	-	-	-

MESLEĞİ	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Çuvalcı	1	1	1	1	1	1	1	1
Matbaacı	-	1	1	1	1	1	1	1
Saraç ve Çarıkcı	-	1	1	2	3	3	3	3
Aktariye	-	1	1	1	1	2	2	2
Ziraat Aletleri Bayiliği	1	1	1	1	1	1	1	1
Ahşap ve Demir Malzeme Fabrikası	-	1	1	1	1	1	1	1
Dikiş makineleri Bayiliği	-	1	2	2	2	2	2	1
Dikiş ve Biçki Yurdu	-	-	-	-	1	1	1	-
Gazozcu	-	-	-	-	3	2	3	2
Otel ve Han	1	2	1	3	8	10	11	10
Mahrakatçı	-	-	2	2	4	4	4	3
Ebniye İnşaat Kalfası	-	1	1	1	1	-	-	-
Otomobil Teferruatı Bayi	-	1	-	2	1	1	-	-
Otomobilci	-	1	9	9	9	7	8	8
Kireç Bayi	-	2	2	1	1	1	1	1
Sirkeci	-	-	-	-	1	1	1	1
Demirci	-	-	-	-	4	5	5	2
Yoğurt ve Sütçü	-	-	-	-	2	2	1	1
Yemiş ve Sebzeci	-	-	-	-	2	3	3	2
Şerbetçi ve Muhallebici	-	-	-	-	-	2	2	2
Çömlekçi	-	-	-	-	1	2	2	3
Camcı	-	-	-	-	1	1	1	1
Çorapçı	-	-	-	-	1	1	1	1
Mobilya ve koltukçu	-	-	-	-	2	2	2	2
Köfteci	-	-	-	-	4	4	4	4
Hırdavatçı	-	-	-	-	-	-	-	1
Yorgancı	-	-	-	-	-	-	-	1
Sinemacı	-	-	-	-	-	-	2	1
Kuyumcu	-	-	-	-	-	2	2	2
Nalbant	-	-	-	-	-	1	1	-
Simitçi	-	-	-	-	-	1	-	-
Yağ, Sabun ve Otomobil acen.	-	-	-	-	-	-	-	-
Yazmacı	-	-	1	1	-	-	-	-
Toplam	273	340	377	370	460	451	445	410

Odaca Tescil Edilen Alelade Küçük Tacir Esnaf ve Sanatkârlar

Çeşit	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Müskirat Bayi	8	2	2	8	3	1	1	5
Kömürcü	13	7	13	14	12	9	7	13
Tenekeci	16	22	14	11	11	5	5	10
Otomobil Tamircisi	1	3	1	-	-	-	-	1
Matbaa	1	-	-	-	-	-	-	-
Yorgancı	3	2	2	1	3	-	2	2
Tuhafiyeci	5	3	2	3	3	1	-	-
Makine Tamircisi	1	-	-	-	-	-	-	-
Otelci	5	6	3	3	5	-	-	-
Arzuhalci	7	8	4	1	8	1	-	8
Müstamel Elbiseci	9	22	22	18	17	2	4	10
Türün ve Gazete Bayi	5	4	5	4	1	5	7	5
Nalburiye	2	-	-	-	1	-	-	-
Şerbetçi	4	2	2	2	33	-	-	3
Çıkırıkçı	1	2	1	1	1	1	-	1
Zücaciye	4	-	-	-	-	-	-	-
Yazmacı	14	5	5	11	11	7	7	6
Doktor	5	7	5	5	7	3	3	6
Eczane	5	2	2	1	-	-	-	-
Kantar Tamircisi	1	1	1	1	1	-	-	1
Debbağhane	2	1	1	1	-	-	1	2
Simit ve kurabiyeci	1	2	3	3	3	1	3	-
Fotoğrafçı	1	1	-	-	-	-	1	4
Leblebici	1	1	1	2	1	-	1	1
Çanak Çömlek Tic. H.	2	3	3	-	1	2	3	5
Kundura Boyacısı	1	2	-	-	1	-	-	2
Mamul Taş Ticarethanesi	1	1	1	1	-	-	1	1
Semerci	2	3	3	2	1	-	-	3
Keresteci	1	-	-	-	-	-	-	-
Araba İmalatçısı	9	11	8	7	8	8	3	4
Aktar	18	22	16	14	11	5	11	10
Helvacı	7	8	6	9	5	4	2	12

Çeşit	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Muytap (kıl dokuyan)	3	5	4	3	4	5	5	4
Camcı	1	1	-	1	-	1	-	1
Resim Baktırıcı	1	1	1	-	-	-	-	-
Zirai Aletler Satış Mağazası	1	-	-	-	-	-	-	-
Çilingir	13	15	7	-	3	4	3	2
Bıçak İmalcisi	3	2		2	1	-	-	1
Hasırcı	-	-	-	1	1	-	1	1
Yemenici	11	5	1	-	-	-	1	5
Şapkacı	1	2	2	1	1	1	2	2
Sarraf	1	1	1	1	1	-	-	-
Balıkçı	5	3	6	4	5	-	-	3
Celep	3	7	3	3	8	1	1	-
Sirke İmalcisi	1	1	-	-	-	-	-	-
İplikçi	1	-	-	-	-	-	-	-
Ayakkabıcı	1	-	-	-	-	-	-	-
Kebapçı	-	-	-	-	-	-	-	1
Bakkal	142	150	90	113	120	83	88	88
Pul Bayi	-	-	-	-	-	-	-	1
Kahveci	84	105	68	77	75	70	74	78
Gazozcu	1	1	-	-	-	-	-	-
Büfe	1	1	1	-	1	-	1	3
Marangoz	17	15	15	21	16	10	12	29
Koltukçu	3	6	4	4	2	1	3	2
Kundura Eskicisi	45	47	39	39	37	7	13	48
Müskirat İmalathanesi	4	2	1	-	-	-	-	-
Fırıncı	34	31	23	22	14	9	16	20
Demirci	39	40	40	33	25	29	33	26
Fındıkçı	-	-	-	1	-	-	-	
Terlikçi	1	-	-	-	-	-	1	2
Bastoncu	-	-	-	-	-	-	1	1
Zeytin Yağcı	-	-	-	-	-	-	1	1
Arıcı	1	1	1	1	1	-	-	-
Berber	49	47	42	52	37	33	32	40
Köfteci	29	23	21	20	15	8	7	8

Çeşit	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Nalbant	24	21	18	16	16	18	16	20
Koçcu	2	1	-	2	1	-	2	2
Aşçı	25	34	39	31	14	19	12	19
Kunduracı	104	74	66	70	25	26	33	38
Sebzeci	17	28	28	17	10	7	4	21
Sobacı	6	19	7	6	2	4	7	5
Kasap	27	26	26	24	20	15	13	24
Hancı	15	17	17	18	11	5	7	14
Hamamcı	4	2	3	2	2	-	-	-
Uncu	6	17	11	5	2	-	10	9
Turşucu	1	1	-	-	-	-	-	-
Tatlıcı Muhallebici	6	1	1	1	2	-	-	-
Takunyacı	1	2	3	2	2	3	1	3
Süpürgeci	4	4	3	5	6	-	-	5
Çanak Çömlek İmalatçısı	1	2	1	4	-	-	-	-
Kalaycı	11	13	9	7	8	8	9	6
Saatçi	8	9	8	8	3	5	10	9
Terzi	32	28	26	18	19	19	17	27
Seyyar Dülger	-	3	-	-	-	-	-	1
Silahçı	3	2	-	1	-	-	-	-
Elektrik Tesisatçısı	1	-	-	-	-	-	-	-
Yemişçi	19	18	33	29	17	10	18	11
Avukat	6	1	-	-	-	-	-	9
Kırtasiyeci	3	1	1	1	-	-	-	1
Saraç	15	16	13	11	11	6	4	14
Tığla Kiremit İmalatçısı	-	1	1	1	8	-	-	1
Sandalyeci	1	2	1	2	2	1	1	2
Seyyar Satıcı	26	10	9	16	14	2	2	-
Manifaturacı	18	15	11	5	10	-	1	1
Çalgıcı	3	2	1	2	2	-	-	2
Yoğurtçu	9	7	8	13	11	6	7	13
Kireççi	3	-	-	-	-	-	-	-
Zahireci	15	8	9	1	-	3	-	7
Bıçkıcı	-	-	-	3	-	1	1	-

Çeşit	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Tavuk Yumurtacı	6	13	7	14	10	7	4	6
Şekerci	8	6	7	7	3	3	1	1
Tüfekçi	5	12	5	-	-	2	4	7
Pastacı	-	-	-	1	-	-	-	2
Tesviyeci	2	-	1	1	-	-	-	2
Maden Su ve Harcı	1	-	-	-	-	-	-	2
Değirmenci	-	7	-	5	2	12	2	-
Mücellit	-	-	1	-	-	-	-	-
Çorapçı	2	2	4	1	-	-	1	3
Kabakçı	-	1	-	-	-	-	-	-
Çarkçı	2	1	1	2	-	1	1	1
Bakırcı	-	1	5	2	-	-	-	-
Benzin bayi	-	1	-	-	-	-	-	-
Döşemeci	-	1	-	-	-	-	-	2
Kadayıfçı	-	1	-	-	-	-	-	-
Kuyumcu	-	4	4	6	2	3	1	5
Diş Doktoru	-	3	3	3	1	1	1	3
Kundura kalıpcısı	-	1	1	1	-	-	1	1
Elbise Boyacısı	-	1	3	5	2	2	2	1
Börekçi	-	1	1	1	-	-	-	1
Çinkograf	-	1	-	-	-	-	-	-
Sandıkçı	-	-	2	1	-	-	-	1
Bozacı	1	-	2	2	-	5	3	1
Sucukçu	-	-	1	1	-	-	1	-
Lastik kaynakçısı	-	-	1	2	-	-	-	-
Oto. Yedek Parça bayi	-	-	-	1	-	-	-	-
Kuru Kahveci	-	-	-	1	-	1	1	1
TOPLAM	1096	1107	896	895	730	521	555	785

Osmanlı Devleti döneminde kayıt mecburiyeti olmaması, hizmetlerinden yararlandıkları halde, çoğu tüccarın odalara kayıt yaptırmamasına neden oluyor, bu durum da, oda işlerinin finansmanında ciddi sıkıntılar meydana getiriyordu. Oda gelirlerinin çoğalması öncelikle kayıtlı üye sayısının artmasına bağlıydı. Bu sıkıntı yeni kanunla çözümleniyor, odalara düzenli gelir kaynakları tahsis ediliyordu. Artık her tüccar mecburi olarak odaya kayıt yaptıracak ve yıllık belli bir ücret ödeyecekti. Böylece oda tüccarla, tüccar da odayla daha ilgili olacaktı.⁷⁷

77 Gülsoy-Nazır, a.g.e., s.44

1924-1933 Döneminde Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası

31 Mayıs 1917 tarihinde kurulan Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nda 1925 yılına kadar Oda'ya kayıt zorunluluğu ve kayıt ücreti ödeme yükümlülüğü yoktu. 1924, 1925 senelerinde Oda'ya kayıtlı muhtelif meslek erbabı ticaret ve sanayiden 198, muhtelif derece sınıf tüccarı ve kayıtlı olmayanlar takribi olarak 496 küçük tüccar, esnaf ve sanatkâr mevcut olup, Oda'nın toplam 624 kayıtlı üyesi vardı.

Cumhuriyet döneminde Ticaret Odaları ile ilgili ilk kanun, 22 Nisan 1925'te çıkartılan 12 maddelik Ticaret ve Sanayi Odası Kanunu idi. Bu kanunla odaya kaydın mecburi olması sağlanmıştı. Diğer ticaret odaları gibi ATSO açısından da bu durum oldukça memnuniyet verici idi. Böylece kaydı zorunlu olan Adapazarılı esnaf, tüccar ve sanayiciler odaya kaydolmuştu. Bu vesileyle de alınan ücretler odanın devamlılığını sağlayan en önemli gelir kaynağını oluşturmuştu.

Oda gelirleri senelik tahsil edildikten sonra bu meblağdan genel masrafları ve zaruri giderler çıkarılır ve her sene bütçesinden bir kısım parayı imkan dahilinde Adapazarı bölgesi hayırına tahsis edilirdi. Birkaç senelik biriktirilen bir kısım parayla da bedeli taksitle verilmek suretiyle 1926 senesinde oda binası edinmek için Adapazarı'nın ticaret merkezi olan Uzunçarşı'da bulunan kargir altlı üstlü iki katlı bina Oda adına 6 bin küsur liraya satın alınmıştı. ATSO tarafından satın alınan binanın üst kısmına lazım olan tamirat ve boyama yapıldıktan sonra 1932 senesi zarfında kiracı bulunduğu mahalden nakil ile yeni yapılan kendi binasına taşınmıştır.

Bununla birlikte Adapazarı'nda genel okuma ve istihbarat salonuyla bölge mahsulleri için depo, sanayi ve ticari ürün teşhir yeri tesis ve inşası için 1933 bütçesinden tahsisat ayrılarak, bu meblağ ile oda binasına bitişik üç dükkân ve arsa mahallerini satın alınarak hazırlanan plan ve krokisi mucibince de binanın inşasına başlanması planlanmaktaydı.

ATSO günümüzde olduğu gibi ilk kurulduğu dönemlerde de Adapazarı'nın sosyal ve ekonomik gelişmesine yönelik projeleri desteklemiş ve azami yardımlarda bulunmuştur. Oda 1926 senesi zarfında mahalli genel masrafları içerisinde gelen emir üzerine Adapazarı'nda kurulan seyyar sergiye 400 lira ve ayrıca bu sergi için tedarik ettiği bölgenin mahsulleri, üretilen ürünlere ait mal numuneleri için de 100 lira ki toplam 500 lira yardım yapmıştır.

Bundan başka bölgenin tarım bölgesi olması sebebiyle ziraat işleri için lazım gelen ıslahat ve yenileşmeye yardımcı olmak amacıyla, halka rehber olmak üzere, Hükümetin bölgeye göndermiş olduğu uzmanların altı aylık barınmaları için bina tedarik edilmiş ve kira ücretleri Oda tarafından ödemişti. Gelen uzmanlarca asri ve fenni tarzda ziraat numuneliği için lazım gelen araziye tahsis ve bunun senelik bedelinin ödenmesi için 500 lira Oda bütçesinden masraf yapılmıştı.

1932 senesinde 800, 1933 senesinde 1.000 lira ki toplam 1.800 lira da nakit Adapazarı Halk Fırka binası inşaatına bağışta bulunulmuştur.

1928-1929 senelerinde Adapazarı halkının yeni Türkçe okuyup yazması için açılan millet halk dersane ve okulları zaruri masrafları için 500 lira civarında nakdi yardımda bulunmuştur.⁷⁸

78 Ali Rıza, *a.g.e.*, s.15-17

5 Nisan 1932 tarihinde Adapazarı Ticaret Odası, Adapazarı'na İspirto fabrikası açılması için Müskirat İnhisar İdaresine birkaç defa müracaat edilmiş ve olumlu sonuç alınamamıştı. Bu süreçten sonra Gümrük ve İnhisarlar ve İktisat bakanlıklarına başvurmaya karar verilmişti.⁷⁹ Bu müracaatlar 2 seneden beri devam etmekteydi.⁸⁰

ATSO'nun ilk Ajanlıkları

1927 senesi ATSO açısından önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdi. Bu sene zarfında oda görev alanı, bölgesi dahilinde nahiye ve köylere yayılacak ve dört nahiye merkezinde birer muhabir azalık tayin edilecekti. ATSO'ya bağlı olarak kurulan ajanlıklar Sapanca, Akyazı, Söğütlü ve Karasu ajanlıkları idi. 1927'de kurulan bu azalıkların ilk muhabir azaları Sapanca'nın Hasan Efendi, Akyazı'nın Mehmet Efendi, Söğütlü'nün Osman Efendi ve Karasu'nun Kerim Efendi idi. 1927-1933 yılları arasında Odaya bağlı bölgeler mümessil ve muhabir azalıkları şöyleydi.

1927

Sapanca nahiyesi muhabir aza Hasan Efendi

Akyazı nahiyesi muhabir aza Mehmet Efendi

Söğütlü nahiyesi muhabir aza Osman Efendi

Karasu nahiyesi muhabir aza Kerim Efendi

1928

Sapanca nahiyesi muhabir aza Hasan Efendi

Akyazı nahiyesi muhabir aza Mehmet Efendi

Söğütlü nahiyesi muhabir aza Osman Efendi

Karasu nahiyesi muhabir aza Kerim Efendi

1929

Sapanca nahiyesi muhabir aza Hasan Efendi

Akyazı nahiyesi muhabir aza Mehmet Efendi

Söğütlü nahiyesi muhabir aza Osman Efendi

Karasu nahiyesi muhabir aza Kerim Efendi

1930

Sapanca nahiyesi muhabir aza Hasan Efendi

Akyazı nahiyesi muhabir aza Mehmet Efendi

Söğütlü nahiyesi muhabir aza Osman Efendi

Karasu nahiyesi muhabir aza Kerim Efendi

Sapanca

Karasu Yenimahalle / 1956

79 Akşam, 5 Nisan 1932, Sene:14, No: 4845, s.2; 11 Nisan 1933, Sene:15, No: 5209, s.5

80 Akşam, 9 Ağustos 1932, Sene:14, No: 4968, s.3

1931

Sapanca nahiyesi muhabir aza Hasan Efendi
Akyazı nahiyesi muhabir aza Mehmet Efendi
Söğütlü nahiyesi muhabir aza Osman Efendi
Karasu nahiyesi muhabir aza Kerim Efendi

1932

Hendek kazası muhabir aza Kamil Bey
Sapanca nahiyesi muhabir aza Hasan Vasfi Efendi
Akyazı nahiyesi muhabir aza Recep Efendi
Söğütlü nahiyesi muhabir aza Osman Efendi
Karasu nahiyesi muhabir aza Kerim Efendi

1933

Hendek kazası muhabir aza Kamil Bey
Sapanca nahiyesi muhabir aza Hasan Vasfi Efendi
Akyazı nahiyesi muhabir aza Recep Efendi
Söğütlü nahiyesi muhabir aza Osman Efendi
Karasu nahiyesi muhabir aza Kerim Efendi

1930'lar Adapazarı Ankara Caddesi

ATSO'da Garip Bir Olay (1937)

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nda tüccar ve esnafa azami kolaylık ve yardımlar yapılmaktaydı. Bazen bu durum sorunlara da sebep olabilmekteydi. Böyle bir durum Kurun gazetesine konu olmuştu.

İstanbul'un tanınmış bir firmasını temsil eden ve itibarlı bir kişi Adapazarı'nda çok garip bir hadise karşısında kalmıştı. Bu kişi karşılaştığı durumu şöyle anlatmıştı.

"Adapazarı'nda müessesem için iki yeni şube açacaktım. Bunun için doğru Ticaret Odası'na gittim ve amiri mesul mevkiini işgal eden zata, şehirde bu işi yapabilecek emniyetli bir tüccar tavsiye etmelerini rica ettim. Bana sorulan ilk soru şu oldu:

İstanbul Ticaret Odasından vesikanız var mı?

Kendilerine Türkiye'nin muhtelif merkezlerinde şubeler tesis ettiğime dair vesikaları ve müessesemin resmi evrakını ibraz ettim.

Hayır, olmaz İstanbul Ticaret Odası'ndan vesikanız olmazsa size tavsiyede bulunamayız. Diyerek odadan çıkıp gitti.

Şikâyet eden zat sözlerine ilave ediyor:

Ticaret odalarının vazifeleri tüccara müşkülât mı çıkarmaktır. İstanbul'dan Adapazarı'na

kadar gitmişken çıkarılan bu müşkülât ve dürüş hareket beni cidden müteessir etti.”

Gazete muhabiri bu durum karşısında “Biz bu sözlere ilave edecek başka bir söz bulamıyoruz. Yalnız şunu söylemek isteriz. Adapazarı Ticaret Odasından istenen ne idi. Ki cevap verilmedi. Sadece bir tavsiye değil mi? Zaten bu da ticaret odalarının en belli başlı vazifelerinden biri arasında bulunmuyor mu?”⁸¹ Yazarak sözlerine devam ediyordu.

ATSO'nun 1932'ye Kadar En Büyük Gelir Kaynağı: Sakarya Ticaret Borsası

19. yüzyıl sonu itibariyle Osmanlı Devleti'nin en önemli ticaret ve tarım şehirlerinden biri olan Adapazarı 20. yüzyıla önemli bir ekonomik birikimle girmişti. Ekonomik, sosyo-kültürel ve nüfusu bakımından idari olarak bağlı olduğu sancağın en parlak kenti idi.

Adapazarı'nın sahibi olduğu ekonomik büyüklük Türkiye'de kurulan ilk on ticaret borsasından birinin bu kentte kurulmasına vesile olmuştur. Sakarya Ticaret Borsası, Adapazarılı tüccar ve ahalisinin zahire hububat ve un alım satımı için, Adapazarı Zahire Borsası adı ile 10 Recep 1303 (14 Nisan 1886) tarihli Genel Borsalar Nizamnamesine bağlı olarak, 18 Nisan 1925 tarihinde kurulmuştur.

قندره لی حافظ مصطفی

مخدومی احمد
اون و ذخیره تجاری

بالعموم یرلی اونلری و ذخیره اوزرینه معامله
تجاریه یاپیلور . آطه بازارنده - اون قباننده

Kandirali

HAFIZ MOUSTAFA ZADÉ AHMED

Marchand de farine et de céréales

Ada - Pazar

احمد بك

Un ve Zahire Tüccarı Kandirali Hafız Mustafa-Adapazarı Unkapanı'nda

81 Kurun, 14 Ağustos 1937

ذخیره عی محمد نیازی

وشرطاسی

اون و ذخیره تجاری

یرلی دقیق و ذخیره اوزرینه طویدن معاملہ

تجاریہ یاپیلور .

محمد نیازی بک

آطه بازارنده اون قیائنده - تلغراف آطه پازاری محمد نیازی

ZAHIRÉDJI MEHMED NIAZI ET Cie

Marchand de farine et de céréales

Oun Capani

Ada - Pažar

Zahireci Mehmed Niyazi-Adapazarı Unkapanı'nda

18 Nisan 1925 tarihinde Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ve Bakanlar Kurulu imzası ile Adapazarı Ticaret ve Zahire Borsası'nın açılması ile ilgili kararname şöyleydi:⁸²

“Adapazarında küşadına lüzum görülen Ticaret ve Zahire Borsası hakkında ticaret vekâlet-i celilesinin 18/2/341 tarih ve Ticaret Müdüriyeti 37/10447 numrolu tezkiresi ile merbut nizamname icra vekilleri heyetinin 19/2/341 tarihli icraatında lede't-tezekkür kambiyo ve esham ve tahvilat muamelatıyla intikal etmek üzere borsalar hakkındaki 2 Nisan 302 tarihli nizamnameye tevfikân Adapazarında Ticaret Borsası küşadı ve sureti merbut tebligatnamenin tatbiki karar olunmuştur 18/2/341 (18 Nisan 1925)

Türkiye reis-i Cumhuri Gazi Mustafa Kemal (İmza)

Başvekil ve Müdafaa-i Milliye Vekili (İmza) Adliye Vekili (İmza) Bahriye Vekili (İmza) Dahiliye Vekili (İmza) Hariciye Vekili (İmza) Maliye Vakili (İmza) Naarif Vekili (İmza) Nafia Vekili (İmza) Ziraat Vekili (İmza) Ticaret Vekili (İmza) Sıhhiye ve Muavenet-ı İçtimai Vekili (İmza)”

82 BCA 30-18-1-1/ 13-18-14

1925 yılında borsa faaliyete girdiği ilk yıl 3836 lira 17 kuruş gelir elde etmişti. Giderleri ise 3697 lira 18 kuruştur. Bu dönemde Ticaret Borsası, Ticaret Odası'nın en büyük gelir kalemi idi. 1926 yılında borsanın geliri 13.590 lira 19 kuruş iken giderleri 8.699 lira 56 kuruştur. 1927 yılında gelir 14.047 lira 92 kuruş gideri 8.647 lira 95 kuruş, 1928 yılında gelir 14.789 lira 11 kuruş gider 8462 lira 57 kuruş, 1929 yılında gelir 9.221 lira 46 kuruş gider 8.149 lira 82 kuruştur.

Ülkemizde kurulan ilk 10 borsasından biri olan Adapazarı Ticaret Borsası, Ticaret Bakanlığının 8 Nisan 1925 tarihli yazısı üzerine 18 Nisan 1925 tarihinde Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ve kabine üyesi 11 bakanın kararı ile kurulmuştur. Kurulduğunda Adapazarı Ticaret ve Zahire Borsası'nın tüzüğü 22 maddeden oluşuyordu.⁸³

Adapazarı Zahire Borsasında işlem yapmak üzere kayıt olacak tüccar ve simsarların Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nda kayıtlı bulunmaları ve kanuna uygun hareket etmeleri şarttı. Borsaya abone olan tüccarlar ancak kendi namlarına muamele yapabilirler abone olmayan tüccarlar ise borsaya giremezlerdi. Bu durum Adapazarı Zahire Borsası Talimatnamesinin 4. maddesinde şöyle ifade ediliyordu:

“Madde 4- borsada muamelede bulunmak üzere abone kady edilecek tüccar ve simsarların ticaret odasında mukayyid bulunmaları ve eshâb-ı nâmûs(edepli) ve itibardan olmaları şarttır. Borsaya abone olan tüccarlar ancak kendi namlarına muamele yapabilirler abone olmayan tüccarlar borsaya giremezler. Ancak ahali ihtiyacı-ı zatiyye(özel) ve beytiyesi için borsa dâhilinde tahsis olunacak bir mahalde mübâyaâtda(satın alma) bulunabilir. Ale'lumum(genellikle) zirai borsada kendi namlarına muamele yapabilirler.”

Adapazarı Zahire Borsası encümen azaları genel borsa nizamnamesinin on altıncı maddesine uygun olarak seçildi. İlk borsa encümeni ticaret ve sanayi odasınca seçilmiş ve memuriyetleri ticaret vekâletince tasdik olunmuştu.⁸⁴

31 Mayıs 1925 tarihli bir karar gereği Adapazarı Zahire Borsasında uygulanmakta olan yönetmeliğin Biga ilçesinde kurulacak borsada da uygulanması kararlaştırılmıştı. Türkiye Reis-i Cumhuru Gazi Mustafa Kemal ve bakanlar kurulu kararı ile ilgili kararnamede şöyle deniliyordu:

“19/2/341 tarih ve 1702 numrolu kararnameye zeyildir.

Adapazarı Zahire Borsasında tatbik edilmekte olan talimatnamenin Biga kazasında te'sis olunacak borsada da aynen tatbiki Ticaret Vakalet-i Celilesinin 31/5/341 tarih ve Ticaret müdüriyeti 2624/116 numrolu tezkeresi ile vuku' bulan teklifi üzerine icra olunması hakkında 31/5/341 tarihli ictimâ'ında tasvip ve kabul olunmuştur. 31/5/341 (31 Temmuz 1925)

Türkiye Reis-i Cumhuru Gazi Mustafa Kemal (İmza)

Başvekil Adliye Vekâleti Vekili Müdafaa-i Milliye Vekili Bahriye Vekaleti Vekili Dahiliye Vekili Hariciye Vekili Maliye Vekaleti Vekili Maarif Vekili Nafia Vekili Ziraat Vekili Ticaret Vekili Sıhhiye ve Muavenet-ı İctimaiye Vekili⁸⁵”

1927 yılında Adapazarı Zahire Borsa'sında Halit Bey Komiser olarak görev yapıyordu. Kendisi 1927 yılında kurulan Kocaeli Halk Bankası'nın 125 kurucu hissedarından biri idi.⁸⁶

2 Mayıs 1928 tarihinde Adapazarı ve Biga borsaları talimatnamelerinin ikinci maddesinde borsa muamelesinin köylere ve civar çiftliklere şumulünü ifade etmek üzere: “Zahire borsası bulmayan çiftlik ve köylerde zahire ve hububat ve un alanlar aldıkları malın cins ve fiyatını bir beyanname ile borsa encümenine bildirecektir.” Denilmektedir. Bu durum işlemlerin ger-

83 BCA, 30-18-1-1 / 13-18-14

84 BCA 30-18-1-1 / 13-18-14

85 BCA. 30-18-1-1 / 14-33-11

86 F. Yavuz ULUGÜN, “Kocaeli (Halk) Bankası”, *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II*, Kocaeli, 2016, s.771

çekleşmesinde zorluk çıkarttığı gibi bir yararı da bulunmuyordu. Borsa muameleatının köyleri kapsamı borsalar için bir gaye olmadığı cihetle değiştirilmesi kararlaştırılmıştı.⁸⁷

Pazar hayatından bir görüntü / Adapazarı, 1950'ler

1930 yılı Adapazarı Zahire Borsası için yeni bir dönemin başladığı tarihti. Bu yıl içerisinde son iki ay kuruluşundan beri bağlı olduğu Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'ndan ayrılıp artık müstakil hale gelmişti. 1930 yılının ilk 10 ayı ATSO'ya bağlı olduğunda borsanın geliri 5.727 lira 46 kuruş iken giderleri 5.256 lira 05 kuruştur. Borsa, Ticaret Odası'na bağlı olmadığı 1930 yılının son iki ayı 1.516 lira 16 kuruş gelir elde ederken 1.454 lira 21 kuruş gideri olmuştu.

Adapazarı Zahire Borsası Yönetmeliği, zamanının ihtiyaçlarını uygun olarak İktisat Vekâletinin 15 Ağustos 1931 tarih ve 48 41/106 numaralı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine 17 Ağustos 1931 tarihinde tekrar revize edilmiş ve hazırlanan yeni şekli ile tasdik edilmişti.⁸⁸

1931 yılı Adapazarı Ticaret Borsası'nın zarar ettiği tek yıldır. Bu dönemde ATSO'ya bağlı olmayan borsanın 5.030 lira 23 kuruş gelirin karşılığında 5.183 lira 90 kuruş gideri vardı. Borsanın zarar etmesi kapanış sürecini hızlandırmıştı.

1929 yılındaki dünya ekonomik buhranı Türkiye'yi de etkilemişti. Devlet pek çok alanda tedbirler almak yoluna gitmiş ve bu durumdan pek çok ticaret borsası da etkilenmişti. Artık işlemlerin eskisi gibi olamaması ve azalması ayrıca Borsa'nın zarar etmesi sebebiyle, 12 Aralık 1931 tarihinde Adapazarı Ticaret ve Zahire Borsası lağvedilerek para ve eşyaları Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odasına devredilmişti.⁸⁹

87 BCA, 30-18-1-1 / 28-26-11

88 BCA, 30-18-1-2/ 22-60-13

89 BCA, 30-18-1-2/ 24-79-15; Resmi Gazete, 28 Kânunusani 1932, Sayı: 2014, s.1; Cumhuriyet, 31 Ocak 1932, s.4

T. C.
BAŞVEKÂLET
MÜHÜRLEME BÜYÜKLERİ

KARARNAME

Şube: _____
Sayı: 12023

Adapazarı ve İzmit Ticaret ve Zahirî Borsalarının varidatları masraflarını karşılayamamakta ve muamelelerinin azlığı dolayısıyla mevcudiyetlerinin idamesinde bir fayda görülemediğinden x lağviyle bilimum evrak ve defterleriyle para ve eşyasının bulundukları mahaller ticaret ve sanayi odalarına devredilmesi; İktisat Vekâletinin 3/12/93İ tarih ve 7068/149 numaralı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 12/12/93İ tarihli ictimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

12/12/93İ

REİSİCÜMHUR

Gazi M. Kemol

B. V.

[Signature]

Ad. V.

[Signature]

M. M. V.

[Signature]

Da. V.

[Signature]

Ha. V.

[Signature]

M. a. V.

[Signature]

M. V.

[Signature]

Na. V.

[Signature]

İ. V.

[Signature]

S. İ. M. V.

[Signature]

080 18 01 021 24 78 15

Adapazarı ve İzmit Ticaret ve Zahirî borsalarının lağvedilerek malvarlıklarının ticaret odalarına devredilmesi hakkında. (BCA 30-18-1-2, 24-79-15)

Adapazarı Ticaret Borsası'nın İkinci Kuruluş Dönemi

İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra Türkiye için ekonomik gelişmeler daha da olumlu bir havaya girmişti. 1954 yılında il olan Sakarya'da ticaret borsasının kurulması elzem durumda idi. Nihayetinde Sakarya Ticaret Borsası, ilimizdeki tarım ürünlerinin ticaretini yapan tacirlerin teşebbüsü neticesinde Ticaret Bakanlığı'nın 18 Şubat 1957 tarihli onayı ile 19 Şubat 1957 tarihinde tekrar kurulmuş, 15 Nisan 1957 günü faaliyete geçmiştir. Adapazarı Ticaret Borsası bu dönemde 215 üye ile 5 meslek komitesine sahipti. Bu teşkilat, çeşitli meslek dallarındaki üyeleriyle, ilin ticarî yaşamına canlılık kazandırmıştır.

1957 yılında Adapazarı Süpürge Borsası da faaliyetine başlamıştır. 16 Eylül 1965 tarihinde ise Adapazarı Ticaret Borsası, toptan patates pazarı kurdu. Bu pazarda patatesten başka, soğan, kabak ve süpürge teli alınıp, satılacaktı.

T.C.
İKTİSAT VE TİCARET VEKALETİ
İç Ticaret Umum Müdürlüğü
Odalar ve Borsalar
Sayı genel özel eki
4/3567

Ankara : 18/2/1957

Özü : Ticaret Borsası
hakkında

Sakarya Valiliğine

1/2/1957 tarih ve 46/320 sayılı yazı K :

Mahalli tacirler tarafından izhar olunan arzu üzerine Valiliğinize yapılan tetkikat neticesinde tanzim olunan rapor nazarı itibarsine istinaden Ticaret Borsası tesisi uygun görülmüştür.
Keyfiyetin ilgililere tebliği ile Borsa uzuvlarının mevzu bahis kanun ve tüzüğü hükümlerine göre teşkili için lâzım gelen muamelenin ifasiyle seçim tutanaklarının irsalinin temini ve seçimleri müteakip yapılması gereken muamelelerin ayrıca iş'ar olunacağına malûmat husulü rica olunur.

22/2/1957
Aslı gibidir
1957

İktisat ve Ticaret
Vekili A.
R. Beşerler
İ m z a

Sakarya Ticaret Borsası'nın ikinci kuruluş belgesi (Sakarya Ticaret Borsası Arşivi)

Sakarya Ticaret Borsası, 1957 yılında Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası'nın malı olan bir binada hizmet vermeye başlamıştır. Daha sonraları Adapazarı Belediyesi'ne ait otobüs garajının arkasında bulunan 5 dönümlük arsayı kiralayarak 5 dönümlük arsada kendi imkânları ile patates, soğan ve kabak çekirdeği yapan esnaf ve müstahsiller için dükkanlar tesis ederek Borsa içi alım satıma geçmiştir.

1977 yılında Erenler'de Patates Üretim ve Tüketim Kooperatifi'nin Borsa ile anlaşmalı Patates Hali'ni yapması ile garajlardaki esnaf buraya nakledilmiş ve Borsa'nın dükkanları da süpürge imalatçılarına kiraya verilerek süpürge otu Borsa içi alım-satıma alınmıştır. Böylece Borsamız hem patates, soğan ve kabakta hem de süpürge otunda salon alım-satımına geçmiştir. Ancak 3 adet binanın yeterli olmaması neticesinde 1975 yılında Erenler Patates Hali'nde 4 adet dükkân üzerine inşaat yapılarak büro kapsamı buraya getirilmiştir. Borsamız 1999 yılına kadar faaliyetine aynı yerde devam etmiştir. 1992 yılında, hükümetimizin borsalara gerekli önemi vermesi ve borsaların faydasının anlaşılması neticesinde 164 sayılı Borsaların müteselsil sorumluluğu ile ilgili tebliğin çıkmasından sonra borsanın kapasitesi % 100 artmış ve yeni bir borsa alanı yapılması ihtiyacı doğmuştur.

Yine Borsamız kendi imkanları ile Tekeler Mahallesi Çevre Yolu'nda 30 dönüm arazi satın alarak, 3 adet bina, alım-satım salonları, sosyal tesisler ile 132 dükkanlık Zahiriciler ve Süpürgeciler Sitesi inşaatına başlamıştır. Bu inşaat 4 sene gibi kısa bir zaman içerisinde tamamlanmış ve Borsamız 19 Nisan 1999 tarihinde Erenler'de bulunan idare binasını mevcut yere naklederek faaliyete geçmiştir. Tekeler Mahallesi Çevre Yolu üzerinde bulunan tesislerinde süpürge otunun borsa içi alım-satımını gerçekleştirmektedir.

Sakarya Ticaret Borsası-2017

SAKARYA'DA BANKALAR

Adapazarı'nın iktisadi hayatın getirdiği zenginlik Bankaların da ilgisini çekmiş ve 1889 yılından itibaren Adapazarı'nda çeşitli banka şubeleri açılmıştır. 1909 yılında Adapazarı'nda iki banka mevcuttu. Bu bankalar, müdürlüğünü Bessanson'un yaptığı Osmanlı Bankası ve müdürlüğünü Hacı Efendi'nin yaptığı Ziraat Bankası idi.⁹⁰ 1913 yılına gelindiğinde Adapazarı merkezli bankalar da kurulmaya başlamıştır. Bu tarihte kurulan, açılışı 1914'te yapılan Adapazarı İslam Ticaret Bankası ve 1919 yılında kurulan Adapazarı Emniyet Bankası yerli sermaye ile kurulan yerel bankalar olmuşlardır. Bu iki banka da bölgenin iktisadi ihtiyaçlarından doğmuş kendi öz bankasıdır.⁹¹ 1927 yılında Adapazarı'nda bulunan bankalar: Adapazarı İslam Ticaret Bankası, Emniyet Bankası Merkezi, Osmanlı Bankası ve Ziraat Bankası idi.⁹² 1929 tarihinde de bu bankalar varlıklarını sürdürmüşlerdir.⁹³

6 Haziran 1927 tarihinde 50.000 TL sermayeli Kocaeli Halk Bankası Türk Anonim Şirketi kurulmuştur. Bu bankanın kurucuları arasında Adapazarı Ticaret Odası Reisi Hayri Bey de bulunmaktaydı.⁹⁴

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e faaliyete geçen pek çok banka ilk şubelerinden birini Adapazarı'nda kurmuştur. 1925 yılından sonra Bankalar bölgelerindeki ticaret ve sanayi odalarına kayıtlı olmak zorundaydılar. Özellikle meclis kararları gibi bazı faaliyetlerinde ticaret ve sanayi odalarına bildirim yapmak zorundaydılar. Bu durum Adapazarı'ndaki bankalar için de geçerliydi. Adapazarı'ndaki bankalar ATSO'ya kayıtlı olmak zorundaydılar.

Cumhuriyet, 1 Nisan 1932, s.6

Adapazarı Ticaret Odasından:
Adapazarı Türk Ticaret Bankası Anonim Şirketinin sermayesinin tedricen iki milyon liraya iblağı hakkındaki şirket hissedarlar heyeti umumiyesinin 12 mart 931 tarihli kararını tedrici olarak tatbik sahasına isal makasadile bu kere bir milyon Türk lirasından ibaret olan şirket sermayesini (200,000) lira daha artırmak suretile (1,200,000) bir milyon iki yüz bin liraya iblağ edilmiş ve bu artırılan miktarın tamamının taahhüt ve (111,197) lira 30 otuz kuruşun tediye edildiği bu bapta evrak ve vesai ile komiser raporu ve ticaret kanununun 391 inci maddesi mucibince idare meclisi ve murakıplar tarafından müşterek imzalı beyanname münderecatından anlaşılmiş ve bu sermaye arttırmasının ticaret kanunu ile şirket esas mukavelenamesi hükümlerine muvafık olarak yapıldığı görülmüş olmakla ticaret kanununun 391 inci maddesine tevfi kan bu beyanname verildi.

25 ikinci kanun 1932

T. C. İktisat Vekâleti
Ticaret İşleri Umum Müdürlüğü
T. C. İktisat Vekili N. Müsteşarı
Hüseyin Rıza

T. C.
ADAPAZARI
TİCARET ve SANAYİ ODASI
N. 155

Türk Ticaret Bankası Anonim Şirketi müdüriyetinin 26/3/932 tarih ve 57/2102 numara ile odaya muta ve tescili talep olunan tezyidi sermaye beyannamesi mündericatı kanunu ticaretin olbaptaki ahkâm ve mevaddına tevfi kan aynen defteri mahsusuna kayı ve tescil edilerek olsuretle ziri harcı mukabilinde tasdik kılındı.

28/3/932

T. C.
ADAPAZARI
Ticaret ve Sanayi Odası
İkinci reisi
Yusuf

90 Annuaire Oriental du Commerce De L'Industrie De L'Administration Et De La Magistrature, The Annuaire Oriental & Printing Company Limited 1909, Constantinople, s.1679

91 Türk Yolu, 7 Eylül 1926, Sayı 50, s.3

92 Türk Ticaret salnamesi 1926-1927, s.377

93 1929 yılında Osmanlı Bankası'nın Müdürü Mehmet Namık Bey, Ziraat Bankası'nın Müdürü Behçet Bey, Emniyet Bankası'nın Müdürü Mustafa Bey, Adapazarı İslam Ticaret Bankası'nın müdürü ise Asım Bey idi. Annuaire Oriental Oriental Directory Adressbuch des Orients 1929, s.1005

94 Yavuz Ulugün, "Kocaeli Halk Bankası", Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, Cilt 2, Kocaeli, 2016, s.768-771

Adapazarı'nda Açılan İlk Banka Şubesi: Ziraat Bankası Adapazarı Şubesi

Osmanlı Devleti'nde milli bankacılığa geçiş, ünlü devlet adamı Mithat Paşa'nın girişimleriyle gerçekleşmiştir. Mithat Paşa, köylü halkı tefecilerden kurtarmak için 1861'de Niş'te bir zirai kredi sandığı kurdu ve bütün ülkeye yayılmasını sağlamıştı. 15 Ağustos 1888'de bu sandıkların yerine, işlevlerini üstlenecek modern finans kuruluşu olarak Ziraat Bankası resmen kurulmuş, o tarihte faaliyette bulunan Sandıklar da banka şubelerine dönüştürülerek faaliyete başlamıştır. Bu adımla birlikte, teşkilatlı tarımsal kredi tarihimizde yeni bir dönem başlamıştır.⁹⁵

1888 yılında kurulan Ziraat Bankası'nın Adapazarı şubesi 1889 tarihinde açılmıştır. Bu bankanın açılan ilk şubelerinden biri Adapazarı şubesi idi.

1909 yılında Ziraat Bankası'nın Adapazarı Şubesi'nin müdürü Hacı Efendi⁹⁶, 1912 yılında Kevork Efendi idi.⁹⁷ 1913-1923 yılları arasında bu görevi Mustafa Hulusi Efendi üstlenmişti.⁹⁸ Kendisi İzmir İktisat Kongresi'nde Adapazarı Banka mümessili olarak bölgesini temsil etmiştir. 1933 yılında Adapazarı Şubesi'nin sermayesi 100.000 Lira idi.⁹⁹

Banka 1920 senesinde satın aldığı binayı tamir ettirdikten sonra buraya taşınmış ve Adapazarı'ndaki faaliyetleri daha da hızlandırmıştır. Ziraat Bankası, 2017 yılı itibarıyla 128 yıldır Adapazarı'nda hizmet vermektedir. 1933 yılında Adapazarı'nda 11 ziraat kooperatifi mevcuttu. Bu kooperatiflerin isimleri açılış tarihleri ve sermayeleri şöyleydi:

95 Münir Kutluata, Sakarya'da Bankacılık ve Türk Ticaret Bankası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1972, s.6; Haydar Kazgan, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Bankacılık Tarihi*, İstanbul, 1997, s. 144-145; Selim Tarhan, *Tarihte Bankacılık*, Ankara, 1986, s.72; Burhan Ulutan, *Bankacılığın Tekamülü*, Ankara 1957, s. 160; Ziraat Bankası hakkında daha detaylı bilgi için bakınız: Nurettin Hazar, *T. C. Ziraat Bankası (1863-1983)*, Ankara, 1986.

96 *Annuaire Oriental du Commerce De L'Industrie De L'Administration Et De La Magistrature*, The Annuaire Oriental & Printing Company Limited 1909, Constantinople, s.1679

97 *Annuaire Oriental Commerce, industrie administration, magistrature de l'Empire Ottoman*. 32ème année 1912 Hégire 1330- Année financière 1328; s.1362

98 *Annuaire Oriental, Commerce, Industrie, Administration, Magisture de l'Orient* 1913, s.1373; *Annuaire Oriental, 1921 Commerce, Industrie, Administration, Magistrature Oriental Directory*, 1921, s.1244; *Annuaire Oriental, Oriental Directory. Commerce, Industrie, Administration, Magisture*. 1922, Editeur-Propriétaire: Alfred Rizzo, Stamboul, s.1194

99 Ali Rıza(Oda Başkanlığı), *Ada Pazarı Ticaret ve Sanayi Odası Sevgili Cumhuriyetimizin 10 uncu Yıl Dönümü Kutlama Mecmuası*, İmamoğlu Fevzi Matbaası, İstanbul, 1933, s.22

Adapazarı'nda Açılan Zirai Kooperatifler

Bulunduğu Yer

Adapazarı Ziraat kooperatifi
 Akyazı Nahiyesi Ziraat kooperatifi
 Sapanca Nahiyesi Ziraat kooperatifi
 Tavuklar Köyü Ziraat kooperatifi
 Karapürçek köyü Ziraat kooperatifi
 Kara Übeytler Köyü Ziraat kooperatifi
 Sanlı Köy Ziraat kooperatifi
 Memduhiye Köyü Ziraat kooperatifi
 Söğütlü Nahiyesi Ziraat kooperatifi
 Budaklar Köyü Ziraat kooperatifi
 Çökekler Köyü Ziraat kooperatifi

Açılış Tarihi

Mayıs 1931
 Eylül 1931
 Eylül 1932
 Kasım 1932
 Eylül 1932
 Ekim 1932
 Ekim 1932
 Kasım 1932
 Ocak 1933
 Ocak 1933
 Ocak 1933

Sermayesi

15.734
 6.541
 3.055
 2.355
 2.613
 2.380
 952
 1.580
 2.140
 5.239
 2.290¹⁰⁰

Eski Belediye İşhanı'nda Ziraat Bankası Reklamı

100 Ali Rıza, a.g.e., 22

Osmanlı Bankası Adapazarı Şubesi

1907 yılında açılan Osmanlı Bankası Adapazarı Şubesi'nin 1933 yılında sermayesi 10.000 lira idi.¹⁰¹ 1909 yılında Osmanlı Bankası'nın Adapazarı Şubesi müdürü Bensasson, kontrolörü Hanemoğlu, kasiyeri Bavend, muhasebecisi Stavridis, mağaza sorumlusu ise Jacodivis idi.¹⁰² Bensasson Efendi 1922'ye kadar bu görevi sürdürmüştür.¹⁰³

1907 yılında Osmanlı Bankası'nın Adapazarı'nın idari taksimat açısından o dönemde bağlı olduğu İzmit'te değil de Adapazarı'nda şube açması ve İzmit'in ilk milli bankasının da 1927'de açılabilmesi Adapazarı'nın iktisadi açıdan büyüklüğünü gösteriyor olsa gerek.

1920'li yıllarda Adapazarı Osmanlı Bankası Binası

101 Ali Rıza, *a.g.e.*, 22

102 *Annuaire Oriental du Commerce De L'industrie De L'Administration Et De La Magistrature, The Annuaire Oriental & Printing Company Limited 1909, Constantinople, s.1679*

103 *Annuaire Oriental, Commerce, Industrie, Administration, Magisture de l'Orient 1913, s.1373; Annuaire Oriental, 1921 Commerce, Industrie, Administration, Magistrature Oriental Directory, 1921, s.1244; Annuaire Oriental, Oriental Directory. Commerce, Industrie, Administration, Magisture. 1922, Editeur-Propriétaire: Alfred Rizzo, Stamboul, s.1194*

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Riyasetinden :

Adapazarı Kaymakamlığına

Osmanlı Bankasının aşağıda imzaları bulunan Adapazarı şubesi Türk lirası ikrazatı ve iskontoları için talep edeceği faizinin en yüksek haddini senevi % 12 (yüzde on iki) olarak tesbit ettiğini beyan ve işbu beyannamenin bir suretini de gişelerine talik eylediğini ödünç para verme işleri hakkındaki 2279 numaralı 18 haziran 1933 tarihli kanunun 2 nci, 3 üncü, 4 üncü ve 15 inci maddelerine tevfikan arzeyler.

Osmanlı Bankası
Adapazarı Şubesi
İmzalar

Ödünç para verme işleri hakkındaki 2279 sayılı kanunun 3 üncü maddesine tevfikan Osmanlı Bankası Adapazarı Şubesine aid işbu beyanname aynen odaca kayıd ve tescil edilerek olsuretle keyfiyetin Ankarada Resmî Gazete ile ilânı yazılmıştır.

11/11/1936

Adapazarı Ticare ve
Sanayi Odası Reisi
İmzası

Resmî Gazete, 14 Teşrinisani 1936, Sayı 3459, s.7310

Ada-pazar

(Türkiye Salonu ve Aclanarlar Gırtahesi: Aclah Bazarı Rehberi) Bantqar

Siçife: 2

<p>BANQUE OTOMMANE FONDÉE EN 1863 Capital Lst. 10,000,000 ou Frs. 250,000,000 Sièges à PARIS, LONDRES, MARSEILLE MANCHESTER Siège Centrale CONSTANTINOPLE Agences en Turquie, Egypte, Chypre, Meso- potamie, Palestine, Grèce, Mer Egée, Mer Rouge, Perse, Tunisie. Filiale pour la Syrie : BANQUE DE SYRIE et du GRAND LIBAN S'occupe de toutes opérations de change, d'avances, Exemptel, Crédits. encaissements opérations de bourse, et autres opérations bancaires. Grâce à ses nombreux sièges en orient elle peut offrir les meilleurs conditions pour toutes opérations de banque dans ces régions.</p>	<p>عثمانلی بانکہ سی تاریخ تاسیسی : ۱۸۶۳ سرمایہ سی : ۱۰,۰۰۰,۰۰۰ انگلیز لیراسی ویا ۲۵۰ میلیون فرانس ادارہ لری : پارس ، لوندردہ ، مارسیلیا ، مانچسٹر مرکز ادارہ سی : درسعات تورکیہ ، مصر ، قبریس ، عراق ، فلسطین ، یونانستان ، آکلر دکری منطقه سی ، بحر احر ، ایران و تونس دہ متعدد شعبہ لری موجود در . سوریدہ « بیوک لبنان سوریدہ بانکہ سی » طرفدن تمثیل اولفقده در . قامیو ، آوانس ، استواظو ، قرده دی معاملاتی ایلتحصیل سندات و سائر بالعموم بانکہ ایشلریله مشغول اولوب بیرقده بروجه بالا برخیلی شعباتہ مالک بوتلی سیایه سنده بوتون بو حوالیدہ کی بانکہ معاملاتی اک سهیل و موافق شرائطله اجرایه مقتدر بوتلقده در . بانکہ نک آطله بازارندہ شعبہ سی واردر .</p>
---	---

Osmanlı Bankası Adapazarı Şube Reklamı-1925

Adapazarı İslam Ticaret Bankası

Türkiye’de şahsi teşebbüs ve özel sermaye ile kurulan ilk bankalardan biri olan “Adapazarı İslam Ticaret Bankası” 9 Mart 1913 tarihinde Adapazarı’nda kurulup 14 Ocak 1914’te resmi olarak faaliyete geçmiştir. Adapazarı’nın esnaf ve tüccarlarından 13 kurucu üye bir araya gelerek sermaye ve emeklerinin bir kısmını birleştirmeye ve şirket şeklinde bir banka kurmaya karar vermişlerdir. Bankanın ilk mukavelenamesinden anlaşıldığına göre yönetimde Sipahizâde Hamit Bey müfettiş, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası’nın kurucusu Şumnuluzâde Hacı Mehmet Hilmi Efendi müdür, Diyarbekirlizâde İbrahim Efendi veznedar olarak görev yapmaktaydı. Bankanın sandık emini ise İbrahim Efendi(Etçioğlu) idi.¹⁰⁴ Banka, 13.629,63 Osmanlı Lirası sermaye ile faaliyete geçirilmiştir. Bankanın unvanı 3 Nisan 1919 tarihinde “Adapazarı İslam Ticaret Bankası Osmanlı Anonim Şirketi” şeklinde değiştirilmiştir.¹⁰⁵ Bu şirket 50 yıl süre ve 100 bin lira sermaye ile çalışacaktı.¹⁰⁶

Adapazarı tarihine adını altın harflerle yazdıran bu banka Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası’nın tarihi için de oldukça önemlidir. Oda’yı kuranlar bu bankayı kuranların arasından çıkmıştır.

Cumhuriyet’in ilanına kadar faaliyetlerini Adapazarı ve İzmit çevresinde yürüten banka, asıl gelişimini Cumhuriyet’in ilanından sonra göstermiştir. Cumhuriyet’in getirdiği olumlu koşullar Banka’nın büyümesine zemin hazırlamış ve Banka, yıldan yıla büyüyen bir ivme yakalamıştır. Devlet içerisinde Osmanlı izlerinin silinmek istenmesi etkisini Banka üzerinde de göstermiş ve Bankanın unvanı 15 Mayıs 1924 tarihinde “Adapazarı İslam Ticaret Bankası Türk Anonim Şirketi” olarak değiştirilmiştir.¹⁰⁷ 29 Mart 1928 tarihinde yapılan dokuzuncu sene-i maliyesinde alınan kararla bankanın unvanı: “Adapazarı Türk Ticaret Bankası Anonim Şirketi” şeklini almıştır.¹⁰⁸

104 İbrahim Efendi güvenilirliği sayesinde muhtemeldir ki bir kasası dahi olmayan bankadan günlük toplanan paraları her akşam bankaya yakın olan evine götürüp bir beze döker ve sayar, ertesi gün tekrar bankaya geri götürürdü (İbrahim Efendi’nin torunu Erkal ETÇİOLU ile yapılan 20 Şubat 2017 tarihli görüşmeden bir alıntı).

105 Takvim-i Vekayi, 11 Eylül 1335, s. 6-7.

106 BOA, BEO, 4565/342349-1

107 Mustafa Sarı- Resül Narin, “Osmanlı’dan Cumhuriyete Adapazarı İslam Ticaret Bankası”, *I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Cilt: II, Kocaeli, 2006, s.951

108 Kutluata, a.g.e., s. 33.

1930'lu yıllar Adapazarı Ticaret Bankası merkezi

Adapazarı'nda kurulan ve 1934 yılına kadar merkezi burada olan banka yıldan yıla büyümüş ve artık yerel kimlikli bir yapıdan ulusal kimliğe bürünmüştür. Devletin önemli kurumlarını merkezinin Ankara olması banka yetkililerini de harekete geçirmiş ve 25 Ekim 1934 tarihinde şirketin idare merkezi Ankara'ya taşınmıştır.¹⁰⁹ 31 Mart 1937 tarihinde bankanın unvanı "*Türk Ticaret Bankası Anonim Şirketi*" olarak değiştirilmiştir. Daha sonra ise 30 Mart 1952 tarihinde Banka Genel Müdürlüğü İstanbul-Bahçekapı'ya nakledilmiştir.¹¹⁰

1968 yılında bankanın şube sayısı 124'e ulaşmıştır. 1968 yılında şube sayısını arttırmak konusundaki faaliyetine hız veren banka, 1970 yılı sonunda şube sayısı 51'i İstanbul vilâyeti dahilinde, 118 tanesi de taşrada olmak üzere 169 a yükselmiştir.¹¹¹ 1971 yılına kadar şube sayısını 200'e ulaştırmak üzere hazırladığı programı tatbik başlanmış,¹¹² 1972 yılında bankanın şube sayısı 211'e ulaşmıştı. Bu tarihte bankanın çalışan sayısı 3.730 kişi idi.¹¹³ 1977 yılında bankanın şube sayısı 354'e¹¹⁴ 1981 yılında ise şube sayısı 406'ya ulaşmıştı.¹¹⁵

1982 yılı itibari ile Türk Ticaret Bankası'nın Sakarya il merkez şubeleri Adapazarı ve Yenice Şubeleri idi. İl içerisindeki diğer şubeler ise: Geyve, Hendek, Karasu, Pamukova ve Sapanca'da yer almaktaydı.¹¹⁶

1997'de, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından el konularak yüzde 84.52'lik hissesi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildi. Banka, 1998'de işadamı Korkmaz Yiğit'e satıldı. Ancak kısa süre sonra satış ihalesi iptal edildi. 1997-2000 yılları arasında toplam 952 milyon 447 bin 814 dolar kaynak aktarımına rağmen satış imkanı bulunamayan bankanın Temmuz 2001'de bankacılık yapma ve mevduat toplama yetkisi kaldırıldı.¹¹⁷

109 Zaman, 25 Eylül 1934, Sene 1, No 107, s.7

110 *Kuruluşundan Bugüne Türkbank*, s. 10.

111 Kutluata, *a.g.e.*, s. 43.

112 Erdener, *Memleketimizde Bankacılığın ve Paranın Tarihçesi (Türk Ticaret Bankası)*, s. 18.

113 Milliyet, 01 Kasım 1973, s.11

114 Sakarya Gazetesi, 9 Mart 1977.

115 Şahin, *a.g.e.*, s.28

116 Türkiye İller Ansiklopedisi, Cilt 2, Fasikül 45, 1982 s.365.

117 Mustafa Bozdemir, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Endüstriyel Mirasımız*, İTO yay., İstanbul, 2011, s.85

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odasından:

Adapazarı Türk Ticaret Bankası Anonim Şirketinin mukaddema tescil ve ilân etmiş olduğu 25 teşrinievvel 1934 tarihli umumî heyet toplantısı zabıtnamesinin bazı nüshalarında 35 inci maddesinin son fıkrasındaki ikinci temettü hissesi olan % 70 yerine daktilo hatasından mütevellid % 75 yazıldığı ahiren anlaşılıp bunun % 70 olarak tashih edildiğinin ilânı mezkûr müessese müdüriyeti umumiyesinin odaya muta 9 ve 17 nisan 1935 tarih ve 2402/87 numaralı yazılarile talep edilmiş olmağla olsuretle ilânı keyfiyet olunur.

28

Resmi Gazete, 17 Haziran 1935, Sayı 3030, s.5344

Adapazarı Türk Ticaret Bankası, İktisat haftası Aralık 1932. Öndeki çocuk Yekta Etçioğlu, arkasında babası Aziz Etçioğlu (Erkal Etçioğlu Arşivi)

Adapazarı Türk Ticaret Bankası, İktisat haftası 14 Aralık 1932

آطه پازاری اسلام تجارت بانقہ سی
تورک آنونیم شیرکتی

سرمایہ سی : 500,000 تورک لیرامی

مرکزی : آطه پازاری

استانبول شعبہ سی : یقی پوستخانہ قارشوسی ، تلهفون : استانبول — 2042

دیگر شعبہ لری : ایزمیت ، اسکیشهر ، دوزجه ، بولی ، خندق ، بوزاویوک ، کیوه .

مختلف شهر لردہ مخابری وار در .

هر نوع بانقہ معاملاتنی یاپار ، مساعد شرائطله تودیمات قبول ایدر .

182

Serveti Fünun'da Banka Reklamı 24 Mayıs 1928¹¹⁸

ADAPAZARI İSLAM TİCARET BANKASI
TURK ANONİM ŞİRKETİ

Sermayesi : 500,000 Türk lirası

Merkezi: **ADAPAZARI**

İSTANBUL ŞUBESİ: Yeni Postahane karşısı. Telefon: İstanbul — 2042

DİĞER ŞUBELERİ: İzmit, Eskişehir, Düzcce, Bolu, Hendek, Bozöyük, Geyve.

Muhtelif şehirlerde muhabirleri vardır.

Her nev'i banka muamelatı yapar. müsait seraitle tevdiat kabul eder.

Serveti Fünun, 29 Kasım 1928¹¹⁹

118 Serveti Fünun 24 Mayıs 1928, sene 36, no 1658-184, s.11

119 Serveti Fünun 29 Teşrinisani 1928, sene 36, no 1685-211, s.219

Adapazarı Emniyet Bankası

Adapazarı Emniyet Bankası, 1919 yılında 57 kurucunun iştiraki ile 200.000 lira sermaye ile "Emniyet Bankası Komandit Şirketi" unvanıyla kurulmuştur. Kuruluşunda önemli hizmetleri geçen kişiler: Tunusluzâde Sefer, Arapzâde Sait Bey¹²⁰, Diyarbekirlizâde Hafız Cafer ve Hersekli Kazım Cafer Efendiler yer almaktadırlar.¹²¹ 1920 yılında Adapazarı Emniyet Bankası'nın veznedarlığını eşraftan Mustafa Bey yapmaktaydı.¹²² Banka, kuruluşundan itibaren 9 yıl komandit şirket olarak ve tek şube halinde faaliyetine devam etmiştir.

1919 yılında komandit şirket olarak kurulan bu banka, 1928 yılında anonim şirket haline getirilmiştir. Bu tarihten itibaren bankanın adı "Adapazarı Emniyet Bankası A.Ş." olmuştur.¹²³ Şirket şeklini aldıktan sonra iki sene içinde 1929'da İnegöl'de, 25 Eylül 1930'da da Bursa'da yeni şubeler açılmıştır.¹²⁴ Banka'nın Adapazarı'ndaki adresi: Adapazarı Bankalar Caddesi no:30 idi.¹²⁵

120 Cevat Adapazarılı'nın babasıdır.

121 Tahsin Hamit-Saka Remzi, *Sermaye Hareketi*, İstanbul 1930, s.266-268; Münir Kutluata, *Sakarya'da Bankacılık ve Türk Ticaret Bankası*, İstanbul, 1972, s.20-24; İstanbul Ticaret Odası, *Osmanlı Ticaret ve Sanayi Albümü*, İstanbul, 2012, s.19

122 Sabahattin Özel, "Milli Mücadele Yıllarında Adapazarı'nda Tarafsız Nizam Yönetimi", İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, sayı: 4, İstanbul 2003, s.93

123 İktisadi Uyanış, Yıl:5, Seri:2, Sayı: 25, Şubat-1950, s.94; Ekrem Keskin, Emre Alpan İnan vd., *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1958-2007*, İstanbul, Kasım-2008, s.241

124 Cumhuriyet, 27 Eylül 1930, s.3; Cumhuriyet, 7 Nisan 1932, s.3

125 Cumhuriyet, 21 Mayıs 1947, s.6

TÜRK TİCARET BANKASI

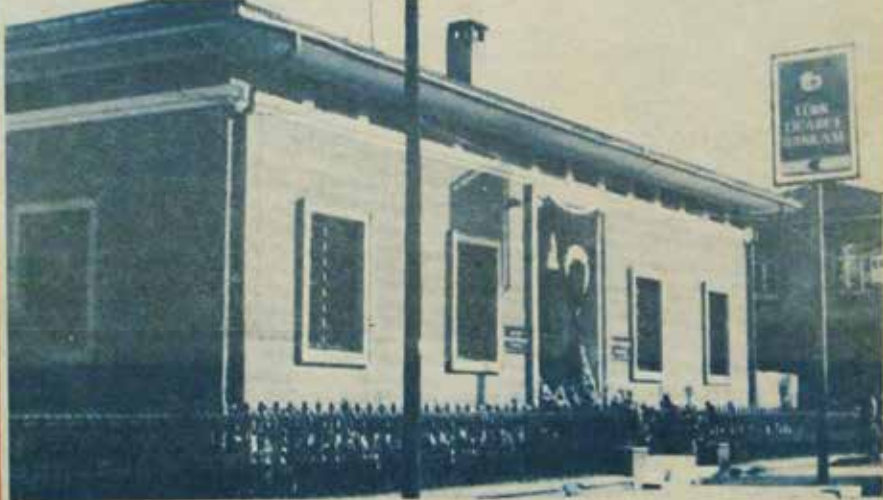
TÜRK BANK

"İKİNCİ ADRESİNİZ"

Yurdumuzun en önemli ticaret ve sanayi merkezlerinden biri olan, bereketli topraklarında çeşitli ürünler yetiştirilen bu güzel ilimiz ayrıca bankacılık tarihi ve bankamız yönünden özellik taşır. Türk Ticaret Bankası 1913 yılında Adapazarı'nda kurulmuş, çalışmalarıyla milli bankacılıktaki bugünkü saygın ve önemli yerini almıştır.

Sakarya yöremiz, verimli toprağı ve yeşil bahçeleriyle meyveçilik, tarım ve hayvancılık alanında olduğu kadar, sanayii ve ticaret bakımından da yurt ekonomisine büyük katkıda bulunmaktadır.

Türk Ticaret Bankası 1913 yılından bu yana Sakarya'da bankacılık hizmeti sunmanın mutluluğunu duymaktadır.

Sakarya İI Merkez Şubeleri:
Adapazarı, Yenicami.
Sakarya İIİ Şubeleri
Geyve, Hendek, Karasu, Pamukova, Sapanca.

TÜRK TİCARET BANKASI

TÜRK BANK

"İKİNCİ ADRESİNİZ"

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odasından:

Dairemiz sicilli ticaretinin 1781 sayısında kayıtlı Adapazarı Emniyet Bankası T. A. Ortaklığının 1948 yılı ödünç verme beyannamesi vâkı talebe binaen Ticaret Kanunu gereğince dairede saklı belgeye müsteniden tescil edildiği ve bir örneğinin aşağıda aynen yayımlanmakta bulunduğu ilân olunur.

**Adapazarı Emniyet Bankası Türk Anonim Şirketi
Ödünç para verme beyannamesi**

- 1 — Adı veya unvanı : Adapazarı Emniyet Bankası Türk Anonim Şirketi.
- 2 — Ticari ikametgâhı : Adapazarı Bankalar Caddesi No: 30
- 3 — Tâbiyeti : Türkiye Cumhuriyeti
- 4 — Alınacak faizler : A) Açık kredi şeklindeki muamelelerden % 12,
B) Diğer » » » % 8,5
- 5 — Faize dâhil bulunan masraflar : Faiz tâbirinde, ödünç para verme mukabilinde komisyon ve hesap masrafı ve sair her ne nam ile olursa olsun alınan paralar dâhildir.
- 6 — Faizden başka alınacak masraflar : Muamelenin nev'ine göre faizden başka tahakkuk, sigorta, ardiye ve ekspertis ücretleriyle damga ve muamele vergisi ödünç para alana aittir. Ayrıca ödünç para işiyle müterafik olarak müşteri hesabına yapılan hizmetlerin mukabili masraflar para alandan tahsil edilir.
- 7 — Tabii olduğu Maliye şubesi : Adapazarı Maliye Kazanç Tahakkuk Memurluğu.

1842

Resmi Gazete, 10 Haziran 1948, Sayı 6928, s.14163

1928 yılındaki hukukî bünyede yapılan değişiklikten sonra takip edilen büyüme politikasının neticesi olarak, iki defa sermaye artırımına gidilmiştir. Birinci sermaye arttırma kararı 1930 yılında alınmış, sermayenin 400.000 Liraya çıkarılması öngörülerek her yıl belirli miktarlarda ilâvelerle sermaye 1948 yılında istenen miktara ulaşmıştır. İkinci sermaye artırımını kararı da 1953'te alınmış, yıldan yıla peyderpey yapılan ilâvelerle sermaye 1957 yılında 600.000 Liraya çıkarılmıştır. Ne var ki, Banka ikinci sermaye artırımından sonra da arzuladığı gelişmeyi gösterememiştir.

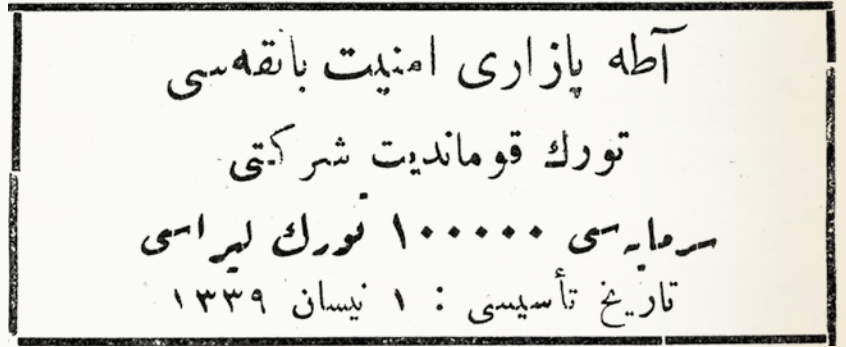
1934 yılında yatırılmış sermayeleri 100.000 Lira ve üzeri olan 29 bankadan ikisi Adapazarı Bankaları olan Adapazarı Emniyet Bankası ve Adapazarı Türk Ticaret Bankası idi.¹²⁶

Adapazarı Emniyet Bankasının Adapazarı'ndan başka Bursa ve İnegöl şubeleri yer almıyordu. Bu şubelerin faaliyetleri uzun ömürlü olmamıştır. 1945 Adapazarı depreminden sonra İnegöl, 1959 yılında da çeşitli imkansızlıklar nedeniyle Bursa şubesinin faaliyetlerine son verilmiştir.

Adapazarı Emniyet Bankası, Adapazarı İslam Ticaret Bankası'nın kuruluşuna benzer sebep ve amaçlarla kurulmuş olmasına rağmen, mahalli bir banka olma vasfını her zaman devam ettirmiş, gün geçtikçe zarar etmeye başlayan banka, 30 Eylül 1971 tarihinde yapılan olağanüstü genel kurul kararı ile tasfiye yoluna gitmiştir.¹²⁷

Adapazarı Emniyet Bankası

Adapazarı Emniyet Bankası reklamı¹²⁸

Türkiye İş Bankası Adapazarı Şubesi

Cumhuriyet döneminin ilk ulusal bankası olan İş Bankası, Atatürk'ün direktifleriyle İzmir Birinci İktisat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda 26 Ağustos 1924 tarihinde kuruldu. İş Bankası ilk Genel Müdürü Celal Bayar'ın liderliğinde iki şube ve 37 personel ile hizmete başladı. Nominal sermayesi 1 milyon TL'ydi. Bu sermayenin fiilen ödenen 250 bin TL'lik bölümü ise bizzat Atatürk tarafından karşılanmıştı.¹²⁹

İş Bankası zamanla ülke çapında şubeler açmaya başlamıştı. 1 Haran 1931 tarihinde açılan Adapazarı İş Bankası şubesinin sermayesi 5.000 lira idi.¹³⁰

126 Resmi Gazete, Sayı:2886, 22 Kânunuevvel 1934

127 Tahsin Hamit-Saka Remzi, *Sermaye Hareketi*, İstanbul 1930, s.266-268; Münir Kutluata, *Sakarya'da Bankacılık ve Türk Ticaret Bankası*, İstanbul 1972, s.20-24; Keskin-İnan, a.g.e., s.241

128 *Türk Ticaret Salnamesi 1926-1927*, İktisadi Tetkikat, Neşriyat ve Muamelat Türk Anonim Şirketi, Halk Matbaası, İstanbul, 1926, s.380

129 <http://www.isbank.com.tr/TR/hakkimizda/bizi-taniyin/tarihimiz> (15.03.2017)

130 Ali Rıza, a.g.e., s.22

Uzunçarşı'da İş Bankası Şubesi, 1930'ların sonu

Sakarya'da 1970 Yılında Faaliyette Bulunan Bankalar:

Türkiye'de bankacılık hizmetleri geliştikçe banka sayıları da arttıkça Sakarya'daki mevcut banka sayıları da zamanla artmıştır. 1970 yılına gelindiğinde bölgedeki banka şubeleri ilçe bazında şöyleydi:

Adapazarı Nüfus: 101.590

- Etibank
- T. C. Ziraat B.
- T. C. Ziraat B. (Tozlucami)
- T. Emlâk Kredi B.
- T. Halk Bankası
- T, Öğretmenler Bankası
- T. Vakıflar Bankası
- Akbank
- İstanbul Bankası
- Pamukbank
- Şekerbank
- Türk Ticaret Bankası
- Türk Ticaret B. (Yenicami)
- T. Garanti Bankası
- T. İş Bankası
- Yapı ve Kredi Bankası
- Adapazarı Emniyet Bankası

Arifiye Nüfus: 5.667

- T. C. Ziraat Bankası
- Erenler Nüfus: 8.483
- T. Öğretmenler Bankası

Akyazı Nüfus: 10.850

- T. C. Ziraat Bankası
- Şekerbank
- T. İş Bankası

Geyve Nüfus: 7.226

- T. C. Ziraat Bankası
- Şekerbank
- T. İş Bankası

Alifuatpaşa Nüfus: 3.248

- Yapı ve Kredi Bankası

Pamukova Nüfus: 4.262

- T. C. Ziraat Bankası

Taraklı Nüfus: 2.850

- T. C. Ziraat Bankası

Hendek Nüfus: 12.217

- T. C. Ziraat Bankası
- Pamukbank
- T. İş Bankası

Karasu Nüfus: 10.285

- T. C. Ziraat Bankası T. İş Bankası

Kocaali Nüfus: 5.409

- T. C. Ziraat Bankası

Kaynarca Nüfus: 1.580

- T. C. Ziraat Bankası

Sapanca Nüfus: 8.423¹³¹

131 Kutluata, a.g.e., 18-20

1970'li yıllarda ATSO binası

1963 Tozlu Camii ve Çevresi

139
138
137
136
135
134
133
132
131
130
129
128
127
126
125
124
123
122
121
120

ADABAZAR
30.3 (21)

İngiliz Ulusal Arşivinde 1920'de Adabazarı (WO,301-278-2)

13 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225

Reference

Yokmuş	—	Slope	— III	Tepe or Topsoil
Koyun	—	Well	—	Dere or Darawa
Takke	—	Kirina	—	Valley
Çakıracık	—	Phountain	—	Dier Landing
Kayru	—	Bridge	—	Slack
Dagh	—	Mountain	—	Fishing Bank
Bair	—	Up-Slope	—	Strait
				Bay
				Takke

No. 2 Copy

Adapazarı Ticaret ve Sanayi

Karar numarası: 240

Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumuna ait Ankara İktisadi İcra Komisyonu bünyesinde bulunan Adapazarı Ziraat Aletleri ve Makineleri Fabrikası Müessesesi'ne karar verilmiş olduğundan bu müesseseye sermaye artırılması hakkındaki 28/12/1945 tarih ve 152 sayılı Umumi Kararın uygulanması için gerekli tedbirler alınarak icrası düşünüldü.

Ziraat Aletleri ve Makineleri Fabrikası Müessesesi'nin sermayesinin tahsil edilmesi mümkün sermayesiz olarak hesap edilerek müesseseye iki milyon lira sermaye verilmesi ve sermayenin müesseseye kolayca çalışabilecek bir mali durumla emmül edilmiş bulunmasına rağmen fazlaştırmak cihetiyle bu müessesenin diğer bir fabrikanın işletmesini de yürütmeye yetkilendirilmesi ve sermayenin artırılmasına karar verilmiş bulunduğu ve gebede kurumunun bugünkü mali durumu ancak bir milyon lira artırılması halinde müessesenin bu durumda neticesinde artırılabileceğinden dolayı bu kararın uygulanması ve bu kararın gerekli formaliteleri tamamlanması için gerekli tedbirler alınarak icrası düşünüldü.

1940-1980

YILLARI ARASINDA ATSO

1954 Adapazarı'nın vilayet olduğu gün Maarif vekili Celal Yardımcı, Nazım Üner ve Millet Dekilleri'nin İl Olma Derneği Başkanı Osman Arkana'dır.

ARK TİCARET
A. Ş.

Kuruluşu: 1940

Adapazarlıların kurduğu en büyük
Türkiye'nin en eski millî

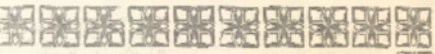
Odasından:

laki ziraat aletleri im-
sesemizce satın alınma-
nın bir milyon lira art-
um Müdürlük tezkeresi

kurulduğu zaman te-
la bağlanmış paraları
ıldı. Fakat bu miktar
imkân vermeyeceği te-
tine gidilemediği. Şimdi
zlerine alması kararlaş-
ka'ı bir zaruret hasil
nazarı itibara alınarak
ğu yapılan müzakere
kineleri Fabrikası Mü-
bir milyon lira arttırıl-
Umum Müdürlüğe yetki

Donatım Kurumu Ziraat
da Umum Müdürlüğün
913 tarih ve 245 sayılı
zaruret Kararının mah-

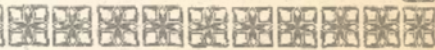
III. BÖLÜM

BANKASI

913

**en büyük şirket,
hususisi Bankası.**

1940'LI YILLARDA ATSO

1941'de Kocaeli vilayetinde şirket, tüccar, esnaf ve fabrikatörlerle sair kazanç temin eden ticaret erbabının, ticaret çeşitlerini ve ürünlerini kayıt ve tescil etmek üzere Adapazarı ve İzmit'te iki ayrı Ticaret ve Sanayi Odası bulunmaktaydı. Bu odalara kayıt ve tescil edilmiş olan azanın toplamı 1533'dür. Bunun 642'si Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlıdır. 1941 yılında İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'na: İzmit, Geyve, Gebze, Kandıra, Karamürsel ve Gölcük kazaları bağlı idi. Merkez kaza İzmit'ten (402), Geyve'den (140), Gebze'den (127), Kandıra'dan (104), Karamürsel'den (73), Gölcük'ten (45) tüccar, esnaf ve sanatkâr kayıtlıdır. Aynı yıl, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'na Adapazarı kazasından (420), Hendek kazasından (193), Karasu kazasından (29) tüccar, esnaf ve sanatkâr bağlıdır.¹³²

6 Ekim 1941 Ticaret odalarına bağlı olan kazalarda da vazifeleri kanunla tespit edilmiş birer ticaret odası mümessili vardır. Bu dönemde Geyve mümessili Ali Ertürk, Hendek mümessili Yusuf Uzun, Karasu mümessili Mahmud Bal'dı.¹³³

132 Türkyolu, 9 Son Teşrin, 1941, s. 2

133 Türkyolu, 6 Son Teşrin 1941, s. 2.

20 Haziran 1943 tarihinde Adapazarı bir deprem felaketine daha maruz kalmıştı. Bu depremde Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası da etkilenmişti. Uzun yıllar faaliyet gösterdiği Uzunçarşılı'daki hizmet binası bu depremde yıkılmış ve bütün eşya ile tarihi evraklar enkaz altında kalmıştı.

Depremde büyük yara alan Oda'ya İstanbul'dan yardım gecikmemişti. 26 Haziran 1943 tarihinde İstanbul Ticaret Odası deprem nedeniyle harap durumda olan Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odasına yardım etmeye karar vermişti. Ancak bu yardım borç olarak verilecek ve şehir kendine geldikten sonra Adapazarı Ticaret Odası'ndan geri alınacaktı.¹³⁴

134 Akşam, 26 Haziran 1943, s.2

25 Nisan 1942, Adapazarı'nda çiçek açan vişne ağaçları

1944 yılında Hayri Diyarbekirli Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına ve Yusuf Alican da yönetim kurulu başkanlığına seçilmişlerdi. Genel sekreterliğe ise Şevket Kökçü getirilmişti.¹³⁵

3 Ekim 1947 Adapazarı Vagon Fabrikası'nın temeli atma töreni yapılmıştı. Ulaştırma Bakanı Şükrü Koçak, temele ilk harcı koymuştur. Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Genel Sekreteri Kâzım Alkan'ın daveti ile saat 14'te odayı ziyaret eden Bakan Koçak, Adapazarılı tüccarlarla konuşmuş, muhtelif dilekler arasında ileri sürülen telefon ihtiyacı hakkında da şunları söylemiştir: "Adapazarı'nda şehirlerarası bir telefon santrali kurmak tahakkuk ettirmeye çalıştığımız projeler arasındadır. Bize teknik malzeme verebilecek şirket ve memleketlerle bu hususta muhabere etmekteyiz. Bu malzeme yurdumuza gelinceye kadar Adapazarı'nda telefon şebekesi kurmamıza imkân yoktur. Yalnız diğer şehirlerle konuşmaları kolaylaştırmak için, Adapazarı PTT merkezindeki santralin kuvvetlendirilmesinden başka çare görmediğimizden bunu yaparak, sizleri telefonla konuşmak için uzun müddet sıra beklemek külfetinden kurtaracağız. Bunu vaad ediyorum". Bu gelişmeleri müteakiben vagon fabrikasının açılışı ile ilgili gelişmeler sona ermiştir. Vagon Fabrikası'nın temelinin atılması ve 1951 yılında bitirilip, işletmeye açılmasıyla, hem Türkiye ve hem de Adapazarı için çok önemli bir sanayi müessesesi hayata geçirilmiş olacaktır.

20 Ekim 1947 tarihinde Ulaştırma Bakanı Şükrü Koçak, Adapazarı'nda PTT binası ve telefon santrali inşası konusunda, Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı'na bir yazı göndermiştir. Yazı şu şekildedir: "Adapazarı Vagon Fabrikası'nın temel atma merasimi vesilesiyle vaki görüşmemizde vadettiğim veçhile, Adapazarı'nın telefon şebeke ve santrali işini tet-

135 Şahin, a.g.e., s.52

kik ettim. Kasabanın kurşunlu kablolarla yeniden yapılacak telefon şebekesi ve tesis edilecek santrallerin kurulması işleri evvel emirde bu tesislere müsait bir PTT binası inşanıza bağlı bulunduğunu, Adapazarı'nda mevcut ve ileride kurulacak bütün telefon tesisleri ihtiyacına kâfi bir binanın plân ve projelerinin hazırlandığını bu günlerde inşaatın münakaşaya çıkarılacağını anladım. Bina inşaatı bitirilince lüzumlu şebeke ve santral cihazı da tesis edilecek ve Adapazarı'nın telefon ihtiyacı temin olunacaktır. Keyfiyetin Sayın Adapazarı halkına bildirilmesini saygılarımla rica ederim. Ulaştırma Bakanı Şükrü Koçak".¹³⁶

1947 yılında Asım Hendekli Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası yönetim kurulu başkanlığına seçildi. 2 Nisan 1948 tarihinde ise Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı'na Hayri Diyarbekirli seçilmişti. Meclisin aslî üyeleri şunlardı: Asım Hendekli, Abbas Gülseven, Nazmi Akhuy ve Türk Ticaret Bankası mümessili seçilmiştir. Meclisin bu aslî üyeler dışındaki diğer üyeleri ise şu şekilde sıralanıyordu: Bekir Şar, Bedri Ünel, Ali Parker, Ekrem Alican, Talip Kuriş, Mustafa Tever, Mehmet Zekâi İşçan, Hasan Erman, Ziraat Bankası mümessili Hakkı Kocabaş ve Salih Amasya.

1948 Adapazarı'nda Yeni Cami inşaatı devam ederken

136 Şahin, a.g.e., s.59-62

26 Mayıs 1948 tarihinde Ekrem Alican Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına seçilmişti. 27 Ekim 1948 tarihinde Ticaret Bankası Müdürü olan Kamil Kıral, 23 Şubat 1949 tarihinde Ticaret Bankası Müdürü olan Neşet Mengü, 4 Ağustos 1949 tarihinde ise Talip Kuruş Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına seçilmişlerdi.¹³⁷

¹³⁷ Şahin, a.g.e., s.63-72

1950'li YILINDA ADAPAZARI ve ATSO

1950'li Yıllarda Adapazarı

Adapazarı kazası, 1950 yılında sadece bağlı olduğu, Kocaeli Vilâyetinde değil, Türkiye'de dahi mühim bir iktisadi ve ziraî merkez olarak yer almış bulunmakta ve gelişime uygun imkânları dolayısıyla da Türkiye'nin belli başlı sınai bölgelerinden biri olmaya hazırlanmaktaydı. Adapazarı'nı bu müstesna mevkie ulaştıran ve ulaştırmakta bulunan faktörler: Sahip olduğu coğrafi konum, geniş ve verimli hinterlandı, kesif ve çalışkan çiftçi kütlesi ve ileri derecede müteşebbis ticaret erbabı idi.

1950'de İdarî taksimat itibariyle Adapazarı; merkez kazası, merkez kazaya bağlı köyleri, Kâzım Paşa, Söğütlü ve Sapanca bucaklarından müteşekkildi. Bu muhtelif idare bölümlerine bağlı köy ve mahallelerin sayılarıyla nüfus durumları aşağıdaki şekildedir:

	Mahalle	Köy	Nüfus
Merkez kazası	17	—	29263
Merkez Kazasına bağlı köyler	68	28,548	
Kazım P. Bucağı	—	11	4427
Söğütlü Bucağı	—	15	8.990
Sapanca Bucağı	5	24	11,356
Yekûn	22	118	82.584

Coğrafi konum itibariyle Adapazarı; etrafını çevreleyen muhtelif vilâyet ve kazaların İstanbul ile temasını sağlayan bir transit merkezidir. Civarında Kocaeli Vilâyetine bağlı Akyazı, Hendek, Karasu, Kandıra, Bolu Vilayetine bağlı Düzce, Gerede ve Bolu merkez kazalarının aşağı yukarı bütün ticarî ve ziraî eşyası Adapazarı yolu ile İstanbul'a geçmekte ve yine Adapazarı yolu ile İstanbul'dan bu kazalara gitmektedir. Bu itibarla şehir; devamlı olarak bu muhtelif kazaların nüfus ve eşya hareketlerine konaklık hizmeti görmekte, birçok hallerde de geniş iktisadî, ticarî ve ziraî imkânları dolayısıyla bu kazaların ihtiyaçlarına bizzat cevap vermektedir. Çok defa İzmit merkez ilçesi, Geyve ve Gebze kazaları dahi Adapazarı'nı ziraî mahsuller bakımından İstanbul'a nazaran daha müsait bularak ihtiyaçlarını buradan temin etmekteydiler.

1950, Atatürk Parkı ve Ortaokulu

Adapazarı'nın ekilebilen ve ekilemeyen arazisi takriben beş yüz bin dekarlık bir sahadan ibaret olup bunun dört yüz bin dekarı ekilmekte, yüz bin dekarı göl, bataklık, fundalık ve çalılık gibi ekilemeyen sahalardan oluşuyordu. Nemli bir iklimin hâkim olduğu Adapazarı'nda ekilebilen arazi, ziraâ mahsullerden hemen hepsini yetiştirebilecek bir kudrete sahip bulunmaktadır. Bu sebeple Adapazarı'nın ürettiği ziraat mahsulleri fevkalâde çeşitlilik arz etmektedir. Bunlardan belli başlılarının 1950 yılı ekim miktarları aşağıdaki listede gösterilmiştir;

Mahsulün adı	1950 yılı ekiliş miktarı (dekar)
Arpa	9.000
Ayçiçeği	4500
Buğday	155,000
Çavdar	5,000
Fasulye	600
Kaplıca	3.000
Mısır	150,000
Pancar	27.500
Patates	12.000
Yulaf	7.000
Yekûn (dekar)	373.600

Yukarıdaki rakamların incelenmesinden kolayca anlaşılacağı üzere; Adapazarı'nın başta gelen ziraâ mahsulleri buğday, mısır, pancar ve patatestir. Şehir bu dört mahsul bakımından bütün Türkiye'de kendisine haklı bir ün yapmıştı. Bu mahsullerden her birinin bol miktarda üretilmesi, bunlarla ilgili ticarî ve sınaî faaliyetlerin bölgede gelişmesine yol açmıştır. Nitekim o dönemde Türkiye'nin hemen her köşesinde Adapazarı patatesleri kendilerine üstün bir mevki yapmış ve bu mahsulün ticaretiyle uğraşan Adapazarı tüccarları bu uzak memleket köşelerine mahsulü sevk edebilecek şekilde teşkilât kurmuşlardı.

Adapazarı'nda zahire ticareti ile elde edilen mahsulün bolluğu ile ilgili olarak ün yapmış, zaman zaman Türkiye'nin hububat ambarı olarak anılan Orta Anadolu'ya dahi mal gönderir hale gelmişti. Bu arada Adapazarı mısırları Karadeniz bölgesinin ihtiyaçlarını karşılamak bakımından her zaman mühim ölçüde rol oynamıştı.

Adapazarı'nda 1940'lı yıllarda üreilmeye başlayan bir zirai mahsul de ayçiçeği tohumuydu. Yakın zamana kadar Adapazarı çiftçisinin hiç tanımadığı bu mahsul, Bulgaristan'dan gelen Türklerin teşebbüsleriyle Adapazarı'nda ekilmeye başlanmış ve gerek ekim gerekse üretim miktarları günden güne artarak bu miktarlar oldukça yüksek rakamlara varmıştı.

Ayçiçeği tohumunun ekimi ile beraber, bu mahsulün çok kârlı olan sanayii de bölgede meydana gelmiş ve 1951'de Adapazarı'nda ayçiçeği tohumundan yağ çıkaran müesseselerin sayısı 10'u geçmiştir.

Bölgenin zirai ve ticari hayatındaki yukarıda bahsedilen geniş imkân ve gelişmeler, sanayi

hayatına da tesir yapmış, küçük ölçekli imalâthaneler haricinde, bölgede, fabrika ismini dahi verebileceğimiz büyük ölçekli imalâthaneler vücut bulmuştur. Bunların yağ imalâthaneleri dışında kalanlarının başlıcaları bir kiremit ve tuğla fabrikası, iki nişasta fabrikası, bir lâstik ayakkabı imalâthanesi, dört un değirmeni, bir tahin ve şekerleme imalâthanesi, bir deri ve kösele fabrikası, bir koza fabrikasıdır. Hususî teşebbüsler tarafından kurulmuş olan bu imalâthane ve fabrikalar dışında Ziraî Donatım Kurumunun bir araba ve ziraat âletleri fabrikası, 1948 yılında Devlet Demiryolları Umum Müdürlüğü tarafından temelleri atılan vagon fabrikası da 1951 yılında faaliyete geçmeğe hazırlanmaktaydı.

Adapazarı'nın Türkiye'de pancar ekimine ve şeker sanayi kurulmasına müsait bir bölge olduğu bütün uzmanlarca kabul edilmiştir. 1951'de Şeker Şirketinin bütün tahditlerine rağmen Adapazarı, Eskişehir Şeker Fabrikası'na senelik ortalama olarak 70 bin ton pancar vermektedir. Mahsulün iyi olduğu senelerde, 1949 mahsul yılında olduğu gibi, bu miktar kolayca yüz bin tonu bulabilmekteydi. Bu üretim rakamıyla Adapazarı kazası Eskişehir Şeker fabrikasının senelik kampanyasının üçte birini temin etmektedir.

Pancar üretimi ve şeker sanayi bakımından Adapazarı'nın bu müsait durumunu gören hükümet, bir kaç seneden beri yaptırdığı tetkikat neticesinde uzmanların da fikrini alarak, şehrimizde 150 bin tonluk bir şeker fabrikası kurulmasına karar vermişti.

Halk Partisi iktidarı zamanında bizzat hükümet tarafından kurulması öngörülen bu fabrikanın Demokrat Partinin iktidara geçmesiyle, diğer devlet sanayinde olduğu gibi, şahsi teşebbüsler vasıtasıyla yaptırılması kabul olunmuştu. İşletmeler Bakanlığının bu husustaki açıklamalarına göre 1951'de bu fabrikayı kurmak için bir müteşebbis firma tekliflerini yapmıştı. Marshall plânından verilecek üç milyon dolarlık malzeme, Şeker Şirketinin yapacağı 2-3 milyon liralık iştirak ve çıkarılacak hisse senetleri sahiplerinin koyacakları sermaye ile 25 milyon liraya çıkacağı tahmin olunan bu fabrika Adapazarı ve hinterlandında ziraî ve iktisadî kalkınma bakımından pek büyük roller oynayacaktı. Adapazarı halkının bu fabrikanın şehre sağlayacağı büyük menfaatleri takdir ederek, fabrikanın kurulması sırasında gerek hükümete gerekse müteşebbis firmaya lüzumlu telkinlerde bulunmuştu.¹³⁸

Sakarya İl Olduktan Sonra Cazip Bir Sanayi ve Ticaret Merkezi Oluyor

Sakarya ağır sanayi sahasının enerji ve su ihtiyacı için mevcut bulunan imkânlar, ülkenin diğer ağır sanayinin enerji ve su imkânlarına nazaran gıpta edilecek üstünlükler arz etmektedir.¹³⁹

Elektrik enerjisi kaynağı ve tesisleri (Etibank Trafosu) sanayi sahası ile hem huduttur. Muhtaç bulunduğu miktar ve nitelikteki su kaynağı 1 Km. mesafeli Sapanca Gölü ayağı Çark deresinden sağlanabilecek ve kirletilmiş suların akıtılması için elzem ve şehir sağlığına zarar vermeyecek şekilde DSİ tarafından yapılmakta olan Çark suyu ıslahı ameliyeleri cümlesindeki Sanayi sahasının drenajından ve tahliye kanallarından faydalanabilecektir.

138 Ekrem ALİCAN, İktisadi, Zirai, Sınai ve İçtimai Bakımdan Adapazarı, İktisadi Uyanış, Yıl 5, Seri 2, Sayı 25, Şubat 1951, s.52-53

139 1968 Adres Kitabı, s.10

Adı geçen sanayi sahası 5000 dekadır. Bunun 1500 dekarı Erenler tepeleri hattı taksimi meyhanesi ile tepe etekleri arasında kalan saha olup, bu kısım sanayi ile ilgili yardımcı tesisler için nazara alınmakta (Mesken ve Fabrika müstemilâtı) ve tepeler altı ile Devlet yolları arasında kalan 3500 dekarlık tamamen düz sahanın da fabrika tesislerine tefriki düşünölmüştü.¹⁴⁰

1 Aralık 1954 Adana pazarının vilayet olduğu gün maarif vekili Celal Yardımci, Nazım Ünner ve Millet Dekilleri Adana pazarı'nın İl Olma Derneği Başkanı Osman Arkana'dır.

1 Aralık 1954'te Sakarya'nın il olması dolayısıyla yapılan törenlerde milletvekilleri ve ATSO heyeti

140 1968 Adres Kitabı, s.11

1950'li Yıllarda ATSO

Ticaret Odası kayıtlarına göre 1951 yılında Adapazarı'nda 1818 adet tüccar ve esnaf vardır. Bunların muhtelif vergi ve resim olarak devlet bütçesine ödedikleri senelik miktar küsurat hariç 1.500.000 liradır. Ayrıca yine Adapazarı'nda Özel İdare'nin senelik tahakkukları yekûnu ortalama beş yüz bin liradır. Bu rakamlara belediye bütçesine ödenen senelik ortalama 600 bin lirayı da eklersek, Adapazarı'nın, bir sene içerisinde umumî ve hususi bütçeli dairelere toplam 2.600.000 lira gibi oldukça mühim bir gelir sağladığını görürüz. Bölgede yeni uygulamaya konulan vergi reformunun, yakın bir gelecekte faaliyete geçecek olan büyük fabrikaların sağlayacağı gelişmelere de dikkate alırsak bu rakamların beş milyon lirayı bulacakları günün pek uzaklarda olmadığını müşahede ederiz.¹⁴¹

Kocaeli Valiliği'ne yeni atanan Burhanettin Teker, 2 Ağustos 1950 tarihinde ilk ziyaretlerinden birisini Adapazarı'na gerçekleştirdi. Tanışma amacı taşıyan bu gezide, Kaymakam Selim İmece, Belediye Başkanı İzzet Şükrü Enez ve Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nı ziyaret etti ve fikir alış - verişinde bulunuldu.¹⁴²

12 Nisan 1951 tarihinde üç gündün beri Adapazarı'nda bulunan Kocaeli Valisi Burhanettin Teker, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nda tüccar ve bankacılarla görüştü. Kaymakam Selim İmece ve Belediye Başkanı Suavi Damalı ile Millî Eğitim ve Tarım müdürlerinin de hazır bulunduğu toplantıda, ilçe ile ilgili şu açıklamalarda bulundu: "Tohum Islah İstasyonu ile fidanlık genişletilecek, Adalet Dairesi tamir ettirilecek, bu dairede bulunan Tapu Sicil Muhafızlığı başka bir yere taşınacak ve bina tamamen Adliyeye ait olacak, Orta Ticaret okulunun lise haline getirilmesi için Millî Eğitim Bakam Tevfik İleri ile şimdiye kadar yapılan olumlu görüşmeler sürdürülecek, Memleket hastanesine bu sene hükümet tarafından 26 bin ve vilayetçe de 10 bin Türk liralık yardım yapılacak, hastane kadrosuna bir kadın hastalıkları uzmanı tayin edilecek, Ali Dikmen Verem Dispanseri Sağlık Bakanlığı'na devredilecek, Karasu yolunun Söğütlü ile Sakarya arasındaki kısmı ile Akyazı-Mudurnu yolundaki köprülerin ve Akyazı-Kuzuluk kaplıcaları yoluyla Kâzımpaşa-Adapazarı ve Adapazarı-Kandıra yollarının bu sene yapılacağını" söylemiştir. Üç saat kadar süren toplantı, saat 20'de sona ermiştir.¹⁴³

1943 deprem felâketinden sonra toplanabilen vesikalar ile yeniden düzenlenen dosyalarla 1953 yılına kadar Kömürpazarı semtindeki bir işyerinde kira ile faaliyet gösteren Oda, depremde yıkılan binasının yerine yaptırdığı yeni binasına 18 Ağustos 1953 tarihinde geçmiştir.¹⁴⁴

141 Ekrem ALİCAN, İktisadi, Zirai, Sınai ve İçtimai Bakımdan Adapazarı, İktisadi Uyanış, Yıl 5, Seri 2, Sayı 25, Şubat 1951, s.52-53

142 Şahin, a.g.e., s.74

143 Şahin, a.g.e., s.83-84

144 Adres Kitabı 1881, s.7; Şahin, a.g.e., s.106

6 Ekim 1954 Çarşamba Saat 14.30'da Uzunçarşı ATSO Binası'nda açılış merasimi

6 Ekim 1954 Çarşamba Saat 14.30'da Uzunçarşı ATSO Binası'nda bir seçim günü

1960'lı Yıllarda ATSO

1960'lı yıllarda Sakarya İli arazisinin 203,276 hektarı orman, 63,000 hektarı çayır ve mer'a, 123,820 hektarı kültür arazisi ve 44,130 hektarı da ziraata elverişli olmayan araziden ibaretti. Sakarya ilinin başlıca kültür bitkilerini buğday, mısır, şeker pancarı, patates, tütün, bağ-bahçe, baklagiller, kabak, sebze, soğan gibi bitkiler teşkil etmektedir. Kültür arazisi üzerinde poli-kültür ziraat sistemleri içinde münavebeli susuz ve kısmen sulu şartlarda ziraat yapılmaktaydı. Genel olarak arazi üstün verimli ve killi tınılıdır.¹⁴⁵

Türkiye'nin en işlek kara, demir ve deniz yolu üzerinde yer alan Sakarya sanayileşmesini ulaşım faktörüne borçlu olan illerimizin başında gelmektedir.¹⁴⁶

1964 sanayi sonuçlarına göre Sakarya'da 10'dan çok işçi çalıştıran toplam 31 işyerinin yalnızca 5'inin kamu kuruluşu olmasına karşılık, çalışanların % 81,5' i kamu kuruluşuydu. Ayrıca il imalat sanayinde 1964'teki katma değer % 93,5'i kamu kesimince gerçekleştirilmişti. İmalat sanayi yatırımlarının da % 79,2'si kamu kesimince yapılmıştı.¹⁴⁷

1965 yılına gelindiğinde ise; Adapazarı'nda toplam 174 işletmede 4.123 işçi çalışmaktaydı. Bu 174 sanayi tesisinin ancak 4 tanesi (Şeker Fabrikası, Vagon Fabrikası, Zirai Donatım Kurumu ve U.S. Royal Lastik Fabrikası) büyük ölçekli sanayi tesisi, geriye kalan 170 tanesi ise 944 işçisiyle küçük ölçekli sanayi tesisleriydi. O yıllarda Adapazarı sahip olduğu sanayi tesisleri özellikleri itibariyle tipik bir küçük sanayi şehri özelliği göstermekteydi.¹⁴⁸

1965 den sonra kurulan küçük tesislerden bazıları şunlardı: 1968 Bizon, Me-Sa, 1969 Yem Fabrikası, Arbaş, 1971 Satüdaş, 1972 Sartaş, 1974 Sastaş, 1975 Paksan, 1976 Doğan Gıda, 1977 Bahçe Traktör Fabrikasıdır.¹⁴⁹

145 1968 Adres Kitabı, s.8

146 Çiğdem Ünal, *Türkiye'de Sanayi Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Yapısı*, Atatürk Üniv. Yay., Erzurum, 2010, s.111

147 Sakarya İl Yıllığı, Adapazarı 1970, s. 38.

148 Amiran Kurktan, *Adapazarı'nın Sanayileşmesi*, SESAM İstanbul 1967, s. 188.

149 Hüsniye Doldur, *Tarımdan Sanayiye Bir Ova Şehri Adapazarı*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2003, s.210

1964, Abdülkadir Güler başkanlığında solda Mustafa Kapancıoğlu sağda Faruk Girişken ile ATSO Meclis Başkanlık Divanı (SATSO Arşivi)

1960'lı yıllarda yabancı sermaye ile kurulan bir başka işyeri de Budaklar Köyü Pipo Fabrikası'ydı. Pipo yapımında, yörede yetişen ve halkın "piral" dediği çok sert, aşınmaya ve çürümeye dayanıklı çalı süpürgesi kökü kullanılmaktaydı. Fabrikanın kurulmasını Macar asıllı bir T.C. vatandaşı olan Pavlin sağlamıştı. Fabrikada teknisyen olarak çalışan Pavlin, dünyanın çeşitli yerlerinde 21 Pipo fabrikası işleten bir Alman işletmeciye, bölgede Pipo yapımına elverişli ham madde bulunduğundan söz ederek Adapazarı'nda bir pipo fabrikası açmasını önermişti. 1965'te bu amaçla, Türk ortakların yer aldığı bir şirket kurulmuş, Budaklar Köyü'nde işletmeye açılmıştı. Kuruluşta 54 işçi ve teknisyenle İtalyan ustalar çalışmaktaydı.¹⁵⁰

Özellikle 1960'lı yıllarda bazı büyük işletmeler 2 ticaret ve sanayi odasına da birden üye olabilmekteydiler. Hem Adapazarı'nda hem de başka illerde kayıtlı bulunan işletmelerden Vagon Fabrikası'nın idarecileri Genel Müdürlüğün kayıtlı bulunduğu Ankara Ticaret ve Sanayi Odası'na ilâveten Adapazarı Ticaret ve sanayi Odası'na da kayıtlı bulunmaları dolayısıyla her yıl 5000 lira kadar aidat ödeme külfetinden kurtulmak için dava açmışlar, fakat bu davayı kaybetmişlerdir.¹⁵¹

150 Z. Fahri Fındıkoğlu, *Adapazarı'nın Şehirleşmesi ve Sosyolojik Problemleri*, SESAM, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1968, s. 34.

151 Kurtkan, *a.g.e.*, s.12

1964 yılı ATSO Meclis Üyeleri

Ayaktakiler: (soldan) Lebib Kökçü (1960 yön. Kur. Bşk.)- Halit Özdilek-Şerafettin Sevinç-Mustafa Kapancıoğlu-Cevat Alican (meclis başkan v.)-Necdet Birgen (1963 yön. Kur. Bşk.)-Abdülkadir Güler (1957 meclis başkanı)-Ahmet Gürbüz-Faruk Girişken-Burhan Ateşoğlu-Behçet Pektezol-Kaap Akın-Halil Çelebi
Oturanlar: (soldan) İsmail Rençberoğlu-Salih Mersinlioğlu-Mustafa Tever-Mustafa Aksu-Süleyman Öner-Reşat Aslan

ATSO'nun depremde yıkılan binasının yerine yaptırdığı yeni binasına 1954 yılında geçmişti. Daha sonraki yıllarda gerek iş hacminin giderek artması, gerekse çalışan kadronun fazlalaşması nedeniyle mevcut binanın yeterli olamayacağı anlaşılmıştı. Bu nedenle 1963 yılında Atatürk Bulvarı'nda uzun süre faaliyet gösterdiği binanın arsası satın alınmış, bu arada ATSO'nun Uzunçarşı'daki binası Halk Bankası'na satılmış ve Oda, 1965 yılında Orhan Camii karşısındaki yine kendisine ait binada hizmet vermeye başlamıştır. 1964 yılında Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Uzunçarşı'da hizmet veriyordu. Buranın telefon numarası: 1680-1415 idi.¹⁵² 1969 yılında temeli atılarak inşasına başlanan Atatürk Bulvarı'ndaki ATSO binasının ilk iki katının bitirilmesine kadar bu binada görev yapan Oda 1972 yılı Temmuz ayında yeni binasına geçmiştir. 1975-1977 yılları arasında binanın son iki katı inşaatı da bitirilmiş ve Oda, binanın son katına geçerek hizmet vermeye devam etmektedir. Uzun yıllar yoğun bir uğraş sonunda hem şehrimize güzel bir bina kazandırılmış, hem de Oda'mıza oldukça iyi bir gelir kaynağı sağlanmıştır.¹⁵³

152 İstanbul Ticaret Odası Bölge Çalışmaları Bölge Turizm Rehberi Etüdü 1964, İstanbul, 1964, s.5

153 Adres Kitabı 1881, s.5

1964 yılında Adapazarı'ndaki en büyük sınaî kollarından biri Dericilik olup şehirde birçok deri imalâthanesi vardı. Bunun dışında İlin sanayi tesisleri arasında kristal şeker imal eden Şeker Fabrikası, ziraat aletleri yapan Ziraî Donatım Kurumu Fabrikası, Vagon Fabrikası, nişasta ve glikoz imâl eden Nişkoz T.A.Ş Fabrikası, Nebatî Yağ imal eden Muhtelif Fabrikalar, Tuğla, Kiremit Fabrikaları, Şeker ve Şekerleme Fabrikaları mevcuttu.

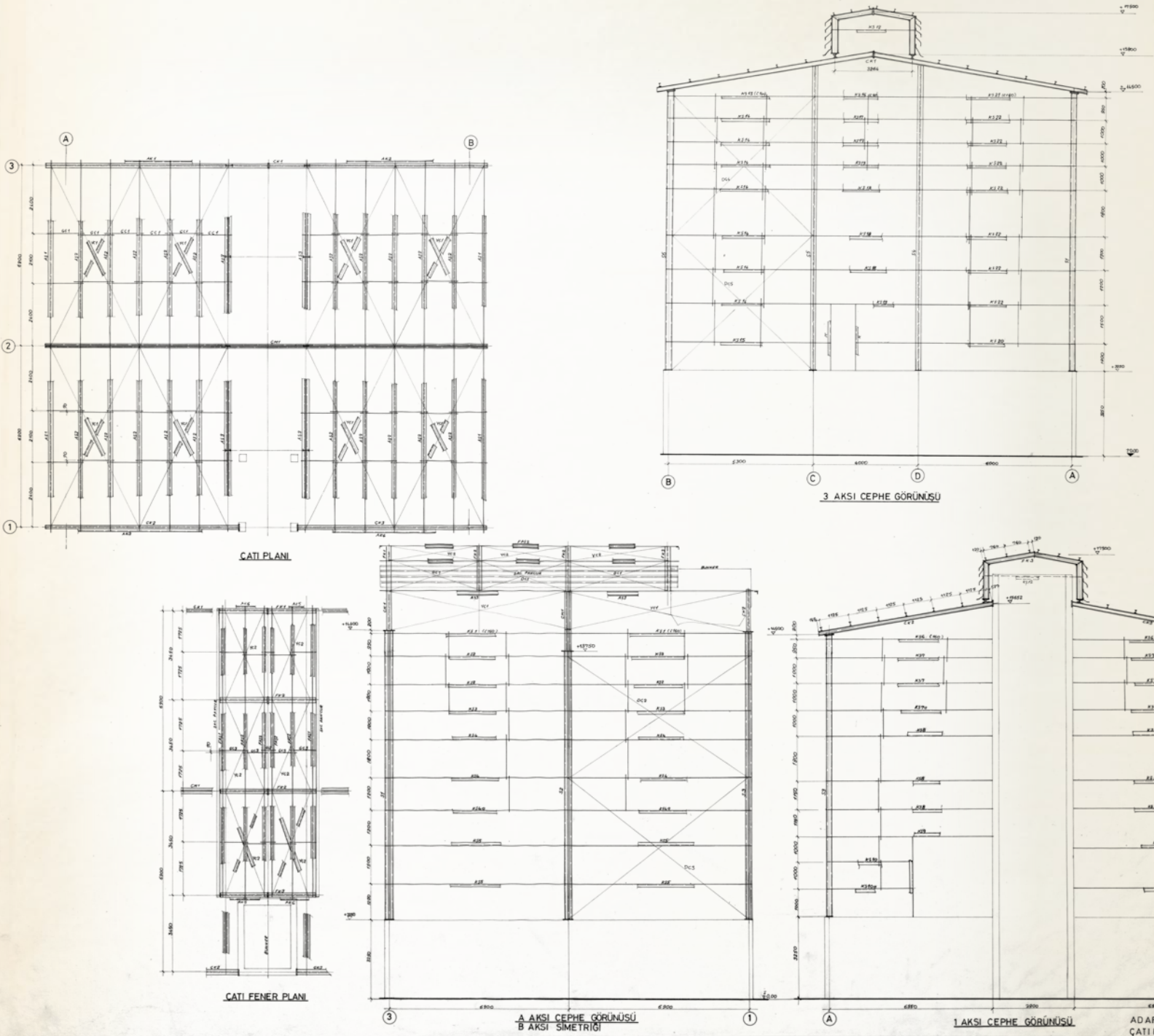

Bunlardan başka, iki Dökümhane ile yedi Matbaa, muhtelif Gazoz, Tuz, Sandalye, Kereste ve Ziraat aletleri imalâthaneleri bulunmaktaydı.¹⁵⁴

Fabrikanın Adı	Adresi
İbrahim, Recep, Nasuh Maraşoğlu Ticaret Koll. Şti.	Aydın Sokak 12
Türkiye Ziraat Donatım Kurumu Ziraat Alet ve Makineleri	İstasyon Civarı
Çetin Yaman	İzmit Caddesi 48
Bekir Şar hal. Kemal Şar ve Ort. Koll. Şti.	İstiklal Mah. Aydın Sokak 175
Ali Dilmen ve Şurekası Kom. Şti.	Çarksuyu Civarı
Halim ve Salih Çoroğlu Koll. Şti.	Kandıra Caddesi 145
Osman Karakaş	Çarksuyu Eski Köprü
Sami Güllü ve Ort. Koli. Şti.	Güneşler köyü
Adapazarı Şeker Fabr. A.Ş	Adapazarı
Nişkoz Sanayi Tic. A.Ş	Çarksuyu civarı
Abdi Tömekçe ve mah. Koll. Şti.	Güneşler köyü
Kaçar Koll. Şti.	İzmit Cad. Güneş Kiremit Fabr.
Sakarya Kauçuk Kimyevi Mad. San. Ltd.Şti.	İzmit Cad. Orman işletmesi yanı
İbrahim ve Hakkı Demircioğlu koll. Şti.	Karaağaç Cad. 248
Sakarya Un Fabrikası	Hendek Cad. 24
Asit Sanayi A.Ş	Çark Suyu yanı ¹

¹⁵⁴ İstanbul Ticaret Odası Bölge Çalışmaları Bölge Turizm Rehberi Etüdü 1964, İstanbul, 1964, s.3

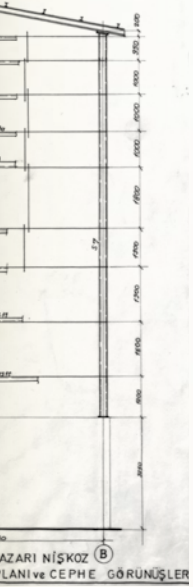

1950'lerin başı Adapazarı Nişkoz Fabrikası inşaat planı

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'na 1965 yılında kayıtlı bulunan sınai iş yerlerinin miktarı, nev'i ve çalıştırdıkları işçi sayısı adı geçen teşekkülün ilgili yıl raporunda verilen bilgilere göre, bir tablo halinde şöylece gösterilebilir.¹⁵⁵

155 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası 1965 Yılı Raporu. s. 31-35.

Faaliyetin Türü	İşletme Sayısı	Toplam İşçi Miktarı
Asetik Asit	1	32
Akü	1	7
Ambalaj sandığı	5	25
Demir hadde Demir sanayi (çeşitli)	7	16
Döküm	2	3
Deri	8	20
Fındık kırma	2	13
Gazoz	5	13
Kürdan, Mandal	1	30
Kauçuk	1	25
Kiremit ve Tuğla	5	131
Kireç ocağı	1	3
Kereste	47	114
Maden mermer	2	23
Matbaa	10	30
Nebati yağ	4	63
Nişasta ve glikoz	4	110
Sabun	10	59
Sucuk	3	10
Sütlü mamuller	4	15
Silindir gömleği	1	20
Sandalye koltuk	12	54
Süpürge	7	13
Sirke	1	2
Kristal şeker	1	568
Şekerleme ve bisküvi	16	48
Tahin Susam	2	8
Tuz	2	2
Un	1	49
Parke	1	2
Portatif ev	1	
Vagon	1	1638
Zirai Donatım	1	608
Ziraat âletleri (Pamuk Ova'da)	1	5
Zikzak	1	2
Lâstik	1	365
Toplam	174	4123

1966 Yılı ATSO Yönetim Kurulu. (SATSO Arşivi)

Bu işletmelerden ancak dördü büyük işletme durumunda olup bunlar şeker, vagon, zirai donatım ve U. S. Royal lâstik fabrikalarıdır. Bu dört işletmede çalışan işçi sayısı (1965'te) 3.179 olduğuna göre 4.123'ten ibaret bulunan işçi yekûnundan bu fabrikalarda çalışan işçilerin yekûnu çıkarıldığı zaman geriye kalan 944 işçinin 170 işletmede çalışmakta oldukları meydana çıkar. Bu hale göre dört büyük işletme istisna edildiği takdirde geri kalan bütün sanayi işletmelerinin (ortalama 5,5 işçi çalıştıran) küçük işletmeler olduğu ifade edilebilir. Büyük işletmeler mevcut işletmelerin sayıca ancak % 2,3'ünü teşkil ettikleri halde çalışan işçilerin % 77,1'i bu işletmelerde çalışmaktadır. Ticaret Odası raporunda iki işletmenin çalıştırdıkları işçi sayısı belirtilmemiş olmakla beraber bunların da küçük işletme mahiyetinde oldukları tahmin ve ifade edilebilir.¹⁵⁶

Adapazarı esas itibariyle bir küçük sanayi şehridir. Şehirdeki küçük sanayi işletmelerinin büyük bir kısmı ise zirai mahsulleri işleyen sanayi işletmeleri vasfını taşımaktadır. Nitekim 170 küçük işletmenin % 80 ini teşkil eden 136 işletme zirai mahsulleri, orman mahsullerini toprak ve hayvan mahsullerini işleyen ve şekerden yapılan yiyecek maddelerini istihsal eden işletmelerdir.¹⁵⁷

Adapazarı Sanayisinin ana hatlarını kısaca belirtmek istersek bu şehrin dört büyük sanayi işletmesi istisna edildiği takdirde esas itibariyle bir küçük sanayi şehri olduğunu ve küçük sanayi işletmelerinin % 80 den baret büyük ekseriyetinin de zirai ham maddeleri ve tabii kaynakları işleyen sanayi işyerleri olduğunu ifade edebiliriz. Sayılan ve faaliyet nevileri Ticaret Odası raporunda gösterilen bu işletmelerin hemen hepsi Adapazarı şehrinin içinde veya çok yakınında kurulmuş olup vilâyetin sanayii esas itibariyle merkezde toplanmış bir durum göstermektedir.¹⁵⁸

156 Amiran Kurtkan, *Adapazarı'nın Sanayileşmesi İle İlgili İktisadî ve Sosyolojik Meseleler*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1968, s.7

157 Kurtkan, *a.g.e.*, s.7

158 Kurtkan, *a.g.e.*, s.8

ATSO'ya Kayıtlı Fabrikalar

1968 Yılında ATSO'ya Kayıtlı Fabrikalar

Cevat Adapazarlı — Koza Fabrikası

1932 yılında kurulan ve yılda 180-200 bin kilo flâtür koza işleyebilen 76 çarklı tezgâha malik 7 ve 12 HP kuvvetinde ve maden kömürü ile müteharrik motorlarla günde 100-150 işçi çalıştırmakta idi.¹⁵⁹

Nasrullah Biler — Koza Fabrikası

Gazhane sokağında olup 40 çarklı tezgâha malik ve 3 HP kuvvetinde kömürle müteharrik motorla yılda 60-80 bin kilo flâtür koza işleyebilen bu fabrikada günde 50-80 işçi çalışmakta idi.

Her iki fabrika da bu gün faaliyette değildir.

Adapazarı Ahşap ve Demir Malzeme (Araba) İmalathanesi Anonim Şirketi

Kasım 1916 başlarında Adapazarı'nda savaş malzemesi dışında zirai ve diğer küçük makineler, pompalar, değirmen donanımı üretecek büyük bir fabrika kuruldu. Savaş öncesinde sanayi yerleşimleri kuramayan Almanlar, savaş esnasında endüstri alanları kurmak için olanaklar bulmuşlardı.¹⁶⁰ Fabrikanın açılışını bizzat Harbiye Nazırı Enver Paşa yapmıştı. Enver Paşa fabrikanın açılışını yapmakla kalmamış aynı zamanda döneminin en önemli milli yatırımlarından olan bu fabrikaya 20 hisse ile hissedar olmuştu.¹⁶¹ Açıldığında fabrikada 400 işçi ve darüleytamlarda okuyan 50 talebe çalışmaktaydı.¹⁶²

7 Temmuz 1915 tarihinde Adapazarı'nda her çeşit araba, ahşap ve demir mamulleri ile mobilya imal edecek bir fabrika için gereken tüm altyapı malzemeleri tedarik edilmiş ve sadece fabrikanın inşası kalmıştı.¹⁶³ Bakanlar kurulu kararıyla Çark Suyu kenarında kurulan fabrikaya gereken hammadde İnegöl ve Aksu ormanlarından bedeli karşılığında karşılanacaktı.¹⁶⁴

159 1968 Adres Kitabı, s.14

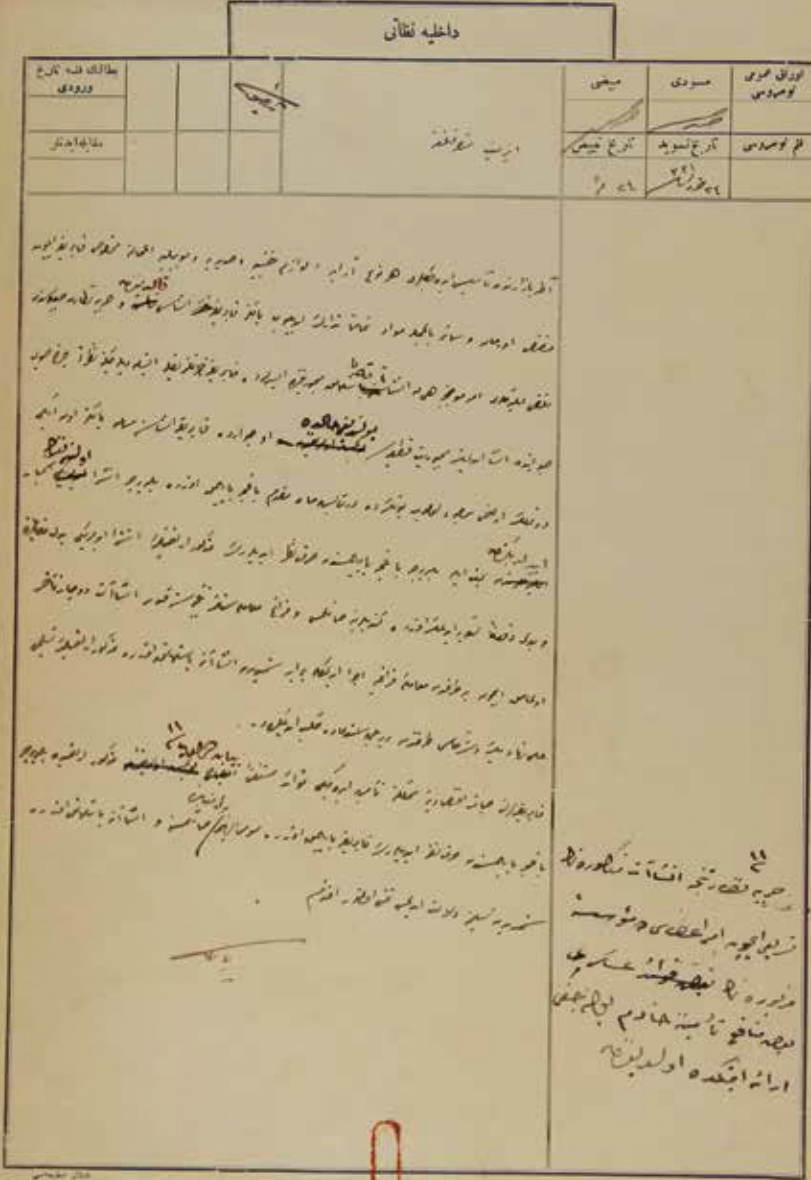
160 Yaşar Bülbül, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Özel Girişimcilik Yönelik Devlet Politikaları*, İstanbul, 2010, s.30

161 Resmi Gazete, 2 Şubat 1937, Sayı 3523, s.7622

162 Harb Mecmuası, Yıl:1, Sayı:14, Teşrinisani 1332, s.212

163 BOA, DH. UMVM., 97/28-3

164 BOA. MV. 203/89

Adapazarı Ahşap ve Demir malzeme İmalathanesi Osmanlı Anonim Şirketi nizamnamesinin birinci maddesi şöyleydi: “Adapazarı’nda tesis kılınan fabrikada ali-ül umum ahşap, demir malzeme imaliyle iştilgal, orman ağaçları mübayaa(satın alma) ve iltizam ve kereste furuhtu(satış). Hükümet-i seniyye için levazimat taahhüt eylemek ve iş bu muamelata doğrudan doğruya veyahut bilvasita müteallik olan bilcümle teşebbüsat-ı sanaiye ve ticariyye dair hususatı icra etmek borsa muamelatıyla iştilgal etmemek üzere zirde imzası muharrer tebaa-ı Devlet-i Aliyyeden Nihadin Caninden tertip ve ihracı ber-vech ani kararlaştırılan hisseler ashabı beyninde şerait atıye dairesinde bir Osmanlı Anonim Şirketi teşkil kılınmıştır.”¹⁶⁵

Enver Paşa'nın açılış esnasında fabrikanın anonim şirkete dönüştürülmesi önerisi kurucular tarafından derhal benimsenmiş, bunun üzerine Harbiye Nezareti ile kurucu şirket arasında bir mukavele yapılmıştı. 14 Nisan 1917 tarihinde fabrika şirkete dönüştürülmüştü.¹⁶⁶ Şirketin kuruluş amacı Adapazarı'nda bir fabrika inşasıyla ahşap ve demir malzeme üretmek, orman satın almak ve işletmek ve bu işlerle ilgili sınai ve ticari girişimlerde bulunmaktır. Yönetim merkezi İstanbul'da bulunan şirketin kurucusu Nihat Bey'dir.

Diğer illerde şube açma yetkisine haizdir. Şirketin süresi 30 yıldır. Sermayesi her biri 20 Osmanlı lirası değerinde isme yazılı 4.200 hisseye bölünmüş 84.000 liradır.¹⁶⁷ Hisse senetleri yalnızca Osmanlı vatandaşlarına aittir.¹⁶⁸

I. Dünya Savaşı'nda 1916'da büyük bir tesis olarak kurulan ve orduya nakliye arabası ve tüfek parçaları hazırlayan “Araba Fabrikası”nın, Adapazarı sanayi tarihinde önemli yeri vardır.

165 Adapazarı Ahşap ve Demir Malzeme İmalathanesi Osmanlı Anonim Şirketi nizamname-i Dahilisi, Tanin Matbaası, Dersaadet, 1333, s.3

166 BOA. MV. 247/5

167 BOA. A. DVN. MKL. 62/21-3

168 Ramazan Balcı-İsmail Sırma, Ticaret ve Ziraat Nezareti Memalik-i Osmaniye'de Osmanlı Anonim Şirketleri, İTO yay., İstanbul, 2012, s.92-93

Cumhuriyet döneminde “Demir-Tahta Fabrikası” (DA-TA) adını alan ve istasyonun batısındaki bu fabrika (bugünkü Zirai Donatım Kurumu), eskiden sergilere katılacak kadar kaliteli imalat yapıyordu.¹⁶⁹

Türkiye Zirai Donatım Kurumu Ziraat Aletleri ve Makineleri Fabrikası (SATSO Arşivi)

Şirket Sanayi ve Maadin Bankası ile Ziraat Bankası'na borçlanmış ve bu yüzden 1933 yılında satışa çıkarılmıştır. Adapazarı Türk Ticaret Bankası tarafından 151.000 lira bedelle satın alınan fabrika, demir ve tahta üzerine iş yapmış, maden kömürü sobaları, pulluklar, ziraat aletleri, en ince mobilyalar, sıhhiye ve nakliye arabaları ve diğer harp malzemesi imal etmiştir. 1939 yılı Ocak ayında Etibank, Ziraat Bankası ve T. Ticaret Bankası müştereken 700.000 lira sermaye koyarak Demir ve Tahta Fabrikaları Türk Anonim Şirketi veya sadece DETA adı ile bir işletme kurmuşlardır. Fakat buna rağmen istenilen randıman alınamamıştır.¹⁷⁰

1943 depreminde tamamen yıkılan bu fabrikanın enkazını TZDK, 22 Kasım 1944 tarihinde Türk Ticaret Bankası'ndan 400 bin liraya satın almış ve “Ziraat Aletleri ve Makineleri Müessesesi” haline getirmiştir. Daha sonra Atatürk Orman Çiftliği'ndeki pulluk fabrikası sökülerek Adapazarı'na getirilmiş ve hayvan pullukları üretimine geçmiştir.¹⁷¹

Fabrikanın 450 KVV'lık termik santralinde 3 adet Lokomobil vasıtasıyla üretilen elektrik cereyanı ile fabrikanın muharrik gücü ve demir - tahta fabrikasının faaliyet yıllarında olduğu gibi, o tarihte 25.000 nüfuslu Adapazarı'nın gece ve gündüz fasilasız şehir cereyanını sağlamış ve lokomobillerde üretilen bir kısım buhar da kereste kurutulmasında kullanılmıştır. Bu santralden şehre 31 Mart 1952 tarihine kadar elektrik cereyanı verilmiş ve Etibank'ın Adapazarı trafosundan cereyan alındığı 20 Ekim 1958 tarihine kadar da fabrikanın muharrik gücü kendi santralinden temin edilmiştir. Müessese 1946-1948 yıllarında biri Adapazarı'nda ve diğeri Ankara'da iki fabrika ile faaliyette bulunmuştur.¹⁷²

Müessese hızla gelişerek traktör pullukları, treyler, at arabaları, hasat makineleri ve diğer tarım alet ve makineleri üretimine geçmiştir. Atölye binalarının sayısı hızla artmıştır.

169 Mustafa Bozdemir, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Endüstriyel Mirasımız*, İTO yay., İstanbul, 2011, s.43

170 *Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Adres Kitabı*, Işık Basımevi, Adapazarı, 1968, s.11-14

171 Bozdemir, a.g.e., s.409-410

172 *Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Adres Kitabı*, Işık Basımevi, Adapazarı, 1968, s.11-14

Daha sonra önce FORD ardından Avusturya'nın STEYR traktörlerini üretecek bu amaçla yeni bir traktör fabrikası, Adapazarı Erenler mevkiinde Başak Traktör Fabrikası kurulmuştur.¹⁷³

Mamullerin çeşitlerinin artması sebebiyle 7 milyonluk sermayenin kifayetsizliği idrak olunarak 1960 yılında müessesenin sermayesi 15 milyon liraya çıkarılmıştır.

1962 yılında traktör montajı ve bir kısım parçalarının yapılmasına ve ayrıca traktörle birlikte kullanılan takma traktör pulluklarının imaline başlanmıştır. Traktör ve ekipmanlarının yapılması ile artan iş hacmine karşılık bina, makine ve tesislerin mevcudu yeterli olmadığından 5 Yıllık Kalkınma Plânı gereğince 10.382.290 liralık tahsisattan 1965 yılı Mart ayı sonuna kadar, 3.790.249.67 liralık Bina, 3.687.105 liralık Makine, 1.303.559.02 liralık tesisat ve teçhizat olmak üzere 8.780.913.69 liralık yatırım tahakkuk ettirilmiş ve işletmeye açılmıştır. Yatırımdan evvelki 1962 yılının fiili imalât kapasitesi 14.114.865 liraya karşılık yatırımdan sonra 1964 yılı sonunda tahakkuk eden fiili imalât kapasitesi 23.221.491 liraya yükselmiştir.¹⁷⁴

Adapazarı Ordudonatım Ağır Bakım Tamir Fabrikası

Fabrika 1943 yılından beri hizmet vermektedir¹⁷⁵ Sakarya İlinin Sanayi Bölgesi içerisinde sessiz sedasız çalışmalar yapan fabrika Askerî bir müessese olması dolay isiyile imkân ve kabiliyetleri herkes tarafından pek bilinmeyen bir müessesedir. Askerî Komutanlığın elinde sivil ve askerî işçi ve personele sahip olan bu teşkilât İlimizde büyük bir endüstriyel kıymettir. Elindeki modern imkânları kalifiye elemanlarla bağdaştırmayı mükemmelen başarmasını bilmiş olması onun için iftihar edilecek bir hususiyettir.

Fabrika, modern tezgâhlara sahip çarkhanesi, büyük kapasitede işler dökülebilen dökümhanesi, her türlü teknik imkâna sahip araç onarım ve yenileştirme atölyeleri ve bunlara bağlı diğer boya vs. atölyeleri ile kaliteli iş yapacak durumdadır.

Dış hizmetlerin en mühimlerinden biri; bu gün piyasada o kapasitede ve modernlikte mevcudu olmayan kurtarma teşkilâtı ile birçok müesseselerin yükleme işlerini, karayolları ve şehir trafiğine yardımcı olmak bakımından araç kurtarma işi yapmakta, yerli ve yabancı turistlerin yardımlarına koşmaktadır.¹⁷⁶

Bu bakımdan tereddütsüzce kapısını açıp iş ve yardım dileğinde bulunulabilecek, ordu hizmetlerini aksatmamak şartı ile her hususta yardımcı olabilecek bir müessesedir¹⁷⁷

173 Bozdemir, a.g.e., s.409-410

174 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Adres Kitabı, Işık Basımevi, Adapazarı, 1968, s.11-14

175 Rifat Gökçen, Sakarya ve Marmara Bölgesi, Özyürek Yayınları, İstanbul 1997, s.22

176 1968 Adres Kitabı, s.15

177 1968 Adres Kitabı, s.16

Abdurrahman Tezemir- Kösele Fabrikası

Abdurrahman Tezemir Kösele Fabrikası 1945-46 yıllarında Erenler, Tabakhaneler mevkiinde kurulmuş, senede 447.150 Kg. ham deri işleyebilen kapasitede olan bu Fabrika 1963 yılında faaliyetini tatil ederek İstanbul'a nakil olunmuştur.

Adapazarı Demiryol (Vagon) Fabrikası

3 Ekim 1947'de Ulaştırma Bakanı Şükrü Koçak tarafından temeli atılan Adapazarı Demiryol Fabrikası¹⁷⁸ 25 Ekim 1951 tarihinde Vagon Atölyesi adı ile işletmeye açılmıştır¹⁷⁹ Fabrikanın kuruluş gayesi; T.C D.D. İşletmesi ile diğer müesseselere ait her nevi vagonların plânlı ve hasar tamirlerinin yapılması ve bu tamiratta lüzumlu bazı yedek parçaların imali olmakla beraber, imalât fazla gelişmiş ve 1961 yılında ilk defa PTT İdaresine 10 adet bujili posta vagonu imal edilmiştir.

3 Ekim 1946 Vagon Fabrikası Temel Atma Töreni

İzzet Şükrü Enez, Fabrika temel atma töreninde konuşma yaparken.

178 Cumhuriyet, 4 Ekim 1947, s.1

179 Dünya Ekonomi Politika, Sakarya Bölge Raporu 16, 19 Temmuz 1988, s.6

Beş yıllık (1963-1967) plânda bu fabrikada idaremizin ihtiyacı bulunan yolcu vagonlarının da imalleri ön görülmüş ve yılda 50 vagon imali plânlanmıştır. Fabrika binalarının tevsi, vinçlerinin, tesisatının ve tezgâhlarının takviyesi için 19.200.000 lira yatırım yapılmıştır.

Fabrikanın mevcut yıllık tamir kapasitesi 12000 adet yolcu ve 6000 yük vagonudur. Bu tamir kapasitesine yukarıda bildirilen yatırımların sonunda 50 adet muhtelif tip yolcu vagonu imali kapasitesi kazanılmıştır.

Fabrikada imal edilen yolcu vagonları ve maliyetleri:

SENESİ	ADET	MALİYET (TL)
1965	25	12.865.544
1966	26	13.952.389
1967	48	25.700.248

Ufak birkaç teçhizatın tamamlanması, kadro ilâvesi ve fazla vardiya yapılmak suretiyle fabrikanın yolcu vagonu imal kapasitesinin talep olduğu takdirde 1968 yılında 100 adede çıkarılması mümkündür. Fabrikada çirak yetiştirilmekte olup 320 çirak kadrosu mevcuttur. Fabrikada mühendis, teknik eleman, memur ve işçi olarak 2590 kişi çalışmaktadır.

Fabrika sahasının 36.000 m² si fabrika binalarının kapalı kısımlarına aittir. 316.000 m² si fabrika ihata duvarları sahası, 196.000 m² si fabrika lojmanları sahası ve 790.000 m² si de istimlak sahasıdır.

Vagonların imalleri için kullanılan malzemenin üstün çoğunluğu yerlidir. İthal edilen malzemenin dış para bedeli vagon maliyetinin ancak % 6'sı kadardır.

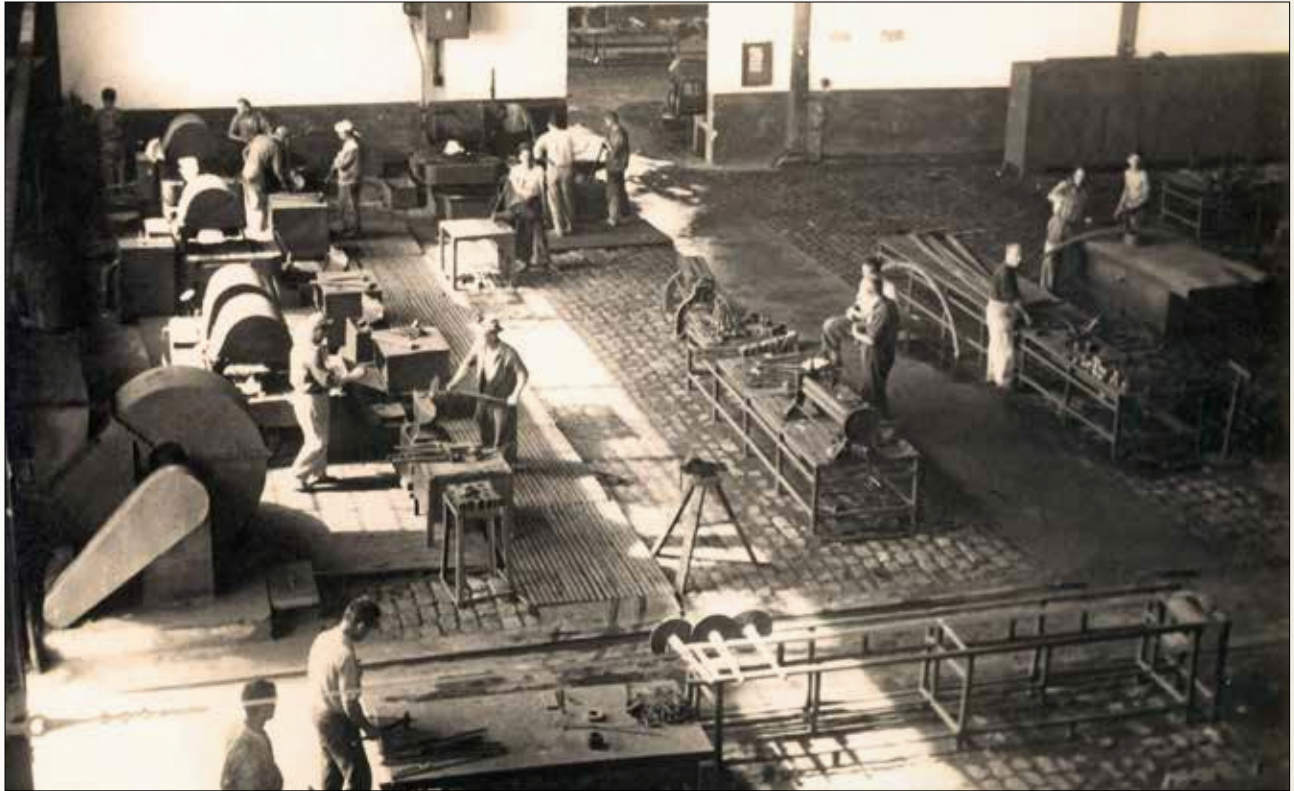
İmalât millî ekonomiye direkt olarak faydalı olduğu gibi yan sanayinin gelişmesine de yardımcı olmaktadır.

Fabrika, normal imalâtı ile yılda 30 milyon TL döviz tasarrufu sağlamaktaydı.

ANHAAT VOICII VAGON İMALATI YAN DIIVAR MONTAJI

Vagon Fabrikası'nda çalışan işçiler

Adapazarı Şeker Fabrikası

12 Aralık 1951 tarihinde merkezi Ankara olmak üzere Adapazarı Şeker Fabrikası Türk Anonim Ortaklığı'nın kurulmasına izin verilmişti¹⁸⁰ Adapazarı Şeker Fabrikası'nın temeli ise 12 Eylül 1952 tarihinde atılmıştır¹⁸¹ İnşaatı 378 günde tamamlanarak 24 Eylül 1953 tarihinde işletmeye açılmıştır¹⁸² 1953 yılında inşası tamamlanarak ilk tecrübe kampanyasını idrak eden ve kuruluşta günlük pancar işleme kapasitesi 2000 ton olan bölgemiz Şeker Fabrikası, İzmit, Adapazarı, Akyazı, Düzce ve Alifuatpaşa tarım sahalarında hizmet veren ve çiftçisinin çalışkanlığı sayesinde artan mahsule cevap verebilmek için 1961 yılında 3000 ton kapasiteye arttırılmış bulunmaktadır. O tarihten 1968'e her yıl ortalama 300.000 ton pancar işleyerek 35.000-40.000 ton şeker üretilmektedir. 100.000 ilâ 120.000 dekar ekim sahası üzerinden 12.000-13.000 pancar çiftçisi,

daha doğrusu çiftçi ailesi ile el ele bir aile topluluğu zihniyeti içinde çalışmaktadır. Bu müessesenin yalnız ziraat sahada insan gücünü değerlendiren etkileri ve her yıl 40.000.000-50.000.000 TL tutarında ödediği mahsul bedeli değil, aynı zamanda işyeri olarak bölgemizde kalkındırıcı iktisadî tesirleri seneden seneye artan bir tempo ile kendini hissettiren mühim sanayi kollarından biridir.

Sosyal hizmet anlamında bu fabrika, şehre pek çok değer kazandırmıştır. Bunlar, yetişmekte olan öğrenciler için en ideal manada inşa ettirerek bölgeye kazandırdığı 14 sınıflı bir ilkokulu, günün durmadan ilerleyen teknik şartları içinde yetişmek üzere her yıl köylerden getirilip fabrika merkezinde gerek atölyeler, gerek numune çiftliğinde kursa tabi tutulan ve yarının pancar çiftçisi olacak öğrencilerle Müesseseyi kucaklaştırma çabaları, iş yerinde oluşturulan işçi, kurs ve seminerleri ve Pancar Ekicileri İstihsâl Kooperatifi bünyesinde toplanan bilimum çiftçilerini teknik yönden maddî ve manevî destek oluş gayretleri başta sayılabilecek hususlardan bazılarıdır.¹⁸³

180 BCA. 30.18.1.2/127.90.16

181 Hürsöz, 10 Eylül 1952, Yıl 3, Sayı 617, s.1

182 Haşmet Başar, *Adapazarı Şeker Fabrikası ve Sakarya Bölgesindeki İktisadi ve Sosyal Tesirleri*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1972, s.10

183 1968 Adres Kitabı, s.17

1949, Adapazararı Heyeti Şeker Fabrikası'nın Adapazarı'nda kurulması için Ankara'da. Belediye Başk. İzzet Şükri Enez, Hasan Erman, Reşat Keremoğlu, Nushet Yeğîn, Dr. Kadri Kalfaoğlu, Osman Erkaya, İsmet İnönü ve Bşk. Yrd. Prof. Nihat Erim.

U.S. Royal Lâstik Fabrikası Türk Anonim Şirketi

Türk ve Amerikan sermayesiyle Adapazarı'nda kurulacak U.S. Royal Oto Lastik Fabrikası'nın temeli 3 Mart 1962'de parlak bir merasimle atıldı.¹⁸⁴ Türk ve Amerikan sermayesiyle Adapazarı'nda kurulması kararlaştırılan U.S. Royal Oto Lastik Fabrikasının temeli saat 15'te fabrikanın kurulacağı civardaki sahada tertip edilen parlak bir törenle atılmıştı. Törende Sakarya Valisi ve Belediye Reisi Sedat Kirtetepe, Ticaret ve Sanayi Bakanı Cihat İren ile Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Lebib Kökçü ve kalabalık bir halk topluluğu hazır bulunmuşlardı.¹⁸⁵

Temeli atılan oto lastik fabrikası için ticaret ve sanayi odasında bir toplantı yapılmıştı. Toplantı da 27 Mayıs inkılâbının ilk Ticaret Bakanı Dr. Cihat İren ile fabrikanın idare müdürü ve fabrikayı kuracak Amerikan firması temsilcisi bulunmuştu. Fabrika 77 milyon lira sermayeli olmuş ve yılda 350 bin muhtelif lastik imal ederek ve 1964'de faaliyete geçmişti. U.S. Royal Amerikan Şirketinin iştirakiyle yapılmış fabrikanın idare merkezi İstanbul'da olmuştu.¹⁸⁶

Yılda 350.000 iç-dış otomobil ve kamyon lâstiği üretebilecek kapasitede inşa edilen ve halen yılda 190.000 iç-dış lâstik ve takriben 200 ton sırt geçirme malzemesi imal gücü ile 1964 yılı başında çalışmaya başlayan U.S. Royal Lâstik Fabrikası'nın üretimi Türkiye'nin yıllık piyasa ihtiyacının 1/3'nden fazlasını karşılayacaktı.

U.S. Royal Lâstik T.A.Ş.'nin sermayesi 45.000.000 TL'dir. Bunun % 60'ı Amerikan U.S. Rubber Şirketi, %40'ı Türk sermayedarları tarafından temin edilmiştir. Türk sermayesinin %25'i özel şahısların, diğer % 25'i Yapı ve Kredi Bankasının ve geri kalan % 50'si Türkiye Sınâî Kalkınma Bankasıdır. Sınâî Kalkınma Bankasının 9 milyon liralık iştiraki ilerde sermaye piyasasına intikal edecektir. Bu suretle Türk halkı da U.S. Royal Fabrikası hisse senetlerini alabileceklerdi.

Dünya lâstik endüstrisinin en modern makineleri ile teçhiz edilen fabrika için yapılan yatırımın toplamı 155 milyon liradır. Fabrika sahası 333.000 m²'dir. Bina sahası 14.500 m²'dir. Ana binanın uzunluğu 200, genişliği 63 metredir.

Fabrika su ihtiyacını Çark suyundan temin etmektedir. Kullanılan su miktarı dakikada 1500 litredir. Bu su kullanıldıktan sonra en modern cihazlarla arıtmaya tâbi tutulmakta ve tekrar suya akıtılmaktadır. Fabrikada dördü yabancı uzman olmak üzere 400 personel çalışmaktadır. Memlekete yardımcı sanayi, bilhassa Petro-Kimya sanayi geliştikçe, Şirket yerli ham madde kullanmayı ümit etmekteydi.

Ayrıca, fabrika gerek çalıştırdığı personel, gerek kullandığı bazı malzeme ile Sakarya bölgesinin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. U.S. Royal Lâstik Türk A.Ş.'nin memlekete sağlayacağı döviz tasarrufu yılda 6 milyon doları bulacaktır.¹⁸⁷

Adapazarı'nda yabancı sermaye ile kurulan U.S. Royal Lastik Fabrikası ATSO'ya resen kayıt edilmişti. Fabrika, birkaç yüz lira tutan aidatı vermemek için Danıştay'a dava açmıştı. Yazıhanesi İstanbul'da olduğundan İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı olduklarını gerekçe göstermişlerdi.¹⁸⁸

184 Son Dakika, 3 Mart 1962, s.1

185 Son Dakika, 6 Mart 1962, s.1

186 Son Dakika, 27 Şubat 1962, s.1

187 1968 Adres Kitabı, s.18

188 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi 15 Haziran 1967, Yıl 4, Sayı 41, s.1

1968 Yılında ATSO'ya Kayıtlı Sanayi Şirketleri

Akü Sanayi

Şehrimizde, bir adet Akü imalâthanesi olup, senede ortalama 10 işçi çalıştırmakta, 124 ton saf kurşun ve diğer lüzumlu maddeleri kullanmak suretiyle 9.000 adet akü imal edebilecek kapasitede bulunmaktadır.

Asetik Asit Sanayi

Şehrimizde mevcut bir adet asetik asit fabrikasında senede ortalama 35 işçi çalışmakta olup, 3.960 ton melas işleyerek 972 ton % 100 lük asetik asit ve 1.215 ton da % 80'lik asetik asit imal edebilecek kapasitede bulunmaktadır.

Buz Dolabı Sanayi

Şehrimizde bulunan 3 adet ticarî tip buzdolabı imalâthanesinden sadece bir tanesi faaliyette olup, senede 150 adet ticarî tip buzdolabı imal edecek kapasitede bulunmaktadır.

Bisküvi ve Çikolata Sanayi

Şehrimizde bulunan 5 adet bisküvi ve 1 çikolata imalâthanesinde senede ortalama olarak 5'er işçi çalışmakta ve 46 ton çekirdek kakao, 23 ton kakao yağı, 12 ton süt tozu ve 200 ton un kullanabilecek kapasitede bulunmaktadır.

Cam Eşya Sanayi

Şehrimizde mevcut bir adet cam imalâthanesinde senede ortalama 10 işçi çalışmakta olup, muhtelif ebatta cam kavanoz, sürahi ve tabak imal etmektedir.

Çivi Sanayi

Şehrimizde mevcut bir çivi fabrikasında senede ortalama 50 işçi çalışmakta, 1.538 ton filmşin, 2.635 ton çivi teli işleyecek kapasitede bulunmaktadır.

Deri Sanayi

Mevcut 14 vidala imalâthanesinde ortalama olarak 2 şer işçi çalışmakta olup, senelik 250 ton çiğ deri işleyecek kapasitede bulunmaktadır.¹⁸⁹

Döküm Sanayi

Mevcut 4 döküm imalâthanesinden 3'ünde senede ortalama üçer işçi çalışmakta olup, 50 ton pik dökecek kapasitede bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi oto kampanası imalâtı yapmakta olup, 15 işçi çalıştırmakta ve senelik 1.135 ton pik harcayacak kapasitede bulunmaktadır.

Ekmek Sanayi

Odamıza kayıtlı 22 adet ekmek imalâthanesi bulunmaktadır. Ortalama 5'er işçi çalıştırmakta olup, senelik 8.000 ton un işleyebilecek kapasitede bulunmaktadır.

Portatif Ev Sanayi

Mevcut bir portatif ev imalâthanesinde senede ortalama 10 işçi çalışmakta olup, 20-25 portatif ev imal edecek kapasitede bulunmaktadır.

189 1968 Adres Kitabı, s.19

Fındık Kırma Sanayi

Vilâyetimiz dahilinde 3 fındık kırma makinesinde senede ortalama 4 er işçi çalışmakta olup 1.705 ton fındık kıracak kapasitede bulunmaktadır.

Gazoz Sanayi

Odamıza kayıtlı 4 gazoz imalâthanesi bulunmaktadır. Ortalama 3'er işçi çalıştırmakta olup, senelik 500.000 şişe gazoz imal edebilecek kapasitede bulunmaktadırlar.

Kauçuk Sanayi

Şehrimizde mevcut bir rejenere kauçuk fabrikasında senede ortalama 25 işçi çalışmakta olup, senede 255 ton kauçuk işleyebilecek kapasitede bulunmaktadır.¹⁹⁰

Karasör Sanayi

Odamıza kayıtlı iki karasör imalâthanesinde senede ortalama 5'er işçi çalışmakta olup, senelik 20-25 adet karasör imal edebilecek kapasitede bulunmaktadırlar.

Ağaç Sanayi

Vilâyetimiz dahilinde 250'yi aşkın keresteci, kereste imalâtçısı ve bıçkıhane mevcut olup, ortalama 3'er işçi çalıştırmakta olup, Sakarya'nın iktisadiyatında mühim rol oynayan tesisler haline gelmiş bulunmaktadırlar.

İtriyat ve Parfümeri

Odamıza kayıtlı 11 kolonya imalâthanesi mevcut olup, senelik 20 ton ispiroto işleyebilecek kapasitede bulunmaktadırlar.

Kürdan Mandal Sanayi

Şehrimizde mevcut bir mandal ve kürdan imalâthanesinde senede ortalama 28 işçi çalışmakta olup, senelik 800 ton odun ve 30 ton tel işleyecek kapasitede bulunmaktadır.

Matbaalar

Odamıza kayıtlı 15 matbaa mevcut olup, senede ortalama 3'er işçi çalıştırmakta ve senelik 100 tonun üzerinde kâğıt işleyebilecek kapasitede bulunmaktadır.

Nişasta ve Glikoz Sanayi

Şehrimizde mevcut 3 adet nişasta ve glikoz fabrikasında senede toplam 300 işçi çalışmakta olup, mezkûr fabrikalar 16.900 ton mısır ve 4350 ton patates işleyebilecek kapasitede bulunmaktadırlar.

29 Ekim 1958 tarihinde, bu fabrikalardan Adapazarı'ndaki Zafer Glikoz, Nişasta ve Dekstrin fabrikalarının seferberlikte kapanmasının genel hayatı etkileyecek olan fabrikalar arasına alınmıştı.¹⁹¹

190 1968 Adres Kitabı, s.20

191 BCA. 30.18.1.2/150.50.12

N İ Ş K O Z

Sanayi ve Ticaret Türk Anonim Şirketi

Sermaye: 2.500.000 T.L.

İhtiyatı : 4.250.000 T.L.

İTİNALI İMALÂTI VE YÜKSEK VASIFTAKİ MAMULLERİNİ
İFTİHARLA TAKDİM EDER.

Gıda ve Dokuma Sanayii İhtiyaçları İçin:
GLİKOZ, NİŞASTA ve Patates NİŞASTASI

Ambalâj Sanayii ve Kola Müstehliki İçin:
DÖRT NEVİ DEKSTRİN

NATÜREL MISIR ÖZÜ YAĞI

Proteinli Mısır Kepeği — Saf Protein — Yağlı Öz Küşesi

Telgraf Adresi : NİŞKOZ   Telefon : 27 26 — 1474

A D A P A Z A R I

1968 yılı Nişkoz Fabrika reklamı

Nebati Yağ Sanayi

Şehrimizde mevcut 2 nebati yağ (Ayçiçeği) imalâthanesinde senede toplam 50 işçi çalışmakta olup, senede 5.600 ton ayçiçeği işleyebilecek kapasitede bulunmaktadır.¹⁹²

Sabun Sanayi

Odamıza kayıtlı 13 sabun imalâthanesi mevcut olup, senede ortalama 5'er işçi çalıştırmaktadırlar. Ve yine senede 9.976.205 kg. sabun imal edebilecek kapasitede bulunmaktadır.

Sandalye ve Koltuk Sanayi

Odamıza kayıtlı 35 adet sandalye ve koltuk imalâthanesi bulunmakta olup, senede ortalama 3'er işçi çalıştırmakta ve kereste sanayinde olduğu gibi Sakarya Vilâyet İktisadî durumunda mühim rol oynamaktadırlar.

192 1968 Adres Kitabı, s.21

Süpürge İmalâthaneleri

Odamıza kayıtlı 8 süpürge imalâthanesinde senede ortalama 2'şer işçi çalışmakta olup, senede 500.000 adet süpürge imal edebilecek kapasitede bulunmaktadır.

Sütlü Mamuller Sanayi

Odamıza kayıtlı 6 firmada senede ortalama 3'er işçi çalışmakta olup, senede 500 ton pas-törize süt, 20 ton krema, 70 ton beyaz peynir ve 500 ton yoğurt imal edebilecek kapasitede bulunmaktadır.

Sucuk İmalâthaneleri

Odamıza kayıtlı 5 sucuk imalâthanesinde senede ortalama 3'er işçi çalışmakta olup, senelik 150 ton sucuk imal edebilecek kapasitede bulunmaktadır.

Kiremit ve Tuğla Sanayi

Şehrimizde mevcut 5 kiremit ve tuğla fabrikasında senede ortalama 190 işçi çalışmakta olup, senelik 3.500.000 adet kiremit ve 2.000.000 adet tuğla imal edebilecek kapasitede bulunmaktadır.

Şekerleme ve Helva Sanayi

Vilâyetimiz dâhilinde bulunan 18 adet şekerleme ve helva imalathanesinde senede ortalama 4'er işçi çalışmakta olup, senelik 300 ton tahin helvası, 300 ton şekerleme, 200 ton lokum, 80 ton reçel imal edebilecek kapasitede bulunmaktadır.

Tahin ve Susam İmalâthaneleri

Odamızda mevcut 1 susam ve tahin imalâthanesinde senede 8 işçi çalışmakta olup, senede 53 ton simit susamı ve 160 ton tahin imal edebilecek kapasitede bulunmaktadır.

Tuz İmalâthaneleri

Odamıza kayıtlı 2 tuz imalâthanesinde ortalama 3'er işçi çalışmakta olup, senede 300 ton sofralık tuz imal edebilecek kapasitede bulunmaktadır.

Un Sanayi

Şehrimizde mevcut 1 un fabrikasında senede 45 işçi çalışmakta olup, senelik 15.000 ton buğday öğütebilecek kapasitede bulunmaktadır.

Vurucu Kol ve Mekik

Şehrimizde mevcut bir adet vurucu kol ve mekik imalâthanesinde 7 işçi çalışmakta olup, Türkiye dahilindeki mensucat sanayinde kullanılan vurucu kol ve mekikleri imal etmektedir. Senede 100.000 adet vurucu kol imal edebilecek kapasitede bulunmaktadır.

Bunlardan başka bir adet balık yemi, 3 adet briket büz, 1 adet plâstikten deniz oyuncuğu, 1 adet elbise askısı, 2 parke, 1 sirke ve 6 soğuk demir imalâthaneleri mevcut olup, bu imalâthaneler şehrimiz dahilinde küçük çapta çalışmaktadırlar.¹⁹³

193 1968 Adres Kitabı, s.22-23

TÜRK TİCARET BANKASI A. Ş .

Kuruluşu: 1913

**Adapazarlıların kurduğu en büyük şirket,
Türkiye'nin en eski millî hususi Bankası.**

1968 yılında Türk Ticaret Bankası reklamı

Adapazarı'nda Şeker Sıkıntısı ve ATSO(1966)

1960'lı yıllar Türkiye ekonomisinin toparlanmaya çalışıldığı yıllardı. Bu dönemde zaman zaman bazı ürünlerin temininde sıkıntılar yaşanıyordu.

1966 yılında Adapazarı Şeker Fabrikası depolarında 1500 ton şeker kaldığından ATSO olarak Valilik kanalı ile Şeker Fabrikası'na müracaat edilmişti. Fabrikanın bütün külfetini şehir sakinlerinin çektiğini bu nedenle de 1.500 ton şekeri yeni sezona kadar diğer vilayetlere satmayarak Sakarya'nın tüccarları emrine ayırmalarının lazım geldiğini aksi halde halkın şeker sıkıntısı çekmese dahi nakliye masrafları dolayısıyla şekerin kilosu 5 kuruş fazla olacağını bildirmişlerdi. Maalesef 1.500 ton şeker Sakarya vilayeti emrine ayırılmadığından şehrin ihtiyacı olan şekeri tüccarlar Eskişehir'den getirtmeye başlamışlardı.

Bu durum üzerine ATSO yetkilileri belediye başkanlığına müracaat ederek şekerin kilosuna zam istemişti.¹⁹⁴

¹⁹⁴ Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Temmuz 1966, Yıl: 3, Sayı: 30, s.1

1967 Depreminde ATSO

22 Temmuz 1967 tarihinde yerel saatle 18:57'de gerçekleşen 7.1 şiddetindeki depremden Adapazarı oldukça etkilenmişti. 89 kişinin öldüğü depremde, 400'den fazla insan yaralanmış ve 3000 konut ve işyeri de ya yıkılmış, ya da ağır hasarlı bulunuyordu. Bu deprem, Adapazarı'nda Cumhuriyet döneminde meydana gelen en önemli felaketlerden birisi olarak yer almıştır¹⁹⁵ Adapazarı, merkez ilçesinin birçok mahallesinde örneğin, Şeker mahallesi ve çevresinde, Yeni Cami kesiminde ayakta kalan evlerin % 80'i oturulmayacak haldeydi¹⁹⁶

Yaşanan bu depremden doğal olarak Oda ve üyeleri de etkilenmişlerdi. Depremin birinci günü halk gıda maddelerinin temini bakımından dükkanlara koşmak suretiyle lüzumsuz bir izdihama sebep olmuştu. Oysa tüccar ve esnaf, seyyar satıcılar, pazarcılar da maddi ve manevi zarara uğradıklarından mallarının satışını bırakıp yıkılan ve hasar gören evlerini tamir için kendi işleri ile meşgul olmuşlardır. Bu arada mallarının yağma olmaması için de her türlü tedbirlerini almakta gecikmemişlerdi. Piyasada ihtiyaç duyulan bazı gıda maddelerinin bulunmaması bu sebeplerden ileri gelmişti. Yine bu sebepten olacak ki suni bir fiyat artışı da görülmüştü. Fiyat artışları bilhassa inşaat ustaları ile kalifiye işçilerin gündeliklerinde özellikle kendini hissettirmiştir. Bunun nedeni depremde çok sayıda binanın hasara uğraması ile iş hacminin aniden yoğun bir hal almasından dolayıdır. Diğer ihtiyaç maddelerinde ise Adapazarı belediyesinin ve diğer ilgililerin yerinde müdahale ve gayretleri sonucunda herhangi bir karaborsacılık olayı meydana gelmemiştir.¹⁹⁷

ATSO, depremden etkilenen şehrimiz ve üyeleri için azami çaba sarf etmiştir. 24 Temmuz 1967 pazartesi günü sabahı acele toplanan ATSO Yönetim Kurulu tüccar ve sanayicilerin sorunlarını ele alarak faaliyete geçmiş bulunuyordu. Depremin getirdiği sorun çoktu ve acil olanlar ilk etapta ele alınmalıydı. Öyle de oldu.

Vergiler ve sosyal sigorta primlerinin ertelenmesi, banka kredilerinin arttırılması, banka borçları protesto edilmeksizin ertelenmesi, zarar gören sanayiciye kredi verilmesi öncelikli işler arasındaydı. Yine Odalar Birliğine ve bütün Odalar nezdinde, zarar görenlere yardım kampanyası açmak ele alınacak sorunlardandı. ATSO Yönetim Kurulu bu sorunları ele almıştı.

ATSO tarafından maliye bakanlığına vergilerin ertelenmesi için yıldırım telgrafı çekilmişti. Çalışma bakanlığına sosyal sigorta primlerinin ertelenmesi için de yıldırım telgrafı çekilmişti. Ticaret bakanlığına çekilen yıldırım telgrafında ise banka kredileri, borç senetlerinin protesto edilmeksizin ertelenmesi istenmişti. Dönemin başbakanı olan Süleyman Demirel'den de bu isteklerin desteklenmesi ve zarar gören tüccar ve sanayiciye hükümetçe yardım yapılması yine yıldırım telgrafı ile istenmişti. Bütün bu çalışmaların ihtiva ettiği önemli isteklerin bakanlıklardan ve hükümetten takibi ve yardım kampanyası açılması da Odalar Birliğine yıldırım telgrafı ile aynı gün bildirilmiş bulunuyordu.¹⁹⁸

195 Türker Eroğlu, *Sakarya ve Deprem*, Sakarya Valiliği Deprem serisi:1, Sakarya, 2000, s.50; Yurt Ansiklopedisi, c. IX, s. 6465

196 Millet Meclisi B : 148, 26 .7 .1967, O : 1, s.639

197 Sakarya Eğitim Araçları Merkezi, 1923 1943 1957 1967 Sakarya Depremleri, Işık Basımevi, Adapazarı, 1967, s.46-47

198 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Ağustos 1967, Yıl:4, Sayı: 43, s.1

Ayrıca şehir hoparlöründen halka yapılan duyuruda zarar gören tüccar ve sanayicinin zararlarını liste halinde vergi yönünden vergi dairelerine bildirmelerinin lüzumlu olduğu hatırlanmıştı.¹⁹⁹

Odalar Birliği'nin ATSO'nun girişimleri üzerine 29 Ağustos 1967 tarihli cevabi yazısı şöyleydi:

“Müessif deprem felaketi karşısında fevkalade mutazarrır bir duruma düşen ilimiz tüccar ve sanayicilerinin bankalar nezdindeki kredilerinin arttırılması, kredisi bulunmayan tüccar ve sanayiye yeni kredi imkanlarının sağlanması hususunda birliğimizce zamanında bankalarımız genel müdürlükleri nezdinde gerekli teşebbüste bulunulmuştur.

Bu arada bankalarımızdan alınan cevaplarda depremden zarar gören tüccar ve sanayicilerin bankalarla olan münasebetleri ile ticari itibarlarının sarsıntıya uğramamasını teminen kredilerine icab eden kolaylıkların gösterilmesi ve kredilerinin arttırılması veya kredisi bulunmayan firmalara yeni kredi imkanları sağlanması konusunda şubelerine gerekli talimatın verildiği öğrenilmiştir.

Keyfiyetten bilgi edinilmesini rica eder müessif deprem felaketi karşısında duyduğumuz büyük kederi bir kere daha teyid ederiz.”²⁰⁰

1967 Depreminde Adapazarı'nda enkaz kaldırma çalışmaları

199 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Ağustos 1967, Yıl:4, Sayı: 43, s.1

200 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Eylül 1967, Yıl:4, Sayı: 44, s.1

Oda Yönetim Kurulu teşebbüsü ile deprem dolayısıyla bütün oda ve borsalara yardım kampanyasına katılmaları hakkında yapılan çağrıya karşılık 15 Ağustos 1967 tarihine kadar aşağıda yazılı Oda ve Borsalardan karşılarında gönderilen yardımlar sağlanmıştır.

Bursa Ticaret ve Sanayi Odası	40.000 TL (İl emrine)
Çorum Ticaret ve Sanayi Odası	2.500 TL (İl emrine)
Konya Ticaret ve Sanayi Odası	2.500 TL (İl emrine)
Ordu Ticaret ve Sanayi Odası	1.000 TL (İl emrine)
Ünye Ticaret ve Sanayi Odası	500 TL (İl emrine)
İzmir Ticaret Odası	10.000 TL (İl emrine)
İzmir Ticaret Borsası	5.000 TL (İl emrine)
Bursa Ticaret Borsası	1.000 TL (Oda Emrine)

Bu zorlu günlerde en büyük yardımı Bursa Ticaret ve Sanayi Odası 40.000 TL ile yapmıştı²⁰¹ İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası da 1967 de Adapazarı deprem bölgesine yardım yapmıştı²⁰²

İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Cumhuriyetin ilânını müteakip, Kızılay Derneği, Darülaceze, Ticaret Okulları, Askeri Maluller Cemiyeti gibi çok çeşitli hayır ve eğitim kurumlarına her yıl bütçesine konan ödeneklerle yardımda bulunmuştur. Hayır cemiyetlerine yapılan yardımlar günümüze kadar devam ederken, bir yandan da zaman zaman ortaya çıkan sel felâketleri, depremler, yangınlar vs. gibi afetlerden zarar görenlere derhal her türlü yardımın yapılması bir görev olarak kabul edilmiştir. Bu konudaki girişimlere 1967 de Adapazarı deprem bölgesi felaketzedelerine yardım, örnek verilebilir.²⁰³

Deprem dolayısıyla vergi ödeme süresinin üç ay uzatılmasına dair Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü'nün 1 Eylül 1967 tarih ve 24423-115-253/36028 sayılı emirlerinin bir sureti Sakarya Defterdarlığı'nın 12 Eylül 1967 tarih ve 96/1967-5451 sayılı yazıları ile Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'na göndermişti. Emre göre vergi ödeme süresi 22 Ekim 1967 gününde sona erecekti.²⁰⁴

Oda, maliye bakanlığı nezdinde yeniden teşebbüse geçerek gerek ikinci ve gerekse üçüncü taksitlerin ertelenmesini talep etmişti. Maliye bakanlığınca yerinde kabul edilen Oda müracaatı neticesi gerek ikinci gerekse üçüncü dönem taksitlerinin ödeme süresi 22 Ocak 1968 tarihine kadar uzatılmıştı.²⁰⁵

1966 yılı ikinci ve üçüncü taksit gelir vergilerinin olağanüstü sebeplerin devam etmesi sebebiyle yeniden ertelenmesi ile ilgili Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın yaptığı çalışmalarda Sakarya'nın Senatörü Mustafa Tıgılı yakın ilgi ve gayret göstermişti. Bu çalışmalarından dolayı Oda Başkanı Necdet Birgen Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi'nin 15 Ocak 1968 tarihli 47. sayısında teşekkür mektubu yayınlamıştı.²⁰⁶

201 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Ağustos 1967, Yıl:4, Sayı: 43, s.1

202 Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünde İstanbul Ticaret Odası, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1974, s.123

203 Cumhuriyetin 50 nci Yıldönümünde İstanbul Ticaret Odası, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1974, s.123

204 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Eylül 1967, Yıl:4, Sayı: 44, s.1

205 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Ekim 1967, Yıl:4, Sayı: 45, s.1

206 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Ocak 1968, Yıl: 4, Sayı: 47, s.1

1967 Depreminin Mani Olduğu Bir ATSO Projesi: Özel Kültür Sitesi

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası üyelerinin ve Sakarya'nın tanınmış iş adamlarının iştiraki ile Sök-Taş (Sakarya Özel Kültür- Ticaret Anonim Şirketi) unvanı ile Anonim Şirket kurulmuştu.

Şirket Sakarya'da 15 dönüm arazi üzerine kuracağı eğitim sitesinde ilk, orta ve kolej statüsünde faaliyet gösterecek ve bu kompleks içerisinde 1.000 öğrencinin eğitim görmesi sağlanacaktı.

Abdülkadir Güler, Recep Maraşoğlu, Necdet Birgen, İsmail Rençperoğlu, Salih Mersinoğlu, Adnan Turgut, Feyyaz Gür, O. Nuri Aktuna, Kematettin Manav, Bekir Sıtkı Durgun, Faruk Girişken, Mehmet Çınarlıoğlu, Mehmet Akgün, Cavit Gürarda, Cevat Alican, Turhan Merter, Mustafa Aldinç, Fahrettin Gürdrama, Hüseyin Öz drama, Ertuğrul Uruk'un katılımı ile kurulan anonim şirkete 1.000.000 lira sermayeyi ödeyeceklerdi. Mali portresi 2.500.000 lira olarak tahmin edilen Site'nin 1.500.000 lirası için bedel kıymeti 500 lira olan hisse senetleri Sakaryalıların katılımını sağlamak için satışa çıkarılmıştı.

15 Temmuz 1967 itibari ile kuruluş halinde olan şirket faaliyetleri Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi vasıtasıyla Sakaryalılara ve Oda üyelerine duyurulacaktı. Bölgemizde çok olumlu karşılanan teşebbüsün ATSO yönetimi Sakarya için bir kazanç olacağına inanılıyordu²⁰⁷

Ne var ki hiç beklenmedik bir durum bütün projeyi sekteye uğratmıştı. 22 Temmuz 1967 tarihinde vuku bulan Adapazarı depreminden bu proje de çok etkilenmişti.

ATSO Meclis Başkanı Abdülkadir GÜLER bir davette. (SATSO Arşivi)

207 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Temmuz 1967, Yıl: 4, Sayı: 42, s.1

Sakarya Öğrenci Yurdu İnşaatı (1968)

Üniversite ve yüksekokul öğrencilerinin yaşama ve öğrenim şartlarının iyileştirilmesi ve bu konudaki ihtiyaçlarının kaynak ve imkanlardan azami ölçüde faydalanılarak hızlı bir şekilde karşılanması konusunda devletin verdiği önem malumdur.

Sakarya Üniversitesi'nin çekirdeğini 1970 yılında açılan Sakarya Mühendislik ve Mimarlık Yüksekokulu oluşturmuştur²⁰⁸ Bu yüksek okulun kuruluş sürecinde Ticaret Odası'nın katkıları çok büyük olmuştur. Sakarya'da açılacak olan yüksekokul için 1968 yılından itibaren Ticaret Odası da tüm imkanlarını seferber etmişti. Okul için yeni yurt binaları yaptırılması, inşa halinde olanların ise yardımlar ile inşaatlarının tamamlanması isteniyordu. Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası bu amaçla üyelerine de duyurmak için gazetelere ilan vermiş ve meselenin derhal ve önemle ele alınabilmesi için mahalli müesseseler ve hayırsever vatandaşlardan destek istemişti.

1966-1967 yıllarında inşasına başlanan fakat maddi imkansızlıklar nedeni ile inşası bitirilemeyen Sakarya Öğrenci Yurdu inşaatı için yardımlar makbuz mukabili Ticaret Odası'nda kabul edileceği Ticaret Odası üyelerine duyurulmuştu²⁰⁹

18 Kasım 1970 tarihinde Yeni kurulan Adapazarı Yüksekokul Kurma ve Yaşatma Derneği'nin girişimleri sonucunda yardım kampanyası başlatıldı ve ilk etapta Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası 25.000 Türk lirası yardımda bulundu.²¹⁰

1969-1972 ATSO Meclis Üyeleri (SATSO Arşivi)

208 <http://www.sakarya.edu.tr/tr/icerik/157/3/tarihce> (01.04.2017)

209 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Eylül 1968, Yıl: 5, Sayı: 55, s.1

210 Şahin, a.g.e., s.255

1970'li Yıllarda ATSO

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın 9 Ağustos 1971 tarihinde yapmış olduğu bir araştırmaya göre, 5 kişilik bir ailenin temmuz ayı geçim endeksini 1378 lira 20 kuruş olarak hesaplanmıştı.²¹¹

ATSO tarafından her sene, kuruluş yıldönümünde, geleneksel hale gelen ödül törenlerinden biri 12 Kasım 1976 tarihinde yapılmıştı. 52 kuruluş yıldönümüne denk gelen bu tarihte, Sakarya'da 1975 yılında bir milyon Türk lirasının üzerinde vergi verenlere ATSO tarafından çeşitli ödüller verilmişti.²¹²

1970 yılı, 1999 depreminde yıkılan ATSO hizmet binasının temel atma töreni

211 Milliyet Gazetesi, 09.08.1971, s.9

212 Şahin, a.g.e., s.283

ATSO 1972 yılı Temmuz ayında yeni binasına geçmişti. 1975-1977 yılları arasında binanın son iki katı inşaatı da bitirilmiş ve Oda, binanın son katına geçerek hizmet vermeye devam etmişti.²¹³ 10 Ağustos 1977 tarihinde Bağ-Kur Sakarya şubesi, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın dördüncü katında faaliyete geçti.²¹⁴

28 Kasım 1979 tarihinde Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın iç yönetmeliği Resmi Gazete'de yayınlandı.²¹⁵

29 Kasım 1972 tarihinde yapılan seçimlerde Necdet Birgen, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı'na tekrar seçilmişti. Meclis başkanlığı seçiminde ise, en çok oyu Abdülkadir Güler almıştı.²¹⁶ 21 Mart 1973 tarihinde Ünör Başkan ATSO meclis başkanlığına seçildi.²¹⁷ 2 Nisan 1973'de Behçet Pektezol Oda genel sekreterliğine seçildi.²¹⁸ 1 Aralık 1973'de Yakup Bayramoğlu Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası yönetim kurulu başkanlığına seçildi. 2 Nisan 1975'te Necdet Birgen Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası yönetim kurulu başkanlığına tekrar seçildi.²¹⁹ 1 Aralık 1975'te Necmi Över meclis başkanlığına seçildi.²²⁰ 26 Kasım 1976'de ise meclis başkanlığına Necmi Över, yönetim kurulu başkanlığına da Necdet Birgen tekrar seçilmişlerdir.²²¹ 1 Aralık 1978'de Ünör Başkan, meclis başkanlığına yeniden seçildi.²²² 28 Kasım 1979'da Oda seçimleri yeniden yapıldı ve başkanlığa Behçet Deryaoğlu getirildi. Başkan vekilliğine Kenan Maraşoğlu ve divan kâtipliklerine de Macit Uzal ve Mesut Yetim seçildi.²²³ Mehmet Tever de yönetim kurulu başkanlığına seçilmişti.²²⁴

213 Adres Kitabı 1881, s.5

214 Şahin, a.g.e., s.289

215 Resmi Gazete, Sayı: 16823, 28 Kasım 1979

216 Şahin, a.g.e., s.265

217 Şahin, a.g.e., s.267

218 Şahin, a.g.e., s.267

219 Şahin, a.g.e., s.273

220 Şahin, a.g.e., s.276-277

221 Şahin, a.g.e., s.283

222 Şahin, a.g.e., s.296

223 Şahin, a.g.e., s.304

224 Şahin, a.g.e., s.304-305

1972, ATSO önünde kutlama görüntüsü

IV. BÖLÜM

Yİ

zetesidir

ji Fevkalâde

oplantısı yapıldı

Arkadaşlar
Yönetim Ku-
bu kısa devre-
nimi çalışma-
dolayı başta
ver Bey ve
kreter Profo-
Necmettin Eri
Bey olmak üze-
k ederim.
Genel Kurul
sında tenkit
iz montaj sana-
yabancı serma-
kurulan fabri-
yüksek fiat
Sanayi Ba-
Sayın Mehmet
t Beyin enerjik
saları sayesinde
olsun normale
bulunuyor. Fa-
üzülerek beyan
m ki lastik fabri-
nın % 15 fiat in-
ni bir şey ifade
Çünkü bu fab-
lar % 30 kâr sağ-
aktadırlar. Bende
bu konuşmamda

ne montaj sanayinin
ve ne de oto lastik
fabrikalarının durumu
na temas edeceğimizdir.
Bu mevzular üzerinde
Sanayi Bakanlığımızca
titizlikle durulduğunu
görmekteyiz.
Bizim temas ed-
ceğimiz mevzu banka
faizleri ve çalışma ko-
şullarıdır. Sözleriniz
bu körsüden bunları
tenkit etmekteyiz. Fa-
kat bu güne kadar hiç
bir netice elde edemi-
dik. Öyle görülmüyor ki
banka idarecilerine kimse
se söz geçiremiyor.
Bunlar sorumsuz ol-
rak bu memlekette iş
oyatıyorlar. Biz Bir-
lik İdarecilerinden tek-
rar rica ediyoruz. Ma-
yıs 1968 toplantısına
kadar titizlikle bu mev-
zu üzerinde dursunlar.
Bankaların çalış-
malarından bir kaç m-
(Devamı 3 de)

AÇIK TEŞEKKÜP

... ve ...

1980'Lİ YILLARDA ATSO

1980'li yıllarda, ATSO kuruluşundan bu yana, şehrimizin gelişmesine paralel olarak dar bir kadro ile çalışmasına rağmen her geçen yıl bir öncekinden daha iyi bir duruma gelmiştir. 1950 yılında 20.000 lira civarında olan Odamız bütçesi her geçen yıl gelişerek, 1960 yılında 200.000 liraya, 1970 yılında 500.000 liraya, 1975 yılında 1,5 milyon liraya, 1980 yılında 7,5 milyon liraya ulaşmış, 1981 yılı bütçesi ise 10 milyon liranın üzerinde tespit edilmişti.²²⁵

Temmuz 1981 sonu itibariyle ATSO'ya kayıtlı üye sayısı 3409, Geyve Ajanlığına kayıtlı üye sayısı 233, Hendek Ajanlığına kayıtlı üye sayısı 309 ve Karasu Ajanlığına kayıtlı üye sayısı 449 olup Oda'ya ve Ajanlıklara kayıtlı toplam üye sayısı 4400'di.²²⁶ Bu dönemde üç yılda bir kasım aylarında yapılan Oda seçimlerinde, üye sayısı 100 kişiden az olan Meslek Grupları üyeleri 5 kişilik, üye sayısı 100 kişiden fazla olan Meslek Grupları üyeleri ise 7 kişilik Meslek Komiteleri üyelerini seçiyorlardı.²²⁷ 1984-1988 yılları arasında odaya kayıtlı üye sayısı şöyleydi:²²⁸

Yıllar	Üye Sayısı		
	Merkez	Ajanlıklar	Toplam
1984	3.997	797	4.794
1985	4.179	759	4.938
1986	4.183	771	4.954
1987	4.384	768	5.152
1988	4.448	657	5.105

11-12 Eylül 1982, Ankara'da Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği 37. Genel Kurulunda ATSO delegeleri (SATSO Arşivi)

225 Adres Kitabı 1881, s.5

226 Adres Kitabı 1881, s.5

227 Adres Kitabı 1881, s.7

228 Adres Kitabı 1989, s.VIII

ATSO'ya bağılı 30 Meslek grubunun Temmuz 1981 sonu itibariyle üye sayıları aşağıda gösterilmiştir.²²⁹

Meslek Grubu	Gerçek Kişi	Şirket	Toplam
1- Toprak Ürünleri Ticareti ve İmalatçıları (Zahire-Hububat-Bakliyat-Patates-Soğan-Çuval-Süpürge ticareti ve imalâtı-Çiçek tohumu ve çiçek ticareti)	359	14	373
2- Kabzımallar-Sebze ve Meyve Komisyoncuları Manavlar-Soğuk Hava Depoları	80	-	80
3- Bakkaliye-Aktariye ve Tekel Bayileri	231	19	250
4- Canlı Hayvan-Et Balık-Kümes Hayvanları ticareti yapanlar-Debbağlar-Ham deri ve iç yağı ticareti ve imalâtı	96	11	107
5- Lokantalar-Pastaneler-Kıraathaneler-Otel-Hamam ve Eğlence yerleri-Sinemalar-Filmciler Reklamcılar-Özel Dershaneler-Elbise Temizleyicileri,	74	4	78
6- Manifatura-Kumaş-Tuhafiye-Konfeksiyon-Spor Malzemesi ticareti, imalâtı-Tüccar terziler	360	15	375
7- Kavafiye ticareti, imalâtı ve malzemeleri Saraciye-Çanta-Bavul ticareti-Brandacılar	60	2	62
8- Halı-Kilim-Mobilya satıcıları-Koltuk döşemecileri ve malzemecileri,	119	7	126
9- Televizyon-Radyo-Buzdolabı-Çamaşır makineleri, Soba-Dikiş makineleri vb. Ev eşyaları satıcıları,	81	13	94
10- Elektrik tesisatçıları-Elektrik malzemesi satıcıları ve imalatçıları,	45	3	48
11- Züccaciyeciler-Sarraf ve Kuyumcular-Saat ve Gözlükçüler-Bakırcılar-Plâstik eşya ve Hediyelik eşya satıcıları	86	4	90
12- Kırtasiyeciler-Kitapçılar-Matbaacılar-Fotoğrafçılar	79	2	81
13- İnşaat malzemesi ticareti yapanlar (Demir-Çimento-Tuğla-Kiremit-Cam-Kontrplak-Formika ticareti-Kireç-Taş-Kum ve Maden Ocakları işletenler)	185	18	203
14- Nalburlar, Teknik Malzeme ve Hırdavatçılar-Her türlü boya ticareti-Su ve Kalorifer tesisatçıları	97	5	102
15- Eczaneler-Ecza depoları-özel hastaneler- İtriyat-Parfümeri ve Zirai İlaç satıcıları	72	9	81
16- Bankalar-Finansman Kuruluşları-Sigortacılar	30	57	87
17- Kooperatifler	-	216	216

229 Adres Kitabı 1881, s.6-7

18- Her Türlü Taahhüt İşleri ile uğraşanlar-Müteahhitler-Mimar ve Mühendisler	317	26	343
19- Nakliyeciler-Seyahat Büroları	194	14	208
20- Akaryakıt bayileri-Madeni yağ satıcıları-Depo-Garaj ve Yıkama Yağlama işleri-Oksijen Dolum Tesisleri-Av Malzemesi bayileri	87	14	104
21 - Oto ve Ziraat Aletleri Acenteleri-Yedek parçacılar,	352	77	429
22- Otomotiv ve Madeni Eşya Sanayicileri,	62	17	79
23- Madeni Eşya ve Oto-Ziraat Aletleri imal ve tamircileri-Dökümcüler-Tornacılar-Soğuk Demirciler-Tamir Servisleri,	98	10	108
24- Orman Ürünleri Sanayicileri,	17	17	34
25- Kereste Ticareti ve Mahrukatçılar-Bıçkı Atölyeleri,	211	20	231
26-Marangozlar-Doğramacılar-Mobilyacılar-Sandalye imalâtçıları - Ambalaj Sandığı imalâtçıları,	46	2	48
27- Gıda Maddeleri Sanayicileri,	27	25	52
28- Gıda Maddeleri İmalâtçıları, (Şeker-Lokum-Helva-Süt-Peynir-Yoğurt-Sirke-Tuz-Gazoz-5ueuk-Kavurma-Sosis Fırınları-Un değirmenleri vb.)	117	12	129
29- Diğer Sanayiciler ve İmalâtçıları-(Tuğla-Kiremit-Cam-Sabun-Çamaşır suyu-Kimyevi maddeler-İnşaat Malzemesi-Kese Kâğıdı-Mumlu Kâğıt-Plastik kaplama-Kolonya Balık Yemi-Naylon Torba-Plâstik Eşya vb.)	88	35	123
30- Emlâk Komisyoncuları-Hurda ticareti ve Müteferrik Ticaret yapanlar,	55	4	59

1980 yılında ATSO'da 18 olan Oda meslek gurubu sayısı bazı dallara ayrılarak meclis kararı ile 30'a çıkarılmıştı.²³⁰ 1982 yılının Temmuz ayına gelince Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası tarafından aylık olarak neşredilecek olan Sakarya Ekonomi gazetesinin ilk nüshası yayınlanmıştı.²³¹ Bu gazete 1960 ve 1970'li yıllarda da yayınlanmış ancak çeşitli nedenlerden dolayı bu tarihe kadar yayınına son verilmişti.

1986 yılında ATSO'ya kayıtlı 3901 gerçek şahıs ve 1053 tüzel kişiliğe sahip olmak üzere 4.954 firma bulunuyordu.²³²

230 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Adres Kitabı 1981, ATSO yay., Adapazarı, 1981, s.3

231 Şahin, a.g.e., s.335

232 Sakarya Ekonomi, Yıl 5, Sayı 23, Şubat 1987, s.1

1987 yılının Şubat ayında ATSO Yön. Kur. Bkş. Mehmet Tever, "Doğalgazın Adapazarı'na getirilmesi için gerekli her türlü girişimde bulunacağız. Vilayet ve Bakanlıklar düzeyinde konuyu en yüksek makamlara iletacağız" dedi.²³³ Daha sonrasında da doğalgazın Adapazarı'na getirilmesinde ATSO öncülük yapacak ve 21 Aralık 1993 tarihinde AGDAŞ kurularak şehir doğalgaza kavuşacaktı. Şirketin yönetim kurulu şu isimlerden oluşuyordu; Ünal Ozan, Engin Özkoç, Mehmet Şen, İsmail Önen, Fethi Sarıoğlu, Hasan Alişan ve İsmet Kaya.²³⁴ ATSO bu şirketin kurucu ortağı olmuştur.

ATSO'nun pek çok yerli ve yabancı konuğu oluyordu. ATSO'ya ilk bakan ziyareti 21 Kasım 1988 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanı M. Tınaz Titiz tarafından gerçekleştirilmiştir.

Sakarya Ticaret ve Sanayi Odasını ziyaretimde
şöhrütlü suak ilçe mütesekkirim.
Odayı ziyaret eden ilk "bakan" olmanın onurunu
hep hatırlıyorum.
Bu güzel şehrin girişimci insanların en yüksek
kuruluşu olan oda'nın tüm çalışmalarında
başarılı olmasını diliyorum.

M. Tınaz Titiz
Kültür ve Turizm Bakanı

21/11/88

Kültür ve Turizm Bakanı M. Tınaz Titiz'in ATSO anı defterine yazdıkları

233 Sakarya Ekonomi, Yıl 5, Sayı 23, Şubat 1987, s.2

234 Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi, 21 Aralık 1993, Sayı 3431, s.277

ATSO'yu ziyaret edenlerden biri de 28 Kasım 1988 tarihinde gerçekleşmişti. Federal Almanya Başkonsolosu D. Gerhard Müller ATSO'yu ziyaret etmişti.²³⁵

Alman Başkonsolosunun ATSO ziyareti soldan Mec. Bşk. Hamdi GÜLER, Konsolos D. Gerhard Müller, Yön. Kur. Bşk. Fethi SARIOĞLU (Fethi Sarıoğlu Arşivi)

ATSO'nun 394 milyon lira olan oda bütçesi 28 Aralık 1988 tarihinde meclis üyelerince oybirliğiyle kabul edildi.²³⁶

1989 yılının Ocak ayında haberleşmede çok hızlı ve yeni bir teknoloji ürünü olan Fax cihazı alınarak Oda hizmetine sunuldu. ATSO'nun ilk fax numarası 35454 idi. Oda'ya satın alınan bilgisayar sistemi için programlama çalışmaları devam ediyordu.²³⁷

16 Ekim 1989 tarihinde Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Fethi Sarıoğlu, Sakarya ilinin ülke tarımına katkısının giderek gerilediğini söyledi ve gerekli tedbirler alınmazsa, Sakarya'da tarım birkaç yılda yok olacak dedi.²³⁸

235 Sakarya Ekonomi, yıl 5, sayı 43, Aralık 1988, s.2

236 Sakarya Ekonomi, yıl 5, sayı 44, Ocak-Şubat 1989, s.1

237 Sakarya Ekonomi, yıl 5, sayı 44, Ocak-Şubat 1989, s.1

238 Milliyet Gazetesi, 16.10.1989, s.5

ATSO Yönetimi 1988- Ön sıra soldan, Muharrem Uslu-Kenan Demirel-Fethi Sarıoğlu(1988 Yön. Kur. Bşk.)-Resul Temizel-Fahri Gürsoy, Arka sıra soldan, Niyazi Osmanlı-Basri Şahin-Erol Öztürk-Abbas Delen-İsmail User-Aziz Duran

ATSO'nun Ajanlıkları

Sakarya'da Geyve, Karasu ve Hendek ilçelerinde ATSO'ya bağlı Ajanlıklar faaliyet göstermekteydi. Akyazı ilçesinde de 1927 yılından 1973 yılına kadar faaliyet gösteren Ajanlığımız, 1973 yılı sonunda Akyazı'da müstakil bir Ticaret ve Sanayi Odası Kurulması nedeniyle, faaliyeti sona ermiştir.²³⁹

Geyve Ajanlığı:

1953 yılına kadar İzmit Ticaret ve Sanayi Odası'na bağlı olarak faaliyet gösteren Geyve Ajanlığı 1953 yılında ATSO'ya bağlanmış ve bu tarihte Geyve Ajanlığımızda Ajanlık görevini Ali Ertürk yürütmüş, 1964 yılında adı geçenin ayrılması ile bu göreve F. Fikret Ekin getirilmiş ve 16 yıl başarılı hizmet vermiştir. 1981 yılında F. Fikret Ekin'in vefatı üzerine Ajanlık görevine Mustafa Zafer Gürsoy getirilmiştir.

239 Adres Kitabı 1881, s.9

geyve istasyon
937

Karasu Ajanlığı:

1927 yılında kurulan Karasu Ajanlığı'nda 1959 yılında ajanlık görevine getirilen İdris Bal 1981 yılı da dahil olmak üzere uzunca bir süre görevini başarılı bir şekilde yürütmüştür.

Hendek Ajanlığı:

1932 yılında kurulan Hendek Ajanlığımızda 1959 yılında kısa sürelerle Ekrem Günay ve Şevket Özbaş Ajanlık görevini yapmışlar, daha sonra 1964 yılında vefatına kadar başarılı bir faaliyet gösteren adı geçenin vefatından sonra Ajanlık görevine Mehmet Cömert getirilmiş olup, 1981 yılı da dahil uzun süre görevini başarı ile sürdürmüştür.²⁴⁰

Celal Bayar Hendek'te

240 Adres Kitabı 1881, s.10

1990'lı Yıllarda SATSO

1990'lı yıllara gelindiğinde ATSO'nun, tıpkı Sakarya ili gibi, büyüme hızı artmıştı. 1 Ocak 1990 tarihi itibarıyla Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası 30 meslek grubu²⁴¹ ve kayıtlı 5.200 üye bulunuyordu.²⁴²

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, Sakarya'nın en büyük iktisadi teşekkülü olduğu gibi yine ilin en büyük sivil toplum örgütüdür. Oda bu sorumluluğunu tarihi boyunca sosyal politikalarda da pek çok konuda öncü olmasıyla göstermiştir.

Sosyal sorumluluk kapsamında Adapazarı Ticaret Odası sivil toplum kuruluşlarını da azami desteklemiştir. Ticaret Odası'nın yayın organı olan Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi'nde bu amaçla ilanlara rastlanmaktadır. Bunlardan biri "Kızılay'a üye olunuz." İlanı idi.²⁴³

9 Ekim 1990 tarihine Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Sapanca Gölü'ndeki kirlenmeyi engelleyebilmek amacıyla, geniş katılımlı bir kampanya başlattı.²⁴⁴

1990 yılının Aralık ayında ATSO tarafından "Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Üyeleri Tüketiciyi Koruma Gönüllü Taahhüname" hazırlandı.²⁴⁵ İlk taahhünameyi Oda üyesi Mehmet Yöntem imzaladı.²⁴⁶

TOYOTA-SA kuruluş çalışmalarında sağdan ATSO bşk Fethi Sarıoğlu, Özdemir Sabancı, Mitsubishi Gen. Müd. Mehmet Bey, TOYOTA-SA Gen Müd. ile Adapazarı'nda valilik ve belediye ziyaretleri 1991

241 Muzaffer Erendil, Dünden Bugüne Sakarya, İstanbul, 1990, s.89

242 Çark, Yıl 1, Sayı 4, 1 Ocak 1990, s.27

243 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Eylül 1968, Yıl: 5, Sayı: 55, s.3

244 Şahin, a.g.e., s.382-384

245 Sakarya Ekonomi, yıl 6, sayı 65, Aralık 1990, s.2

246 Sakarya Ekonomi, yıl 7, sayı 67, Şubat 1991, s.1

Günümüz Sakarya ekonomik hayatında önemli bir yeri olan TOYOTA-SA Fabrikası'nın Sakarya'da kurulması için Oda yönetimi çok çaba sarf etmişti. Şirket Bursa ile Adapazarı arasında gelip giderken Oda'nın çabaları sonuç vermiş ve fabrika Adapazarı'na kurulmuştur. 1 Kasım 1991 ATSO tarafından Japonya'nın TOYOTA Sanayi Odası'na kardeşlik teklifinde bulunuldu.²⁴⁷ 16 Mayıs 1992 tarihinde ATSO'nun büyük emekleri sonucu Adapazarı'nda kurulan TOYOTA-SA'nın Karaaptiller'deki Fabrika yatırımı için temel atma töreni düzenlendi.²⁴⁸

Özellikle 1990'lı yıllarda ATSO'nun önemli devlet yöneticileri tarafından ziyareti artmıştı. Mayıs 1992'de İlk defa bir başbakan odayı ziyaret etti. Başbakan Süleyman Demirel ile birlikte 6 bakan ATSO'da görüşmelerde bulundu.

Başbakan Süleyman Demirel'in 6 bakan ile birlikte ATSO ziyareti. (Fethi Sarıoğlu Arşivi)

Bu dönemde de ATSO'nun sosyal sorumluluk projeleri yenileriyle devam ediyordu. 1 Haziran 1992 tarihinde ATSO tarafından Bosna-Hersek'teki soydaşlarımız için yardım kampanyası başlatılmıştı.²⁴⁹

ATSO öncülüğünde yıllardır Sakarya'da kurulması için çaba serf edilen konulardan biri de Sakarya Üniversitesi idi. Şehirde önemli bir algı oluşturulmuş ve nihayetinde 3 Temmuz 1992 tarihinde Sakarya Üniversitesi 3837 sayılı kanun ile kurulmuştur.

247 Son Olay, 1 Kasım 1991, s.4

248 Sakarya'da Olay, Sayı 38, Mayıs 1992, s.1

249 Sakarya, 1 Haziran 1992

12 Ağustos 1992 tarihinde ATSO Yön. Kur. Bşk. Fethi Sarıoğlu, TRT 2 kanalında "Haftadan Görüntüler" programına konuk oldu. Burada yaptığı konuşmada: "Sakarya, ekonomik gelişmesi 1980'li yıllarda yavaşlayan illerin başında gelmektedir. Coğrafi konumu ve ulaşım imkânları itibariyle Türkiye ortalamasının üzerinde bir gelişme göstermesi beklenen Sakarya'nın bugünkü durumu, bölgede sanayinin ihmal edilmiş olmasıyla açıklanabilir." Demişti²⁵⁰ 9 Ocak 1993 tarihinde ATSO tarafında birbirinden değerli 14 akademisyen tarafından "Kültürsüzleşme ve Biz" başlıklı bir sempozyum düzenlendi.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından Mayıs 1996 tarihinde Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'na başarılı çalışmalarından dolayı "Şükran ve Başarı Şilti" verildi²⁵¹ 3 Haziran 1996 tarihinde Hakkari Ticaret ve Sanayi Odası ATSO meclisince kardeş oda kabul edildi²⁵²

26 Haziran 1996 TOBB seçimlerinde ATSO Yön. Kur. Bşk. Erol Öztürk Ticaret ve Sanayi Odaları Konsey başkanlığına seçilerek Oda tarihinde bir ilki gerçekleştirdi²⁵³

ATSO yayın hayatında Oda gazetelerinin önemli bir yeri vardır. 1964 yılında Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 1982 yılında Sakarya Ekonomi Gazetesi'nin ardından Oda'nın üçüncü ve günümüze kadar gelen yayın organı olan Sakarya Ekonomi Dergisi'nin ilk nüshası Ocak 1998 tarihinde yayınlandı.

17 Şubat 1998 tarihinde Oda Yönetim Kurulu 3. OSB kurulması amacıyla gerekli girişimlerde bulunmak üzere Ankara'ya gitti²⁵⁴ 25 Haziran 1998 tarihinde ise Eski TZDK alanlarının fuar ve kültürpark alanı olması için Oda tarafından toplanan imzalar Sakarya Valisi Yener Rakıçoğlu'na sunulmuştu²⁵⁵ 28 Nisan 1999 tarihinde 912 Sayılı Meclis oturumunda 30 olan meslek grubunun 35'e çıkması hususunda karar alınmıştır²⁵⁶ 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Kanunu kapsamında meslek grubu sayısı 31 olmuştur. 1999 yılı içerisinde Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın Sapanca ilçesinde bir oda ajanlığı faaliyete geçirildi.²⁵⁷

250 ATSO, *Sakarya İli İktisadi Raporu*, Sakarya Kasım 1992, s.VII

251 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:8, Sayı:44, Mayıs-Temmuz 2006, s.11

252 ATSO 80 Yaşında, s.126

253 ATSO 80 Yaşında, s.124

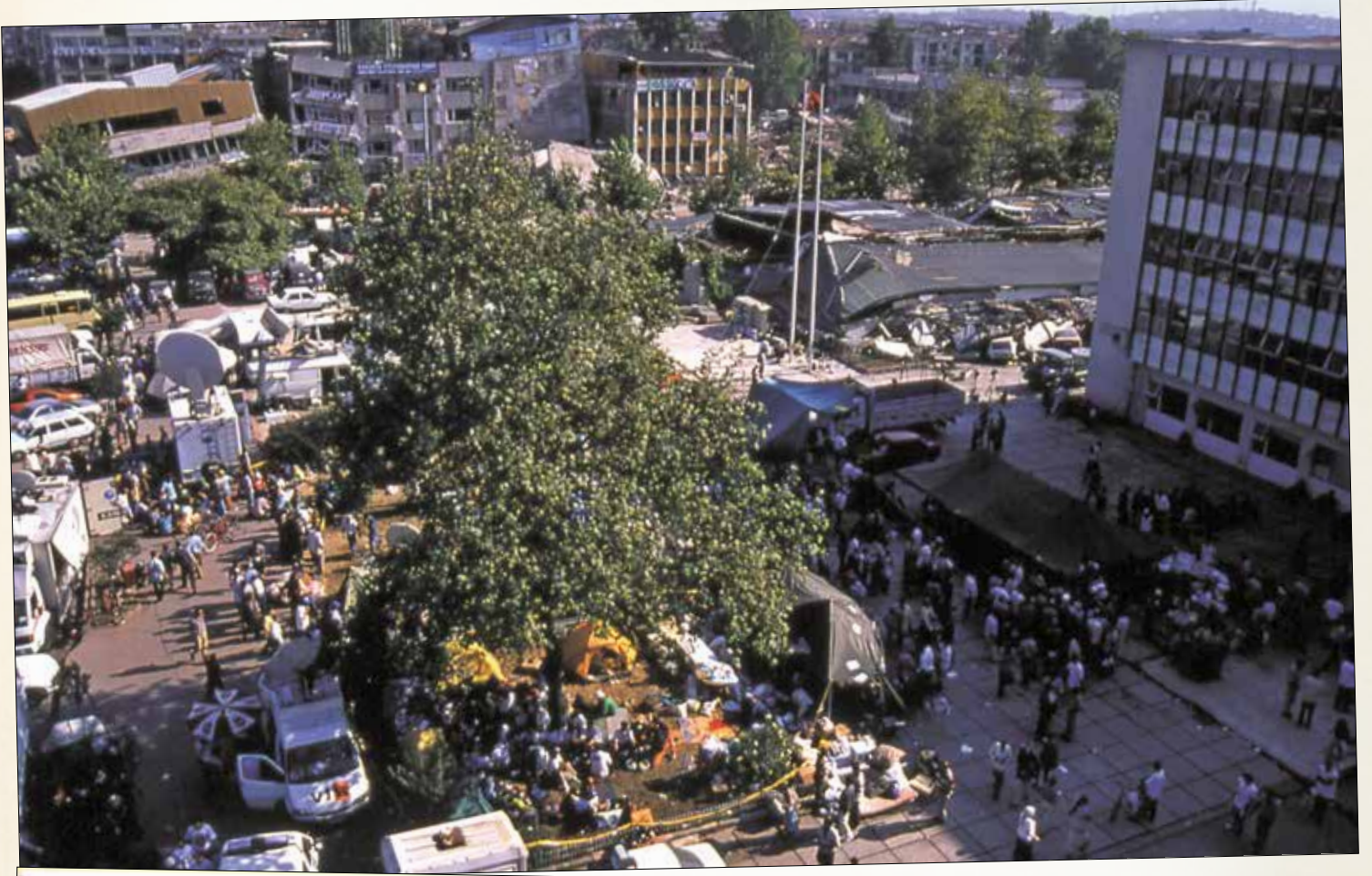
254 ATSO 80 Yaşında, s.144

255 ATSO 80 Yaşında, s.146

256 Tuna, *a.g.e.*, s.255; Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası, *Dönem Faaliyetleri 2005-2008*, Sakarya, 2008, s.VII

257 Şahin, *a.g.e.*, s. 467-469

17 Ağustos 1999 Marmara Depreminde ATSO Binası

17 Ağustos 1999 yaşanan büyük Marmara depreminde Sakarya gibi ATSO da çok fazla etkilendi. Oda binası tamamen yıkıldı. Depremi ilk günü Oda Yönetim Kurulu ve Oda Personeli bir araya gelerek durum değerlendirmesi yapılmış ardından ATSO Kriz Masası kurularak üyelere hizmet vermeye devam edilmiştir. 23 Ağustos 1999 tarihinde Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Erol Öztürk, "Adapazarı'nda ticaret hayatının % 80'inin batmış durumda olduğunu" söylüyordu. ²⁵⁸

Marmara depremi sonrası geçici ATSO binasında meclis toplantısı. (Fethi Sarioğlu Arşivi)

258 Cumhuriyet Gazetesi, 23 Ağustos 1999, s.11

Sakarya'nın Kalkınması İçin İlk Ciddi Plan

Sakarya'da planlı kalkınma ile ilgili ilk ciddi çalışma 1990 yılında ATSO tarafından yapılmıştır, "Sakarya İlinde Kalkınmanın Hızlandırılmasına Yönelik Ana Plan ve Strateji" adlı rapor zamanın Devlet Bakanı Işın Çelebi tarafından 27.11.1990 tarihli yazı ile raporun örnek nitelikte olduğu, DPT'nin temel görevleri arasına (Bölge Kalkınma Çalışmalarını) dahil edeceği açıklanmıştır²⁵⁹ Raporla özetle şöyle deniliyordu:

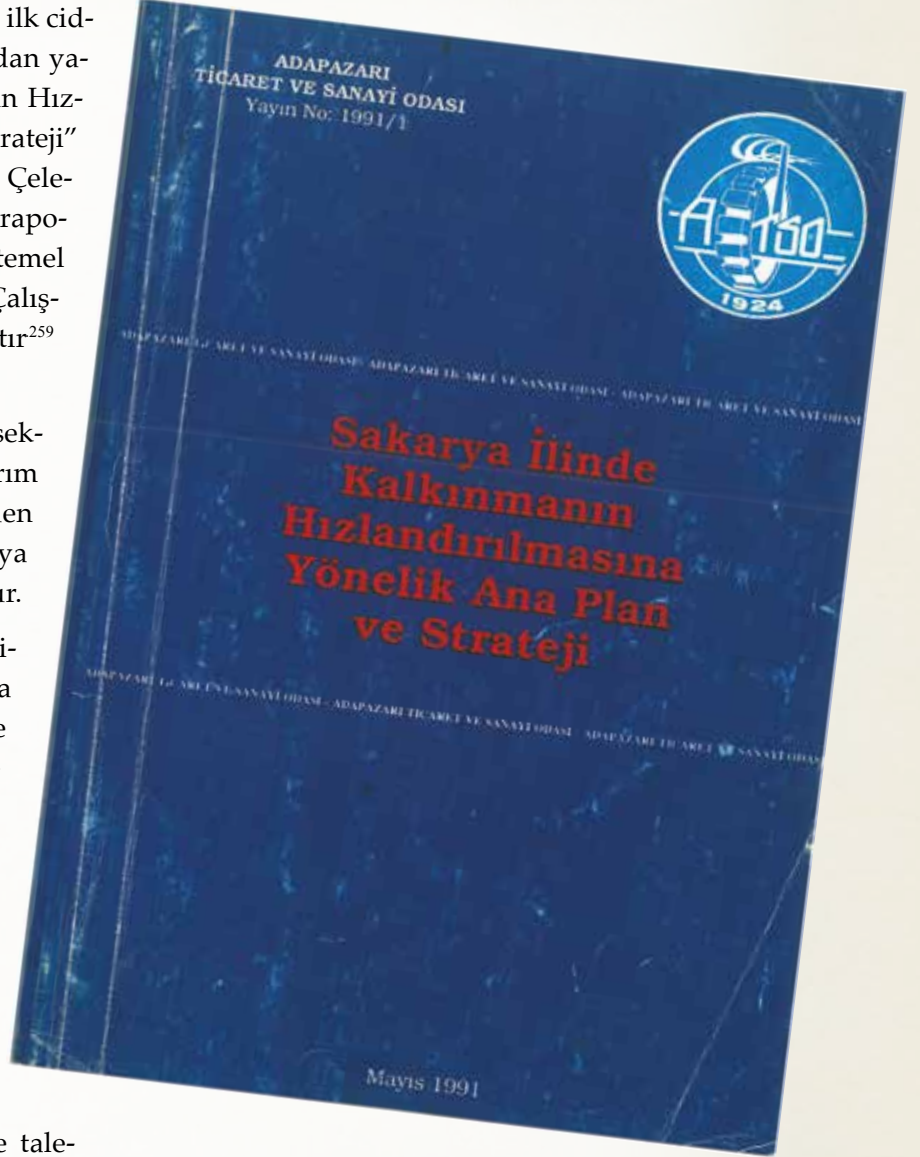
"Türkiye genelinde imalat sanayii sektöründe yaratılan katma değer, tarım sektöründe yaratılan katma değerden daha yüksek olmasına rağmen, Sakarya ilinde bu dengenin tersi söz konusudur.

Kalkınmanın temel kriteri sanayileşme düzeyi olduğuna göre, Sakarya bölgesinin de sanayileşme hareketine daha fazla önem vermesi gerekmektedir. Kaldı ki, bunun için tarım sektöründe oluşturulmuş bir sermaye birikimi ve kullanılabilir input potansiyeli de bulunmaktadır.

Ancak Sakarya bölgesinde üretimden özellikle sınai yatırımlara ayrılan pay, ülke ortalamasına göre düşüktür. Bununla birlikte, tarım sektöründe elde edilen üretim, bölge tale-

bimin bir hayli üzerindedir. Fakat tarım sektöründeki input output oranını bir miktar daha düşürerek verimliliği artırmak da mümkündür. Çünkü ülke genelinde yüzde 26 düzeyinde olan input/output oranı Sakarya ilinde yüzde 29 civarındadır.

Öte yandan, sanayi alanında yapılacak yatırımların alt sektörlerinin belirlenmesinde, daha çok kullanım fazlası veren tarım ürünlerini input olarak kullanan sektörler öncelik verilmesinde fayda bulunduğu da bir gerçektir. Buna göre, yatırım planlamasında ilk sırayı "gıda sanayii" sektörünün alması gerektiği düşünülmektedir. İkinci sırada ise "metal eşya, makine ve teçhizat ve ulaşım araçları sanayii" sektörü yer almaktadır. Bu sektör, bir taraftan bölgedeki mevcut altyapıyı kullanıp geliştirirken, bir taraftan da, başta tarım sektörü olmak üzere diğer sektörlerin ihtiyaç duyduğu makine ve teçhizatı temin edebilecektir."²⁶⁰

259 Sakarya İl Özel İdaresi, Sakarya İli Stratejik Planı (2010-2014), Ekim 2009, s.15-16

260 Sakarya İlinde Kalkınmanın Hızlandırılmasına Yönelik Ana Plan ve Strateji, ATSO yay., Sakarya, Mayıs 1991, s.91-92

ATSO'ya Göre Sakarya'nın 10 Sorunu (1991)

1991 yılının Aralık ayında Başbakanlığın bütün illere göndermiş olduğu genelgesi gereğince sorunları tespit eden sivil toplum örgütleri adına Sakarya'nın beklentileri İl Genel Meclisinde SATSO Başkanı tarafından dile getirilmiş ve olağanüstü olarak toplanan Sakarya İl Genel Meclisi İl'in ilk 10 sorununu aşağıda belirtildiği gibi tespit etmiştir:

- 1-18 yıldır çözülemeyen OSB'nin kurulması,
- 2- Sakarya Üniversitesi'nin kurulması,
- 3- 1984 yılından beri beklenen İhtisas Hastanesinin yapılması,
- 4- Doğal gazın getirilmesi,
- 5- I. sınıf gümrük kurulması,
- 6- Sapanca Gölünün korunması,
- 7- Karasu Limanı ve Otoyolun yapılması,
- 8- Hava alanı yapılması ve Uluslar arası fuar alanı,
- 9- Sakarya Envanterinin çıkarılması
- 10- Arazi Toplulaştırılması yapılması²⁶¹

Sakarya Gümrük Kapısı

Sakarya'daki iş çevrelerinin 1990'lı yıllara doğru organize sanayi bölgesi, Sakarya Üniversitesi gibi kuruluş aşamasında olan önemli beklentilerinin yanı sıra Sakarya'da bir de gümrük müdürlüğünün kurulması önde gelen istekleri arasında yer alıyordu.

İmalat sanayine dönük yatırımların iç pazarlaması Adapazarı'nda yapılırken ihrac ürünlerinin pazarlaması ise İzmit ve İstanbul gümrüklerinde işlem gücünü çeken birçok orta ölçekli firmada ihracata yönelik üretimlerini ihracatçı firmalar aracılığı ile dış ülkelere pazarlamaya çalışıyorlardı.²⁶²

ATSO'nun girişimleri sonucunda Sakaryalı işadamlarının yıllardan beri istekleri olan Gümrük Kapısı'nın Sakarya'da kurulmasına ilişkin yazı 15 Ocak 1989 tarihinde resmi gazetede yayınlandı. İzmit Gümrükleri Başmüdürlüğü'ne bağlı olan Gümrük Kapısı Adapazarı'nda memnuniyetle karşılanmıştı. Bu konuda açıklama yapan ATSO yönetim Kurulu Başkanı Fethi Sarıoğlu: uzun yıllardan beri gündemde bulunan Sakarya Gümrük Kapısı için nihayet bir adım atıldı. Gümrük Kapısı isteği uzun yıllardır istediğimiz bir konuydu. Kapının teşkilatlanması için çalışmalar sürüyor. İhracatçılarımıza da ihracat yolu, Sakarya'dan açılmış oldu. Oda ve işadamları olarak, oldukça sevinçliyiz" dedi.²⁶³ Gümrük Kapısı sayesinde Sakarya'da ihracatın artması bekleniyordu.

261 Sakarya İl Özel İdaresi, Sakarya İli Stratejik Planı (2010-2014), Ekim 2009, s.16; Sakarya İl Özel İdaresi, Sakarya İli Stratejik Planı (2007-2010), s.36

262 Dünya Ekonomi Politika, Sakarya Bölge Raporu 16, 19 Temmuz 1988, s.3

263 Sakarya Yenigün, 20 Ocak 1989, s.1,4; Sakarya Ekonomi, yıl 5, sayı 44, Ocak-Şubat 1989, s.1; Sakarya Ekonomi, yıl 5, sayı 45, Mart-Nisan 1989, s.3

ATSO'nun katkılarıyla yapılan Sakarya Gümrük Binası açılışı (SATSO Arşivi)

ATSO'nun Sakarya'ya Hizmeti: Sakarya I. OSB

Özellikle altyapı imkanlarının özendirici nitelikte olması nedeniyle endüstriyel yatırımların büyük ölçüde Sakarya'da toplanmaya başlamıştı. Bölgede ağırlıklı olarak İstanbul, Kocaeli ve Bursa illerinde yoğunlaşan sanayi, zamanla çevre kirliliği, enerji sıkıntısı, altyapı ve arazi maliyetlerinin artması gibi bir takım problemleri de gündeme getiriyordu. Söz konusu illerdeki hızlı sanayileşme neticesi endüstriyel doyum noktalarına ulaşmasının da etkisiyle, bu merkezlerde daha önce yatırımcıların dikkatini çeken koşullar, olumsuz bir niteliğe büründü ve endüstriyel yatırımlar büyük bir hızla çevre illere doğru kaymaya başladı.

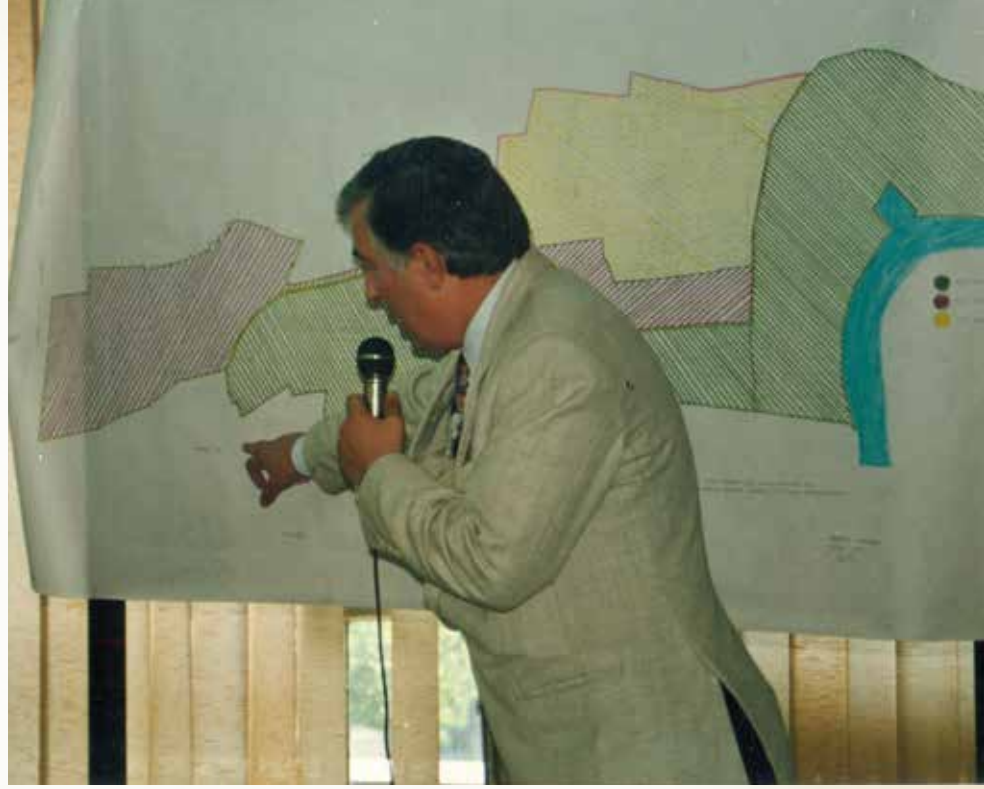
İşte bu yeni yatırım alanları arayışı da Sakarya'da bir Organize Sanayi Bölgesi kurulması zorunluluğunu gündeme getirmekteydi. ATSO tarafından Sakarya'da bir Organize Sanayi Bölgesi (OSB) kurulması çalışmaları 1975 yılında başlamıştı²⁶⁴

264 Dünya Ekonomi-Politikai, Bölge Raporu-26 Sakarya, 21 Eylül 1990, s.1

Uzun yıllardan beri ATSO tarafından takip edilen Organize Sanayi Bölgesi kurulması konusu, 1980 yılında olumlu bir duruma girmişti. İl Özel İdaresi ile ATSO'nun müşterek teşebbüsü ile yapılan girişimler sonucunda, İmar ve İskân Bakanlığınca Kaynarca ilçesi yolu üzerinde ve Adapazarı'na 8-10 Km. kadar uzaklıkta, Emirdağ mezarlığının batısında Sakarya Organize Sanayi Bölgesi yeri olarak seçilmiş bulunan 150 hektar arazinin istimlak işlemleri müteşebbis teşekkülce tamamlanmaktaydı. Bu arada, arazinin yerleşme plânı İmar ve İskân Bakanlığı'nda tasdik aşamasındaydı.²⁶⁵

Bu iş için Sakarya'da Sakarya Organize Sanayi Bölgesi müteşebbis heyeti kurulmuştu. Bu heyet Sakarya Valisi Nurettin Turan başkanlığında ilk toplantısını Şubat 1987'de ATSO'da yapmıştı. Yaklaşık 2 saat süren toplantıda OSB'nin kurulacağı alanda 98 dönümlük arazinin istimlakinin gerçekleştirildiği ve bu alan üzerinde altyapı çalışmalarının yapılacağı bir şantiyenin kurulacağı belirtildi. 1.5 yıl içerisinde ise OSB'nin altyapı ihalelerinin yapılacağı ifade edildi.²⁶⁶ 16 Şubat 1990 tarihinde Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, vilayette organize sanayi bölgesi kurulması için uygun arazi arayışına başlamıştı.²⁶⁷

1991 yılına gelindiğinde OSB'nin kurulması gecikince ATSO Yön. Kur. Bşk. Fethi Sarıoğlu, OSB'nin bu güne kadar gecikmesini Sakarya'nın siyasi destekten yoksun oluşuna bağlamaktaydı.²⁶⁸ Yaptığı açıklamada: "Sakarya'nın en önemli probleminin OSB projesi olduğu; bu proje gerçekleştirilmeden Sakarya bölgesinde kalkınmanın hızlandırılmasının mümkün olmayacağı biliniyor. ATSO olarak bu tespitimizi her platformda dile getirdik. İmkanlar ölçüsünde kamuoyu oluşturmaya çalıştık." Dedi.²⁶⁹ 10 Şubat 1993 tarihinde hala OSB konusu muallakta bulunuyordu.²⁷⁰ Durum böyle olunca ATSO ile birlikte Adapazarı Belediyesi, Ziraat Odası, Esnaf Odaları Birliği başkanları ve siyasi parti temsilcileri bir araya gelerek 9 Mart 1993'te Ankara'ya çıkartma yaptılar. Başbakan Süleyman Demirel gelen heyete "bu işi bitmiş bilin dedi."²⁷¹ 6 Nisan 1993 tarihinde DPT Müsteşarlığı'nca Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı'na yazı yazılarak OSB yer tespitine esas olacak görüş talep edildi.²⁷²

265 Adres Kitabı 1881, s.27

266 Sakarya Ekonomi, Yıl 5, Sayı 23, Şubat 1987, s.1

267 Şahin, a.g.e., s.382-384

268 Son Olay, 27 Eylül 1991, s.1

269 Yeni Sakarya, 28 Mart 1992, s.1

270 Sakarya, 10 Şubat 1993, s.1; Sakarya, 28 Şubat 1993, s.1; Sakarya, 1 Mart 1993, s.1; Sakarya, 6 Mart 1993, s.1

271 Sakarya, 11 Mart 1993, s.1; Sakarya, 13 Mart 1993, s.1

272 Haber Kokteyl, Nisan 1993

Sakarya I. Organize Sanayi Bölgesi, Yüksek Planlama Kurulunun 07.06.1993 tarihli kararı ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığının bu karara istinaden saptadığı Kuzeyinde Arifiye, Güneyinde Ankara - İstanbul TEM Otoyolu, Doğusunda Sakarya Nehri ve Batısında D-650 Eskişehir - Sakarya yolu ile sınırlanmış 162 Hektarlık bir alan üzerinde kurulmuştur.²⁷³

HİZMETE ÖZEL

YÜKSEK PLANLAMA KURULU

Tarih : 7.6.1993
Fazla No : 93/T-45
Konu : Sakarya Organize Sanayi Bölgesinin Kuruluş Yeri.

Yüksek Planlama Kurulu'nca;

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın 27.4.1993 tarih, 837 sayılı yazısı dikkate alınarak, Sakarya Organize Sanayi Bölgesi için, Adapazarı G24c2 paftasında Karaaptılar ve Hanlıköy mevkiinde bulunan 150 hektar büyüklüğündeki arazinin kuruluş yeri olarak belirlenmesinin uygun olacağına 437 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 470 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 5/b maddesine göre karar verilmiştir.

Başkan
Prof. Dr. Erdal İNÖNÜ
Başbakan Vekili

Uye
Prof. Dr. Erdal İNÖNÜ
Devlet Bakanı ve
Başbakan Yardımcısı

Uye
Prof. Dr. Tansu ÇİLLER
Devlet Bakanı

Uye
Ekrem CEYHAN
Devlet Bakanı

Uye
Erman ŞAHİN
Devlet Bakanı

Uye
Nispet ÇETİN
Dışişleri Bakanı

Uye
Sümer ORAN
Maliye ve Gümrük Bakanı

Uye
Prof. Dr. Onur KUMBARACIBAŞI
Bayındırlık ve İskan Bakanı

Uye
Yaşar TOFFER
Müstahfaza Bakanı

Uye
Necmettin CEMHERİ
Tarım ve Köyişleri
Bakanı

Uye
M. Tahit KÜSE
Sanayi ve Ticaret
Bakanı

Uye
Ersan FARALYALI
Enerji ve Tabii
Kaynaklar Bakanı

Yön Kurulu
24.6.93
İmza
İmza Residi

HİZMETE ÖZEL

Sakarya OSB'nin kuruluş yeri ile ilgili bakanlar kurulu kararı (Fethi Sarıoğlu arşivi)

273 Dünya, 24 Haziran 1993; Sakarya, 4 Temmuz 1993, s.1,4; Haber Kokteyl, Haziran 1993, Sayı 4, s.3

Adapazarı SATSO Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

17 Mayıs 1995 tarihinde Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası tarafından yapılacak olan ticaret lisesinin, Adapazarı Ticaret Lisesi bahçesinde yapılmasına karar verildi²⁷⁴. Okulumuz 1996-1997 eğitim-öğretim yılında Adapazarı Ticaret Meslek Lisesi içinde ATSO Ticaret Meslek Lisesi olarak iki hazırlık sınıfı olmak üzere 48 (kırk sekiz) öğrenciyle eğitim-öğretime başlamıştır. 1996-1997 eğitim-öğretim yılı 2.dönem başında Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın yaptırmış olduğu şu anki binasına taşınarak eğitim-öğretime başlamıştır.

11 Mart 1998 tarihinde ATSO tarafından 200 milyar Türk liralık bir harcamadan sonra Ozanlar'da yapımı gerçekleştirilen ATSO Anadolu Ticaret Meslek Lisesi yeni binasına taşındı ve mevcut okulun öğrencileri yeni binalarında eğitim ve öğretim görmeye başladılar. Okulun resmi açılışı ise, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in katılımlarıyla gerçekleşecekti²⁷⁵ 716 m2 alan üzerine 5 kat, 22 derslik olarak içerisinde 1 adet kapalı spor salonu, bir adet çok amaçlı salon, kimya, fizik ve bilgisayar laboratuvarı bulunan ATSO Anadolu Ticaret Meslek Lisesi ve Ticaret Meslek Lisesi'nin resmi açılışı 22 Eylül 1998 tarihinde ise gerçekleştirildi²⁷⁶

Okul, 2002-2003 eğitim-öğretim yılında tam gün tam yıl uygulamasına geçilmiş olup aynı yıl açık mesleki lise eğitimine de başlamıştır.²⁷⁷

Sakarya ATSO Tic. Lisesi açılış merasimi. Solda ATSO Mec. Bşk. Fethi Sarioğlu, Ziraat Odası Bşk. Hikmet Karabayır, Esnaf Odaları Birliği Bşk. Hasan Alişan, ATSO Bşk. Erol Öztürk, arkasında mali müşavirler Oda Bşk. Halil Kocacık, Sanayi ve Ticaret Bakanı Yalın Erez, arkada Erenler Bel. Bşk. Ulvi Çavdaroğlu, ATSO Bşk. Yrd. Turan Memüğüoğlu, TOBB Bşk. Fuat Miras, DYP İlçe Bşk. İsmail Gürses, eski ATSO Meclis Bşk. Azmi Gürkan (Fethi Sarioğlu Arşivi)

274 Şahin, a.g.e., s.423

275 Şahin, a.g.e., s.444,446

276 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası 2003 Yılı Verileriyle 2004 Yılı İktisadi Raporu, Adapazarı, 2004, s.23

277 <http://satsometal.meb.k12.tr/> (01.01.2017)

YAYIN HAYATINDA ATSO

ATSO'nun Adres Kitapları

ATSO'nun tarihi boyunca 3 adet adres kitabı yayınlanmıştır. Bunlar: 1968, 1981 ve 1989 adres kitaplarıdır.

1968 Adres Kitabı

1968 yılında Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası tarafından yayınlanan "Adres Kitabı" Sakarya ile ilgili çok önemli bilgiler taşımaktadır. Bu kitap o tarihe kadar Sakarya'nın ticaret ve sanayi alanında hazırlanmış en önemli eserlerden biridir. Kitabın önsözünde kitabın yayın gayesi şöyle anlatılmıştır:

"Odamızda kayıtlı üyelerin tamamının işgal mevzularını ve adreslerini, ilimizde mevcut bil'umum fabrikasyon ve sınaî tesislerin Kalkınma Plânı ve memleketimiz gerçekleri ışığındaki durumlarını tarafsız açıdan takdim ederek müstakbel gelişmeler ve yatırımlar için bir mehz teşkil edebilmek ümidindeyiz."²⁷⁸

Adres Kitabı'nın hazırlıkları en az bir yıl önce başlamıştı.²⁷⁹ yayına girmeden önce yayın giderlerini azaltmak için reklam kampanyası düzenlenmişti. Adres Kitabı'nda reklamların ilan ücreti şöyleydi: Tam sayfa 1.000 Lira, ½ sayfa 400 Lira, ¼ sayfa 100 lira, ön kapak içi ve arka kapak içi 1.500 lira, arka kapak dışı 2.000 lira idi.²⁸⁰

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın eski yayın organı olan Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi 15 Eylül 1968 tarihli 55. sayısında "Adres Kitabı" önemli bir yer bulmuştu. Ertuğrul Uruk imzası ile yayınlanan Gazetede ki habere göre Uzun zamandan beri hazırlıkları yapılmakta olan Oda'nın Adres Kitabı baskıya verilmiş bulunuyordu. Bütün üyelerin iş ve meslekleri ile telefon numaraları ve adreslerinin bulunduğu kitabın faydalı olacağı belirtiliyordu. İçerisinde ilan ve reklamlara da yer verilen kitabın gerek yurtiçi ve gerekse yurtdışındaki odalara gönderileceğinden ilan ve reklamların faydalı olacağı kanaati hakimdi. Bu nedenle 1 haftalık baskı müddeti içerisinde ilan ve reklam vermek isteyen Oda üyelerinin Oda'ya müracaatları isteniyordu.²⁸¹

Bu dönemde Adapazarı'nın idari taksimatı Adres Kitabı'nda kısa ve öz olarak şöyle ifade edilmişti:

"Sakarya İli 16/Haziran/1954 tarih 6419 Sayılı Kanunla Kocaeli ilçelerinden ayrılarak merkezi Adapazarı olmak üzere Akyazı, Hendek, Karasu ve Geyve ilçeleri ile birlikte 1/12/1954 tarihinden itibaren İl haline gelmiştir. Adapazarı'nın bucağı olan Sapanca 27/6/1957 tarih ve 7033 Sayılı Kanun ile 1/9/1957 tarihinde İlçe haline getirilmiş ve yine Kocaeli İlinin İlçelerinden Kaynarca 20/1/1966 tarih ve 715 Sayılı Kanunla İlçe olarak Sakarya İline bağlanmıştır. Sakarya İlinin yüzölçümü Kaynarca İlçesinin ilâvesi suretiyle halen 4974,70 Km² dir."

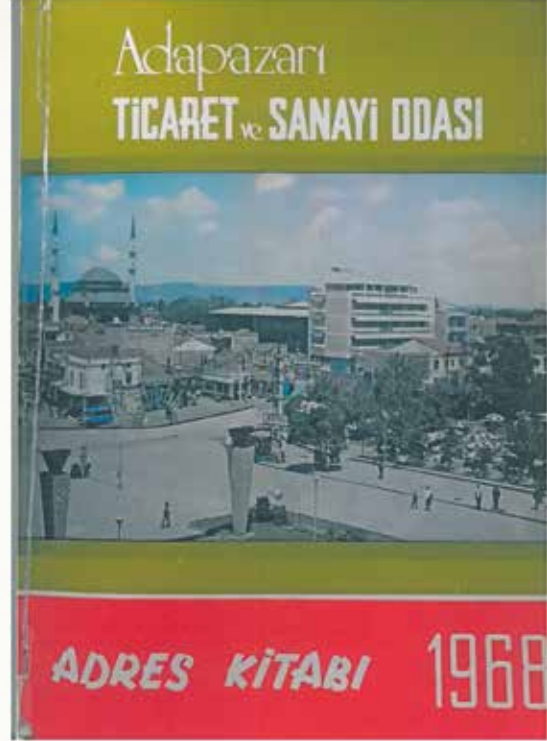
278 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Adres Kitabı, Işık Basımevi, Adapazarı, 1968

279 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Kasım 1967, Yıl: 4, Sayı: 45, s.1

280 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Aralık 1967, Yıl: 4, Sayı: 46, s.1

281 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Eylül 1968, Yıl: 5, Sayı: 55, s.1

1981 Adres Kitabı

ATSO tarafından ilk defa 1968 yılında yayınlanan "Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Adres Kitabı"ndan sonra yeni bir adres kitabı yayınlama imkanı 1981 yılında mümkün olabildi.

1980 yılı içinde meslek dallarının, oda meclisince daha etkili temsil edilebilmeleri için, önceden 16 olan meslek grup sayısı bazı dallar ayrılarak, meclis kararı ile 30'a çıkarılmıştır. Meslek gruplarının bu değişikliğinden sonra, ATSO üyelerinin yurt içi ve yurt dışı pazarlara daha iyi tanıtılması gayesiyle bu kitabın hazırlanması uygun bulunmuştur.

Kitap, Odanın kuruluş, tarihçe ve teşkilâtı ile Sakarya'nın yeri ve tanımı ile sını ve ticari tesislerin durumlarını, tarafsız bir açıdan kısaca içermektedir. daha sonra Merkez odamız ile Geyve, Karasu, Hendek ilçelerindeki ajanlıklarımıza kayıtlı üyelerimizin tamamını meslek grupları itibariyle sicil no.ları, unvanları, işgal konuları, adresleri, mevcut olanların telefon, telex, posta kutusu no.ları ve sını tesislerin Türkiye Odalar Birliği'nden tasdikli kapasite raporları ile tanıtılmaktadır.

Kitapta, üyelerin en son durumlarının tespit ve yayınlanmasına azami özen gösterilmiş olmakla beraber, bazı üyelerin bünyelerinde meydana gelen değişiklikleri zamanında Odaya bildirmemeleri nedeni ile az da olsa yanlışlıkların ve eksikliklerin olabileceğini kabul edilmiştir.

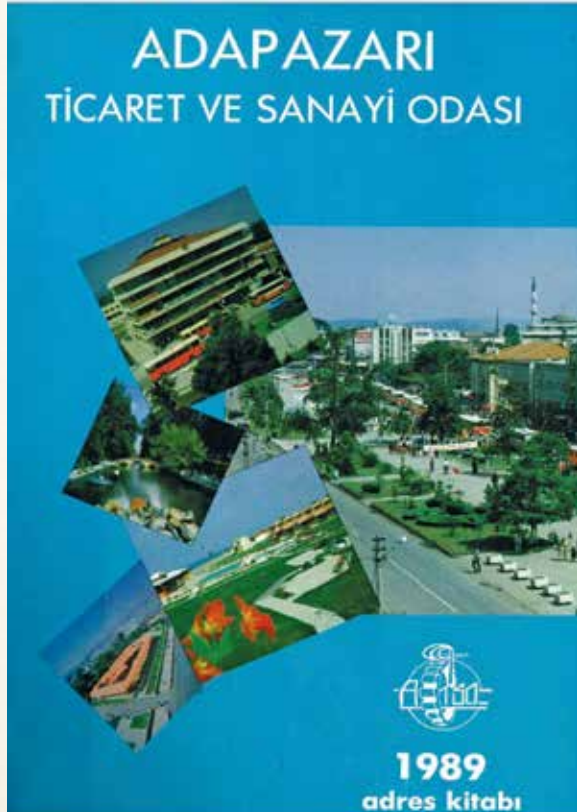
Son yıllarda, ülkemizin gelişmesine paralel olarak büyüyen Sakarya'nın Ticaret sektörü ile ilişki kurmak isteyen yerli ve yabancı iş adamlarına bu kitap sayesinde haberleşme kolaylığı sağlayacaklardı. Türkiye'deki bütün Ticaret ve Sanayi Odalarına ve Ticaret Borsalarına, bütün Valiliklere, ayrıca dış ülkelerdeki Ticaret Ataşeliklerimize iletilen bu adres kitabının, bölgemiz ticari hayatında ve sanayinde müspet etkiler göstereceği ümit edilmiştir²⁸²

282 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Adres Kitabı 1981, ATSO yay., Sakarya, 1981, s.3

1989 Adres Kitabı

ATSO'nun 1981 yılında yayınlayarak üyelerinin hizmetine sunduğu Adres Kitabının zamanla işlerliğini yitirmesi ve dolayısıyla yenilenmiş bilgilerle bu tür bir kaynağa ihtiyaç duyulması üzerine, 1989 yılında ATSO'nun 3. adres kitabı hazırlandı. Kitabın sağlıklı ve güvenilir bir kaynak olarak oluşturması için, adres belirlemelerinde, sicil kayıtlarının dışına taşarak mümkün olduğunca doğru bilgileri elde etmeye çalışılmıştı. Buna rağmen, Oda'ya kayıt işleminin sürekli doğurgan bir yapıya sahip olması ve bazı üyelerin işletmelerinde yaptıkları işkolu, adres ve benzeri değişiklikleri odaya yansıtma gecikmelerinden kaynaklanan bir takım hata, yanlış ve eksikler olabileceği bu kitapta da bildiriliyordu.

Kitap, Oda Yönetim Kurulu Başkanı Fethi Sarıoğlu'nun sunuş yazısı ile başlamaktadır. Sakarya ve Oda ile ilgili bilgiler verildikten sonra ajanslar da dahil tüm üyelerin adres ve telefonlarına yer verilmiştir. Kitabın Yayın Komisyonu Başkanı M. Sami Çakan, komisyon üyeleri Genel Sekreter Aziz Duran ve İktisadi Araştırma ve Yayın Müdürü M. Kemal Aydın idi.²⁸³

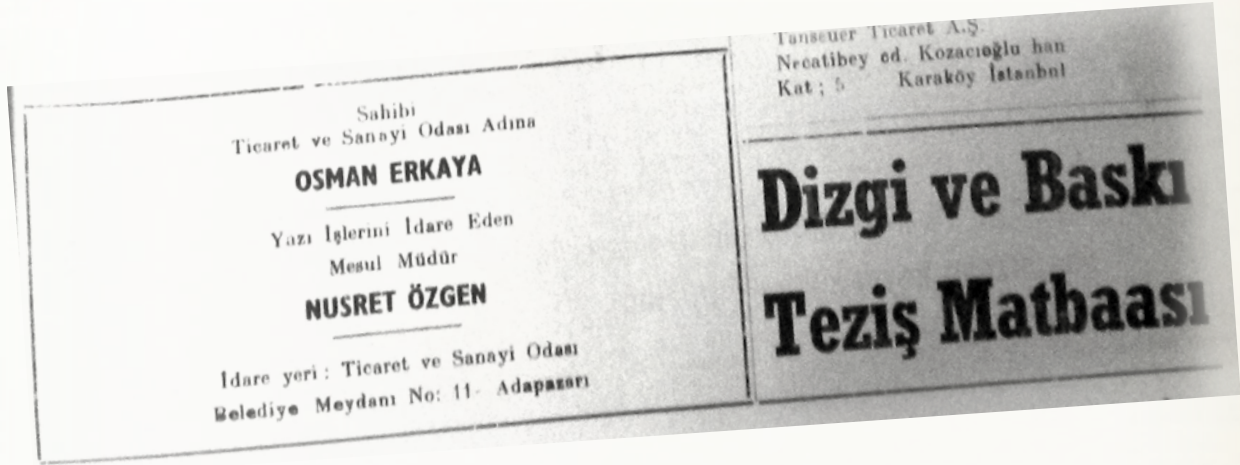
Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi

ATSO'nun ilk yayın organı olan bu gazete 1964 yılından itibaren aylık olarak yayınlanmaya başlanmıştır. "Ticaret ve Ekonomi Gazetesi" logosu ile yayınlanan gazetenin künyesi şöyleydi: "Sahibi Ticaret ve Sanayi Odası adına Osman Erkaya, Yazı İşleri Müdürü Nusret Özgen, İdare yeri: Ticaret ve Sanayi Odası Belediye Meydanı No.11 Adapazarı"²⁸⁴ Gazetenin Dizgi ve baskı işi Teziş Matbaası tarafından yapıyordu.

283 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası 1989 Adres Kitabı, ATSO yay., Sakarya, 1989, s.III

284 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Ocak 1968, Yıl 4, Sayı 47, s.3

Milli Kütüphane’de bulabildiğimiz en erken tarihli sayısı 15 Mayıs 1966 tarihini taşıyan 3. Yıl, 28. sayısıdır. Aylık çıkan ve her ayın 15’inde yayınlanan gazete, bu hesaba göre 15 Şubat 1964 tarihinde ilk sayısı yayınlanmıştır.

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Nisan 1968, yıl 5, sayı 50, s.3

4 sayfa yayınlanan gazetede üyeleri bilgilendirmeye yönelik haberler her sayıda yer bulmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk’ün şu sözüne derginin tüm sayılarında yer verilmiştir: “Tüccar, Milletin emeği ve üretimi kıymetlendirilmek için eline ve zekasına emniyet edilen ve bu emniyete liyakat göstermesi gereken adamdır.”

ATSO gazetesi üyelerinin bilgilendirilmesi için pek çok habere gazetede yer vermişti. “Ticaret Erbabının Nazarı Dikkatine” başlıklı yazıda yapılan kontrollerde birçok ticarethanenin satışa sundukları mallara satış fiyatı gösterir etiket takmadıkları görülmüştü. Etiket olmayan veya eksik bulunan ticarethanelerin etiket takmamaları halinde 5590 sayılı kanunun 77. Maddesindeki hükümlere göre 25 liradan 200 liraya kadar, tekrarı halinde 200 liradan 1.000 liraya kadar para cezası ile cezalandırılacakları duyurulmuştu.²⁸⁵ “Ölçü aletleri muayeneleri hakkında” başlığı ile verilen ilanda belediye başkanlığının 6 Haziran 1968 tarihinde ölçü aletlerinin muayeneleri ile ilgili alınan yazıyı aynen yayınlamıştı.²⁸⁶

21-23 Haziran 1966 tarihlerinde “Sakarya Şenlikleri” dolayısıyla ATSO tarafından bir vitrin yarışması tertip edilmiş olup bu müsabakaya vitrini olan her üye katılabilmekteydi. Müsabakaya katılan üyeler ATSO’ya bir yazı ile müracaat etmişler jüri tarafından gezilen vitrinlerden birinci ve ikinciye birer gümüş kupa verilmişti.²⁸⁷

285 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Haziran 1966, Yıl 3, Sayı 29, s.1; 15 Ekim 1967, Yıl 4, Sayı 44, s.1

286 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Ocak 1968, Yıl 4, Sayı 47, s.2

287 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, 15 Haziran 1966, Yıl 3, Sayı 29, s.1

Ticaret ve Ekonomi Gazetesidir

Uzatılan Vergi ödeme süreleri ile ilgili açıklama Odalar Birliği Fevkalâde Genel Kurul toplantısı yapıldı

213 Sayılı Vergi Usul Kanununun 13 üncü maddesi depremi mücbir sebep olarak kabul etmiş bulunmaktadır.

Maliye Bakanlığının 7.10.1967 günlü 24423-115-253/11236 sayılı yazıları ile vergi ödeme sürelerinin 22/1/1968 tarihine kadar uzatıldığı bildirilmiş bulunmaktadır.

213 Sayılı Vergi Usul Kanununun 13 üncü maddesi uyarınca Sakarya ilinde kabul edilen mücbir sebep 22/1/1968 tarihinde sona ermiş bulunmuş ise bu güne kadar aynı kanunun 15 üncü maddesine göre hiç bir vergi ödeme süresi işlemiş bulunmaktadır. Mücbir sebep halinde kalmış olan vergi ödemeye başlanacağından 1966 yılı gelir vergisi 11 nci taksidin 31/1/1968 günü akşamına kadar, üçüncü taksidin ise 22/2/1968 günü akşamına kadar gecikme sınırsız ödemesi konusuna uygundur. Sayın okur ve üyelerimize duyurulur.

Saygılarımla
Ertuğrul URUK

Odalar Birliğinin Fevkalâde Genel Kurul toplantısı 13/1/Ocak/1968 günleri Ankara'da yapılmıştır. Kongreye Odamız delegelerinden Necdet Birgen, Gevat Alican, Ahmet Gürbüz, Burhan Ateşoğlu ve Faruk Girişken ile Odamız Genel Kâtibi Osman Erkaya iştirak etmişlerdir.

Bu toplantıda Odamız Yönetim Kurulu Başkanı Necdet Birgen'in genel kurulda Bankalar ve İthalât ile ilgili yaptığı konuşma metnini aynen gazetemiz vasıtasıyla Sayın üyelerimize duyuruyoruz.

Muhterem Arkadaşlar Birlik Yönetim Kurulumu bu kısa devredeki samimi çalışmalarından dolayı başta Sırrı Enver Bey ve Genel Sekreter Profesör Dr. Necmettin Erbakan Bey olmak üzere tebrik ederim.

Göçen Genel Kurul toplantısında tenkit ettiğimiz montaj sanayi ve yabancı sermaye ile kurulan fabrikaların yüksek fiyat politikası Sanayi Bakanı Sayın Mehmet Turgut Beyin enerjik çalışmaları sayesinde biraz olsun normale girmiş bulunmaktadır. Fakat özülerek beyan edelim ki lastik fabrikalarının % 15 fiyat indirimini bir şey ifade etmez çünkü bu fabrikalar % 10 kâr sağlamaktadırlar. Bendeniz bu konuşmada

ne montaj sanayine ve ne de oto lastik fabrikalarının durumuna temas etmedim. Bu mevzular üzerinde Sanayi Bakanlığınca titizlikle durulduğuna görmekteyiz.

Bizim temas ettiğimiz mevzu banka faizleri ve çalışma koşullarıdır. Senelerdir bu körsüden bunları tenkit etmekteyiz. Fakat bu güne kadar hiç bir netice elde edemedik. Öyle görülmüyor ki banka idarecileri kim se söz geçiremiyor. Bunlar sorumsuz olarak bu memleketi at oynatıyorlar. Biz Birlik İdarecilerinden tek rica ediyoruz. Mayıs 1968 toplantısına kadar titizlikle bu mevzu üzerinde durunsular. Bankaların çalışmalarından bir kaç mi-

(Devamı 3 de)

13-14/1/1968 tarihlerinde Ankara'da yapılan Odalar Birliği Genel Kurul fevkalâde toplantısına ve 15/1/1968 tarihinde başlayıp 19/1/1968 tarihinde sona eren Genel Sekreterler toplantısına katıldım.

Her iki toplantıda da memleket ekonomisi ile ilgili umumî konulara temas edilmiş ve mühim kararlar alınmıştır.

Bilhassa Genel Sekreterler toplantısında ikinci 5 Yıllık kalkınma Planının Özel Sektöre taalluk eden hususların sureti tatbiki ve gerekli tedbirlerin alınması ve Odalarla ilgili diğer müesseselerle ilgili konular görüşülmüş ve tartışılmıştır. Bu yolda alınan temenni kararları birlik İdare Heyetine tevdi edilmek üzere Birliğe tevdi edilmiştir.

Konuların bu yolda yapılacak toplantılarda müzakeresi ticaret emlak ve memleket ekonomisine son derece faydalı olmaktadır.

ODA GENEL SEKRETERİ
OSMAN ERKAYA

AÇIK TEŞEKKÜR

1966 yılı ikinci ve üçüncü taksit gelir vergilerinin mücbir sebeplerin devam etmesi sebebiyle yeniden ertelenmesi ile ilgili çalışmalarınızda göstermiş olduğunuz ilgi ve alakadan dolayı ilimiz Senatörü Sayın Mustafa Tığlı'ya ahenk teşekkürü bir borç biliriz.

Ticaret ve Sanayi Odası adına
Necdet Birgen

Sakarya Ekonomi Gazetesi

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO) tarafından Temmuz 1982 tarihinde çıkarılmaya başlanan bir gazetedir. Aylık periyotla neşredilen gazetenin içeriği ekonomi ağırlıklı idi. Tam adı "Sakarya Ekonomi, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Yayın Organıdır" şeklinde idi. Başlık altı yazısında ise aylık gazete olarak yayımlandığı ifade ediliyordu.

Gazete başlığının hemen sağında, Mustafa Kemal Atatürk'ün konu ile ilgili şu güzel sözünü kayıtlıydı: "Tüccar, milletın emeği ve üretiminin kıymetlendirmek için eline ve zekâsına emniyet edilen ve bu emniyete liyakat göstermesi gereken adımdır." Başlığın solunda ise, 1924 tarihi ile birlikte ATSO'nun logosu mevcuttu.²⁸⁸

288 Enis Şahin, *Sakarya Basın Tarihi*, İstanbul, 2005, s.137,139

Sakarya Ekonomi gazetesinin Ocak-Şubat 1989 tarihinde imtiyaz sahibi ve yayın kadrosu şu şekildeydi: Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası adına imtiyaz sahipliğini Fethi Sarıoğlu yapmaktaydı. Sorumlu Müdür Aziz Duran, Yazı İşleri Müdürü Samim Boztaş, Yayın Komitesi Başkanı M. Sami Çakan, Başkan Vekili Cavit Pay ve Koordinatörlüğü ise İsmail User yürütmekteydi.²⁸⁹ Her sayısı 4.000 adet basılan ve Sakarya'nın ticaret ve sanayi kesimine dağıtılan bu aylık olarak yayınlanmakta idi²⁹⁰

Gazetenin idarehanesi olarak, aynı zamanda ATSO'nun bulunduğu şu adres kayıtlıdır: Atatürk Bulvarı Ticaret ve Sanayi Odası İşhanı, Kat 4, Gazetenin dizgi-ter-tibi Gün Gazetecilik Matbaacılık Sanayi Ticaret A.Ş. ve baskısı ise, Adapazarı'ndaki ÖZKAL Matbaacılık tesislerinde gerçekleştiriliyordu.²⁹¹ Nisan 1989 tarihinde ise Dünya Yayıncılık A.Ş. tesislerinde hazırlanıp bastırılmıştır. Gazete önceleri 4, 1994 yılında ise 8 sayfa olarak basılıyordu. Sayfa ebatları 28x39 cm şeklindeydi. Bu gazetenin, sonradan 1998 yılından itibaren çıkartılacak olan Sakarya Ekonomi dergisinin öncüsü olduğu bilinmektedir.²⁹²

Sakarya ekonomi, Yıl 5, sayı 44, Ocak-Şubat 1989, s.1

The collage consists of several pages from the 'Sakarya Ekonomi' newspaper. At the top left is the masthead with the title 'SAKARYA EKONOMİ' and the subtitle 'ADAPAZARI TİCARET VE SANAYİ ODASI AYLIK YAYIN ORGANI'. Below it is a large headline: 'Odamız 1989 Yılı iş programı ve bütçesi KABUL EDİLDİ'. To the right of this headline is a photograph of a meeting. Below the headline are several smaller articles and advertisements. One prominent advertisement is for 'KAMU HARCAMALARININ ARTIRILMASI ÖZEL KESİMİ OLUMSUZ ETKİLİYOR'. Other articles include 'İş ve İşçi Bulma Kurumu'nda işverenlere duyuru' and 'İhracat ve yatırım teşviklerinde değişiklik yapıldı'. The bottom right corner features an advertisement for 'Ödemiş Bilgisayar sistemi kuruyor'. The overall layout is typical of a newspaper page with multiple columns of text and images.

289 Sakarya Ekonomi, Yıl 5, Sayı 44, Ocak-Şubat 1989, s.3

290 Sakarya Ekonomi, Yıl 5, Sayı 50, Eylül 1989, s.1

291 Sakarya Ekonomi, Yıl 5, Sayı 45, Mart-Nisan 1989, s.3; Yıl 6, Sayı 62, Eylül 1990, s.3; Yıl 7, Sayı 67, Şubat 1991, s.3; Ekim 1990, Yıl 6, sayı 63, s.3

292 Enis Şahin, Sakarya Basın Tarihi, İstanbul, 2005, s.137,139

Sakarya Ekonomi Dergisi

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın iki ayda bir periyodik olarak yayımlandığı bir dergidir. Bu derginin daha önce 1982 yılında aynı isimle yayınlanan gazetenin devamı olduğu bilinmektedir. İlk nüshası "Ocak-Şubat 1998" tarihinde ile yayın hayatına devam etmekte olan Sakarya Ekonomi Dergisi, ekonomi alanındaki en uzun süreli yayındır. Bu satırların kaleme alındığı 2014 yılında yayınlanmış en son nüshası, 81. sayıdır. Nüshalarına göre değişmekle birlikte, genellikle 64 sayfa olarak çıkarılmakta, ofset olarak kuşe kağıdına basılmaktadır. 22x30 cm ebadında okuyucularına takdim edilmektedir. Baskı yeri 59. sayıya kadar Ankara'daki Aydoğdu Ofset tesisleridir. Bu sayıdan itibaren 62. sayıya kadar Sakarya'daki İbrahimoğlu Ofset üstlenmiştir²⁹³ Dergi, daha sonrasında da Sakaryalı firmalar tarafından basılmıştır.

İlk yayın tarihi olan 1998'den beri, deprem nedeniyle bir ara aksamakla birlikte düzenli olarak neşredilmeye devam edilmektedir. Sakarya Ekonomi dergisinin sahibi, 58. sayıya kadar ATSO Yönetim Kurulu Başkanı Erol Öztürk'dü. Bu sayıdan itibaren derginin Yönetim Kurulu Başkanı A. Akkün Altuğ olmuştur²⁹⁴ Daha sonra bu görevi kitabımızın çıktığı tarih itibarıyla 91. sayıya kadar Mahmut Kösemusul sürdürmüştür.

İlk sayıdan itibaren birtakım değişiklikler olmakla birlikte, en son sayılardaki kayıtlar dikkate alınırsa yayın kadrosu şu şekildedir: Yayın komitesi başkanı 58. sayıya kadar Zekeriya Başoğlu idi. Bu sayıdan itibaren 78. sayıya kadar bu görevi Mücahit Aslan sürdürmüştür. 78. sayıda görevi Burhan Akçam devralmış ve 91. sayı itibarıyla de görevine devam etmektedir.

Sakarya Ekonomi Dergisi

293 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:11, Sayı: 59, Nisan-Haziran 2009, s.1

294 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:11, Sayı: 58, Ocak-Mart 2009, s.1

Son sayı itibariyle yayın kurulu üyeleri: Ahmet Çubuk, Enver Tok ve Recep Sandıkçı'dan oluşmaktadır²⁹⁵ 36. sayı itibariyle Derginin yayın komitesi başkan vekili Mehmet Ali Doğu, yayın koordinatörü Teyfik Öztürk. Uzun süre sorumlu müdür olarak hizmet veren Atilla Susuz, daha sonra yerini Mümin Haşil'e bırakmıştır. Bu durum karşısında, önceki nüshalarda derleme sorumlusu olan Mümin Haşil'in yerini ise, son sayılarda Feyzullah Kocacık almıştır.

Sorumlu Müdür Mümin Haşil, Derginin 68. sayısına kadar bu görevi sürdürmüştür. Bu sayıdan itibaren ise görevi Müjgan Zaman devralmıştır. Son sayı itibariyle de görevine devam etmektedir.

Başlangıçta daha az (1500-2000) basılan derginin, en son yayınlanan nüshalarının 4.500 adet olarak ücretsiz bir şekilde okuyucularına ulaştığı gözlenmiştir. Bu durum, hitap ettiği kitlenin artışı ve derginin uyandırdığı ilginin önemli bir işareti şeklinde değerlendirilmektedir.

Sakarya Ekonomi'nin içeriğine bakıldığında, ekonomi ile ilgilenenlerin dikkatlerini çekici hususlara özellikle değindiği görülmektedir: Sakarya'nın sosyo-ekonomik durumunda meydana gelen gelişme ve değişimler ATSO'nun faaliyetleri ve üyelerine yönelik çalışmaları, Sakarya'nın tarih ve turizm zenginlikleri, konuyla ilgili bilimsel makaleler, şehrin tüccar ve sanayicilerini ilgilendiren konular, kanunlar ve Resmi Gazete özetleri, önemli yurtiçi ekonomi haberleri gibi hususlar, dergi içeriğinin önemli başlıklarını ihtiva etmektedir. Dergi ayrıca ATSO'nun yurt içi ve yurt dışı faaliyet ve gezileri, fuar çalışmaları, Sakarya vilayetine ait nüfus ve ekonomik gelir istatistikleri ve diğer ekonomik verilere ait bilgilere de sayfalarında yer vermektedir.

Sakarya'nın ekonomik gelişme ve verilerini izleme imkânı sağlayan böyle bir yayın organının sürekli bir şekilde yayınlanması, konu ile ilgili çok önemli bir boşluğu kapatacak niteliktedir. Çünkü Sakarya Ekonomi dergisi, Adapazarı'nda az sayıda yayınlanan ekonomi dergilerinin en önemlilerinden birisi olarak yayın hayatını sürdürmektedir.²⁹⁶

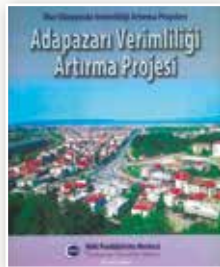
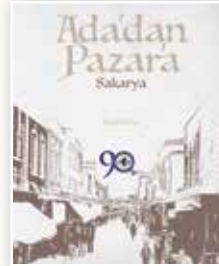
295 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:18, Sayı:91, 2017, s.1

296 Enis Şahin, *Sakarya Basın Tarihi*, İstanbul, 2005, s.315, 317

ATSO'nun Diğer Yayınları

2000'lerden Günümüzde SATSO

1999 Marmara Depremi'nden büyük yıkımlarla çıkan ATSO, şehrin toparlanıp eskisinden daha iyi olması için azami çaba sarf etmiştir. 2000 yılının Nisan ayında Oda tarafından "S.S. ATSO Konut Yapı Kooperatifi" kuruldu.²⁹⁷ Depremın yıkıcı sonuçlarını göstermek için de aynı yılın Temmuz ayında "Adapazarı'nda Deprem ve Sonrası" kitabı yayınlandı.²⁹⁸ Ocak 2001 tarihinde Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası tarafından yaptırılan "Sakarya İli Ekonomik Kriz Anketi" sonuçlarına göre ankete cevap veren firmaların % 86'sının finansman sıkıntısı içerisinde olduğu ve krizin devam etmesi halinde iş yerlerinin kapılarına kilit vuracak duruma geldiklerini, yatırımların durma noktasına geldiğini beyan ettiler.²⁹⁹

Bu dönemde de sosyal sorumluluk projeleri devam ediyordu. Temmuz 2002'de Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası tarafından orta öğretim öğrencilerine yönelik "Nasıl Bir Adapazarı Görmek İstiyorsunuz" konulu kompozisyon yarışması düzenledi.³⁰⁰ Eylül 2002'de Oda tarafından şehrin tanıtımına yönelik "Sakarya Cep Haritası" yayınlandı.³⁰¹

2 Aralık 2002 tarihinde TOBB ile İngiltere Odalar Birliği tarafından yürütülen "Türk Oda Akreditasyon Sistemi" çalışmaları çerçevesinde Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'na "Akreditasyon Sertifikası" verildi.³⁰² 10 Temmuz 2003 tarihinde Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası bünyesinde, KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme Birliği) şubesi hizmete açıldı. KOSGEB'in açılışı ile birlikte ATSO ile Sakarya Üniversitesi arasında teknoloji geliştirme-destekleme protokolü de imzalandı.³⁰³

Marmara Depremi Oda'nın şehir merkezindeki binasının yıkılmasına neden olmuştu. Tıpkı 1943 depremi gibi bu depremde de ATSO'nun tüm arşivi enkaz altında kalmıştı. Depremın zararlı etkilerinin insanların ve kurumların hafızasından silmek için devlet azami çaba sarf etmişti. 18 Ağustos 2003 Sakarya'da gerçekleştirilen Bakanlar Kurulu'nun ardından Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından ATSO'nun hizmet binasının temeli atıldı.³⁰⁴ 15 Nisan 2006 tarihinde de Oda'sının yeni hizmet binası Başbakanımız Recep Tayyip Erdoğan ve birçok bakan ve bürokratin katıldığı törenle hizmete girdi.³⁰⁵

14 Ocak 2008 tarihinde meslek guruplarının AB standartları doğrultusunda yapılandırılması için TOBB tarafından yayınlanan "Mesleklerin Gruplandırılması Rehberi" doğrultusunda NACE faaliyet kodları yürürlüğe girmiş böylece Oda meslek grubu sayısı 32'ye çıkmıştır.³⁰⁶

06 Mart 2008 tarihinde kabul edilen 5747 sayılı "Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde ilçe kurulması ve bazı kanunlarda değişiklik yapılması hakkında kanun"un 2. maddesi gereğince daha evvel il merkezi olan Adapazarı'nın sınırları değiştirilerek ilçe olmuştur. Bu gelişmelere paralel olarak

19 Temmuz 2008 tarihinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın 2008/35 sayılı onayı ile "Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası" ismi değiştirilerek "Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası" yapılmıştır.³⁰⁷

297 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:3, Sayı: 11, Nisan-Mayıs 2000, s.29

298 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:3, Sayı: 12, Temmuz-Ağustos 2000, s.6-7

299 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:3, Sayı: 15, Ocak-Şubat 2001, s.5-6

300 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:3, Sayı: 23, Temmuz-Ağustos 2002, s.12

301 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:3, Sayı: 24, Eylül-Ekim 2002, s.23

302 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:3, Sayı: 25, Kasım-Aralık 2002, s.12

303 Şahin, a.g.e., s.525

304 Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası 2003 Yılı Verileriyle 2004 Yılı İktisadi Raporu, Adapazarı, 2004, s.25

305 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:8, Sayı: 43, Mart-Nisan 2006, s.5

306 Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası, Dönem Faaliyetleri 2005-2008, Sakarya, 2008, s.IX

307 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:10, Sayı: 56, Temmuz-Ağustos 2008, s.25; Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası, Dönem Faaliyetleri 2005-2008, Sakarya, 2008, s.VII

16 Şubat 2009 tarihinde yapılan yönetim kurulu asil ve yedek üyeleri seçimleri sonucunda A. Akgün Altuğ, SATSO'nun yeni Yönetim Kurulu'nu oluşturdu.³⁰⁸ Engin Özkoç ise SATSO'nun yeni meclis başkanı oldu.³⁰⁹ 9 Şubat 2011 SATSO Yönetim Kurulu Başkanı A. Akgün Altuğ 2 yıldır devam ettirdiği görevini milletvekilliği aday adaylığı nedeniyle bırakırken yeni yönetim kurulu başkanı Mahmut Kösemusul oldu.³¹⁰ 9 Mart 2011- SATSO Meclis Başkanı Engin Özkoç milletvekili aday adaylığı için görevinden istifa etti. Yerine ise Adnan Borazancıoğlu seçildi.³¹¹ 9 Mayıs 2013 SATSO Yönetim Kurulu'na tek liste ile giren Mahmut Kösemusul, yeniden başkan seçildi. Yeni meclis başkanı ise A. Akgün Altuğ oldu.³¹²

28 Ekim 2011 SATSO Sosyal Tesisleri yapılan bir törenle hizmete açıldı.³¹³ 30 Mayıs 1914- Arifiye ilçesindeki 1. OSB Kuzey Kapısının hemen yanında yer alan 17 bin 900 metre kare alanı üzerinde yaklaşık 7 bin 800 metrekare inşaat alanına sahip olacak olan Endüstri Meslek Lisesi'nin temel atma töreni düzenlendi.³¹⁴ 13 Eylül 2015 SATSO şehrin turizm yaşamına kazandırmak hedefiyle satın aldığı Taraklı Tarihi Fenerli Konak'ta restorasyon çalışmalarının tamamlandı.³¹⁵ 31 Ağustos 2016 tarihinde TOBB ve SATSO işbirliği ile şehrimize kazandırılacak TOBB Sakarya Kız Endüstri Teknik Meslek Lisesi'nin temeli, TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu'nun katıldığı törenle atıldı.³¹⁶ 25 Ocak 2017 tarihli SATSO Ocak Ayı Meclisi, tarihi bir karar alarak Oda'nın kuruluş tarihini 31 Mayıs 1917 olarak onamıştır.³¹⁷

308 Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası Faaliyet Raporu 2009, s.32

309 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:11, Sayı: 58, Ocak-Mart 2009, s.6

310 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:13, Sayı:69, Mart-Nisan 2011, s.8-10

311 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:13, Sayı:69, Mart-Nisan 2011, s.8-10

312 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:13, Sayı:78, Mart-Nisan-Mayıs 2013, s.10-12

313 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:13, Sayı:72, Ekim-Kasım-Aralık 2011, s.23

314 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:16, Sayı:82, 2014, s.6

315 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:16, Sayı:86, 2015, s.4-6

316 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:16, Sayı:87, 2015, s.16

317 Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:18, Sayı:91, 2017, s.7

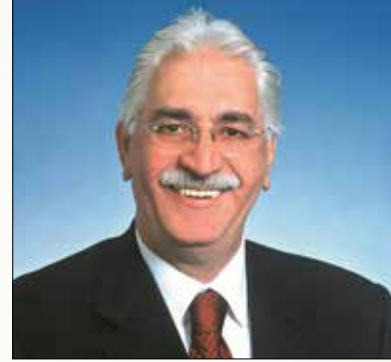
1917'den Günümüze SATSO Yöneticileri SATSO Yönetim Kurulu Başkanları

Mahmut KÖSEMUSUL
10.03.2011 - devam ediyor

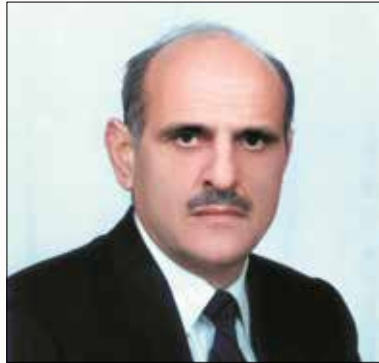
A. Akgün ALTUĞ
21.02.2009 - 09.03.2011

Erol ÖZTÜRK
17.11.1993 - 21.02.2009

Fethi SARIOĞLU
04.05.1988 - 17.11.1993

Mehmet TEVER
28.11.1979 - 04.05.1988

Necdet BİRGEN
02.04.1975 - 28.11.1979

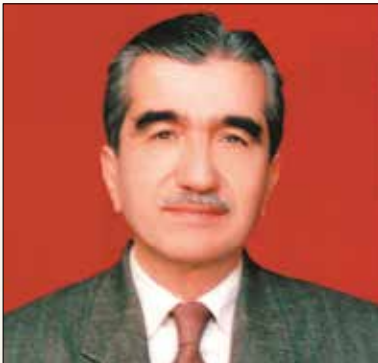
Yakup BAYRAMOĞLU
01.12.1973 - 24.03.1975

Necdet BİRGEN
01.12.1963 - 30.11.1973

Lebib KÖKÇÜ
05.08.1960 - 30.11.1963

Mustafa AÇIKEL
22.06.1960 - 05.08.1960

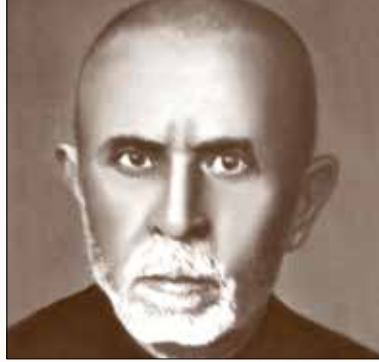
Nushet YEĞİN
01.12.1959 - 27.05.1960

Bedri ÜNEL
07.03.1955 - 30.11.1959

Asım HENDEKLİ
1947 - 01.03.1955

Yusuf ALİCAN
1944 - 1947

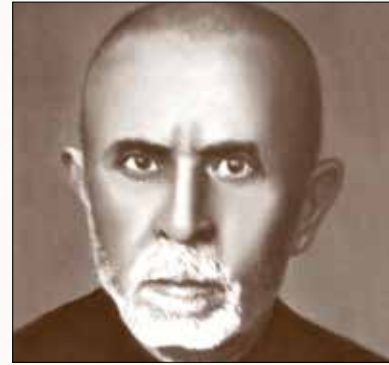
Numan YÖNTEM
1933 - 1944

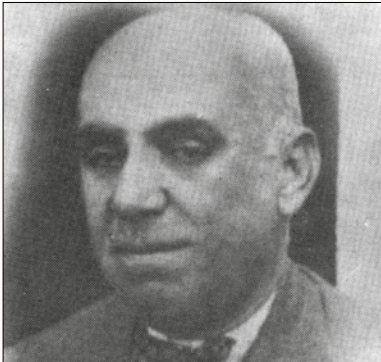
Emin Muharrem Efendi (GÜNER)
1931 - 1933

Diyarbekirlizade Hayri Bey
1926 - 1931

Alicanzade Yusuf Efendi (ALİCAN)
1925 - 1926

Salih Bey (YÖNTEM)
1924 - 1925

Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi Efendi
31.05.1917 - 25.04.1923

SATSO Meclis Başkanları

A.Akgün ALTUĞ
10.05.2013 - devam ediyor

Adnan BORAZANCIOĞLU
17.03.2011 - 10.05.2013

Engin ÖZKOÇ
23.02.2009 - 10.03.2011

Birol ÖNER
16.03.2005 - 23.02.2009

İbrahim BALABAN
20.11.2001 - 16.03.2005

Azmi GÜRKAN
01.12.1999 - 20.11.2001

Fethi SARIOĞLU
30.11.1997 - 25.11.1999

Azmi GÜRKAN
17.11.1993 - 30.11.1997

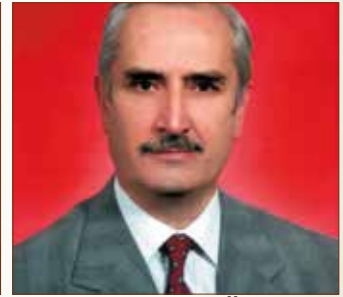
Hayati ÖZDOĞAN
01.04.1992 - 17.11.1993

M.Hamdi GÜLER
01.12.1989 - 31.03.1992

Nazmi GÜRSOY
01.12.1987 - 30.11.1989

Hayati ÖZDOĞAN
28.09.1983 - 30.11.1987

Behçet DERYAOĞLU
01.12.1979 - 28.09.1983

Ünör BAYKAN
01.12.1978 - 30.11.1979

Necmi ÖVER
01.12.1975 - 30.11.1978

Ünör BAYKAN
21.03.1973 - 30.11.1975

Abdülkadir GÜLER
01.12.1963 - 21.02.1973

Burhan ATEŞOĞLU
05.08.1960 - 30.11.1963

Abdülkadir GÜLER
30.11.1957 - 27.05.1960

Hayri DİYARBEKİRLİ
20.06.1956 - 30.11.1957

Asım HENDEKLİ
07.03.1955 - 20.06.1956

Bedri ÜNEL
21.12.1951 - 07.03.1955

M. Ali EDİZ
01.03.1951 - 21.12.1951

Talip KURİŞ
04.08.1949 - 01.03.1951

Neşet MENGÜ
23.02.1949 - 04.08.1949

Kamil KIRAL
27.10.1948 - 23.02.1949

Ekrem ALİCAN
26.05.1948 - 27.10.1948

Hayri DİYARBEKİRLİ
1936 - 26.05.1948

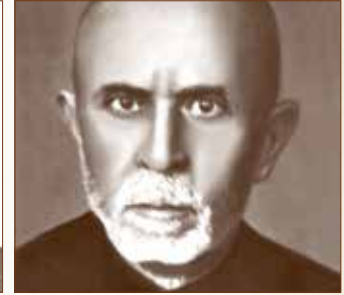
Numan YÖNTEM
(Oda Reisi)
1933 - 1936

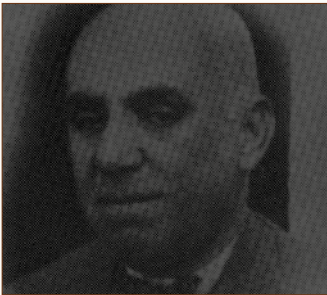
Emin Muharrem (GÜNER)
Efendi (Oda Reisi)
1931 - 1933

Diyarbekirlizade Hayri Bey
(Oda Reisi)
1926 - 1931

Alicanzade Yusuf (ALİCAN)
Efendi (Oda Reisi)
1925 - 1926

Salih (YÖNTEM) Bey (Oda Reisi)
1924 - 1925

Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi Efendi (Oda Reisi)
31.05.1917 - 25.04.1923

SATSO Disiplin Kurulu Başkanları

Hayati ÖZDOĞAN	2005-2007
Abbas DELEN	2007-2009
Fethi SARIOĞLU	2009-2013
Kenan SAKALLIOĞLU	2013-2017

SATSO Genel Sekreterleri

Ali Rıza Bey	1925 - 1926
Muhiddin Bey	1926 - 1927
Mehmet Fuat Efendi	1927 - 1928
Salih Bey	1928 - 1932
Ali Rıza Bey	1932 - 1934
Ali Bey	1934 - 1944
Şevket KÖKÇÜ	1944 - 22.04.1947
Kazım ALKAN	18.04.1947 - 13.01.1949
Muzaffer TÜFEKSEVER	25.01.1949 - 20.06.1951
Osman ERKAYA	20.06.1951 - 31.03.1973
Behçet PEKTEZOL	02.04.1973 - 23.09.1981
Aziz DURAN	23.09.1981 - 26.01.1994
Nurettin TEMİZ	29.06.1994 - 16.07.2003
Burhanettin KILIÇ	19.11.2003 - 19.08.2009
Uğur TIN	24.11.2009 - 07.07.2015
Yiğit ATEŞ	07.07.2015 – Devam Ediyor

SATSO Bütçe Komisyonu Başkanları

Ertuğrul URUK	22.08.1960 - 30.11.1964
Reşat ASLAN	01.12.1964 - 30.11.1967
Süleyman ÖNER	01.12.1967 - 30.11.1968
Nusret ÖZGEN	01.12.1968 - 30.11.1970
Rıfat UZGİDER	01.12.1970 - 30.11.1972
Hayatı ÖZDOĞAN	01.12.1972 - 30.11.1973
Gündüz AKAY	01.12.1973 - 30.11.1974
Cavit KULEN	01.12.1974 - 30.11.1975
Rıfat UZGİDER	01.12.1975 - 30.11.1976
Hayati ÖZDOĞAN	01.12.1976 - 23.11.1979
Adnan BİLGİÇ	29.11.1979 - 24.01.1984
Yusuf MAHMUTOĞLU	20.02.1984 - 30.01.1986
Nüzhet OKAYGÜN	14.02.1986 - 22.04.1988
Zeki ÇELEBİ	24.06.1988 - 28.02.1991
Fahri GÜRSOY	01.03.1991 - 30.03.1992
Zekeriya BAŞOĞLU	01.04.1992 - 31.01.1993
İbrahim GÜROĞLU	01.02.1993 - 30.11.1993
Abdül AKGÜN	01.12.1993 - 30.11.1995
Erkal ETÇİOĞLU	01.12.1995 - 25.11.1999
Mehmet CANLI	01.12.1999 - 23.10.2001
Osman Nuri ÜRKÜT	23.10.2001 - 21.02.2009
Nemci İBİL	21.02.2009 - 04.05.2013
Melih KAYKAYOĞLU	04.05.2013 - devam ediyor

Adapazarı : Uzun carsı : Foto. yıldız No 1

Adapazarı : Uzunçarşı Nr. 8 (Foto : S. M.)

NER YERDE
TC ZIRAAT BANKASI

Yeni Karamürşel

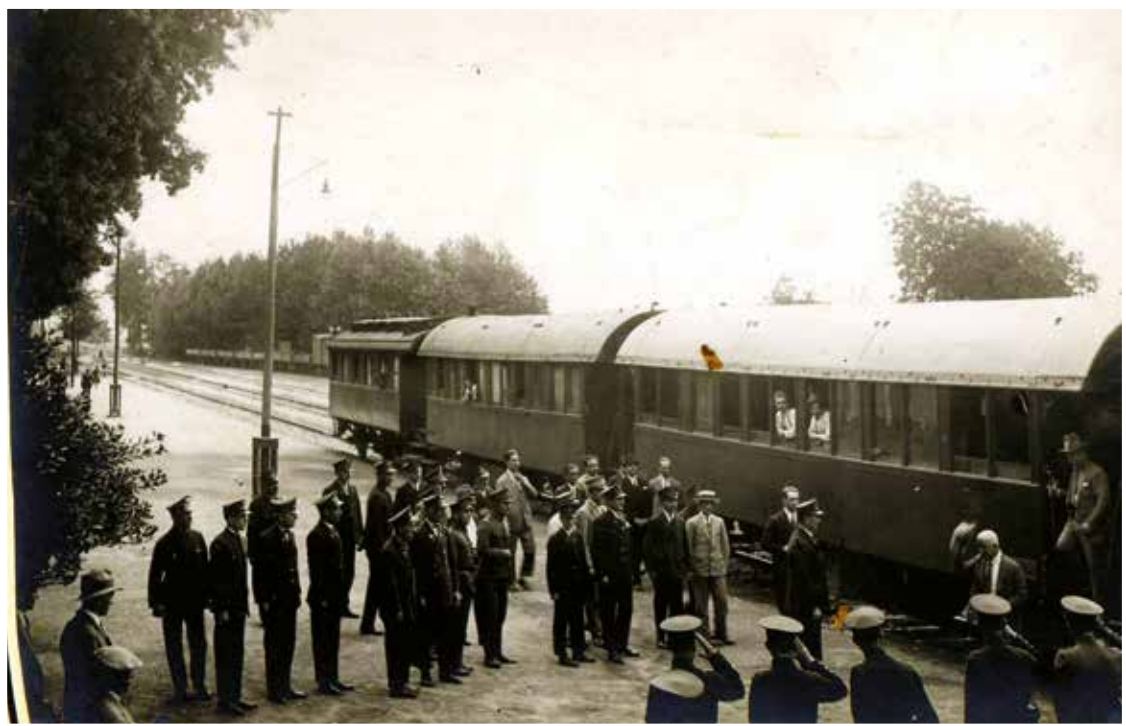
T.Z.D.K. ADAPAZARI FABRIKALARI MESESESİ

BİSİS GÖMLEK MÜHÜRÜ

1921 Haziranı, Claude Ferrare, Adapazarı'nda ilkokul öğretmenleri ile bir arada.(TİTE Arşivi)

1927, Behiç Erkin, Nafia Vekili iken Adapazarı'nı ziyareti.

آمله بازارى اعضاسى تجاردن
شرکت بک

Adapazarı/Soğancızade Şevket Bey

رئیس نامى آمله بازارى مجلس عمومى اعضاسى تجاردن
شاکر بک

Adapazarı/Tüccar Şakir Bey

آمله بازارى اعضاسى تجاردن
میری بک

Adapazarı Tüccardan Hayri Bey

کبوه اعضاسى الحصار بلدیہ رئیس
رئسرى بک

*Geyve Azası Akhisar Belediye Reisi
Rüşdü Bey*

خندق اعضاسى بلدیہ رئیس
اسماعیل بک

*Geyve Azası Belediye Reisi
İsmail Bey*

کبوه اعضاسى نوتون تجارلرئندن
فؤاد بک

*Geyve Azası Tütün Tüccarlarından
Fuad Bey*

خندق اعضاسى
علی بک

Hendek Azası Ali Bey

1927 Kocaeli Meclis-i Umumisi 1927 zabıtnamesinde Sakaryalılar

AYDA BİR ÇIKAR

15

TEMMUZ 1966

YIL 3

SAYI 30

Tüccar Miletin emeği ve öretimi saygıdeğerlik için adına ve zekâsına emniyet edilen ve bu emniyete üyöker göstermek gerekten odemdir.

K. Atatürk

Adapazarı TİCARET ve SANAYİ ODASI Gazetesi

Ticaret ve Ekonomi Gazetesidir

Şehrimiz Şeker Fabrikasında Şeker Kalmadı

Şehrimiz Şeker Fabrikası depolarında 1500 ton şeker kaldığında Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası olarak vilâyet kanalı ile şeker fabrikasına müracaat ederek fabrikanın bütün kâhnetini şehrimiz sâhnelerinin çektiğini bilmenâzâlyâk 150 ton şeker yeni sezona kadar

diğer vilâyetlere satmıyarak vilâyetimiz tüccarları emrine ayırmalarının lâzım geldiğini aksi halde halkın şeker sıkıntısı çökmese dahi nakliye masrafları dolâylısıyla şekerini kiloda beş kuruş fazla olacağını bildirdik. Maalesef 1500 ton şekerini vilâ-

yet emrine ayırtamadığımızdan şehrin ihtiyacı olan şekerini tüccarlarımız Eskişehirden getirtmiye başlamışlardır.

Odamız Belediye başkanlığına müracaat ederek şekerin kilosuna 5 kuruş zam istemiştir.

Milletlerarası Ticaret Odası Türkiye Millî Komitesinin Dünya Gezisi

Komite üyeleri içlo 1966 Eylül veya Ekim aylarında takriben 28 günlük toplu bir Dünya gezisi tertiplemeyi düşünmektedir. Gezinin kati tarih ve fiatı bilshere bildirilecektir. Havayolu ile yapılacak gezi esnasında uğranılacak şehirler şunlar-

dır:
Lizbon veya diğer bir Avrupa şehri, Newyork, Detroit veya Şikago, Los Angeles, Hono Lulu, Tokyo, Taipei ve Hon Kong.
Bu geziye iştirak etmek istiyen üyelerin Komiteye müracaat edebilirler.

Üyelerimizin dikkatine

6762 Sayılı T. Ticaret Kanuna göre;

Ticaret unvanlarında;

Hakiki şahıslarda kısıtlımaksızın yazılacak ad ve soyadı,

Kolektif Şirketlerde en az bir ortağın ad ve soyadı

Komandit şirketlerde komandite ortaklardan hiç olmasa birinin,

Limited ve Anonim ve Kooperatif şirketlerde işletme mevzuunun gösterilmesi ve,

"Tescil olunan Ticaret unvanının ticari işletmenin giriş cephesinin herkes tarafından kolayca görülebilecek bir yerine okunaklı bir şekilde yazılması mecburidir,

Bu mecburiyete riayet etmeyenler aynı kanunun 40 nci maddesi gereğince Ceza Mahkemesi tarafından 100 liradan 2000 liraya kadar veya bir aydan altı aya kadar hapis cezası yahut bu cezalarla ikisine birden mahkûm edilirler

Bu sebeple kanunun amir hükümlerine uyulması gerekmektedir.

Fethi Sarıoğlu'nun Oda meclis başkanlığı döneminde geçmiş dönem başkanları ile hatıra fotoğrafı. 1998-1999

SATSO Başkanları Oda Meclisi'nde

Fethi Sarioğlu, Mehmet Tever, Erol Öztürk, Azmi Gürkan, Hayati Özdoğan, Nazmi Gürsoy, 6 eski ATSO başkanı bir arada

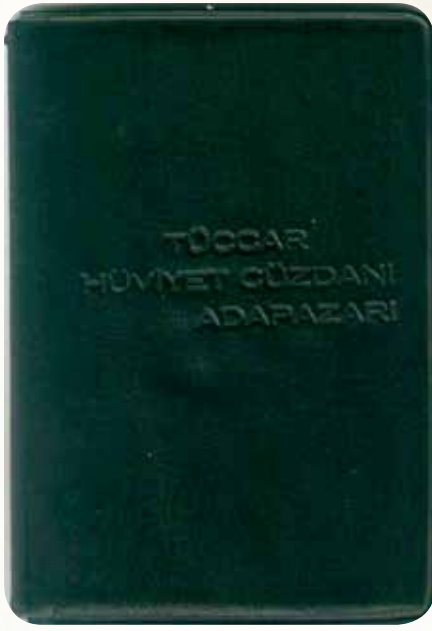
ATSO'nun Oda Restoran'dan bütçe yemeği 23.9.1991 (Fethi Sarioğlu Arşivi)

1920'li yıllarda Uzunçarşı.

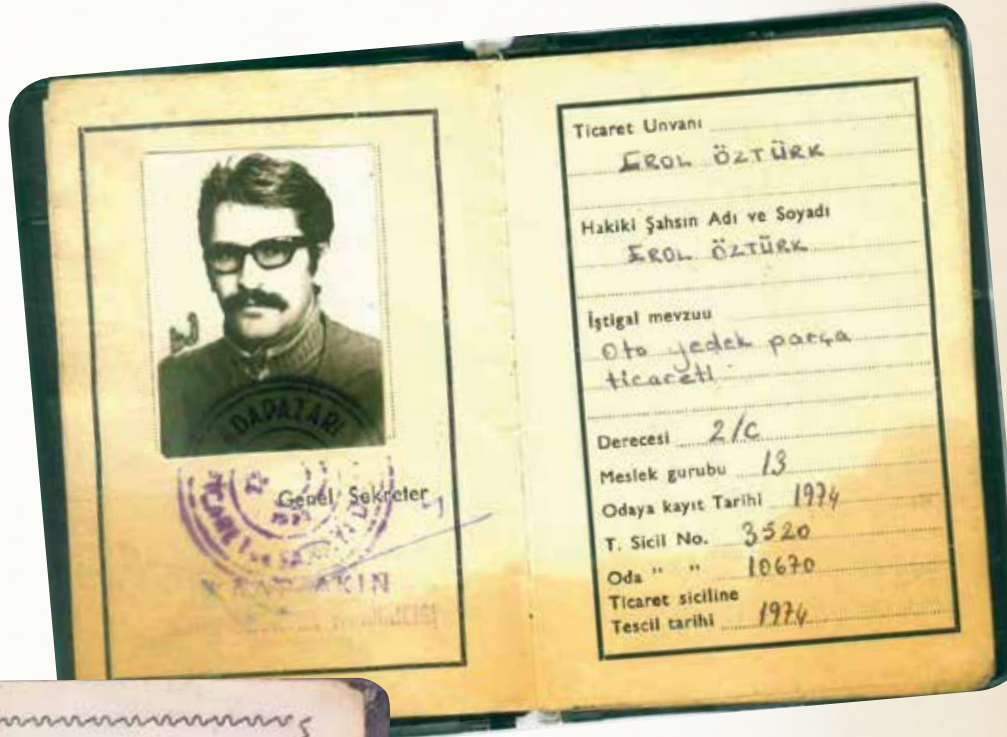
Adapazarı Vagon Fabrikası çalışanları

Adapazarı Tüccar Hüviyet Kartı

ATSO eski-yeni TL

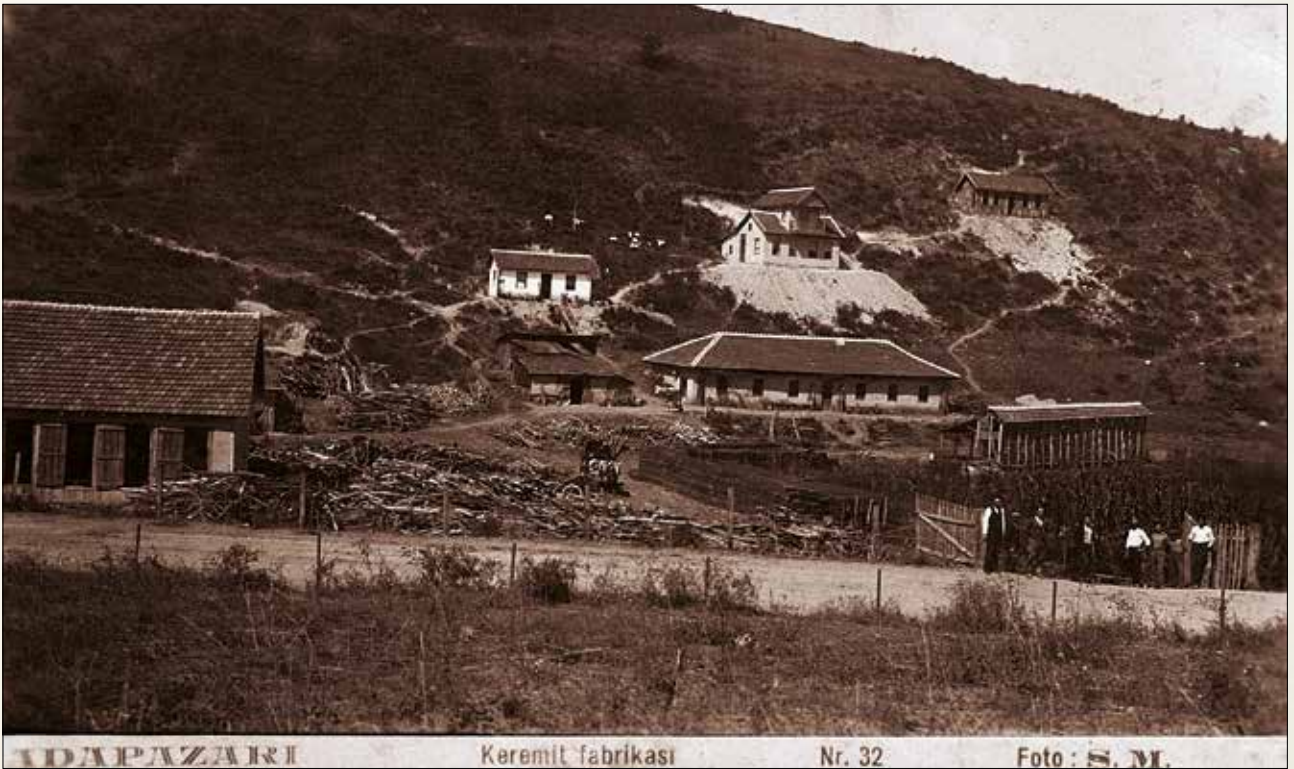

Adapazarı Tüccar Hüviyet Kartı
(Erol Öztürk Hacıyipoğlu Arşivi)

1930'lu yılların başında Sapaca Gölü

1929 Adapazarı Keremite Fabrikası

Adapazarı Ticaret ve Sanayi alanında büyük
gösterilen misafirperverliğe çok teşekkür
edelim.

Kalıtıma haneleri yeniden harekete geçmiştir.
Devlet, istikrar içinde büyüme ve gelişmeyi salt
tedbirlere değil, güven ortamını yaratarak
girişimcilerimize saldırmaya imkân sağlayacaktır.
Adapazarı Organize Sanayi Bölgesi çok başarılı
dır.

Bunun rayına oturmak ve gelişmiş bir
sanayi bölgesini meydana gelmesini
sağlamak görevimizdir.

S. Davut
Başbakan

Süleyman Demirel'in ATSO Anı Defterine yazdıkları

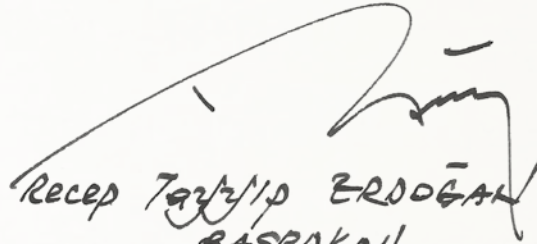
Bu gün 15. Nisan. 06

'ADAPAZARI SANAYİ VE TİCARET ODASI, nın yeni hizmet binasının açılışını yaptık.

Modern bir hizmet binasına kavuşan girişimcilerinizi kutluyorum. Emegi geçenlere teşekkür ediyorum.

Kurumsallaşmanın güzel örneklerinden birini görmenin memnuniyeti içerisinde değerli başkan ve yönetimini, tüm üyelerin haksında tebrik ediyorum.

Başarılarınızın artarak devamı dileğiyle selam ve sevgi ---

Recep Tayyip ERDOĞAN
BAŞBAKAN

Recep Tayyip Erdoğan'ın ATSO Anı Defterine yazdıkları

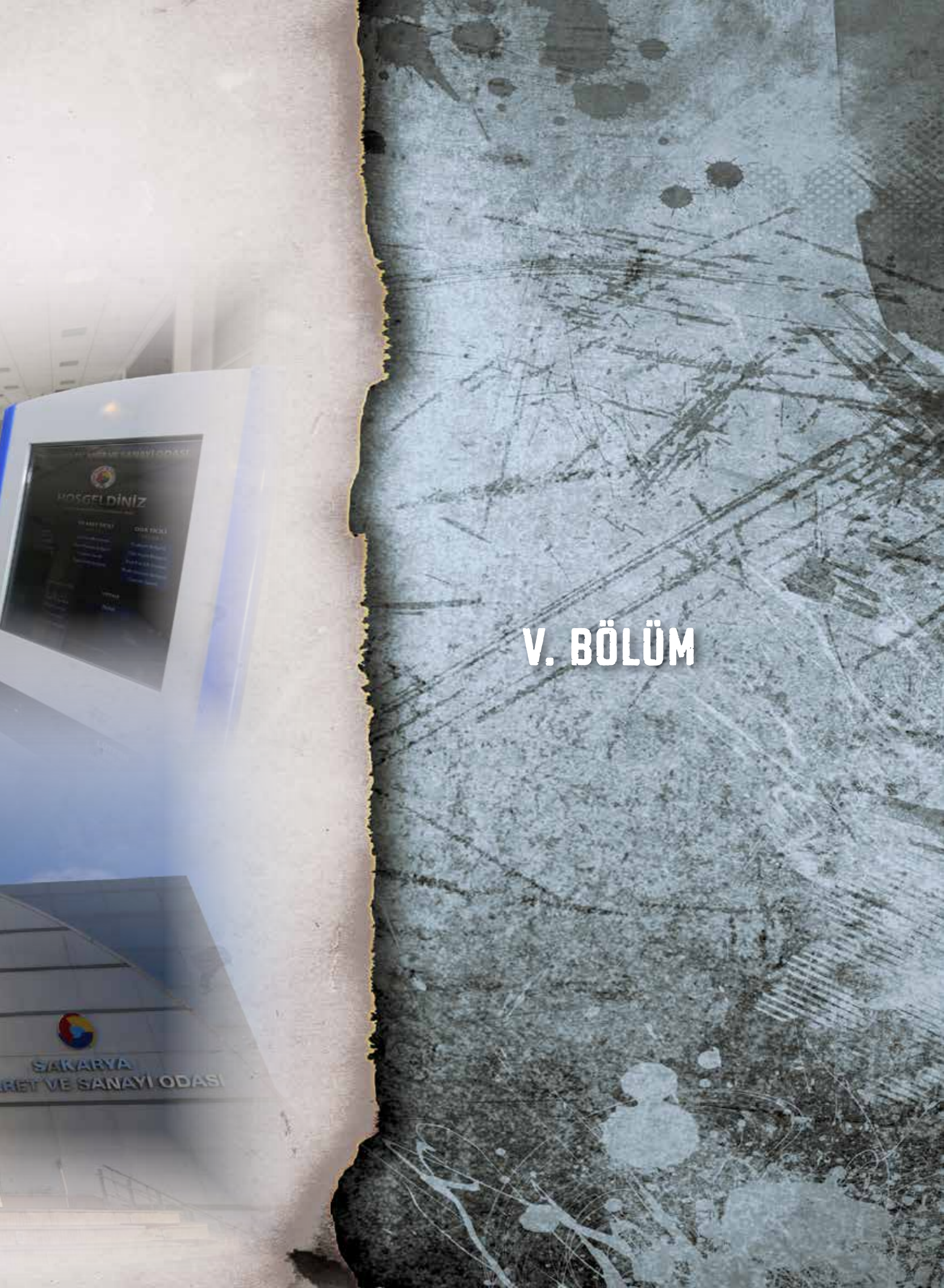
GÜNÜMÜZDE SATSO

CHAMBER OF
SAKARYA
COMMERCE AND INDUSTRY

SATSO

LÜTFEN SIRA
NUMARASI
ALINIZ

V. BÖLÜM

SAKARYA
TİCARET VE SANAYİ ODASI

Sakarya'nın Büyümesi Demek

Türkiye'nin Büyümesi Demektir

Son yıllardaki teknolojik gelişmeler sonucu haberleşme, ulaşım ve bilgi işlem alanındaki yenilikler, piyasa ekonomisinin yaygınlaşması, uluslararası ticaretteki korumacılıkların gittikçe azalması dünyamızı tek bir pazara doğru getirmektedir. Bunun neticesi olarak küreselleşme ile birlikte Ticaret ve Sanayi Odalarının görevleri artmakta ve Odalar daha fazla önem kazanmaktadır.

Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası (SATSO); üyelerinin ortak ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlerine uygun olarak gelişmesini sağlamak, mensuplarının birbirleriyle ve halkla olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere, disiplini, ahlak ve dayanışmayı sağlamak amacıyla kurulmuş meslek kuruluşudur.

Bu ilke ve amaçlar doğrultusunda; kurulduğu yıldan bugüne üyelerine en iyi hizmeti vermeye çalışan SATSO, üyelerinin sorunlarının yanı sıra, Türkiye ve Sakarya'nın sorunlarını da teşhis etmeyi, çözüm yollarını araştırmayı ve yetkili merciler nezdinde girişimlerde bulunarak, olumlu neticeler alınıncaya kadar sorunların takipçisi olmayı kendine görev sayan bir mesleki kuruluştur³¹⁸

5174 Sayılı Yasanın Göre Günümüzde Odaların Görevleri

a) Meslek ahlâkını, disiplini ve dayanışmayı korumak ve geliştirmek, ticaret ve sanayinin kamu yararına uygun olarak gelişmesine çalışmak.

b) Ticaret ve sanayiye ilgilendiren bilgi ve haberleri derleyerek ilgililere ulaştırmak, ilgili kanunlar çerçevesinde resmî makamlarca istenecek bilgileri vermek ve özellikle üyelerinin mesleklerini icrada ihtiyaç duyabilecekleri her çeşit bilgiyi, başvuruları durumunda kendilerine vermek veya bunların elde edilmesini kolaylaştırmak, elektronik ticaret ve internet ağları konusunda üyelerine yol gösterecek girişimlerde bulunmak, bu konularda gerekli alt yapıyı kurmak ve işletmek.

c) Ticaret ve sanayiye ait her türlü incelemeleri yapmak, bölgeleri içindeki iktisadî, ticarî ve sınaî faaliyetlere ait endeks ve istatistikleri tutmak, başlıca maddelerin piyasa fiyatlarını takip ve kaydetmek ve bunları uygun vasıtalarla yaymak.

d) 26 ncı maddedeki belgeleri düzenlemek ve onaylamak.

e) Meslek faaliyetlerine ait konularda resmî makamlara teklif, dilek ve başvurularda bulunmak; üyelerinin tamamının veya bir kesiminin meslekî menfaati olduğu takdirde meclis kararı ile bu üyeleri adına veya kendi adına dava açmak.

318 Tuna, a.g.e., s.255

f) Çalışma alanları içindeki ticarî ve sınaî örf, adet ve teamülleri tespit etmek, Bakanlığın onayına sunmak ve ilân etmek.

g) Üyeleri tarafından uyulması zorunlu meslekî karar almak.

h) Yurt içi ve yurt dışı fuar ve sergilere katılmak.

ı) Gerekliğinde 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanununun 125 inci maddesinde sayılan mal ve hizmetlerin azamî fiyat tarifelerini, kendi üyeleri için, Bakanlıkça çıkarılacak yönetmeliğe uygun olarak tespit etmek ve onaylamak.

j) Deniz ticaretinin kamu yararına, millî ulaştırma ve deniz ticareti politikasına uygun şekilde gelişmesine çalışmak.

k) Millî ve milletlerarası deniz ticaretine ait incelemeler yapmak ve bu konudaki bilgileri sağlamak, Türkiye limanları arası ve yurt dışı navlun, acente komisyonu ve ücretleri ile liman masrafları gibi bilgileri toplamak ve bunları mümkün olan vasıtalarla en seri şekilde yaymak, dünya deniz ticaretindeki en son gelişmeleri izlemek, istatistikler tutmak ve bunları ilgililere duyurmak.

l) Deniz ticaretine ait ticarî örf, teamül ve uygulamaları tespit ve ilân etmek, navlun anlaşmaları, konişmento ve benzeri evraka ait tip formları hazırlamak.

m) Yabancı gemi sahip ve donatanları ile denizcilikle ilgili müesseselere Türkiye limanlarının imkânları, çalışma şekilleri, tarifeleri ve liman masrafları hakkında bilgi vermek ve onlardan benzeri bilgileri sağlamak.

n) Deniz ticareti ile ilgili milletlerarası kuruluşlara üye olmak ve delege bulundurmak.

o) İlgililerin talebi üzerine deniz ticareti ile ilgili ihtilaflarda hakemlik yapmak.

p) Deniz acenteliği hizmet ücret tarifelerini hazırlamak ve Bakanlığın onayına sunmak.

r) Sair mevzuatın verdiği görevlerle, ilgili kanunlar çerçevesinde Birlik ve Bakanlıkça verilecek görevleri yapmak.

s) Birliğin belirlediği standartlara göre üye kayıtlarını tutmak ve üyelik aidatlarına ilişkin belgeleri saklamak ve bunları Birliğe talep halinde bildirmek.

t) Mevzuatla bakanlıklara veya diğer kamu kurum ve kuruluşlarına verilen işlerin, bu Kanunda belirtilen kuruluş amaçları ve görev alanı çerçevesinde odalara tevdi halinde bu işleri yürütmek.

u) Üyelerinin ihtiyacı olan belgeleri vermek ve bunlara ilişkin gerekli hizmetleri yapmak.

v) Yurt içi fuarlar konusunda yapılacak müracaatları değerlendirip Birliğe teklifte bulunmak.

y) Üyeleri hakkındaki tüketici şikâyetlerini incelemek ve kuruluş amaçları doğrultusunda diğer faaliyetlerde bulunmak.

z) Ticaret ve sanayi odalarınca, odalar ayrı olan illerde ise sanayi odalarınca sanayiciler için kapasite raporları düzenlemek.

Odalar, bunlardan başka mevzuat hükümleri çerçevesinde;

a) Ticaret mallarının niteliklerinin belirlenmesine yönelik laboratuvarlar kurmak veya bunlara iştirak etmek, uluslar arası kalibrasyon, test ölçme laboratuvarı kurmak veya iştirak etmek, belgelendirme hizmetleri sunmak,

b) Milli Eğitim Bakanlığının izin ve denetiminde ticaret, denizcilik ve sanayi ile ilgili kursları açmak, açılan kurslara yardımda bulunmak, yurt içinde ve dışında ihtiyaç duyulan alanlar için öğrenci okutmak ve stajyer bulundurmak; meslekî ve teknik eğitim ve öğretimi geliştirme ve yönlendirme çalışmaları yapmak, kendi üyelerinin işyerleriyle sınırlı olmak üzere, 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanunu kapsamına alınmamış meslek dallarında bu uygulamaya ilişkin belgeleri düzenlemek,

c) İlgililerin talebi halinde, ticarî ve sınaî ihtilaflarda hakem olmak, tahkim kurulları oluşturmak,

d) Açılmış veya açılacak olan sergiler, panayırlar, umumi mağazalar, depolar, müzeler ve kütüphanelere katılmak,

e) Yetkili bakanlıkça uygun görülen alanlarda sanayi siteleri, endüstri bölgeleri, organize sanayi bölgeleri, teknoloji geliştirme bölgeleri, teknoparklar, teknoloji merkezleri kurmak ve yönetmek; 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu çerçevesinde serbest bölge kurucu ve işleticisi veya işleticisi olmak, antrepo işletmek ve fuar alanları, kongre merkezleri ile ticaret merkezleri kurmak, işletmek veya kurulmuş olanlara iştirak etmek,

Görevlerini de yaparlar³¹⁹

Bugün Üyelerimiz

2017 Mayıs ayı sonu itibariyle SATSO üye sayıları (faal+askı) aşağıdaki gibidir.

Anonim Şirket	1.369
Kolektif Şirket	31
Komandit Şirket	3
Limitet Şirket	5.820
Şahıs Şirketi	3.696
Kooperatif	233
Diğer Şirketler	43
Toplam Üye Sayısı	11.195

319 TOBB, *Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği İle Odalar ve Borsalar Kanunu*, Afşaroğlu Matbaası, Ankara, s.10-13

Sakarya Ticaret Ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Üyeleri

Mahmut KÖSEMUSUL
Yönetim Kurulu Başkanı

Orhan YILGENCİ
Yönetim Kurulu Bşk. Yrd.

Günay GÜNEŞ
Yönetim Kurulu Bşk. Yrd.

Nadir ÖZTÜRK
Yönetim Kurulu Sayman
Üyesi

Murat CAN
Yönetim Kurulu Üyesi

Burhan AKÇAM
Yönetim Kurulu Üyesi

Onur KANSU
Yönetim Kurulu Üyesi

Yunus TEVER
Yönetim Kurulu Üyesi

Emrullah TERZİOĞLU
Yönetim Kurulu Üyesi

Ömer ARSLAN
Yönetim Kurulu Üyesi

Fatma Aygün KAHYA
Yönetim Kurulu Üyesi

Meclis Başkanlık Divanı

A. Akgün ALTUĞ
Meclis Başkanı

Neşet PEKER
Meclis Başkan Yrd.

Fatih GÜREŞ
Meclis Başkan Yrd.

SATSO Meclis Üyeleri

Turgay ÇELİK

A. Akgün ALTUĞ

Hasan GENÇ

Yılmaz DÜNYA

Bülent ESMER

Recep SANDIKÇI

**Abdurrahman
ÇAKAR**

Talha CÖMERT

**Mehmet Yavuz
KÖPRÜLÜOĞLU**

Hüseyin GÜRSOY

Rahmi SAK

Ahmet CEVHERLİ

Cengiz KAÇAR

İsmail EMİNLER

Adem BİLGİN

Faruk ÖZ

Ramazan ÇOKAL

Ömer ARSLAN

**Bünyamin
MÜFTÜOĞLU**

Zekeriya AKSOY

Onur KANSU

Hakan TENKEKÇİ

Rifki BEDİR

Tufan BAHAR

Yaşar KOŞUNDA

**İsmail
FİLİZİDANOĞLU**

Enver TOK

**Hayrettin
KOVACIOĞLU**

Nadir ÖZTÜRK

Orhan YILGENÇİ

Ramazan SEZER

Nihat NAMA

Osman ŞAKAR

Ayhan AKDAĞCI

Zafer YILDIRIM

Oktay TOPÇU

Adem SEZER

Adnan
BORAZANCIOĞLU

Nuri Osman URKUT

Burcu Başar AKGÜN

Erdal YILDIRIM

İsmail KOÇ

Mustafa Naci ALTAY

Seyhan AZDER

Yalçın CAN

Ali İhsan BAKIM

Besim KIRATLI

Serkan ÖZÇİFTÇİ

Hamit BAYRAKTAR

Melih KAYKAYOĞLU

Burhan AKÇAM

Bülent YAZAR

Murat CAN

Hüseyin ÜR

Metin YENİÇERİ

Vahap GÜN

Mahmut
KÖSEMUSUL

Alican YILDIRIM

Murat BAYRAK

S. Eyüp KURİŞ

Murat KURTULUŞ

Yunus TEVER

Mehmet GÖKTAŞ

Ergin BALCI

İrfan DEMİRCİOĞLU

Ahmet ÇUBUK

Reha ARSLAN

Emrullah
TERZİOĞLU

Bülent KARSLI

Yusuf Murat EMİR

Erhan FİDAN

Bayram Ali
ÇATALBAŞ

Behlül BAYRAK

Necmettin KIRIK

Necati YAPRAK

Yunus ZOR

Şenol ÇALIŞKAN

Günay GÜNEŞ

Kadir SAVAŞ

Yüksel AVŞAR

Fatma Aygün KAHYA

Disiplin Kurulu Üyeleri

Disiplin Kurulu Başkanı	Yusuf Kenan Sakallıoğlu
Disiplin Kurulu Üyesi	İsmet Çalışkan
Disiplin Kurulu Üyesi	Melih Uyar
Disiplin Kurulu Üyesi	Mürsel Albayrak
Disiplin Kurulu Üyesi	Tarık Pekerken
Disiplin Kurulu Üyesi	Kamil Tever

Hesapları İnceleme Komisyonu

Hesapları İnceleme Komisyonu Başkanı	Melih Kaykayoğlu
Hesapları İnceleme Komisyonu Başkan Yardımcısı	Ergin Balcı
Hesapları İnceleme Komisyonu Üyesi	İrfan Demircioğlu
Hesapları İnceleme Komisyonu Üyesi	Yılmaz Dünya
Hesapları İnceleme Komisyonu Üyesi	Şenol Çalışkan

Komiteler

1. Meslek Komitesi	
Mehmet Dinler	Komite Başkanı
Ali Faik Tantan	Komite Başkan Yardımcısı
Mesut Özmen	Komite Üyesi
A. Akgün Altuğ	Komite Üyesi
Turgay Çelik	Komite Üyesi

2. Meslek Komitesi	
Emir Karagülle	Komite Başkanı
Mehmet Akif Özkan	Komite Başkan Yardımcısı
Ahmet Sivişoğlu	Komite Üyesi
Hasan Genç	Komite Üyesi
Yılmaz Dünya	Komite Üyesi

3. Meslek Komitesi	
Mustafa Kemal Yılmaz	Komite Başkanı
Ayhan Özturpçu	Komite Başkan Yardımcısı
Zeki Durmuş	Komite Üyesi
Polat Döver	Komite Üyesi
Bülent Esmer	Komite Üyesi
Recep Sandıkçı	Komite Üyesi
Ertuğrul Öztürk	Komite Üyesi

4. Meslek Komitesi	
Beşir Özmert	Komite Başkanı
Hakan Candemir	Komite Başkan Yardımcısı
Bayram Demirci	Komite Üyesi
Samim Çakır	Komite Üyesi
Abdurrahman Çakar	Komite Üyesi
Fatih Güreş	Komite Üyesi
Talha Cömert	Komite Üyesi

5. Meslek Komitesi	
Mehmet Yavuz Köprülüoğlu	Komite Başkanı
Adnan Atasoy	Komite Başkan Yardımcısı
İffet Hacıyüpoğlu	Komite Üyesi
Murat Şevket Kan	Komite Üyesi
Onur Döver	Komite Üyesi
Hüseyin Gürsoy	Komite Üyesi
Rahmi Sak	Komite Üyesi

6. Meslek Komitesi	
Berat Gezer	Komite Başkanı
Hamdi Hoşgör	Komite Başkan Yardımcısı
Ahmet Cevherli	Komite Üyesi
Orhan Özkarakaş	Komite Üyesi
Mümin Mercan	Komite Üyesi
Cengiz Kaçar	Komite Üyesi
İsmail Eminler	Komite Üyesi

7. Meslek Komitesi	
Doğan Çatalbaş	Komite Başkanı
Atilla Beyazhan	Komite Başkan Yardımcısı
Recep Muslu	Komite Üyesi
Adem Bilgen	Komite Üyesi
Faruk Öz	Komite Üyesi

8. Meslek Komitesi	
Kenan Karaca	Komite Başkanı
Korhan Günay	Komite Başkan Yardımcısı
Yekta Cem Sunman	Komite Üyesi
Neşet Peker	Komite Üyesi
Ramazan Çokal	Komite Üyesi

9. Meslek Komitesi	
Mehmet Mustafa Kulaksız	Komite Başkanı
Erol Çiçek	Komite Başkan Yardımcısı
T.Cenk Şahözkan	Komite Üyesi
Ömer Arslan	Komite Üyesi
Bünyamin Müftüoğlu	Komite Üyesi

10. Meslek Komitesi	
Selami Yüksel	Komite Başkanı
Erol Demiralay	Komite Başkan Yardımcısı
İrfan Terzi	Komite Üyesi
Zekeriya Aksoy	Komite Üyesi
Onur Kansu	Komite Üyesi

11. Meslek Komitesi	
Talip Gürmeriç	Komite Başkanı
İsmail Hakkı Kahyaoğlu	Komite Başkan Yardımcısı
Sorgun Özdilek	Komite Üyesi
Hakan Tenekeci	Komite Üyesi
Rıfki Bedir	Komite Üyesi

12. Meslek Komitesi	
Tufan Bahar	Komite Başkanı
Hakan Aykan	Komite Başkan Yardımcısı
Mustafa Eriş	Komite Üyesi
Gökhan İspiroğlu	Komite Üyesi
Yaşar Koşunda	Komite Üyesi

13. Meslek Komitesi	
İsmail Filizfidanoğlu	Komite Başkan Yardımcısı
Eyüp Tuncer	Komite Üyesi
Emin Çelik	Komite Üyesi
Adem Tok	Komite Üyesi
Enver Tok	Komite Üyesi
Hayrettin Kovacıoğlu	Komite Üyesi

14. Meslek Komitesi	
Osman Tekeoğlu	Komite Başkanı
Ayhan Pehlivan	Komite Başkan Yardımcısı
Erdal Köksal	Komite Üyesi
Halil Kayıkçı	Komite Üyesi
Nadir Öztürk	Komite Üyesi
Orhan Yılgenci	Komite Üyesi
Ramazan Sezer	Komite Üyesi

15. Meslek Komitesi	
Ercan Başnuh	Komite Başkanı
Seçkin Sandıkyapan	Komite Başkan Yardımcısı
Hakan Mert	Komite Üyesi
Turgay Akduman	Komite Üyesi
Nihat Nama	Komite Üyesi
Osman Şakar	Komite Üyesi
Semih Çokay	Komite Üyesi

Komiteler

16. Meslek Komitesi	
Mustafa Tekneci	Komite Başkanı
Fazilet Neşe Akma	Komite Başkan Yardımcısı
Güven Yavuz	Komite Üyesi
İbrahim Engin Adıyaman	Komite Üyesi
Ayhan Akdağcı	Komite Üyesi
Zafer Yıldırım	Komite Üyesi
Oktaç Topçu	Komite Üyesi

17. Meslek Komitesi	
Mehmet Çatalbaş	Komite Başkanı
Mevlüt Çelik	Komite Başkan Yardımcısı
Adem Sezer	Komite Başkan Yardımcısı
Namık İşcan	Komite Üyesi
Veysel Öztürk	Komite Üyesi
Adnan Borazancıoğlu	Komite Üyesi
Nuri Osman Urkut	Komite Üyesi

18. Meslek Komitesi	
Burcu Başar Akgün	Komite Başkanı
Adem Çalışkan	Komite Başkan Yardımcısı
Hüseyin Emanet	Komite Üyesi
Tayfun Çengelcık	Komite Üyesi
Tuncay Çil	Komite Üyesi
Erdal Yıldırım	Komite Üyesi
İsmail Koç	Komite Üyesi

19. Meslek Komitesi	
Halit Evin	Komite Başkanı
Ali Dayıoğlu	Komite Başkan Yardımcısı
Ali Demir	Komite Üyesi
Yılmaz İnan	Komite Üyesi
Mustafa Naci Altay	Komite Üyesi
Seyhan Azder	Komite Üyesi
Yalçın Can	Komite Üyesi

20. Meslek Komitesi	
Haluk Yıldız	Komite Başkanı
Cemalettin Çatalbaş	Komite Başkan Yardımcısı
Ali İhsan Bakım	Komite Üyesi
Berat Şirinat	Komite Üyesi
Fahri Eren	Komite Üyesi
Besim Kıratlı	Komite Üyesi
Serkan Özçiftçi	Komite Üyesi

21. Meslek Komitesi	
İbrahim Adak	Komite Başkanı
Levent Bayraktar	Komite Başkan Yardımcısı
Hamit Bayraktar	Komite Üyesi
Fikret Tek	Komite Üyesi
Recai Sandıkçı	Komite Üyesi
Melih Kaykayoğlu	Komite Üyesi
Burhan Akçam	Komite Üyesi

22. Meslek Komitesi	
Hüseyin Odabaş	Komite Başkanı
Yavuz Akın	Komite Başkan Yardımcısı
Bülent Yazar	Komite Üyesi
Adil Taşkın	Komite Üyesi
Murat Can	Komite Üyesi

23. Meslek Komitesi	
Tebliğ Yeğenoğlu	Komite Başkanı
Nihat Cinoğlu	Komite Başkan Yardımcısı
Kamil Üstün	Komite Üyesi
Yaşar Yalav	Komite Üyesi
Hüseyin Ür	Komite Üyesi
Metin Yeniçeri	Komite Üyesi
Vahap Gün	Komite Üyesi

24. Meslek Komitesi	
Tekin Baydar	Komite Başkanı
Özgür Karabulut	Komite Başkan Yardımcısı
Mahmut Kösemusul	Komite Üyesi
Ali Yıldırım	Komite Üyesi
Alican Yıldırım	Komite Üyesi

25. Meslek Komitesi	
Murat Bayrak	Komite Başkanı
Sadettin Selim Sarioğlu	Komite Başkan Yardımcısı
Aybars Ekşioğlu	Komite Üyesi
Zeki ŞAHİN	Komite Üyesi
S. Eyüp Kuriş	Komite Üyesi

26. Meslek Komitesi	
Sadullah Balıkçioğlu	Komite Başkanı
İsmet Durak	Komite Başkan Yardımcısı
Ömer Günay	Komite Üyesi
Murat Kurtuluş	Komite Üyesi
Yunus Tever	Komite Üyesi

27. Meslek Komitesi	
Adnan Çatalbaş	Komite Başkanı
Yaşar Koç	Komite Üyesi
Cihat Yıldız	Komite Üyesi
Sinan Elbirlik	Komite Üyesi
Mehmet Göktaş	Komite Başkan Yardımcısı
Ergin Balcı	Komite Üyesi
İrfan Demircioğlu	Komite Üyesi

28. Meslek Komitesi	
Ömer Necdet Aydemir	Komite Başkanı
Nejla Aydın	Komite Başkan Yardımcısı
Murat Atalay	Komite Üyesi
Olgun SERT	Komite Üyesi
Ahmet Çubuk	Komite Üyesi
Reha Arslan	Komite Üyesi
Emrullah Terzioğlu	Komite Üyesi

29. Meslek Komitesi	
İbrahim Saritaş	Komite Başkanı
Merve Hilal Coşar	Komite Başkan Yardımcısı
Ebru Kırtaş	Komite Üyesi
Bülent Karslı	Komite Üyesi
Yusuf Murat Emir	Komite Üyesi

30. Meslek Komitesi	
İdris Toska	Komite Başkanı
Nedim Altıntaş	Komite Başkan Yardımcısı
Erhan Fidan	Komite Üyesi
Selami Alar	Komite Üyesi
Bayram Ali Çatalbaş	Komite Üyesi

31. Meslek Komitesi	
İbrahim Arabul	Komite Başkanı
Enes Sevindik	Komite Başkan Yardımcısı
Behlül Bayrak	Komite Üyesi
Ahmet Şehit	Komite Üyesi
Necmettin Kırık	Komite Üyesi

32. Meslek Komitesi	
Yalçın Çoban	Komite Başkanı
Murat Çilingiroğlu	Komite Başkan Yardımcısı
Necati Yaprak	Komite Üyesi
Hakkı Aydın	Komite Üyesi
Yunus Zor	Komite Üyesi

33. Meslek Komitesi	
Kadir Ahmet Tecelli	Komite Başkanı
Bora Ali Atalay	Komite Başkan Yardımcısı
Şenol Çalışkan	Komite Üyesi
Günay Güneş	Komite Üyesi
Mehmet Manav	Komite Üyesi

34. Meslek Komitesi	
Hüseyin Yavuziğit	Komite Başkanı
Remziye Zeynep Alkan	Komite Başkan Yardımcısı
Alpaslan Serhat Yanıkoğlu	Komite Üyesi
Haluk Uğur Dağistanlı	Komite Üyesi
Kadir Savaş	Komite Üyesi
Yüksel Avşar	Komite Üyesi
Fatma Aygün Kahya	Komite Üyesi

SATSO Personel Listesi

ADI	SOYADI	ÜNVANI
YİĞİT	ATEŞ	Genel Sekreter
ARZU	ARIK	Evrak Kayıt Memuru
ATILLA	ÖZTOPALOĞLU	Belge Düzenleme Memuru
CENGİZ	ÇAVUŞ	Sicil Memuru
CENK	KUTAY	Sicil Memuru
ÇİLAY	ARSIYA	Muhasebe Vezne Memuru
DERYA	ÇAKIR	Basın Memuru
DİLEK	USLUKOL	Yazı İşleri Memuru
EBRU	TOPAL	Veri Hazırlama ve İstatistik Memuru
ELİF	SARIOĞLU	AR-GE Memuru
ERKAN	BULUT	Dış Ekonomik İlişkiler Memuru
FAHRETTİN	SÜZER	Hizmetli
GÖKHAN	DÜLGEROĞLU	Sanayi Memuru
GÜRKAN	SEZGİN	Yazı İşleri Memuru
HANİFE	BODUR	Dış Ekonomik İlişkiler Memuru
İBRAHİM	SERT	Ticaret Sicil Müdürü
MEHMET	DUMAN	Mali İşler Müdürü
MEHMET AKİF	AKDENİZ	Ticaret Sicili Müdür Yardımcısı
MÜJGAN	ZAMAN	Basın-Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürü
MÜMİN	HAŞIL	İnsan Kaynakları Müdürü
RAMAZAN	KABA	Şoför
SAMİ	BAŞAR	Piyasa Araştırma Memuru
SELMAN	YILDIZ	Ticaret ve Belgeler Müdürü
SENAY	ÖNENOĞLU	Oda Sicili Memuru
SERKAN	YILDIRIM	Özel Kalem Müdür
TEYFİK	ÖZTÜRK	Genel Sekreter Yardımcısı
SAMET	DURSUNOĞLU	Belge Düzenleme Memuru
ÖNDER	GÜMÜŞEL	Mali İşler Memuru
HAKAN	KALMIŞ	Basın-Yayın Memuru
DUYGU	CEYLAN	İstatistik Memuru
UFUK ALİ	AYGEN	Teknik Personel
BAHATTİN	ARICI	Bilgi İşlem Memuru
HAKAN	İRİS	Bilgi İşlem Memuru
ÇAĞATAY	ÇATALBAŞ	Sicil Memuru
FATİH	DALKILIÇ	Sicil Memuru
ÖZGÜR	BADEM	Sanayi ve AR-GE Müdürü

SATSO'nun 2017 İtibariyle İştirakleri

1- T.C. MERKEZ BANKASI: 1,40 TL. (Nominal Değer)

14 Hisse bulunmaktadır.

1 (bir) Hisse 0.10 TL

2- AGDAŞ: 1.234,00 TL. (Nominal Değer)

Hisse: 1234 Pay

Sermayesi: 10.545.000.- TL.

Hisse: 1.234 B GRUBU

3- KOBİ YATIRIM ORTAKLIĞI A.Ş.: 41.230,00 TL. (Nominal Değer)

Sermayesi: 38.000.000.-TL.

Hisse: % 0,1085

4- (SİSBAŞ) SAKARYA İPEKYOLU SERBEST BÖLGE

KURUCU A.Ş.: 1.000,00 TL. (Nominal Değer)

Sermayesi: 500.000.-TL.

Hisse: 1.000 Hisse X 1.-TL.)

5- MARMARA TEKNOKENT A.Ş.: 5.000,00 TL. (Nominal Değer)

Sermayesi: 500.000.-TL.

Hisse: (500 Hisse X 10.-TL.)

6- ABİGEM A.Ş.: 25.500,00 TL. (Nominal Değer)

Sermayesi: 500.000.-TL.

Hisse: % 5,1

7- 3. O.S.B.: 7.000,00 TL. (Nominal Değer)

Hisse: % 35

8- SAKARYA TEKNOKENT A.Ş.: 40.000,00 TL. (Nominal Değer)

Hisse: % 10

9- FERİZLİ OSB: 40.000,00 TL. (Nominal Değer)

Hisse: % 40

10- KAYNARCA OSB: 40.000,00 TL. (Nominal Değer)

Hisse: % 40

11- KAYNARCA MAKİNA İMALATÇILARI İHTİSAS OSB: 82.000,00 TL.

Hisse: % 41

Yüzyıl Sonra Bugün SATSO

SATSO'nun Bugünü (2017)

100 yıllık köklü bir geçmişe sahip olan Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası, çok değerli kurucu üyelerine saygıyla etkinliğini ve gücünü her geçen gün artırarak, bugün uluslararası platformda hizmette "A Kalite Mükemmellik Belgesi" ile mirası taçlandırıp Türkiye'de en büyük ilk 10 Oda arasında yerini almıştır.

Sakarya'nın büyümesi ve gelişmesi demek; Türkiye'nin büyümesi ve hedeflerine hızla ulaşması demektir.

Türkiye'nin yeni metropollerinden biri olması öngörülen Sakarya'nın gelişme sürecinde, sanayi-tarım-turizm üçlemesindeki dengeyi bozmadan büyümek, kalkınmak zorunda olduğumuzu biliyoruz. İhtisaslaşan sektörlerde kümelenen, otomotiv sektörü başta olmak üzere tüm sektörlerde yatırımcılarına kolaylık sağlayan, kalifiye istihdamı ve teşvik alımı yüksek bir Sakarya için çalışıyoruz...

1. İŞBİRLİĞİ – GÜÇBİRLİĞİ

Sakarya’ımızda ortak akıl ve ortak vizyon doğrultusunda hayata geçirilen önemli çalışmalar var.

- Sakarya Valiliği
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi
- Sakarya Üniversitesi

Diğer Paydaş Kurumlar ile özellikle son yıllarda hep birlikte önemli mesafeler aldık.

Biz şehrimizin tüm dinamikleri iç içe olsun; şehrimizi ve ülkemizi hep birlikte

geleceğe taşıyın istiyor;

bu doğrultuda çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

2. SANAYİ (OSB'LER)

Zamanın ruhunu iyi okuyor; sanayi ve ticaret geleceğimizi çok dikkatli planlıyor, kümelenmelere büyük önem veriyoruz.

Yeni OSB'ler ve Kümelenme Çalışmaları

Birinci OSB, Hendek 2. OSB, Söğütlü 3. OSB ve Karasu OSB ile firmalarımız gurur duyduğumuz üretimler yaparken Ferizli OSB'de üretim başladı, Ferizli OSB Genişleme Alanımız var, Kaynarca Mobilya İhtisas OSB, Kaynarca Makine İhtisas OSB, Adapazarı Karma OSB ve Söğütlü 2. OSB ile ilgili çalışmalarımız hızla devam ediyor.

Karadeniz'den Dünya'ya Açılan Bir Sakarya, Liman ve Demiryolu çalışmaları yapıyoruz. SATSO "DOZVOLA" belgesi ile yetkilendirildi.

Güçlü üretim, yerli, yenilikçi ve yeşil üretim için kararlı çalışmalarımız devam edecek, Sakarya'mız sanayisi örnek bir kimliğe kısa zamanda kavuşacaktır.

LIEBHERR

LIEBHERR

LIEBHERR

420

LIEBHERR

HYSTER

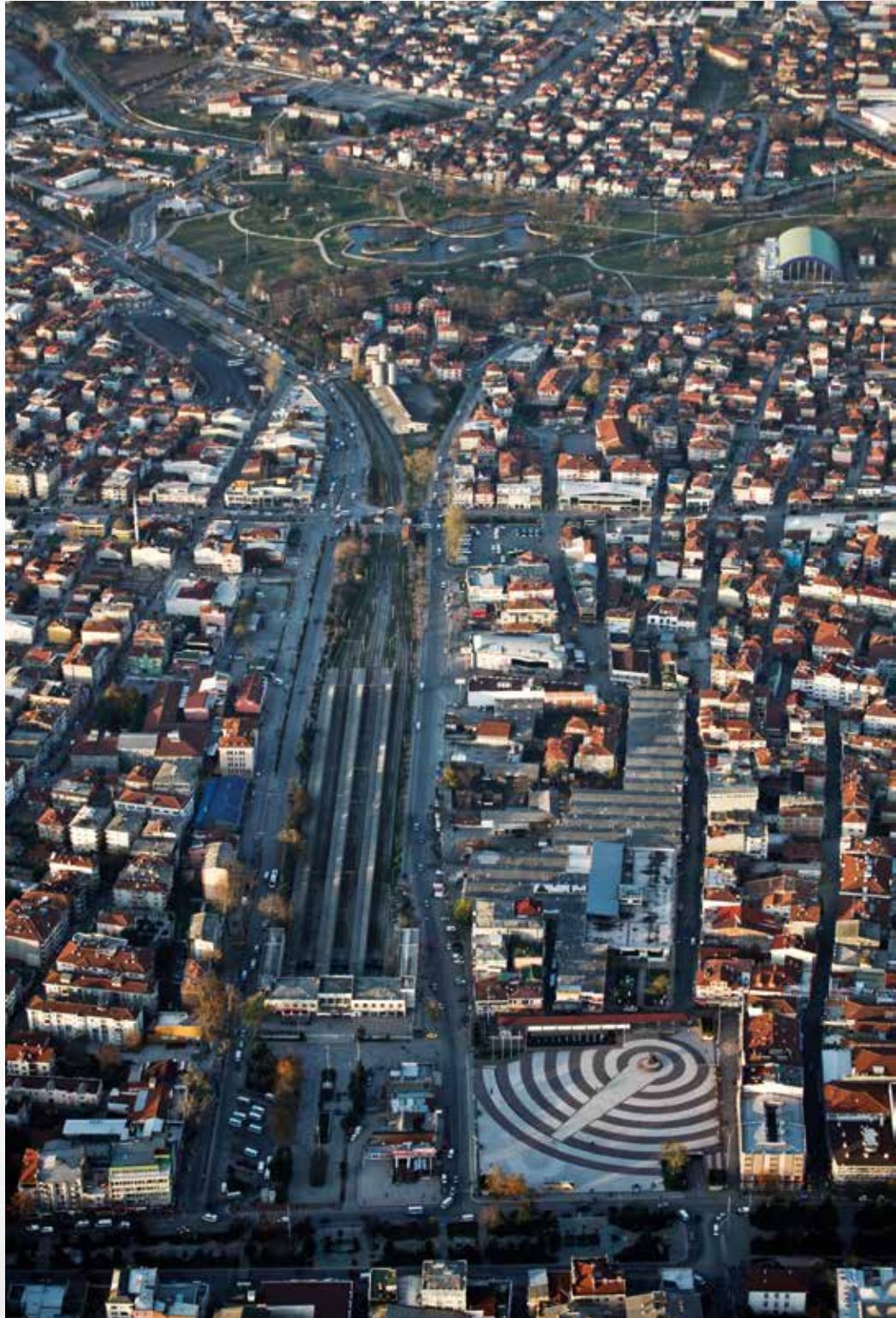
164

3. TİCARET

SATSO olarak dünya ticaretini anlayıp harekete geçerek, Yeni Türkiye hedeflerine uygun yeni ticaret politikası geliştirdik ve çalışmalarımıza hız kazandırdık.

OTB'ler ile Ticarete Yeni Bir Soluk

Sadece sanayide değil ticarete de kümelenme çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Büyükşehir Belediyemizin katkılarıyla Organize Ticaret Bölgeleri oluşturarak şehrimizin ticaretine yeni bir soluk getiriyoruz. Yeni Kamyon Garajı ve Tır Parkı tamamlanırken şimdi sıra Galericiiler Sitesi, İnşaat Malzemecileri ve Geri Dönüşümcüler Sitelerinde inşaallah bu projelerde de 2017 yılında sonuca yaklaşacağız.

4. TARIM

Sakarya'mız aynı zamanda bir tarım şehri, tarımsal hassasiyetin ve tarımsal kalkınmanın önemini iyi biliyoruz.

Tarımsal Ürünler Üretim Mükemmeliyet Merkezi Geliyor

Sektör kümelenmelerimizi hem sanayide hem de ticarete tamamlayalım istiyoruz. Valimizle, Milletvekillerimizle, Büyükşehir Belediye Başkanımızla, belediye başkanlarımızla ve paydaşlarımızla çalışmalarımızı bu doğrultuda şekillendiriyoruz. Sakarya'mız sadece sanayi kenti değil aynı zamanda tarım kenti ve süs bitkiciliği alanında da önemli bir geleceği var. Bunu bilerek kapsamlı bir çalışma yaptık. Büyükşehir Belediyemizle birlikte inşallah hızla tamamlamayı hedeflediğimiz Sakarya Tarımsal Ürünler Üretim Mükemmeliyet Merkezi kuruyoruz. Eğitim alanında kurmakta olduğumuz Yaşam Boyu Öğrenme Merkezi'nden sonra tarımsal alanda önemli bir çalışmayı daha hayata geçirmenin mutluluğunu yaşıyoruz.

Süs Bitkiciliğinde Hedef Dünya Markası Olmak

Dış mekân süs bitkiciliğinde üretim alanı ve fidan sayısı bakımından Sakarya'mız Türkiye'de önemli bir merkez haline gelmiştir. Üretim alanı olarak Türkiye'deki toplam alanın yaklaşık %35'ine sahibiz. Sakarya Tarımsal Ürünler Üretim Mükemmeliyet Merkezi'nde dışa bağımlılığı en aza indirerek yıllık 30 milyon adet üretim kapasitesine ulaşmayı ve ihracat kapasitemizi daha da yükselterek bu sektörde Sakarya markasının dünyada bilinen ve aranan bir marka olmasını hedefliyoruz.

5. NİTELİKLİ İSTİHDAM

Sakarya'mızın özellikle otomotiv sektöründe sahip olduğu nitelikli istihdamı diğer sektörlerle de yayarak daha da güçlendirmeyi hedefliyoruz.

Kaliteli eğitim, katma değerli güçlü üretim, nitelikli istihdam ve yüksek ihracat için Türkiye'ye örnek projeleri 2016 yılında da hayata geçirmenin mutluluğunu yaşıyoruz. Kaliteli eğitim ve nitelikli istihdam konusunda üniversitemizle birlikte hayata geçirdiğimiz 3+1, 7+1 ve Uygulamalı Mühendislik Deneyimi Eğitimi (UMDE) projelerinde öğrencilerimiz iş tecrübesi ile mezun olurken bu çalışmanın bir benzerini Meslek Liselerimizle de hayata geçirmek için bir çalışma başlattık. Milli Eğitim Müdürlüğümüzle başlattığımız çalışmanın neticesinde öğrencilerimizin hayal ve hedeflerini iş dünyamızın talep ve ihtiyaçları ile buluşturuyoruz. Odamız SATSO'da Türkiye'nin alanında en kaliteli öğretmenleri ile eğitim çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Uygulamalı Meslek Edindirme Merkezleri'nde (UMEM) Türkiye 1.'liğimiz var. Nitelikli istihdam gücümüzü artırmak ve ara eleman sorununu ortadan kaldırmak temel hedeflerimizdir. İş dünyamız hangi alanda eleman sıkıntısı yaşarsa eğitim camiamız liselerimizde hemen çalışma başlatarak ilgili alanda istihdama yönelik eğitim gerçekleştiriyor.

Nitelikli istihdam bir şehrin gücüdür. İlgili tüm kurumlarla bu gücü daha da geliştirerek şehrin ekonomik ve sosyal yaşamına maksimum düzeyde entegre etmek istiyoruz.

Hayat Boyu Öğrenme Merkezi

Bir müjdemiz daha var. Eğitim alanında inşallah çok yakın bir zamanda şehrimize eğitim, nitelikli eleman ve ara eleman çalışmalarımıza değer katacak Hayat Boyu Öğrenme Merkezi kuracağız.

6. EĞİTİM

Kaliteli eğitim tüm başarıların anahtarıdır. Eğitim faaliyetlerimiz ve hazırladığımız projelerle ilklere imza atmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Bin Kişiyi Girişimcilik Eğitimi

Sakarya'mızın ekonomi geleceği için Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası olarak vereceğimiz eğitim çalışmalarının ne kadar önemli olduğunu sıklıkla ifade ediyorum. Girişimciliğe çok önem veriyoruz. İŞKUR bizim her zaman önemli bir paydaşımız; protokolümüzü güncelledik ve 2017 yılında bin kişiye girişimcilik eğitimini birlikte vereceğiz.

Teknoloji Eğitimleri Vermeye Başlıyoruz

Ayrıca Arifiye Halk Eğitim Merkezi ile de protokol imzaladık. Bilişim, Makine, Metal, Elektronik, Motorlu Araçlar ve Ahşap teknolojileri alanında teorik eğitimler Odamızda, uygulaması atölyelerde yapılacak.

İki Meslek Lisesi

Eğitim alanında şehrimize önemli hediyelerimiz var. SATSO olarak Sakarya'mıza endüstri meslek lisesi kazandırıyoruz. Arifiye ilçesindeki 1. OSB Kuzey Kapısının hemen yanında yer alan 17 bin 900 metre kare alan üzerinde yaklaşık 7 bin 800 metrekare inşaat alanına sahip olan Endüstri Meslek Lisesinde geleceğin usta ve mühendis adayları eğitim görecek.

TOBB ise şehrimize Serdivan'da yeni bir kız meslek lisesi hediye ediyor. 2017-2018 eğitim öğretim yılına yetiştireceğiz. Akademik liselerin güçlenmesi, meslek okullarımızın markalaşması hepimizin ortak arzusu ve hedefidir.. Akyazı Ticaret ve Sanayi odamız da bir okul daha yaptıracaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı bir meslek alanında faaliyet gösterecek ve bulunduğu ilde alana ilişkin çalışan büyük ölçekli sektör temsilcileriyle en az 10 yıl iş birliğinde bulunacak tematik liseler ve bu liselere kayıt koşullarını belirledi. Bakanlığın Tematik Lise uygulamasındaki 11 il arasında Sakarya'mız da yer alıyor. Arifiye'deki okulumuz Motorlu Araçlar Teknolojisi tematiğinde, Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası Motorlu Araçlar Teknolojisi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olmuş, nasıl öğrenci alınacağına yönelik usul ve esaslar da belirlenmiştir.

Nitelikli Göç

Sanayi Bölgelerimizde mevcut istihdamımız 18 bin. Çalışmalarımız sonuçlandığında bu rakam 90 binin üzerine çıkacak. Sakarya'mızı nitelikli göçe hazırlamak için paydaş kurumlarımızla hassasiyetle çalışmalar gerçekleştiriyoruz.

İş dünyası olarak son yıllarda her fırsatta ifade ettiğimiz, ısrarla üzerinde durduğumuz iki husus vardı: güven ortamı ve ekonomik istikrar. Ülkemizin kalkınma ve gelişmesine kast eden içeride ve dışarıda tüm hain örgütlere karşı kararlı operasyonların devam edeceğini biliyoruz. İş dünyası ile istişare ederek ekonomide uygulanan reformların kapsamının genişletilip teşvik ve desteklerin süreceğine inanıyoruz.

7. İHRACATTA SAKARYA

Sakarya iş dünyası, risk alarak attığı kararlı adımlar ve bulduğu yeni pazarlarla umudumuzu yükseltiyor.

Yüksek ihracat konusunda Sakarya'nın geleceği çok parlak konumdadır. Otomotivde fark oluşturan bir şehrimiz var. İhracatta Kasım 2016'da 7. sıraya yükseldik. Hedefimiz ilk 5 il içinde yer almak ve kısa zamanda hedefimize ulaşacağımıza inanıyoruz. Nisan 2016'da Almanya Hannover Genel Sanayi Fuarı ve Hamburg ikili iş görüşmeleri ile Aralık 2016'da Güney Afrika'da ikili iş görüşmeleri programları gerçekleştirdik. İş dünyamızın ihracat tecrübelerinin artması konusunda çalışmalarımıza devam ediyoruz. Artık yeni üretim yöntemlerinden yeni bir sanayi çağından bahsediyoruz ve bunun bilincindeyiz. Bilgi iletişim alt yapısı ve ağına dayalı akıllı ve verimli üretim çağı olarak adlandırılan Endüstri 4.0 çağı ile ilgili Odamızda programlar düzenledik. Kendimizi ve kurumlarımızı çağın şartlarına uygun güncellemek zorundayız ve bu konuda hassas hareket ediyoruz.

Sakarya'mızdaki KOBİ'lerin global düzeyde rekabet edebilir hale gelebilmesi için Ar-Ge, İnovasyon ve Ürün Geliştirme bilincinin yaygınlaştırılması amacıyla, Sakarya Üniversitemiz ile çeşitli programları hayata geçiriyoruz. "Üniversite-Sanayi İşbirliği"nde arzu ettiğimiz başarıya ulaştık. Üniversite – İş Dünyası Omuz Omuz Projemiz işletmelerin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü iş dünyası ile birlikte yetiştirmeyi hedefleyen önemli bir projedir ve başarıyla yolumuza devam ediyoruz.

Şehrin ve ülkenin hedefleri iş dünyasının omuzlarındadır.

9. YERLİ ÜRETİM

Karasu ilçemizde Bakanlar Kurulu kararı ile oluşturulan Otomotiv İhtisas Münferit Bölgesi'nde BMC yatırım kararı olarak yerli ve milli üretimler gerçekleştirilecek. Gurur duyduğumuz Milli Tank "ALTAY" Sakarya'mızda OTOKAR'da üretiliyor. Milli Tren için şehrimizin markası TÜVASAŞ'ta çalışmalar sürüyor. Dünyanın sıfır hata ile üretim yapan tek fabrikası TOYOTA, Sakarya'mızda. Yerli oto üretimi için gereken tüm parametreler Sakarya'mızda mevcut ve biz bu çalışma için şehir olarak hazırız.

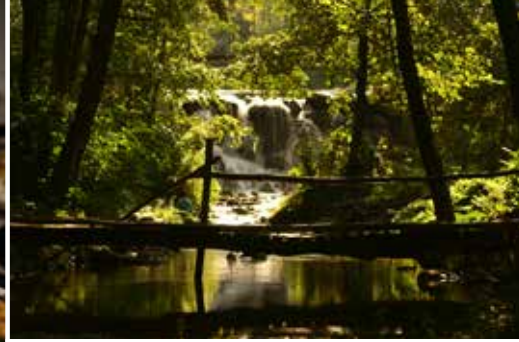
10. TURİZM

Sakarya'mız aynı zamanda bir turizm kentidir. Şehrimizin tüm değerleri için uygun rekabet ortamı oluşturmak için çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası olarak turizm sektöründe şehrimizin potansiyelini daha çok değerlendirmesini arzu ediyoruz ve gerçekleşen çalışmaları destekliyoruz. Sakin şehir olarak nitelendirilen tarihi Taraklı ilçemize Sakarya Valiliğimizin destekleriyle bir Fenerli Konak satın alarak Taraklı Belediyemize hediye ettik. Konak Müze olarak yaşamını sürdürecektir. Turizm çalışmalarımıza 2017 yılında da devam etmek istiyoruz. Sağlık turizminin gelişmesi yönündeki çalışmalara desteklerimiz devam ediyor. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA) kapsamında Sakarya'nın tanıtım çalışmalarına desteğimiz sürüyor.

Tüm güzellikleri bünyesinde barındıran cennet Sakarya'mız, gerçekleştirilen çalışmalarla geleceğe emin adımlarla yürüyor.

Fotoğraflar: Cihat ÇAVDAR, Emrah GÜLTEKİN, Hakan KALMIŞ, Müjgan ZAMAN

1.1. ÜYE MEMNUNİYETİ

SATSO, üyelerinin çağın şartlarına en uygun koşullarla entegrasyonu için çalışıyor.

Mükemmellik Ödülü

Yüzyıllık geçmişin hakkı mükemmellik olmalıydı. SATSO Mükemmellik belgesi ile bir asırlık tarihini arkasına alıp bugününü taçlandırdı.

Odamız; TOBB tarafından Türk Oda Sistemi'nin Avrupa Oda sistemi ile entegrasyonunu sağlamak amacıyla geliştirilen "Oda Akreditasyon Modeli" kapsamında denetlenmiş ve **A Kalite Mükemmel** seviyesinde puan almıştır. SATSO hizmet kalitesini sürekli geliştirerek Akreditasyon Belgesi almaya hak kazanmış ve yıllarla birlikte hizmet kalitesini yükselterek belgenin devamlılığını sağlamıştır.

SATSO Hizmetlerini Kolaylaştırıyor

Üyelerimize sunduğumuz hizmetleri her geçen gün çağın şartlarına uygun bir şekilde güncellemek ve hizmetlerimizi daha kolay ve hızlı hâle getirmek için çalışıyor; Oda hizmetlerimizi her geçen gün yeniliyoruz. 2017'ye girerken üyelerimizin talepleri doğrultusunda mevzuat çerçevesinde önemli düzenlemeler yaptık.

Harç Takip Sistemine Geçtik

Gerçekleştirdiğimiz çalışma ile üyelerimiz artık Ticaret Sicil servisindeki yaptıkları her işlem veya aldıkları belge için Ticaret Sicil Harcı yatırmak üzere Vergi Dairesi ya da bankalara gitmek zorunda kalmayacak. 1 Ocak 2017 tarihinden itibaren Harç Takip ve Tahsil Sistemi (HTS) hizmete girdi. Harçların tahsil yetkisi artık Odamızda. Yeni sistemle üyelerimiz yaptıkları işlemler ve aldıkları belgeler için vergi dairesi ve bankalara giderek zaman kaybı yaşamıyor.

İmza Beyanname Tasdiki Yetkisi Aldık

1 Ocak 2017 itibarıyla yürürlüğe giren bir başka uygulamamız ise imza beyannamesi Tasdik yetkisi. Kurucu Ortakları Yabancı Ortaklı Şirketler ve vekâletname ile işlem yapmak isteyen şirketler dışındaki tüm kuruluş işlemlerindeki imza beyannamelerinin tasdikini gerçekleştiriyoruz.

Önceki süreçlerde firma kuruluş işlemleri esnasında firma yetkilileri tescil talepten önce imza beyannamesi tasdik ettirmek için noterde işlem görüyorlardı. Şimdi notere gitmek yerine %50 daha düşük ücret ödeyerek işlemlerini Odamızda yaptırabiliyorlar.

Zorunlu Mesleki Yeterlilik Belgesi Vermeye Başladık

Mesleki Yeterlilik Belgesi sınavları, TOBB-SATSO işbirliğiyle Sakarya'da gerçekleştirilecek. Zorunlu Mesleki Yeterlilik Belgesi Odamızdan alınabiliyor.

Odamız aracılığıyla ilimizde yapılan sınavlar, TOBB - MEYBEM Mesleki Yeterlilik ve Belgelendirme Merkezleri tarafından gerçekleştirilecek. Ayrıntılar web sitemizde mevcut. Üyelerimizin cezai yaptırımlara maruz kalmamaları için bir an önce çalışanlarının sınava girmesi ve belgelendirilmelerini sağlamalarını tavsiye ediyoruz.

2023 HEDEFLERİNE ULAŞACAĞIZ

Türkiye'miz güvenirliliği; Cumhurbaşkanımız Sn. Recep Tayyip Erdoğan'ın, devletimizin ve iş dünyamızın azmi ve kararlılığıyla yeni anayasa ve yeni yönetim sistemi çalışmalarını sonuçlandırarak 2023 hedeflerini gerçekleştirecektir.

Biz, stratejik konumu ve işbirliği ağlarından güç alan, çok yönlü ekonomik yapısı ile değer üreten, zengin beşeri potansiyeliyle geleceğe yön veren, yaşam kalitesi ile fark oluşturan, insan ve bilgi odaklı, yeniliklere açık, küresel rekabette lider ve sürdürülebilir kalkınmada marka şehir olan bir Sakarya istiyoruz.

SATSO olarak hedefimiz, ihracatta ilk 5 il arasında olan, 2017'de hizmete giren Karasu Limanı işlevselliğiyle Karadeniz'den dünyaya açılan otomotiv şehri Sakarya projesini gerçekleştiren, tüm kurumların aidiyet duygusuyla şehrin büyüme ve gelişme sürecinde yer aldığı işbirliği ortamını sağlayan, tarım, turizm desteklerinin alınması ile bu alanlarda marka oluşturan bir Sakarya'ya kavuşmaktır.

Dünyadaki değişimi algılayıp farkına vararak, ekonomik, sosyal, bölgesel, bilimsel ve teknolojik anlamda, Sakarya'mızı değiştirmeyi amaçlayan projelerin peşinden şehrimizin tüm dinamikleri hep birlikte koşarsak 2023 hedeflerimize ulaşacağımızı biliyoruz.

Sakarya'nın Büyümesi, Türkiye'nin Büyümesi Demektir

Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası olarak, tarihle modernin kucaklaştığı geleceğin marka şehri Sakarya'mızı, sanayinin, tarımın, ticaretin ve tabii güzellikleriyle turizmin merkezi yapmak hedefiyle, 7/24, büyük bir gayretle çalışmaya devam edeceğiz.

Sorunların, sıkıntıların aşıllacağına dair inancımızı koruyacak, istikrarla büyüyen ve gelişen bir Türkiye'nin benimsediği 100. yıl vizyonu çerçevesinde belirlediği hedefleri gerçekleştirme kararlılığıyla, barış, huzur ve refahın, daima sağduyunun, hoşgörünün, kardeşliğin, sevgi ve saygının hâkim olması için çalışmayı sürdüreceğiz.

Çünkü tüm değerleri için rekabet ortamı oluşturduğumuz şehrimiz, asla kaybetmez ve Sakarya'mızın büyümesi demek, Türkiye'nin büyümesi demektir.

1 Ocak - 31 Mart Sakarya Sektör İhracat Performansı

SEKTÖR	İLLER	2016	2017
Otomotiv Endüstrisi	SAKARYA	346.545,37	
Demir ve Demir Dışı Metaller	SAKARYA	18.983,07	16.707,97
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	SAKARYA	8.599,32	8.536,80
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	SAKARYA	9.117,16	8.212,15
Makine ve Aksamları	SAKARYA	5.445,77	7.994,64
İklimlendirme Sanayii	SAKARYA	7.046,13	7.853,97
Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	SAKARYA	7.408,23	6.739,27
Çelik	SAKARYA	4.799,02	4.340,76
Elektrik Elektronik ve Hizmet	SAKARYA	3.295,37	4.063,78
Hazırgiyim ve Konfeksiyon	SAKARYA	3.229,77	3.464,99
Mobilya,Kağıt ve Orman Ürünleri	SAKARYA	3.311,64	3.106,31
Meyve Sebze Mamulleri	SAKARYA	2.457,15	2.857,26
Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	SAKARYA	258,42	1.722,64
Mücevher	SAKARYA	1.010,61	1.360,20
Fındık ve Mamulleri	SAKARYA	1.959,24	1.355,85
Tekstil ve Hammaddeleri	SAKARYA	2.032,47	1.104,72
Kuru Meyve ve Mamulleri	SAKARYA	529,51	1.023,06
Süs Bitkileri ve Mam.	SAKARYA	2.364,45	474,03
Madencilik Ürünleri	SAKARYA	193,81	340,33
Deri ve Deri Mamulleri	SAKARYA	14,85	293,62
Savunma ve Havacılık Sanayii	SAKARYA	232,48	215,14
Yaş Meyve ve Sebze	SAKARYA	0	62,6
Gemi ve Yat	SAKARYA	29,29	27,67
Halı	SAKARYA	17,38	17,83
Zeytin ve Zeytinyağı	SAKARYA	4,88	1,36
Diğer Sanayi Ürünleri	SAKARYA	0,77	0,04

Kronolojik SATSO Tarihi

1 Temmuz 1864- ATSO'nun kurucusu Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi Efendi, Trabzon'un Of ilçesinde doğmuştur.

1889- Adapazarı'nda açılan ilk banka olan Ziraat Bankası'nın Adapazarı Şubesi faaliyete başlamıştır.

1907- Adapazarı'nda açılan ikinci banka şubesi olan Osmanlı Bankası Adapazarı Şubesi açılmıştır.

9 Mart 1913- Türkiye'de şahsi teşebbüs ve özel sermaye ile kurulan ilk bankalardan biri olan Adapazarı İslam Ticaret Bankası, 9 Mart 1913 tarihinde Adapazarı'nda 13 kurucu üye tarafından kurulup 14 Ocak 1914'te resmi olarak faaliyete geçmiştir.

9 Mart 1913- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın kurucusu Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi Efendi Adapazarı İslam Ticaret Bankası'nın müdürü olarak göreve başlamıştır.

31 Mayıs 1917 - Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, Kaymakam Yahya Sezai Bey'in himmetiyle Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi Efendi'nin başkanlığında kurulmuştur.

1 Haziran 1917 - ATSO'nun ilk sosyal sorumluluk projesi gerçekleşmiş ve Cuma günü tüm dükkanlar kapanarak herkes mesire yerlerine gitmiştir.

23 Ekim 1919- ATSO Kurucusu Hacı Mehmet Hilmi Efendi 6 yıl sürdürdüğü Adapazarı İslam Ticaret Bankası'nın müdürlüğü görevini bırakmıştır.

1919- 57 kurucunun iştiraki ve 200.000 lira sermaye ile Adapazarı'nın ikinci milli bankası olan Adapazarı Emniyet Bankası kurulmuştur.

17-21 Şubat 1923 - İzmir İktisat Kongresi'ne Adapazarı Şirketler temsilcisi olarak katılan Hacı Mehmed Hilmi Efendi diğer temsilcilerle birlikte dört günlük özel çalışmaları sonucu Odaların sorunları ile ilgili bir rapor hazırlamıştı.

25 Nisan 1923- ATSO'nun kurucusu olan Şumnulu Hacı Mehmet Hilmi Efendi Adapazarı'nda vefat etmiştir.

1924- ATSO'nun Hilmi Efendi'den sonra 2. Başkanı Salih (Yöntem) Bey (1918-1919 Adapazarı Belediye Başkanı) olmuştur.

1924- Bu yıl ATSO'nun 1160 lira 54 kuruş gelirin karşın 701 lira 03 kuruş gideri vardı. Oda'ya kayıtlı 624 üye bulunuyordu.

1925- ATSO'nun 3. Başkanı Yusuf (Alican) Bey olmuştur.

18 Nisan 1925 - Ülkemizde kurulan ilk 10 borsasından biri olan Adapazarı Ticaret Borsası, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'na bağlı olarak, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal ve kabine üyesi 11 bakanın imzası ile kurulmuştur.

1925- Adapazarı Ticaret Borsası faaliyete girdiği ilk yıl 3836 lira 17 kuruş gelir elde etmişti. Giderleri ise 3697 lira 18 kuruştur. Bu dönemde Ticaret Borsası, Ticaret Odası'nın en büyük gelir kalemi idi.

11 Mart 1926 - seçimler neticesinde Diyarbakırlı Hayri(Diyarbakirli) Bey ATSO'nun 4. Başkanı olmuştur.

1926- Oda'ya bina edinmek için, Adapazarı'nın ticaret merkezi olan Uzunçarşı'da bulunan kargir altlı üstlü iki katlı bina Oda adına 6 bin kûsur liraya satın alınmıştı.

1926- Adapazarı'nda kurulan seyyar sergiye ATSO tarafından, 400 lira ve ayrıca bu sergi için tedarik ettiği bölgenin mahsulleri, üretilen ürünlere ait mal numuneleri için de 100 lira olmak üzere toplam 500 lira yardım yapmıştır.

1927- Bu sene zarfında ATSO'nun görev alanı, bölgesi dahilinde nahiye ve köylere yayılacak ve dört nahiye merkezinde birer muhabir azalık tayin edilecekti. ATSO'ya bağlı olarak kurulan ajanlıklar Sapanca, Akyazı, Söğütlü ve Karasu ajanlıkları idi.

6 Haziran 1927- 50.000 TL sermayeli Kocaeli Halk Bankası Türk Anonim Şirketi kurulmuştur. Bu bankanın kurucuları arasında Adapazarı Ticaret Odası Reisi Hayri Bey de bulunmaktaydı.

1928-1929 - senelerinde ATSO tarafından, Adapazarı halkının yeni Türkçe(Latin harfleri) okuyup yazması için açılan millet halk derslane ve okulları masrafları için 500 lira civarında nakdi yardımda bulunmuştur.

Kasım 1930- Adapazarı Zahire Borsası bu yıl içerisinde son iki ay kuruluşundan beri bağlı olduğu Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'ndan ayrılıp artık müstakil hale gelmişti.

1931- Emin Muharrem (Güner) ATSO'nun 5. Başkanı olarak göreve başlamıştır.

1 Haziran 1931- Adapazarı İş Bankası Şubesi açıldı.

12 Aralık 1931 - Adapazarı Ticaret ve Zahire Borsası lağvedilerek para ve eşyaları Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odasına devredilmiştir.

1932- ATSO tarafından satın alınan bina yapıldıktan sonra 1932 senesi zarfında kiracı bulunduğu mahalden nakil ile yeni yapılan kendi binasına taşınmıştır.

1932-ATSO tarafından 1932 senesinde 800, 1933 senesinde 1.000 lira ki toplam 1.800 lira Adapazarı Halk Fırka binası inşaatına bağışta bulunulmuştur.

1933- Hacı Numan (Yöntem) Bey ATSO'nun 6. Başkanı olarak göreve başlamıştır.

1936 yılında Numan Yöntem Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası yönetim kurulu başkanlığına ve Adapazarı'nın ileri gelenlerinden Ali Bey ise ATSO genel sekreterliğine seçilmişlerdir.

6 Ekim 1941- Ticaret odalarına bağlı olan kazalarda da vazifeleri kanunla tespit edilmiş birer ticaret odası mümessili vardır. Bu dönemde Geyve mümessili Ali Ertürk, Hendek mümessili Yusuf Uzun, Karasu mümessili Mahmud Bal'dı.

9 Ekim 1941 - Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'na Adapazarı kazasından 420, Hendek kazasından 193, Karasu kazasından 29 olmak üzere toplam 642 tüccar, esnaf ve sanatkar bağlıdır.

20 Haziran 1943- Adapazarı'nda meydana

gelen depremde ATSO'nun uzun yıllardır faaliyet gösterdiği binası da yıkılmış ve bütün tarihi evraklar enkaz altında kalmıştır.

26 Haziran 1943- İstanbul Ticaret Odası deprem nedeniyle harap durumda olan Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odasına yardım etmeye karar vermişti. Ancak bu yardım borç olarak verilecek ve şehir kendine geldikten sonra Adapazarı Ticaret Odası'ndan geri alınacaktı.

1944 - Hayri Diyarbakirli Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına ve Yusuf Alican da yönetim kurulu başkanlığına seçilmişlerdir. Genel sekreterliğe ise Şevket Kökçü getirilmiştir.

3 Ekim 1947 - Ulaştırma Bakanı Şükrü Koçak tarafından Adapazarı Vagon Fabrikası'nın temeli atıldı. ATSO Genel Sekreteri Kâzım Alkan'ın daveti ile odayı ziyaret eden Bakan Koçak, Adapazarılı tüccarlarla bir araya geldi.

20 Ekim 1947 - Ulaştırma Bakan Şükrü Koçak, Adapazarı'nda PTT binası ve telefon santrali inşası konusunda, Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı'na bir yazı göndermiştir.

1947 - Asım Hendekli Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası yönetim kurulu başkanlığına seçildi.

2 Nisan 1948 - Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı'na Hayri Diyarbakirli seçildi. Meclisin aslı üyeleri şunlardı: Asım Hendekli, Abbas Gülseven, Nazmi Akhuy ve Türk Ticaret Bankası mümessili seçilmiştir. Meclisin bu aslı üyeler dışındaki diğer üyeleri ise şu şekilde sıralanıyordu: Bekir Şar, Bedri Ünel, Ali Parker, Ekrem Alican, Talip Kuriş, Mustafa Tever, Mehmet Zekâi İşçan, Hasan Erman, Ziraat Bankası mümessili Hakkı Kocabaş ve Salih Amasya.

26 Mayıs 1948 - Ekrem Alican Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına seçildi.

27 Ekim 1948- Kamil Kıral, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına seçildi.

23 Şubat 1949 - Neşet Mengü Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına seçildi.

4 Ağustos 1949- Talip Kuriş Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına seçildi.

2 Ağustos 1950 - Kocaeli Valiliği'ne yeni atanan Burhanettin Teker, ilk ziyaretlerinden birisini Adapazarı'na gerçekleştirdi. Bu ziyarette Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nda fikir alış - verişinde bulunuldu.

1951 - Ticaret Odası kayıtlarına göre Adapazarı'nda 1818 adet tüccar ve esnaf vardı.

1 Mart 1951 - M. Ali Ediz, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına seçildi.

12 Nisan 1951 - Kocaeli Valisi Burhanettin Teker, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nda tüccar ve bankacılarla bir araya gelerek Adapazarı'nın sorunlarını görüştü.

20 Haziran 1951- Osman Erkaya Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası genel sekreterliğine seçildi. Bu görevi 22 yıl sürerek, 31 Mart 1973'e kadar devam edecektir.

21 Aralık 1951- Bedri Ünel Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına seçildi.

1951- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın Geyve'de bir ajanlığı faaliyete geçti.

18 Ağustos 1953 - Depremde üst katları yıkılmış olan Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası için inşa edilen yeni bina tamamlandı ve hizmete açıldı.

7 Mart 1955 - Asım Hendekli Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına ve Bedri Ünel de yönetim kurulu başkanlığına seçilmişlerdir.

20 Haziran 1956- ATSO eski meclis başkanlarından Hayri Diyarbakırlı, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına tekrar seçildi.

30 Kasım 1957 - Abdülkadir Güler Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına seçildi

1 Aralık 1959 - Nushet Yeğin Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası yönetim kurulu başkanlığına seçildi.

22 Haziran 1960 - Mustafa Açikel Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası yönetim kurulu başkanlığına seçildi.

7 Ağustos 1960- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası yönetim kurulu seçimi yapıldı ve Lebib Kökçü başkanlığa seçildi. İkinci başkanlıklara Adnan Turgut ve İbrahim Öztopal, üyeliklere ise, Selami Savaş, İsmail Rençberoğlu, Muharrem Çavdar ve Mehmet Gürler getirilmiştir.

1963- ATSO'nun Atatürk Bulvarı'nda uzun süre faaliyet gösterdiği binanın arsası satın alındı.

1 Aralık 1963- ATSO meclis eski başkanlarından Abdülkadir Güler Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına tekrar seçildi. Yönetim kurulu başkanlığına da Necdet Birgen getirildi.

15 Şubat 1964 - ATSO'nun ilk süreli yayını olan Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi aylık olarak yayınlanmaya başlamıştır.

1965- Oda, Orhan Camii karşısındaki kendisine ait binada hizmet vermeye başlamıştır.

22 Temmuz 1967- meydana gelen depremden Adapazarı gibi Oda ve üyeleri de çok fazla etkilenmişti.

24 Temmuz 1967- Depremin ardından acil toplanan ATSO Yönetim Kurulu tüccar ve sanayicilerin sorunlarını ele alarak faaliyete geçmişti.

13-14 Ocak 1968- Ankara'da yapılan Odalar Birliği toplantısına Oda Genel Sekreteri Osman Erkaya Katılmıştı.

1968 - ATSO'nun ilk adres kitabı yayınlandı.

1969 - Temeli atılarak inşasına başlanan Atatürk Bulvarı'ndaki ATSO binası 1972 yılı Temmuz ayında faaliyete geçmiştir.

18 Kasım 1970 - Yeni kurulan Adapazarı Yükseköğretim Kurumu ve Yaşatma Derneği'nin girişimleri sonucunda yardım kampanyası başlatıldı ve ilk etapta Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası 25.000 Türk lirası yardımda bulundu.

09 Ağustos 1971 - Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası 5 kişilik bir ailenin temmuz ayı geçim endeksini 1378 lira 20 kuruş olarak hesapladı.

Temmuz 1972 - ATSO yeni binasına taşındı. 1999 depremine kadar burada hizmet vermiştir.

29 Kasım 1972 - Necdet Birgen, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı'na tekrar seçildi. Meclis başkanlığı seçiminde ise, en çok oyu Abdülkadir Güler aldı.

21 Mart 1973 - Ünör Başkan Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına seçildi.

2 Nisan 1973 - Behçet Pektezol Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası genel sekreterliğine seçildi.

1 Aralık 1973 - Yakup Bayramoğlu Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası yönetim kurulu başkanlığına seçildi.

1973 - Sakarya'nın ikinci ticaret ve sanayi odası olan Akyazı Ticaret ve Sanayi Odası kuruldu.

2 Nisan 1975 - Necdet Birgen Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası yönetim kurulu başkanlığına seçildi.

1 Aralık 1975 - Necmi Över Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına seçildi.

12 Kasım 1976 - Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın 52. kuruluş yıldönümünde, Sakarya'da 1975 yılında bir milyon Türk lirasının üzerinde vergi verenlere ATSO tarafından çeşitli ödüller verildi.

26 Kasım 1976 - Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına Necmi Över, yönetim kurulu başkanlığına da Necdet Birgen tekrar seçilmişlerdir.

10 Ağustos 1977 - Bağ-Kur Sakarya şubesi, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın dördüncü katında faaliyete geçti.

1 Aralık 1978 - ATSO meclis başkanlarından Ünör Başkan, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına yeniden seçildi.

28 Kasım 1979 - Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın iç yönetmeliği Resmi Gazete'de yayınlandı.

29 Kasım 1979 - Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası seçimleri yapıldı ve başkanlığa Behçet Deryaoğlu getirildi. Başkan vekilliğine Kenan Maraşoğlu ve divan kâtipliklerine de Macit Uzal ve Mesut Yetim seçildi.

1 Aralık 1979 - Behçet Deryaoğlu Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığı ve Mehmet Tever de yönetim kurulu başkanlığına seçilmişlerdir.

1980 - 18 olan Oda meslek gurubu sayısı bazı dallara ayrılarak meclis kararı ile 30'a çıkarılmıştır.

1981 - ATSO'nun 2. adres kitabı yayınlandı.

Temmuz 1981 - ATSO'ya kayıtlı üye sayısı 3409, Geyve Ajanlığına kayıtlı üye sayısı 233, Hendek Ajanlığına kayıtlı üye sayısı 309 ve Karasu Ajanlığına kayıtlı üye sayısı 449 olup Oda'ya ve Ajanlıklara kayıtlı toplam üye sayısı 4.400'dü.

23 Eylül 1981 - Aziz Duran Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası genel sekreterliğine seçildi.

20 Kasım 1981 - Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Meclis Başkanlığı'na eski belediye başkanlarından Behçet Deryaoğlu seçildi.

21 Kasım 1981 - Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanlığı'na Mehmet Tever yeniden seçildi.

Temmuz 1982 - Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası tarafından aylık olarak neşredilecek olan Sakarya Ekonomi Gazetesinin ilk nüshası yayınlandı.

28 Eylül 1983 - Hayati Özdoğan Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına seçildi.

1986 - ATSO'ya kayıtlı 3.901 gerçek şahıs ve 1.053 tüzel kişiliğe sahip olmak üzere 4.954 firma bulunuyordu.

1 Aralık 1987- Nazmi Gürsoy Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına seçildi.

4 Mayıs 1988- Fethi Sarıoğlu, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası yönetim kurulu başkanlığına seçildi. Necdet Kayıhan, Yusuf Mahmutoğlu, Basri Şahin, Kenan Demirel, Mümin Özyılmaz, İsmail User ve Niyazi Osmanlı yönetim kurulunu oluşturmakta idiler.

21 Kasım 1988- Kültür ve Turizm Bakanı M. Tınaz Titiz ATSO'yu ziyaret etti.

28 Kasım 1988- Federal Almanya Başkonsolosu D. Gerhard Müller ATSO'yu ziyaret etti.

28 Aralık 1988- 394 milyon lira olan oda bütçesi meclis üyelerince oybirliğiyle kabul edildi.

1989- ATSO'nun 3. ve son adres kitabı yayınlandı.

Ocak 1989- Haberleşmede çok hızlı ve yeni bir teknoloji ürünü olan Fax cihazı alınarak Oda hizmetine sunuldu. ATSO'nun ilk fax numarası 35454 idi. Oda'ya satın alınan bilgisayar sistemi için programlama çalışmaları devam ediyordu.

15 Ocak 1989 – ATSO'nun girişimleri sonucunda Gümrük Kapısı'nın Sakarya'da kurulmasına ilişkin yazı Resmi Gazete'de yayınlandı.

1 Ocak 1990- ATSO'ya kayıtlı 5.200 üye ve 30 meslek grubu bulunuyordu.

16 Şubat 1990- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası, vilayette organize sanayi bölgesi kurulması için uygun arazi arayışına başladı.

1990- ATSO tarafından yapılan "Sakarya İlinde Kalkınmanın Hızlandırılmasına Yönelik Ana Plan ve Strateji" adlı rapor hazırlandı.

9 Ekim 1990- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Sapanca Gölündeki kirlenmeyi engelleyebilmek amacıyla, geniş katılımlı bir kampanya başlattı.

Aralık 1990- ATSO tarafından "Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Üyeleri Tüketiciyi Koruma Gönüllü Taahhütnamesi" hazırlandı. İlk taahhütnameyi Oda üyesi Mehmet Yöntem imzaladı.

1 Kasım 1991- ATSO tarafından Japonya'nın TOYOTA Sanayi Odası'na kardeşlik teklifinde bulunuldu.

Aralık 1991- ATSO'nun öncülüğünde Sakarya'nın ilk on sorunu tespit edildi.

1 Nisan 1992- ATSO meclis başkanlarından Hayati Özdoğan, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına yeniden seçildi.

16 Mayıs 1992- ATSO'nun büyük emekleri sonucu Adapazarı'nda kurulan Toyota-SA'nın Karaaptılar'deki Fabrika yatırımı için temel atma töreni düzenlendi.

16 Mayıs 1992 - İlk defa bir başbakan Odayı ziyaret etti. Başbakan Süleyman Demirel ile birlikte 6 bakan ATSO'da görüşmelerde bulundu.

29 Mayıs 1992- ATSO Başkan Yardımcısı Erol Öztürk ATSO'dan ilk defa TOBB Yönetimine seçildi. 1996'ya kadar TOBB Yönetim kurulu üyeliği yaptı.

1 Haziran 1992- ATSO tarafından Bosna-Hersek'teki soydaşlarımız için yardım kampanyası başlatıldı.

3 Temmuz 1992- ATSO'nun yıllardır kurulması için çaba sarf ettiği Sakarya Üniversitesi 3837 sayılı kanun ile kurulmuştur.

9 Ocak 1993- ATSO tarafında birbirinden değerli 14 akademisyen tarafından verilen "Kültürsüzleşme ve Biz" başlıklı bir sempozyum düzenlendi.

07 Haziran 1993- ATSO tarafından 1975 yılında kurulması çalışmalarına başlanan Sakarya I. Organize Sanayi Bölgesi, Yüksek Planlama Kurulunun 07.06.1993 tarihli kararı ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığının bu karara istinaden saptadığı Kuzeyinde Arifiye, Güneyinde Ankara - İstanbul TEM Otoyolu, Doğusunda Sakarya Nehri ve Batısında D-650 Eskişehir - Sakarya yolu ile sınırlanmış 162 Hektarlık bir alan üzerinde kurulmuştur.

14 Kasım 1993- Azmi Gürkan Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası meclis başkanlığına ve Erol Öztürk de yönetim kurulu başkanlığına seçilmişlerdir.

29 Haziran 1994- Nurettin Temiz, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası genel sekreterliğine seçildi.

17 Mayıs 1995- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası tarafından yapılacak olan ticaret lisesinin, Adapazarı Ticaret Lisesi bahçesinde yapılmasına karar verildi.

Mayıs 1996- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'na başarılı çalışmalarından dolayı "Şükran ve Başarı Şilti" verildi.

3 Haziran 1996- Hakkari Ticaret ve Sanayi Odası ATSO meclisince kardeş oda kabul edildi.

26 Haziran 1996- TOBB seçimlerinde ATSO Yön. Kur. Bşk. Erol Öztürk Ticaret ve Sanayi Odaları Konsey başkanlığına seçilerek Oda tarihinde bir ilki gerçekleştirdi.

7 Mayıs 1997 – Hendek ilçesinde 350 hektarlık bir alanda 2. OSB kuruldu.

30 Kasım 1997- Fethi Sarıoğlu ATSO Meclis Başkanlığına seçildi.

Ocak-Şubat 1998- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası tarafından hazırlanan Sakarya Ekonomi Dergisi'nin ilk nüshası yayınlandı.

17 Şubat 1998- Oda yönetim kurulu 3. OSB kurulması amacıyla gerekli girişimlerde bulunmak üzere Ankara'ya gitti.

25 Haziran 1998- Eski TZDK alanlarının fuar ve kültürpark alanı olması için toplanan imzalar Sakarya Valisi Yener Rakıcioğlu'na sunuldu.

22 Eylül 1998- ATSO Anadolu Ticaret Meslek Lisesi ve Ticaret Meslek Lisesi'nin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in katılımı ile resmi açılışı gerçekleştirildi.

22 Nisan 1999 – Sakarya'nın 3. OSB'si tüzel kişilik kazanmıştır.

28 Nisan 1999- 912 Sayılı Meclis oturumunda 30 olan meslek grubunun 35'e çıkması hususunda karar alınmıştır. 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Kanunu kapsamında meslek grubu sayısı 31 olmuştur.

17 Ağustos 1999- yaşanan büyük depremde ATSO binası tamamen yıkıldı. Depremin ilk günü Oda Yönetim Kurulu ve Oda Personeli bir araya gelerek durum değerlendirmesi yapılmış ardından ATSO Kriz Masası kurularak üyelere hizmet vermeye devam edilmiştir.

1 Aralık 1999- ATSO Meclis Başkanlarından Azmi Gürkan, Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Meclis Başkanlığı'na ve Erol Öztürk de Yönetim Kurulu Başkanlığı'na seçildiler. Başkan vekilliklerine Neşet Peker, Abbas Delen ve meclis divan katipliklerine de Enver Demirel ve M. Hacı Eyüboğlu getirilmiştir.

1999- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın Sapanca ilçesinde bir oda ajanlığı faaliyete geçirildi.

Nisan 2000- S.S. ATSO Konut Yapı Kooperatifi kuruldu.

20 Ekim 2001- Erol Öztürk Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanlığına yeniden seçildi.

Temmuz 2002- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası orta öğretim öğrencilerine yönelik "Nasıl Bir Adapazarı Görmek İstiyorsunuz" konulu kompozisyon yarışması düzenledi.

10 Temmuz 2003- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası bünyesinde, KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme Birliği) şubesi hizmete açıldı. KOSGEB'in açılışı ile birlikte ATSO ile Sakarya Üniversitesi arasında teknoloji geliştirme-destekleme protokolü de imzalandı.

18 Ağustos 2003- Sakarya'da gerçekleştirilen Bakanlar Kurulu'nun ardından Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından ATSO'nun hizmet binasının temeli atıldı.

Mart 2004- "ATSO 80 Yaşında" kitabının basımı tamamlandı.

15 Nisan 2006- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası'nın yeni hizmet binası Başbakanımız Recep Tayyip Erdoğan ve birçok bakan ve bürokratin katıldığı törenle hizmete girdi.

02 Temmuz 2007 – Karasu OSB, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının olurlarına istinaden tüzel kişilik kazanmıştır.

14 Ocak 2008- meslek guruplarının AB standartları doğrultusunda yapılandırılması için TOBB tarafından yayınlanan "Mesleklerin Gruplandırılması Rehberi" doğrultusunda NACE faaliyet kodları yürürlüğe girmiş böylece Oda meslek grubu sayısı 32'ye çıkmıştır.

19 Temmuz 2008- Sanayi ve Ticaret Bakanlığının 2008/35 sayılı onayı ile "Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası" ismi değiştirilerek "Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası" yapılmıştır.

16 Şubat 2009- yapılan yönetim kurulu asil ve yedek üyeleri seçimleri sonucunda A.Akgün Altuğ başkan seçilerek SATSO'nun yeni Yönetim Kurulu'nu oluşturdu. Engin Özkoç ise SATSO'nun yeni meclis başkanı oldu.

02 Ağustos 2009 - Kaynarca Makine İhtisas OSB kuruldu.

22 Aralık 2009 – Ferizli OSB kuruldu.

8 Mart 2010 – Kaynarca OSB kuruldu.

Ağustos 2010- SATSO'nun 2010/1 yayını olarak "Ar-Ge ve Yenilik Destekleri" kitabı yayımlandı.

9 Şubat 2011- SATSO Yönetim Kurulu Başkanı A. Akgün Altuğ 2 yıldır devam ettirdiği görevini milletvekilliği aday adaylığı nedeniyle bırakırken yeni yönetim kurulu başkanı Mahmut Kösemusul oldu.

9 Mart 2011- SATSO Meclis Başkanı Engin Özkoç milletvekili aday adaylığı için görevinden istifa etti. Yerine ise Adnan Borazancıoğlu seçildi.

Ağustos 2011- SATSO Hukuk Bürosu hizmete girdi.

28 Ekim 2011- SATSO Sosyal Tesisleri yapılan bir törenle hizmete açıldı.

Mart 2012 - Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası; Türk Oda Sisteminin Avrupa Oda sistemi ile entegrasyonunu sağlamak amacıyla geliştirilen "Oda Akreditasyon Modeli" kapsamında denetlenerek A Mükemmellik Ödülünü aldı.

Haziran 2012 - SATSO, otomotiv şehri Sakarya vizyonuyla, otomotiv çalıştayı düzenledi.

Temmuz 2012 - SATSO ve Sakarya Üniversitesi işbirliği ile örnek bir proje hayata geçirilerek 3+1, 7+1, UMDE ve UPEP program ve projeleri ile öğrencilerin iş hayatına adapte olmaları sağlandı.

Ocak 2013 - SATSO ve Sakarya Büyükşehir Belediyesi işbirliği ile Organize Ticaret Bölgeleri çalışmaları kapsamında, İnşaat Malzemecileri ve Geri Dönüşümcüler Siteleri çalışmaları başladı.

9 Mayıs 2013- SATSO Yönetim Kurulu'na tek liste ile giren Mahmut Kösemusul, yeniden başkan seçildi. Yeni meclis başkanı ise A. Akgün Altuğ oldu

Ağustos 2013 - Oda Yönetim Kurulu Başkanı Mahmut Kösemusul, TOBB Ticaret ve Sanayi Odaları Konseyi Başkan Yardımcılığına seçildi.

Ocak 2014 - SATSO ve Sakarya Büyükşehir Belediyesi işbirliği ile Organize Ticaret Bölgeleri çalışmaları kapsamında, 1. OSB karşısında Nakliyeciler Sitesi kuruldu.

Ocak 2014 - Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası bünyesinde hizmet veren Ticaret Sicil Müdürlüğü, Merkezi Kayıt Sistemi (MERSİS) projesi kapsamında, 238 Ticaret Sicil Müdürlüğü arasında 5. sırada yer aldı. Bu projenin uygulamaya konulmasıyla 10 bini aşkın üyenin bilgi belge talebi anında cevaplanmaya başlandı.

20 Aralık 2014- SATSO'nun faaliyette olan 13 bine yakın üyesi bulunmaktadır.

Mayıs 2014 - SATSO, Organize Sanayi Bölgesi'nde SAÜ Teknokent Şubesi kurmak için çalışma başlattı.

Mayıs 2014 - TOBB bünyesinde faaliyet gösteren Uygulamalı Meslek Edindirme Merkezlerinde en çok kursiyere hizmet veren SATSO, Türkiye 1. si olarak ödülünü TOBB Başkanı Rifat Hisarcıkıoğlu'ndan aldı.

30 Mayıs 2014 - Arifiye ilçesindeki 1. OSB Kuzey Kapısının hemen yanında yer alan 17 bin 900 metre kare alanı üzerinde yaklaşık 7 bin 800 metrekare inşaat alanına sahip olacak olan Endüstri Meslek Lisesi'nin temel atma töreni düzenlendi.

Eylül 2014 - Oda Yönetim Kurulu Başkanı Mahmut Kösemusul, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) Denetim Kurulu Üyeliğine seçildi.

Mart 2015 - SATSO sanayide kümelenme çalışmaları kapsamında, Adapazarı Karma OSB ve Söğütlü 2. OSB için çalışma başlattı.

Mayıs 2015 - SATSO, "Ada'dan Pazar'a Sakarya" kitabını yayınladı.

Eylül 2015 - Hayata geçirdiği projelerde tarım ve çevre hassasiyetine büyük önem veren SATSO, tarımsal ürün çeşitliliği ve katma değerli güçlü üretim artışı için hayata geçirdiği destek çalışmaları doğrultusunda SATSO, yaklaşık 58 bin hektar arazi varlığına sahip Akova'nın, "Büyükova" ilan edilmesi için başlattığı çalışmanın meyvesi alındı ve arazi toplulaştırılması için de çalışma başladı.

13 Eylül 2015- SATSO şehrin turizm yaşamına kazandırmak hedefiyle satın aldığı Taraklı Tarihi Fenerli Konak'ta restorasyon çalışmaları tamamlandı.

Ocak 2016 - SATSO, İŞKUR ve KOSGEB ortak çalışmaları ile verilen girişimcilik eğitimlerinde sayı artırılırken SATSO bünyesinde 1900 kişiye Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi verildi.

Şubat 2016 - Hayata geçirmekte olduğu tüm çalışmaları sürekli üyeleriyle ve kamuyu ile paylaşan SATSO, Medya Takip Ajansı verilerine göre, 2015 ve 2016 yıllarında ulusal medyada en çok konuşulan üçüncü Ticaret ve Sanayi Odası oldu.

Şubat 2016 - SATSO, paydaşlarının verdiği desteklerle gerçekleştirdiği girişimler sonucunda, Karasu'da 222 hektarlık alan, Bakanlar Kurulu kararı ile Otomotiv Münferit Bölgesi ilan edildi.

Mart 2016 - SATSO, şehir protokolü ve iş dünyası temsilcilerinin katılımıyla Ekonomi Zirvesi gerçekleştirdi.

Ağustos 2016 - SATSO, ara istihdama nitelikli çözümler üretmek hedefiyle Hizmet Binası'nın hemen yanında Yaşam Boyu Eğitim Merkezi projesini başlattı.

31 Ağustos 2016- TOBB ve SATSO işbirliği ile şehrimize kazandırılacak TOBB Sakarya Kız Endüstri Teknik Meslek Lisesi'nin temeli, TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu'nun katıldığı törenle atıldı.

Kasım 2016 - SATSO ve Sakarya Büyükşehir Belediyesi işbirliği ile Organize Ticaret Bölgeleri çalışmaları kapsamında, 1. OSB genişleme alanında 2. El Oto Galerileri Sitesi projesi tamamlandı.

Aralık 2016 - SATSO ve Sakarya Büyükşehir Belediyesi işbirliği ile Tarımsal Ürünler Mükemmeliyet Merkezi projesi tamamlandı.

Aralık 2016- itibariyle SATSO Toplam üye sayısı 15.674'dir.

25 Ocak 2017- SATSO ocak ayı meclisi, tarihi bir karar alarak Oda'nın kuruluş tarihini 31 Mayıs 1917 olarak onamıştır.

Şubat 2017 - TİM verilerine göre en çok ihracat yapan iller sıralamasında Sakarya 6. sıraya yükseldi.

Şubat 2017 - Hayat boyu eğitim projesi onaylandı.

Nisan 2017 - SATSO ve Milli Eğitim Bakanlığı işbirliği ile hayata geçirilen çalışma kapsamında, meslek liselerinde bölümler iş dünyasının ihtiyaçlarına göre düzenlenirken, SATSO tarafından Arifiye'de inşa edilen meslek lisesi, Motorlu Araçlar Teknolojisi alanında Tematik Lise oldu.

Mayıs 2017 - SATSO, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın TOBB 73. Genel Kurulu'nda yaptığı yerli otomobil çağrısından hemen sonra şehrin yönetenleri ile yerli otoyol ev sahibi olmak için çalışma başlattı.

Haziran 2017 - SATSO, SAÜ Teknokent üyesi mühendislerle birlikte milli motor üretimi ve prototip, simülasyon, endüstriyel tasarım için ARGE Laboratuvarı kurma hedefiyle bir çalışma başlattı.

KAYNAKÇA

Arşiv Vesikaları

- BCA. 30-18-1-1/13-18-14
- BCA. 30-18-1-1/14-33-11
- BCA. 30-18-1-1/28-26-11
- BCA. 30-18-1-1/13-18-14
- BCA. 30-18-1-2/22-60-13
- BCA. 30-18-1-2/24-79-15
- BCA. 30.18.1.2/127.90.16
- BCA. 30.18.1.2/150.50.12
- BOA, BEO, 4565/342349-1
- BOA. A. DVN. MKL. 62/21-3
- BOA. DH. UMVM, 97/28-3
- BOA. MV. 203/89
- BOA. MV. 247/5
- BOA. ŞD, 1269/34-8

Kitap ve Makaleler

- 1927 Kocaeli Meclis-i Umumisi 1927 Zabıtnamesi, İzmit Vilayet Matbaası, 1928.
- 28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri Vilayet, Kaza, Şehir ve Köyler İtibariyle Türkiye Nüfusu, Türk Ocakları Merkez Heyeti Matbaası, 1928.
- Adapazarı Ahşap ve Demir Malzeme İmalathanesi Osmanlı Anonim Şirketi nizamname-i Dahilisi, Tanin Matbaası, Dersaadet, 1333.
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası 1924-2004 ATSO 80 Yaşında, Sakarya, 2004.
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası 1965 Yılı Raporu.
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası 1989 Adres Kitabı, ATSO yay., Sakarya, 1989.
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası 2003 Yılı Verileriyle 2004 Yılı İktisadi Raporu, Adapazarı, 2004.
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Adres Kitabı 1968, Işık Basımevi, Adapazarı, 1968.
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Adres Kitabı 1981, ATSO yay., Adapazarı, 1981
- Ahmet Makal, "Türkiye'nin Çok Partili Yaşama Geçiş Sürecinde CHP ve Esnaf Teşekkülleri: 1946-1950" Çalışma ve Toplum, 2016/2.
- Ahmet Tabakoğlu, Türkiye İktisat Tarihi, Dergah yay., İstanbul, 2008.
- Ali Rıza(Oda Başkanlığı), Ada Pazarı Ticaret ve Sanayi Odası Sevgili Cumhuriyetimizin 10 uncu Yıl Dönümü Kutlama Mecmuası, İmamoğlu Fevzi Matbaası, İstanbul, 1933.

- Ali Yılmaz, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Eylül 1923-Mayıs 1926 Faaliyet ve Uygulamalarına Dair Genel Rapor, İTO yay., İstanbul, 2011.
- Amiran Kurtkan, Adapazarı'nın Sanayileşmesi İle İlgili İktisadî ve Sosyolojik Meseleler, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1968.
- Annuaire Oriental Commerce, industrie administration, magistrature de l'Empire Ottoman. 32ème année 1912 Hé-gire 1330- Année financière 1328.
- Annuaire Oriental du Commerce De L'industrie De L'Administration Et De La Magistrature, The Annuaire Oriental&Printing Company Limited 1909, Constantinople.
- Annuaire Oriental Oriental Directory Adressbuch des Orients 1929.
- Annuaire Oriental, 1921 Commerce, Industrie, Administration, Magistrature Oriental Directory, 1921.
- Annuaire Oriental, Commerce, Industrie, Administration, Magisture de l'Orient 1913.
- Annuaire Oriental, Oriental Directory. Commerce, Industrie, Administration, Magisture. 1922, Editeur-Propriétaire: Alfred Rizzo, Stamboul.
- Annuaire Commercial Turc 1340-1341, Constantinople.
- ATSO, Sakarya İli İktisadi Raporu, Sakarya Kasım 1992.
- Aysun Şeyban, "Sakarya'nın Erenler Mezarlığı'nda Bulunan Süslemeli Mezar Taşları" The Journal of Academic Social Science Studies, Number: 47, Summer I 2016.
- Burhan Ulutan, Bankacılığın Tekamülü, Ankara 1957.
- Celal Yerman-Samet Ağaoğlu, Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları, Titaş, Ankara, 1943.
- Cumhuriyetin 50. Yıl Dönümünde İstanbul Ticaret Odası, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1974.
- Çiğdem Ünal, Türkiye'de Sanayi Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Yapısı, Atatürk Üniv. Yay., Erzurum, 2010
- Düstur, c.VI, s.274.
- Ekrem Alican, İktisadi, Zirai, Sınai ve İçtimai Bakımdan Adapazarı, İktisadi Uyanış, Yıl 5, Seri 2, Sayı 25, Şubat 1951.
- Ekrem Keskin, Emre Alpan İnan vd., 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1958-2007, İstanbul, Kasım-2008.
- Enis Şahin, Sakarya Basın Tarihi 1919-2004, Sakarya Gazeteciler Cemiyeti yay. İstanbul, 2005.
- Enis Şahin, Kronolojik Adapazarı Sakarya Tarihi 1923-2004, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü yay. Adapazarı, 2005.
- Ertan Erdener, Memleketimizde Bankacılığın ve Paranın Tarihiçesi (Türk Ticaret Bankası), İstanbul, 1969.

- F. Yavuz ULUGÜN, "Kocaeli (Halk) Bankası", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II*, Kocaeli, 2016.
- Haşmet Başar, *Adapazarı Şeker Fabrikası ve Sakarya Bölgesindeki İktisadi ve Sosyal Tesirleri*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1972.
- Haydar Kazgan, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Bankacılık Tarihi*, İstanbul, 1997.
- Hüsnüye Doldur, *Tarımdan Sanayiye Bir Ova Şehri Adapazarı*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2003.
- İstanbul Ticaret Odası Bölge Çalışmaları Bölge Turizm Rehberi Etüdü 1964, İstanbul, 1964.
- İstanbul Ticaret Odası, *Osmanlı Ticaret ve Sanayi Albümü*, İstanbul, 2012.
- *Kocaeli Meclis-i Umumisi 1927 Zabıtnamesi*, İzmit Vilayet Matbaası, 1928.
- Kuruluşundan Bugüne Türkbank – Türk Ticaret Bankası, Türk. Ticaret Bankası Yay.
- Mehmet Ö. Alkan, "Türkiye İktisat Kongresi-1923-İzmir'e Katkı-2: Kocaeli Livası Namına İzmir İktisat Kongresine Tevdii Edilen Rapor" *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Gündüz Ökçün'e Armağan*, v.47 No:1-2 (Haziran-Temmuz 1992).
- Millet Meclisi B: 148, 26.7.1967, O: 1, s.639
- Mustafa Bozdemir, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Endüstriyel Mirasımız*, İTO yay., İstanbul, 2011.
- Mustafa Sarı- Resül Narin, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Adapazarı İslam Ticaret Bankası", *I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Cilt: II, Kocaeli, 2006.
- Mustafa Sarı-Bahadır Ünal, "Adapazarı'nda Gökçeören Bataklığını Kurutma Çalışmaları ve Muhacirlerle Yaşanan Sorunlar (1890-1908)", *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)* Cilt: 9, Sayı: 2, Yıl: 2014, ss.137-158
- Muzaffer Erendil, *Dünden Bugüne Sakarya*, İstanbul, 1990
- Münir Kutluata, *Sakarya'da Bankacılık ve Türk Ticaret Bankası*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1972.
- Nurettin Hazar, *T. C. Ziraat Bankası (1863-1983)*, Ankara, 1986.
- Ramazan Balcı-İsmail Sırma, *Ticaret ve Ziraat Nezareti Memalik-i Osmaniyede Osmanlı Anonim Şirketleri*, İTO yay., İstanbul, 2012.
- Resül Narin, *Ada'dan Pazar'a Sakarya*, SATSO yay., Sakarya, 2015.
- Rifat Gökçen, *Sakarya ve Marmara Bölgesi*, Özyürek Yayınları, İstanbul 1997.
- Rifat Yüce, *Kocaeli Tarihi ve Rehberi*, Türkyolu Matbaası, İzmit, 1945.
- Sabahattin Özel, "Milli Mücadele Yıllarında Adapazarı'nda Tarafsız Nizam Yönetimi", İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, sayı: 4, İstanbul 2003.
- Sabahattin Özel, "Türk İktisat Tarihinde Adapazarı", İktisat Fakültesi Mecmuası, Sabahaddin Zaim'e Armağan Özel Sayısı, 1994/B-3 C-1-4, İstanbul, 1996, ss.741-750
- Sakarya Eğitim Araçları Merkezi, 1923 1943 1957 1967 Sakarya Depremleri, Işık Basımevi, Adapazarı, 1967.
- Sakarya İl Özel İdaresi, *Sakarya İli Stratejik Planı (2007-2010)*
- Sakarya İl Özel İdaresi, *Sakarya İli Stratejik Planı (2010-2014)*, Ekim 2009,
- Sakarya İl Yıllığı, Adapazarı, 1970.
- Sakarya İlinde Kalkınmanın Hızlandırılmasına Yönelik Ana Plan ve Strateji, ATSO yay., Sakarya, Mayıs 1991
- Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası 2008 Yılı İktisadi Raporu
- Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası 2012 Faaliyet Raporu, Sakarya, 2013.
- Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası Faaliyet Raporu 2009
- Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası, *Dönem Faaliyetleri 2005-2008*, Sakarya, 2008.
- Salname-i Devlet-i Âli Osman, Altmış altıncı sene, Dersaadet, Selanik Matbaası 1327.
- Salname-i Devlet-i Âli Osman, Altmış sekizinci sene, Dersaadet, Hilal Matbaası, 1334.
- Salname-i devlet-i Âli Osman, Altmış yedinci sene, Dersaadet, Selanik Matbaası, 1328.
- Selim Tarhan, *Tarihte Bankacılık*, Ankara, 1986.
- Selin Yıldız-Mehmet Fatih Döker, "İzmit Şehrinin Nüfus Gelişimi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya dergisi, Sayı: 32, Haziran-2016, ss.33-47
- Tahsin Hamit-Saka Remzi, *Sermaye Hareketi*, İstanbul 1930.
- Ticaret Borsaları Hakkında Mevzuat-ı Kanuniye ve Nizamiye, Yeni Matbaa, İstanbul, 1927.
- TOBB, *Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği İle Odalar ve Borsalar Kanunu*, Afşaroğlu Matbaası, Ankara.
- Türk Ticaret Salnamesi 1926-1927, İktisadi Tetkikat, Neşriyat ve Muamelat Türk Anonim Şirketi, Halk Matbaası, İstanbul, 1926.
- Türker Eroğlu, *Sakarya ve Deprem*, Sakarya Valiliği Deprem serisi:1, Sakarya, 2000.

- *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı Matbuat Umum Müdürlüğü 1928-1929*, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul, 1929.
- *Türkiye İller Ansiklopedisi*, Cilt 2, Fasikül 45, 1982.
- Ufuk Gülsoy-Bayram Nazır, *Türkiye'de Ticaretin Öncü Kuruluşu Dersaadet Ticaret Odası 1882 - 1923*, İTO yay., İstanbul, 2009.
- Yaşar Bülbül, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Özel Girişimciliğe Yönelik Devlet Politikaları*, İstanbul, 2010.
- Yavuz Ulugün, "Kocaeli Halk Bankası", *Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Cilt 2, Kocaeli, 2016.
- Yurt Ansiklopedisi, Cilt: 9, İstanbul, 1982-1983.
- Z. Fahri Fındıkoğlu, *Adapazarı'nın Şehirleşmesi ve Sosyalolojik Problemleri*, SESAM, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1968.

Gazete ve Dergiler

- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, Yıl 3, Sayı 29 5 Haziran 1966
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, Yıl 3, Sayı 30, 15 Temmuz 1966
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, Yıl 4, Sayı 41, 15 Haziran 1967
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, Yıl 4, Sayı 42, 15 Temmuz 1967
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, Yıl 4, Sayı 43, 15 Ağustos 1967
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, Yıl 4, Sayı 44, 15 Ekim 1967
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, Yıl 4, Sayı 45, 15 Kasım 1967
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, Yıl 4, Sayı 46, 15 Aralık 1967
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, Yıl 4, Sayı 47, 15 Ocak 1968
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, Yıl 5, Sayı 50, 15 Nisan 1968
- Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası Gazetesi, Yıl 5, Sayı 55, 15 Eylül 1968
- Akşam, 11 Nisan 1933, Sene:15, No: 5209.
- Akşam, 26 Haziran 1943.
- Akşam, 5 Nisan 1932, Sene:14, No: 4845.
- Akşam, 9 Ağustos 1932, Sene:14, No: 4968.
- Cumhuriyet, 1 Nisan 1932.
- Cumhuriyet, 12 Ağustos 1949.
- Cumhuriyet, 21 Mayıs 1947.
- Cumhuriyet, 23 Ağustos 1999

- Cumhuriyet, 27 Eylül 1930.
- Cumhuriyet, 31 Ocak 1932.
- Cumhuriyet, 4 Ekim 1947
- Cumhuriyet, 7 Nisan 1932.
- Cumhuriyet, 8 Şubat 1946.
- Çark, Yıl 1, Sayı 4, 1 Ocak 1990.
- Dünya Ekonomi Politika, Sakarya Bölge Raporu 16, 19 Temmuz 1988.
- Dünya Ekonomi-Politika, Bölge Raporu-26 Sakarya, 21 Eylül 1990.
- Dünya, 24 Haziran 1993; Sakarya, 4 Temmuz 1993.
- Haber Kokteyl, Haziran 1993, Sayı 4.
- Haber Kokteyl, Nisan 1993
- Harb Mecmuası, Yıl:1, Sayı:14, Teşrinisani 1332.
- Hürsöz, 10 Eylül 1952, Yıl 3, Sayı 617.
- İktisadi Uyanış, Yıl:5, Seri:2, Sayı: 25, Şubat-1950.
- İktisadiyat Mecmuası, 21 Haziran 1917, Yıl 2, Sayı, 57.
- İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası, Mayıs 1926, no 5.
- Kurun, 14 Ağustos 1937
- Milliyet, 09 Ağustos 1971
- Milliyet, 14 Şubat 2000
- Milliyet, 16 Ekim 1989
- Milliyet, 01 Kasım 1973.
- Resmi Gazete, 10 Haziran 1948, Sayı 6928.
- Resmi Gazete, 14 Teşrinisani 1936, Sayı 3459.
- Resmi Gazete, 17 Haziran 1935, Sayı 3030.
- Resmi Gazete, 2 Şubat 1937, Sayı 3523
- Resmi Gazete, 22 Kânunuevvel 1934, Sayı:2886
- Resmi Gazete, 28 Kânunusani 1932, Sayı: 2014
- Resmi Gazete, Sayı: 16823, 28 Kasım 1979
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:3, Sayı: 11, Nisan-Mayıs 2000.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:3, Sayı: 12, Temmuz-Ağustos 2000.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:3, Sayı: 15, Ocak-Şubat 2001.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:3, Sayı: 19, Kasım-Aralık 2001.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:3, Sayı: 23, Temmuz-Ağustos 2002.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:3, Sayı: 24, Eylül-Ekim 2002.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:3, Sayı: 25, Kasım-Aralık 2002.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:4, Sayı: 30, Eylül-Ekim 2003.

- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:6, Sayı: 33, Mart-Nisan 2004.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:8, Sayı: 43, Mart-Nisan 2006.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:8, Sayı: 44, Mayıs-Temmuz 2006.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:10, Sayı:56, Temmuz-Ağustos 2008.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:11, Sayı:58, Ocak-Mart 2009.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:11, Sayı:59, Nisan-Haziran 2009.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:12, Sayı:66, Ağustos-Eylül 2010.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:13, Sayı:69, Mart-Nisan 2011.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:13, Sayı:71, Ağustos-Eylül 2011.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:13, Sayı:72, Ekim-Kasım-Aralık 2011
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:13, Sayı:78, Mart-Nisan-Mayıs 2013
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:16, Sayı:81, 2014.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:16, Sayı:82, 2014.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:16, Sayı:86, 2015.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:16, Sayı:87, 2015.
- Sakarya Ekonomi Dergisi, Yıl:18, Sayı:91, 2017.
- Sakarya Ekonomi, Yıl 5, Sayı 23, Şubat 1987
- Sakarya Ekonomi, Yıl 5, Sayı 43, Aralık 1988
- Sakarya Ekonomi, Yıl 5, Sayı 44, Ocak-Şubat 1989
- Sakarya Ekonomi, Yıl 5, Sayı 45, Mart-Nisan 1989
- Sakarya Ekonomi, Yıl 5, Sayı 50, Eylül 1989
- Sakarya Ekonomi, Yıl 6, Sayı 62, Eylül 1990
- Sakarya Ekonomi, Yıl 6, Sayı 63, Ekim 1990
- Sakarya Ekonomi, Yıl 6, Sayı 65, Aralık 1990
- Sakarya Ekonomi, Yıl 7, Sayı 67, Şubat 1991
- Sakarya Yenigün, 20 Ocak 1989
- Sakarya, 1 Haziran 1992.
- Sakarya, 1 Mart 1993.
- Sakarya, 10 Şubat 1993.
- Sakarya, 11 Mart 1993.
- Sakarya, 13 Mart 1993.
- Sakarya, 28 Şubat 1993.
- Sakarya, 6 Mart 1993.
- Sakarya, 9 Mart 1977.
- Sakarya'da Olay, Sayı 38, Mayıs 1992
- Serveti Funun, 20 Kânunuevvel 1328, no 1126
- Serveti Fünun, 24 Mayıs 1928, sene 36, no 1658-184.
- Serveti Fünun, 29 Teşrinisani 1928, sene 36, no 1685-211.
- Son Dakika, 27 Şubat 1962.
- Son Dakika, 3 Mart 1962.
- Son Dakika, 6 Mart 1962.
- Son Olay, 1 Kasım 1991.
- Son Olay, 27 Eylül 1991.
- Takvim-i Vekayi, 11 Eylül 1335.
- Ticareti Umumiye Mecmuası, c.I, sayı 7, 16 Haziran 1333
- Türk Yolu, 7 Eylül 1926, Sayı 50.
- Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, Birinci Sene, numro: 11, Teşrinievvel 1341.
- Türkiye Salon ve İlanat Gazetesi, İkinci Sene, numro: 19, Haziran 1926.
- Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi, 21 Aralık 1993, Sayı 3431, s.277
- Türkyolu, 6 Son Teşrin 1941.
- Türkyolu, 9 Son Teşrin, 1941.
- Vakit, 14 Haziran 1934
- Yeni Sakarya, 28 Mart 1992.
- Yeni Sakarya, 1 Haziran 1992.
- Zaman, 25 Eylül 1934, Sene 1, No 107.

Arşiv ve Kaynak Kişiler

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi
- WO, İngiliz Ulusal Arşivleri
- Fethi SARIOĞLU Arşivi
- Kemal ÇAKIR Arşivi
- Sakarya Ticaret Borsası Arşivi
- SATSO Arşivi
- Serkan ÖZÇİFTÇİ Arşivi
- TİTE Arşivi
- Erol Öztürk HACİEYÜPOĞLU Arşivi
- Kaynak Kişi: Erkal ETÇİOLU
- Kaynak Kişi: Kemal ÇAKIR

İnternet Kaynakları

- <http://satsometal.meb.k12.tr/> (01.01.2017)
- <http://www.isbank.com.tr/TR/hakkimizda/bizi-taniyin/tarihimiz> (15.03.2017)
- <http://www.sakarya.edu.tr/tr/icerik/157/3/tarihce> (01.04.2017)
- <http://www.satso.org.tr/tanitim/789/yonetim-kurulu-baskanlarimiz.aspx> (17.04.2014)

İndeks

A

A. Akgün Altuğ 5, 7, 36, 190, 195, 196, 198, 224, 226, 259.

Abacı Han 51, 52

Abbas Delen 171, 200, 258

Abbas Gülseven 125, 254

Abdurrahman Çakar 224, 226

Abdurrahman Tezemir Kösele Fabrikası 145.

Abdülkadir Güler 134, 135, 159, 162, 198, 254, 255.

Adapazarı Ahşap ve Demir Malzeme Fabrikası 31, 66, 79, 141, 142

Adapazarı Ayakkabıcılık Türk Anonim Şirketi 49, 56

Adapazarı Bankalar Caddesi 109

Adapazarı Belediye Otel 49, 69

Adapazarı Belediyesi 37, 69, 94, 124, 156, 181, 252

Adapazarı Bez Fabrikası 48

Adapazarı Çark Köprüsü 21

Adapazarı Çarşıbaşı 65

Adapazarı Demiryol(Vagon) Fabrikası 4, 10, 124, 129, 133, 134, 136, 145, 147, 210, 253

Adapazarı Emniyet Bankası 4, 13, 31, 51, 53, 60, 63, 74, 95, 109, 111, 114, 128, 252

Adapazarı Halk Fırka Binası 84, 253

Adapazarı Halk Tiyatrosu 69

Adapazarı İslam Ticaret Bankası 4, 12, 13, 31, 32, 33, 38, 39, 45, 51, 57, 63, 95, 100, 101, 105, 107, 111, 143, 252

Adapazarı İspirto fabrikası 85

Adapazarı Kağıt Fabrikası 45

Adapazarı Karma OSB 235

Adapazarı Kundura ve Kösele Ticarethanesi 56

Adapazarı Modern Sinema 69

Adapazarı Ordudonatım Fabrikası 144

Adapazarı Park Bölgesi 62

Adapazarı Süpürge Borsası 93

Adapazarı Şeker Fabrikası 137, 148, 149, 155

Adapazarı/Sakarya Ticaret Borsası 77, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 252, 253, 270

Adapazarı Ticaret Lisesi 183, 257

Adapazarı Yüksekokul Kurma ve Yaşatma Derneği 160, 255

Adapazarı Ziraat kooperatifi 97

Adapazarı Ziraat Odası 68

Adem Bilgen 224, 227

Adem Sezer 225, 228

Adnan Borazancıoğlu 195, 198, 225, 228, 259

Adnan Turgut 159, 255

AGDAŞ 169, 231

Ağa Cami 54, 65, 66

Ahmet Cevherli 224, 227

Ahmet Çubuk 191, 225, 229

Ahmet Muhtar Efendi 74, 75

Akbank 114

Aksaray 35

Aksu 141

Akyazı 44, 57, 60, 61, 69, 71, 85, 86, 97, 114, 127, 131, 148, 171, 184, 243, 253, 255

Akyazıoğlu Hanı 51, 52, 63

Ali Bey (Genel Sekreter) 76, 200, 253

Ali Dilmen 137, 280

Ali Ertürk 120, 171, 253

Ali Haydar Efendi 73, 74

Ali İhsan Bakım 225, 228

Ali Muhiddin, 49, 55

Ali Pakar 125, 254

Ali Rıza Bey (Oda Başkanlığı) 73, 74, 75

Ali Rıza Bey Han 52

Alican Yıldırım 225, 228

Alifuatpaşa 114, 148

Almanya 170, 244, 256

Amerika 150

Anadolu 4, 6, 12, 13, 31, 35, 37, 48, 128, 183, 243

Ananiya Değirmeni 45

Ankara 19, 22, 29, 31, 35, 102, 143, 148, 149, 166, 175, 181, 182, 190, 255, 257

Ankara Ticaret ve Sanayi Odası 134

Antakya 35

Arapzade Hanı 51, 52, 63

Arapzâde Sait Bey 66, 109

Ararat Han 51, 52

Arifiye 114, 182, 195, 242, 243, 257, 259

Artvin 35

Asım Hamdi Eczanesi 63

Asım Hendekli 73, 74, 75, 76, 125, 197, 199, 254

Asiya-yı Sağrı Şirketi 63

Askeri Maluller Cemiyeti 158

Atatürk Bulvarı 13, 135, 189, 255

Atatürk Orman Çiftliği 143

Atatürk Ortaokulu 127

Atatürk Parkı 127

ATSO Anadolu Ticaret Meslek Lisesi 183, 243, 258

Avcılar pazarı 51

Avusturya 143

Ayhan Akdağcı 224, 228

Aziz Duran 171, 186, 189, 200, 228, 256

Aziziye 65

Aziziye Cami 45, 48, 51, 55,

Azmi Gürkan 183, 198, 209, 257, 258

B

Bağ-Kur Sakarya şubesi 162, 255
Bakırcılar çarşısı 45, 52, 53
Balıkpazarı/İstanbul 49
Balkanlar 4, 37
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 102
Basri Şahin 171, 256
Başak Traktör Fabrikası 133, 143
Bayram Ali Çatalbaş 225, 229
Bedri Ünel 125, 196, 199, 254
Behçet Deryaoğlu 162, 198, 256
Behçet Pektezol 135, 162, 200, 255
Behlül Bayrak 225, 229
Bekir Efendi Han ve Otel 63
Bekir Şar 125, 137, 254
Belediye İşhanı 97
Belediye Otel 21, 49, 50, 51, 52, 57, 63
Besim Kıratlı 225, 228
Beş Köprü 51, 60
Biga kazası 90, 91
Bilecik 35
Binbir Çeşit Kırtasiye 51, 66
Bolu 5, 35, 49, 71, 127
Bosna-Hersek 174, 257
Bosnalı İbrahim Nuri 54, 63
Boşnak Adem Ağa 64, 66
Boşnak Derviş Efendi 51, 63
Budaklar Köyü Pipo Fabrikası 134
Budaklar Köyü Ziraat kooperatifi 97
Burcu Başar Akgün 225, 228
Burhan Akçam 190, 223, 225, 228
Burhan Ateşoğlu 135, 198
Burhanettin Teker 131, 254
Burhaniye 35
Bursa 5, 109, 111, 158, 174, 180
Bülent Esmer 224, 226
Bülent Karlı 225, 229
Bülent Yazar 225, 228
Bünyamin Müftüoğlu 224, 227

C-Ç

Canpolat Bey Hanı 52
Celal Bayar 111, 172
Cengiz Kaçar 224, 227
Cevahir Sülalesi 37
Cevat Alican 135, 141, 159
Ceyhan 35
CHP 28
Çanakkale 35
Çankırı 35
Çark Deresi 10, 21, 60, 129, 137, 141, 150

Çatalköprü 60
Çerkez Fevzi Bey 63, 66
Çıra Pazarı 51, 66
Çiftçiler Birliği 49
Çorap Pazarı 63, 66
Çorum Ticaret ve Sanayi Odası 158
Çukur Ahmediye Mahallesi 53

D

D. Gerhard Müller 170, 256
Darülaceze 158
Değirmenci Rauf Bey 55, 64
Demirciler Caddesi 45, 50, 55, 56, 64
Demir-Tahta Fabrikası (DA-TA) 142, 143
Demokrat Parti 129
Denizli 35
Dernek Cuma 57
Derya Çakır 7, 36, 230
Dimetokalı Ahmed Hamdi, 57, 67
Diş Hekimi Hayreddin Nuri 55, 64, 65
Diyarbakırlı İbrahim Efendi 11, 100
Diyarbakırlı İzzetler 65, 66
Doktor İbrahim Kamil 56, 64
Drama Pazarı 63, 66
Duhan Türk Anonim Şirketi 55, 57
Düzce 5, 35, 51, 57, 60, 127, 148

E

Ekrem Alican 6, 125, 126, 199, 254
Emin Muharrem (Güner)Efendi 54, 74, 75, 76, 197, 199, 253
Emrullah Terzioğlu 223, 225, 229
Engin Özkoç 169, 195, 198, 259
Enver Paşa (Harbiye Nazırı) 31, 141, 142
Enver Tok 191, 224, 227
Erdal Yıldırım 225, 228
Erenler 37, 41, 45, 53, 54, 94, 114, 130, 143, 145, 183
Ergin Balcı 225, 226, 229
Erhan Fidan 225, 229
Erkal Etçioğlu 100, 105, 201
Ermeniler 38
Erol Öztürk 171, 175, 177, 183, 190, 196, 209, 211, 257, 258
Ertuğrul Uruk 159, 184, 201
Erzurum 35
Eski Mizan Çarşısı 45, 53, 63
Eskişehir 5, 37, 129, 155, 182, 257
Etibank 114, 129, 143

F

Fahri Gürsoy 171, 201
Faruk Girişken 134, 135, 159
Faruk Öz 224, 227
Fatih Güreş 224, 226
Fatma Aygün Kahya 223, 225, 229
Fatsa 35
Ferizli 231, 235, 259
Ferruh Müskirat Fabrikası 57
Fethi Okyar 22
Fethi Sarıoğlu 4, 5, 6, 7, 36, 169, 170, 171, 173, 174, 175, 177, 179, 181, 182, 183, 186, 189, 196, 198, 200, 208, 209, 256, 258
FORD traktörleri 143

G

Galatasaray Lisesi 69
Galib Ağa Hanı 63
Gebze 120, 127
Gerede 127
Geyve 39, 44, 51, 60, 61, 68, 69, 70, 102, 114, 120, 127, 166, 171, 184, 185, 206, 253, 254, 256
Gölcük 120
Günay Güneş 2223, 225, 229
Güneşler köyü 137
Güney Afrika 244

H

Hacı Efendi 95, 96
Hacı Nazif zade İbrahim Bey 65, 72
Hacı Numan Beyzade Şevki Bey 65, 67
Hacı Raif Bey 52, 54, 67
Hacı Rıza Bey Han 51, 52
Hafız Hilmi Efendi 73, 74
Hakan Tenekeci 224, 227
Hakkari Ticaret ve Sanayi Odası 175, 257
Hakkı Şinasi Bey 63, 66
Halk Dakik (Un) Fabrikası 45, 55, 58
Halk Kiraathanesi 57
Halk Partisi(Fırkası) 84, 129, 253
Haluk Selvi (Prof. Dr.) 7, 36
Hamburg 244
Hamit Bayraktar 225, 228
Hamit Necati Efendi 73, 74
Hannover 244
Hasan Erman 125, 149, 254
Hasan Genç 224, 226
Hayatı Özdoğan 198, 200, 201, 209, 256, 257
Haydarpaşa 49, 60
Hayrettin Kovacıoğlu 224, 227
Hayri(Diyarbakirli) Bey 35, 73, 74, 75, 95, 124, 125, 197, 198,

199, 252, 253, 254
Hendek 39, 44, 51, 57, 60, 61, 68, 69, 70, 86, 102, 114, 120, 127, 171, 172, 184, 185, 206, 235, 253, 254, 256, 258, 280
Hendek Ajanlığı 7, 166, 172
Hendek Caddesi 45, 54, 55, 137
Hendek Tütüncüler Kooperatif Şirketi 49
Hendekli Mehmed Asım 63, 76
Herman Espro Şirketi 63
Hersekli Adem Biraderler 51, 65
Hükümet Caddesi 21, 45, 49, 50, 52, 53
Hüseyin Gürsoy 224, 226
Hüseyin Tahsin Efendi 49, 52, 63
Hüseyin Ür 225, 228

I-İ

İbrahim Çavuş Hanı 63
İbrahim Efendi(Etçioğlu) 100
İhsan Bey (ATSO Aza) 19, 72
İkizce 6, 126
İmalat-ı Ahşabiye Fabrikası 66
İmalat-ı Harbiye Kereste Fabrikası 57
İnegöl 35, 109, 111, 141
İrfan Demircioğlu 225, 226, 229
İsmail Eminler 224, 227
İsmail Fevzi Biraderler 54, 65, 66
İsmail Filizfidanoğlu 224, 227
İsmail Hakkı Efendi 73, 74
İsmail Koç 225, 228
İsmail Rençberoğlu 135, 255
İsmail User 171, 189, 256
İstanbul 6, 12, 19, 27, 28, 31, 32, 38, 48, 49, 51, 60, 86, 102, 121, 127, 142, 145, 150, 179, 180, 182, 257
İstanbul Bankası 114
İstanbul Terzihanesi 49, 50, 55
İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası 12, 18, 19, 22, 23, 24, 32, 33, 86, 121, 150, 158, 253
İstanbul Tüccar Derneği 28
İstanbul-Bahçekapı 102
İstasyon Caddesi 48, 49, 67, 137
İstasyon Oteli 51, 52
İstikamet Eczanesi 52, 63
İstikamet Manifatura Mağazası 51, 52
İstikbal Şirketi Safa hamamı 49, 57
İtalyan 134
İttihat ve Terakki 31
İzmir 12, 19, 20, 39, 41
İzmir İktisat Kongresi 12, 19, 20, 22, 39, 40, 41, 96, 111, 252
İzmir Ticaret Borsası 158
İzmir Ticaret ve Sanayi Odası 18, 22, 158
İzmir İktisat 12, 31, 32, 39, 44, 49, 51, 98, 100, 120, 127, 148, 179, 280

İzmit Caddesi 137
İzmit Gümrükleri Başmüdürlüğü 179
İzmit Ticaret ve Sanayi Odası 35, 120, 171
İzmit Ticaret ve Zahire borsası 92
İzmit-Adapazarı Osmanlı Nakliyat Şirketi 49
İzzet Şükrü Enez 131, 145, 149
İzzettin Çiftçiler Değirmeni 59

J-K-L

Japonya 174, 257
Justinyen Köprüsü 51, 60
Kadınlar Pazarı 63
Kadir Savaş 225, 229
Kahramanmaraş 35
Kamil Kırıl 126, 199, 254
Kandıra 44, 53, 57, 60, 87, 120, 127, 131
Kandıra Caddesi 137
Kara Übeytler Köyü Ziraat kooperatifi 97
Karaağaç Cad. 137
Karaağaçdibi 45, 48, 57, 67
Karaaptiller 174, 257
Karadeniz 60, 128, 235, 250
Karamürsel 44, 120
Karapürçek 71, 97
Karasu 44, 60, 69, 71, 85, 86, 102, 114, 120, 127, 131, 184, 185, 245, 253, 280
Karasu Ajanlığı 7, 85, 86, 120, 166, 171, 172, 253, 256
Karasu Limanı 179, 250
Karasu OSB 235, 259
Karasu Osmanlı Anonim Maden Şirketi 17
Kaymakam Yahya Sezai Bey 32, 33, 34, 252
Kaynarca 57, 114, 181, 184
Kaynarca Değirmeni 57
Kaynarca Makina İmalatçıları İhtisas OSB 231, 235
Kaynarca Mobilya İhtisas OSB 235
Kaynarca OSB 231, 259
Kazım Alkan 124, 200, 225
Kâzımpaşa 127, 131
Kemal Çakır 7, 37, 39, 40, 41
Kemaleddin Osman Bey 56, 64
Kenan Demirel 171, 256
Kenan Maraşoğlu 162, 256
Kenan Sakallıoğlu 200, 226
Keremali 60
Kırklareli 35
Kızılay 158, 173
Kocaeli 5, 13, 39, 44, 60, 68, 71, 120, 127, 131, 180, 184, 254, 280
Kocaeli Halk Bankası 91, 95, 253
Kocaeli Vilayeti Genel Meclisi 12, 31, 68, 206
Komaro Şirketi-Hendek 57
Konya Ticaret ve Sanayi Odası 158

KOSGEB 194, 258
Kömürpazarı 45, 55, 131
Köprülü Gümrükcüzade Hamdi 45, 55
Kunduracılar Çarşısı 45, 56, 66
Küçük Osman Efendi 51, 63, 65, 67, 72, 73, 74
Lebib Kökçü 135, 150, 196

M

M. Ali Ediz 199, 254
M. Hamdi Güler 170, 198
M. Sami Çakan 186, 189
M. Tınaz Titiz 169, 256
Macit Uzal 162, 256
Mahmud Bal 120, 253
Mahmut Kösemusul 4, 5, 6, 7, 36, 190, 195, 196, 223, 225, 228, 259
Manavlar Çarşısı 63, 65
Marmara Depremi 176, 177, 194
Mehmed Niyazi 53, 65, 88
Mehmed Reşad Eczanesi 63
Mehmed Salihiddin 54, 55
Mehmet Asım Bey 74, 75
Mehmet Tever 162, 168, 196, 209, 256
Mehmet Yavuz Köprülüoğlu 224, 226
Mehmet Yöntem 173, 257
Mehmet Zekâi İşçan 125, 254
Mektepler Pazarı 51
Melih Kaykayoğlu 201, 225, 226, 228
Meliha Güven 37, 41
Mesut Yetim 162, 256
Meşrutiyet Oteli 52, 53, 63
Metin Yeniçeri 225, 228
Milli Han 51, 52
Milli Türk Ticaret Birliği 19, 28
Mithat Paşa 96
Mudurnu 60, 131
Muğla 18
Murat Bayrak 225, 229
Murat Can 223, 225, 228
Murat Kurtuluş 225, 229
Mustafa Açıkel 196, 254
Mustafa Efendi Değirmeni 45
Mustafa Hulusi Efendi 39, 96
Mustafa Kapancıoğlu 134, 135
Mustafa Kemal Atatürk 12, 19, 88, 89, 90, 111, 187, 188, 255, 280
Mustafa Naci Altay 225, 228
Mustafa Tever 125, 135, 254
Müjgan Zaman 6, 7, 36, 191, 230
Mümin Haşıl 191, 230
Müslüman 19, 31

N

Nadir Öztürk 223, 224, 227
Nasrullah Biler Koza Fabrikası 66, 141
Nazmi Akhuy 125, 254
Nazmi Gürsoy 198, 209, 256
Necati Yaprak 225, 229
Necdet Birgen 135, 158, 159, 162, 196, 255
Necmettin Kırık 225, 229
Necmi Över 162, 198, 255
Neşet Mengü 126, 199, 254
Neşet Peker 224, 227, 258
Niğde 35
Nihat Nama 224, 227
Nişkoz Sanayi Tic. A.Ş 136, 137, 138, 153
Niyazi Osmanlı 171, 256
Numan Beyzade Şevki 54, 65, 67
Numan (Yöntem) Bey 75, 76, 197, 199, 253
Nurettin Temiz 200, 257
Nuri Osman Urkut 225, 228
Nushet Yeğün 149, 196, 254
Nusret Özgen 186, 201

O-Ö

Oktay Topçu 225, 228
Onur Kansu 223, 224, 227
Orhan Camii 135, 255
Orhan Yılğenci 223, 224, 227
Orta Cami 51
Osman Efendi Hanı 49, 63
Osman Erkaya 149, 186, 200, 254, 255
Osman Şakar 224, 227
Osmaniye 35
Osmanlı Bankası 13, 32, 38, 53, 60, 95, 98, 99, 252
Osmanlı Devleti 4, 6, 7, 12, 16, 17, 23, 31, 32, 37, 38, 39, 45, 83, 87, 95, 96, 100, 141, 142
Osmanlı İtibari Milli Bankası 18
Osmanlı-İngiliz ticaret antlaşması 17
Ömer Arslan 223, 224, 227
Ömer Lütfü Eczanesi 52, 63
Özdemir Sabancı 173, 267

P-R

Pamukbank 114
Pamukova 102, 114
Patates Hali 94
Pirinçpazarı 45, 53, 54
Rahmi Sak 224, 226
Ramazan Çokal 224, 227
Ramazan Sezer 224, 227

Recep Sandıkçı 191, 224, 226
Recep Tayyip Erdoğan 194, 213, 250, 258
Reha Arslan 225, 229
Reşat Aslan 135, 201
Rıfat Uzgider 201
Rıfki Bedir 224, 227
Rifat Hisarcıklıoğlu 195, 259
Romalılar 51, 60

S

S. Eyüp Kuriş 225, 229
Sabit Efendi Oteli 45, 51, 52, 56, 63
Sabri Bey (ATSO Aza) 65, 68, 72, 73, 74
Safa Oteli 51, 52, 63
Sakarya Aile Sineması 69
Sakarya Büyükşehir Belediyesi 234, 238, 239
Sakarya Gümrük Kapısı 6, 179, 180, 256
Sakarya İskelesi 60
Sakarya Köprüsü 27
Sakarya Mühendislik ve Mimarlık Yüksekokulu 160
Sakarya Nehri 60, 182, 257
Sakarya (1.) OSB 6, 179, 180, 181, 182, 195, 235, 243, 259
Sakarya Teknokent A.Ş 194, 231
Sakarya Ticarethanesi 53, 54
Sakarya Un Fabrikası 137
Sakarya Üniversitesi 6, 36, 160, 174, 179, 194, 234, 244, 257, 258, 280
Salih (Yöntem) Bey 35, 72, 197, 199, 252
Salih Amasya 125, 254
Salko Cami 53
Samih Bey 74, 75
Sapanca 44, 60, 61, 69, 71, 85, 97, 102, 114, 127, 175, 184, 257
Sapanca Ajanlığı 7, 85, 86, 253, 258
Sapanca Gölü 60, 129, 173, 179, 257
Sastaş 133
Satüdaş 133
Sedat Kirtetepe 150
Serdivan 37, 243, 280
Serkan Özçiftçi 18, 225, 228
Seyfeddin Ağa Hanı 63
Seyhan Azder 225, 228
Sipahizade Ahmet Bey 48
Sipahizade Hamit Bey 52, 69, 100
Soğancızade Şevket Bey 54, 65, 66, 72, 73, 206
Soğanpazarı 4, 45, 51, 52, 54, 65, 66
Söğütlü 57, 69, 71, 97, 127, 131, 235
Söğütlü Ajanlığı 85, 86, 253
Subaşı mahallesi 45, 48
Süleyman Demirel 156, 174, 181, 183, 214, 257, 258
Süleyman Öner 135, 201

Ş

Şafak Kahvesi 45
Şakir Bey (ATSO Aza) 63, 72, 73, 206
Şakir Hamza Bey 35, 73, 74
Şakir ve Kazım Biraderler 63, 66
Şekerbank 114
Şeminli Mehmed Nuri Bey 65, 66
Şenol Çalışkan 225, 226, 229
Şevket Kökçü 124, 200, 253
Şevket Kundakçioğlu 76
Şifa Eczanesi 63
Şumnu 37
Şumnulu Hacı Mehmed Hilmi Efendi 12, 19, 31, 32, 33, 34, 35,
37, 38, 39, 41, 72, 100, 197, 199, 252
Şükrü Koçak 124, 125, 145, 253

T

T, Öğretmenler Bankası 114
T. Emlâk Kredi Bankası 114
T. Garanti Bankası 114
T. Halk Bankası 114, 135
T. Vakıflar Bankası 114
T.C.D.D. 145
T.C. Merkez Bankası 231
Tabakhane/Erenler 145
Tahıl Pazarı 63, 65, 66
Talha Cömert 224, 226
Talip Kuriş 125, 126, 199, 254
Taraklı 49, 114, 246
Taraklı Tarihi Fenerli Konak 195, 259
Tarsus 49
TBMM 22, 28, 29
Tekeler Mahallesi 94
Tekirdağ 35
TEM Otoyolu 182, 257
Teyfik Öztürk 191, 230
TOBB 29, 41, 166, 175, 183, 185, 194, 195, 243, 248, 249, 257,
258, 259
Tohum Islah İstasyonu 131
TOYOTA-SA 6, 173, 174, 245, 257
Trabzon 37, 252
Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası 18
Tufan Bahar 224, 227
Turgay Çelik 224, 226
Türkiye İktisat Kongresi 28
Türkiye İş Bankası 7, 13, 111, 113, 114, 253
Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası 150
Türkiye Ziraî Donatım Kurumu 4, 129, 133, 136, 137, 139, 140,
142

U-Ü

U.S. Royal Lastik Fabrikası 133, 140, 150
Un(Dakik)kapanı 45, 53, 65, 87, 88
Uzunçarşı 45, 48, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 63, 64, 66, 84, 113,
121, 132, 135, 252
Ünal Ozan 169
Ünör Baykan 162, 198, 255
Ünye Ticaret ve Sanayi Odası 158

V

Vahap Gün 225, 228
Yakup Bayramoğlu 162, 196, 255
Yalçın Can 225, 228
Yalım Erez 183
Yalova 5, 35, 44
Yapı ve Kredi Bankası 114, 150
Yaşar Koşunda 224, 227
Yekta Etçioğlu 105
Yemeniciler Çarşısı 51
Yemişçiler Çarşısı 63
Yener Rakıcioğlu 175, 258
Yeni Cami 63, 65, 125, 156
Yeni Şefik Manifatura Ticarethanesi 67
Yeni Cami 51, 72, 63, 65, 102, 114, 125, 156
Yılmaz Dünya 224, 226
Yiğit Ateş 36, 200, 230
Yunus Tever 223, 225, 229
Yunus Zor 225, 229
Yusuf (Alican) Efendi 35, 72, 73, 74, 75, 76, 124, 197, 199, 252,
253, 254
Yusuf Mahmutoğlu 201, 256
Yusuf Murat Emir 225, 229
Yusuf Uzun 120, 253
Yüksel Avşar 225, 229

Z

Zafer Glikoz, Nişasta ve Dekstrin fabrikaları 152
Zafer Yıldırım 224, 228
Zekeriya Aksoy 224, 227
Zekeriya Başoğlu 190, 201
Ziraat Bankası 13, 39, 51, 63, 95, 96, 97, 114, 125, 143, 252, 254
Zobar Ahmet Bey (Özdilek) 76

Ekler

EK-1

Adapazarı Zahire Borsası'nın 18 Nisan 1925 Tarihli Talimatnamesi³²⁰

Madde 1- Adapazarı'nda te'sis olunacak zahire borsası esas itibariyle 10 Receb sene 303 ve 2 Nisan sene 302 (14 Nisan 1886) tarihli umum bursalar nizamnamesine tabi olup idare-i dâhiliyesince iş bu talimatname ahkâmı cereyan eder.

Madde 2- Adapazarı zahire borsasında zahire ve hububat ve un bey' ü şirâ ve mukavele ve taahhüd muamele-i icra olunur. Borsa itihaz edilecek mahal tüccar ve ahalinin içtimasına müsaid ve mahfuz bir mahal olacaktır. Zahire borsası bulmayan çiftlik ve köylerden zahire ve hububat ve un alanlar aldıkları malın cins ve fiyatını bir beyanname ile borsa encümenine bildirecektir.

Madde 3- borsa haricinde zahire ve un bey' ü şirâ ve taahhüd muamelesi yapılamaz. Bu memnûyiyet hilafında borsa haricinde muamele yapanlar hakkında borsa encümeninin müracaatı üzerine idare-i umumiye vilayat kanununun yetmiş dördüncü maddesi mucibince ahkâm-ı cezâiye tatbik olunur. Bu suretle hüküm ve tahsil olunan cezâ-yi nakdiler ticaret ve zahire borsasına teslim edilir. Borsa encümeni cezâ-yi nakdilerin nısfını hilaf-ı memnuiyet yapılan muameleyi haber verenlere ita ve nısf-ı diğerini irad-ı kayd eder.

Madde 4- borsada muamelede bulunmak üzere abone kady edilecek tüccar ve simsarların ticaret odasında mukayyid bulunmaları ve eshâb-ı nâmûs ve itibardan olmaları şarttır. Borsaya abone olan tüccarlar ancak kendi namlarına muamele yapabilirler abone olmayan tüccarlar borsaya giremezler. Ancak ahali ihtiyacı-zatıyye ve beytiyesi için borsa dâhilinde tahsis olunacak bir mahalde mübâyaâtda bulunabilir. Ale'lumum zirai borsada kendi namlarına muamele yapabilirler.

Madde 5- simsarlar bayiyile müşteri arasında vasita olurlar. Kendi namlarına ve şahıs-ı ahir nam ve hesabına muamele yapamazlar. Simsarların adedi

borsa encümeni kararıyla tahdîd olunur.

Madde 6- emniyeti suiüstimal ile bayi ve müşteriye ızrâr eden simsarlar nizamname-i mahsusa mucibince mahkemeye verilecek ve harekât-ı na-becelleri tahkik ettiği takdirde bir daha bu hizmetde kullanılmamak üzere icra-yı muameleden men olunacaklardır.

Madde 7- borsa muamelat-ı umumiyesi bir encümen marifetiyle reviiyyet ve idare olunur. Bu encümen muamelat-ı ticariyenin intizamını muhafaza ve tüccar ile zirai arasında husulü melhûz ihtilafatı usulü dairesinde ve adilane bir surette hal ve hilaf-ı nizam vukua gelecek hâlat ve harekâtı men eder.

Encümen azaları umum borsa nizamnamesinin on altıncı maddesine tevfikan intihab olunur. İlk borsa encümeni ticaret ve sanayi odasınınca intihab memuriyetleri ticaret vekâletince tasdik olunur.

Borsa vali tarafından intihab ve ticaret vekâletince tasdik olunacak bir komiserin nezareti altında bulunur.

Madde 8- borsa encümeni azalarının müddet-i memuriyeti bir senedir. Bu müddetin hitamında yeniden intihabat icra edilib aza-yı sabıkanın tekrar intihabı caiz değildir.

Madde 9- borsa encümeni içlerinden birini reis ve diğerini reis vekili intihab ederler.

Madde 10- borsanın umur-u tahririye ve hasabiyesini ifa ile mükellef bir veya birkaç kâtibi ve lüzumu kadar hademesi bulunacak gerek bunlara ve gerek borsa komiseriyle borsa encümeninin te'min ve takdir edeceği miktarda maaş verilecektir.

Madde 11- borsanın varidat ve masarifatı borsa encümeninin kabul ve tasdikiyle makbuz ve sened mukabilinde tahsil olunur.

Madde 12- borsaya abone kayd olunacak tüccar ve simsarlardan sınıflarına göre her sene için borsa encümenince kararlaştırılacak miktarda peşinen abone ücreti alınır.

Madde 13- borsada satılan emtianın semen-i müsemmasının yüzde biri nisbetinde bayiden bir ücret alınır.

Madde 14- borsada tekrar eden son fiyat ve pey üzerinden muameleyi kabul ettiği halde bilahare malını teslim etmeyenlerden yüzde yarım tekrar halinde yüzde bir ücret alınır.

Madde 15- borsa dâhilinde tüccar ve simsarlara birer masa tahsis olunacaktır. Bu masalardan borsa encümeninin tensib edeceği miktarda kira alınır. Borsa muamelesinin mevsimlere ve aylara nazaran her gün açılıp kapanma zamanları borsa encümeni kararıyla ta'yin ve ilan olunur. Borsa kapandıktan sonra o gün muamele görmüş emtianın fiyatlarını mübeyyin bir cedvel tanzim ve bir sureti borsada ta'lik ve bir sureti defter-i mahsusuna kayıtlı olunur.

Madde 16- borsada satılacak zahire hububat ve unun numunesi bir kese kâğıdı derununa konularak borsa kâtibine teslim olunacak ve simsarlar tarafından bil-müzayede satılacaktır. Bu suretle malların cinsi ve miktarı ve bayiyile müşterinin ve simsarın ismi kâtip tarafından defter-i mahsusuna kayıt ve numunesi resmi mühürle mühürlendikten sonra müşteriye pusula ile beraber verilecektir.

Müşteriler simsarlara semen-i müsemma yüzde biri nisbetinde ücret vermeye mecburdur.

Madde 17- malın müşterisine tesliminde numunesine muvaffak ise bedeli bila-ta'lil derhal bayiyeye verilecek numunesine muvaffak değil ise borsa encümenince tekrar edecek fark fiyatı tarafeyn kabul edecektir.

Madde 18- borsada satılan bir malı sahibi bila-azir tesliminden imtina ederse on üçüncü madde mucibince yüzde bir borsa ücretini te'diyeye mecburdur.

Madde 19- iş bu talimatnameye ve bu talimatname dâhilinde borsa encümenince müttehad kararlar riayet etmeyen tüccar encümenince evvela ihtar veya tevbih olunur. Tekrarı halinde muvaffakaten masası kaldırılarak borsada icra-yı ticaretten men' edilir.

Madde 20- Adapazarı borsasına abone kayd edilecek tüccar ve simsarlar borsa encümenine bir talepname verecekler ve ayrıca iş bu talimatname ahkâmını kabul ettiklerine ve münderecatına tevfik hareket eyleyeceklerine dair tahriri bir beyanname ita edeceklerdir.

Madde 21- iş bu talimatnamenin tatbikine borsa encümeni ve borsa komiseri memurdur.

Madde 22- iş bu talimatname ile umum borsalar nizamnamesinde mu-sarrah olmayan hususat için arif ve adet-i mahalliyyeye göre tevfik hareket olunur.

320 BCA, 30-18-1-1/ 13-18-14; *Ticaret Borsaları Hakkında Mevzuat-ı Kanuniye ve Nizamiye*, Yeni Matbaa, İstanbul, 1927, s.182-185

Kalite Politikamız

SATSU; Kuruluş Kanunu ile ilgili mevzuat çerçevesinde, üyelerinin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, gelişmelerini sağlamak, doğru bilgiyi üretmek, desteklemek ve yaymak amacıyla, üyelerinin istek ve görüşleri doğrultusunda, çağdaş ve kaliteli hizmeti mümkün olan en kısa zamanda yerine getirmeye çalışır.

SATSU personelinin eğitimine özen gösterir, hizmet kalitesini sürekli geliştirmeye ve toplumsal sorumluluk bilinci içerisinde üyelerinin memnuniyetini en üst seviyeye çıkarmaya önem verir.

Misyonumuz

Sürekli kendini geliştiren ve yenileyen güçlü, güvenilir ve katılımcı bir kurum olarak;

- Kurumsal etkinliği ve saygınlığı ön plana çıkarmak
- Üyelerin memnuniyetini ve üyelerin ulusal ve uluslar arası rekabet gücünü artırmak
- Sakarya'nın ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam seviyesini yükseltmek
- Tarafsız, şeffaf, hızlı ve doğru hizmeti vermektir.

Vizyonumuz

Sakarya'nın ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma ve gelişimine odaklanmış iç ve dış paydaşlarının ortak akıl kullanarak tarım sanayi ve ticarete değer yaratan dünya ile bütünleşmiş öncü bir kurum olmak.

Resül Narin

1980 yılında Adapazarı'nda doğdu. İlk ve orta eğitimi ni Adapazarı Eser İlkokulu ile Ali Dilmen Ortaokulu-Lisesi'nde tamamladı. Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden 2003 yılında mezun oldu. 2004–2005 öğrenim döneminde Sakarya Üniversitesi'nde Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü okutmanı olarak göreve başladı ve bu görevini 2 yıl sürdürdü. Eğitim ve Mühendislik Fakültelerinde, Ali Fuat Cebesoy, Hendek ve Karasu meslek yüksekokullarında inkılâp tarihi okutmanlığı yaptı. Sakarya Üniversitesi'nden 2007 yılında "19. Yüzyılda Adapazarı'nda Yabancıların Ekonomik ve Sosyal Yaşama Etkileri" adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı. 2011 yılında Sakarya Üniversitesi Tarih Bölümü'nde doktora eğitimine başladı, 2013 yılında ara verdi. Bu kitaptan başka "19. Yüzyılda Adapazarı" (2011), "Cumhuriyet'e Giden Yolda Atatürk'ün İzmit Konuşmaları" (2012), "Serdivan Tarihi" (2013), "Ada'dan Pazar'a Sakarya"(2014) (2015) isimli dört kitabı bulunmaktadır. Birçok akademik eserde 40'ı aşkın makalesi yayınlandı. Pek çok kültür eserinin yayın ve düzenleme kurulunda yer aldı. Türkiye'nin en büyük yerel tarih sempozyumu olan ve 4. düzenlenen Kocaeli Tarihi Sempozyumlarının hepsinin Düzenleme Kurulu ve akademik sekreteryasında yer aldı. 2012 TÜBİTAK- Türkiye Adresli Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik (UBYT) Ödülü sahibidir. Evli, Emin Uygur ve Hanzade isiminde iki çocuğu olan Resül NARİN, halen bir kamu kurumunda görev yapmaktadır

5 Actions privilégiées au capital de 10 MILLIONS de Francs
Représentées par 500 Actions amortissables en 20 ans et 30.000 Actions entièrement libérées.
Constantinople, le 14 Janvier 1910.

SAKARYA TİCARET VE SANAYİ ODASI'NIN SAKARYA'YA

Armağanıdır